

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII

BARTALIS BORÓKA
KÖLLŐ ZSÓFIA

TAMÁS ADÉL
KÁDÁR EDIT

Magyar nyelv és irodalom

(anyanyelv)

VIII. osztály

Numărul 119 număr unic de telefon la nivel național pentru cazurile de abuz împotriva copiilor
În conformitate cu OUG nr. 105/2021 privind aprobarea și implementarea Programului
național de suport pentru copii, în contextul pandemiei de COVID-19 – „Din grijă pentru copii”.
116.111 – numărul de telefon de asistență pentru copii

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII

BARTALIS BORÓKA
KÖLLŐ ZSÓFIA

TAMÁS ADÉL
KÁDÁR EDIT

Magyar nyelv és irodalom (anyanyelv)

VIII. osztály

Acest manual este proprietatea Ministerului Educației.
Manualul școlar a fost aprobat prin Ordinul de ministru nr. 4500/10.07.2025,
în urma evaluării, și este realizat în conformitate cu Programa școlară aprobată
prin Ordinul ministrului educației și cercetării numărul 3393 / 28.02.2017

Manualul este distribuit elevilor în mod gratuit, atât în format tipărit, cât și în format digital
și este transmisibil timp de patru ani școlari, începând cu anul școlar 2025–2026.

Inspectoratul școlar

Școala / Colegiul / Liceul

Acest manual a fost folosit de:

Anul	Numele elevului	Clasa	Anul școlar	Aspectul manualului*			
				format tipărit		format digital	
				la primire	la predare	la primire	la predare
1.							
2.							
3.							
4.							

*Pentru precizarea aspectului manualului se va folosi unul dintre următorii termeni: nou, bun, îngrijit, neîngrijit, deteriorat.

• Cadrele didactice vor verifica dacă informațiile înscrise în tabelul de mai sus sunt corecte.

• Elevii nu vor face niciun fel de însemnări pe manual.

KREATÍV KÖNYVKIADÓ © 2025

Felelős kiadó: Timár András

Magyar nyelv és irodalom (anyanyelv) – VIII. osztály

Manual de Limba și literatura maternă maghiară – clasa a VIII-a

A tankönyv a 3393/28.02.2017-es számú Minisztériumi Rendelet alapján készült:

TANTERV A MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM (ANYANYELV) OKTATÁSHOZ.

Tamás Adél © 2025

Bartalis Boróka © 2025

Kádár Edit © 2025

Köllő Zsófia © 2025

Szakmai tanácsadók: Balázs Imre József, Blos-Jáni Melinda, Keszeg Anna

A digitális tankönyv anyagát előkészítette: Szócs Hedviga.

Illusztráció: Orosz Annabella

Tördelés: Fazakas Botond

A digitális tankönyv összeállítása: Vajda György Tibor

ISBN 978-630-329-236-6

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

TAMÁS, ADÉL

Magyar nyelv és irodalom : (anyanyelv) : VIII. osztály / Tamás Adél,
Bartalis Boróka, Kádár Edit, Köllő Zsófia. - Livezeni : Kreatív, 2025

ISBN 978-630-329-236-6

I. Bartalis, Boróka

II. Kádár, Edit

III. Köllő Zsófia

811.511.141

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a mű bővített, illetve rövidített változata kiadásának jogát is. A kiadó hozzájárulása nélkül sem a mű, sem annak része semmiféle formában (fotokópia, mikrofilm vagy más hordozó) nem sokszorosítható.

SC NORAND SRL • Sediul: LIVEZENI, nr. 256/C, județul MUREȘ •

tel.: +40 265 250 805, fax: +40 0265 260 559 • e-mail: office@editurakreativ.ro

Deșteaptă-te, române!

Andrei Mureșanu

Deșteaptă-te, române, din somnul cel de moarte,
În care te-adânciră barbarii de tirani!
Acum ori niciodată, croiește-ți altă soarte,
La care să se-nchine și cruzii tăi dușmani!

Acum ori niciodată să dăm dovezi la lume
Că-n aste mâni mai curge un sânge de roman,
Și că-n a noastre piepturi păstrăm cu fală-un nume
Triumfător în lupte, un nume de Traian!

Priviți, mărețe umbre, Mihai, Ștefan, Corvine,
Româna națiune, ai voștri strănepoți,
Cu brațele armate, cu focul vostru-n vine,
„Viața-n libertate ori moarte!” strigă toți.

Preoți, cu crucea-n frunte! căci oastea e creștină,
Deviza-i libertate și scopul ei preasfânt.
Murim mai bine-n luptă, cu glorie deplină,
Decât să fi m sclavi iarăși în vechiul nost' pământ!

Tartalom

Kedves nyolcadikos!	5
-------------------------------	---

I. Az egyén, a közösség és a nyilvánosság 9

1. Az én-beszéd módjai és kódjai	9
2. Elvegyülni, beilleszkedni: közösség és nyilvánosság	19
3. Kiválás és kiválóság	28
4. Értékelés	36

II. Couleur locale 44

1. Nálunk.	44
2. Máshol	51
3. Máskor	56
4. Értékelés	81

III. Hagyományközösségek 84

1. Változások és váltakozások	84
2. Közösségi szövegek	91
3. Itt az idő.	101
4. Gloria victis!	110
5. Értékelés	116

IV. Értsünk szót egymással! 118

1. Konfliktusok	118
2. Normakövetés	129
3. Mi következik ebből?	135
4. Értékelés	154

V. A tömeg arcai. 158

1. Tömegábrázolások	158
2. Szemben a tömeggel	160
3. Az önállóság lehetőségei	180
4. Értékelés	183

VI. Szövegek hálójában 188

1. Mit? Kinek? Miért? Hogyan?	188
2. A szöveg szövete	204
3. Értékelés	212

Forráshivatkozások	214
------------------------------	-----

Kedves nyolcadikos!

Fordítsuk komolyra a szót! Nem mintha eddig komolytalankodtunk volna, hiszen elővenni a jobbik eszünket, utánajárni a dolgoknak, aztán helyre tenni őket nem lehet másképp, csak a lényegyet keresve, a részletekben elmélyülve, az összefüggéseken gondolkodva. A komolyság érleli a kíváncsi rácsodálkozást (új kérdéseket felvető) megértéssé, a viszketeg gyanakvást a bizonyításra (vagy újragondolásra) való törekvéssé, a tapasztalat nyomán ébredő benyomást értelmező gondolattá. Most valahogy még ennél is komolyabbra fordulnak a dolgok – kívül és belül, körülötted és benned. Ez persze így van rendjén, így szokott ez lenni, ha ki- és bejáratok küszöbéhez érkezünk.

Ezért most arra hívunk, hogy újabb nézőpontokból, újabb eszközökkel vizsgálódj meg magadban a világot és a világban önmagad. Figyeld a személyes és a virtuális jelenlétedre, a saját és mások működésére a tömeg és a közösség keretei között, a sodródásban, a közös célok szolgálatában, az irányításban, az irányítottágban vagy a kirekesztettségben! Ismerd fel, milyen fontos önállóan gondolkodni, önmagadtól kérdezni tudni! Értsd meg jobban, mi otthonos és mi idegen számodra, hol és mitől érzed magad otthon, mi lehet érdekes, vonzó vagy félelmetes az ismeretlenben! Derítsd ki, mi mindent jelent, mi mindenhez kapcsol hozzá, és hogyan tesz egy hagyományközösség részévé az az egyszerű alapvetés, hogy magyar vagy! Tanulj meg helyesen következtetni, jól érvelni, helyes magyarázatokat találni, és elkerülni ezeknek a véletlen vagy szándékos, sokszor alig észrevehető csapdáit! És végül fordíts gondot mindennek a formájára is: rakd össze és szedd szét a szövegeket, és tanuld meg ebből, hogyan válassz a mondanivalódnak olyan nyelvi formát, ami az olvasóban is felépíti a gondolatmenetedet! Mert most, hogy így komolyra fordultak a dolgok, és komolyra fordítjuk a szót, semmi sem fontosabb annál, hogy jól értsünk és jól értsenek.

Ahhoz, hogy te is jól értsd, mivel mit kell kezdened, nem árt tisztában lenned a tankönyv oldalain látható jelölésekkel. A **kiemelések** azt jelzik, hogy nevet adtunk valaminek, illetve fontos megértened, megjegyezned valamit, amire a továbbiakban is szükség lesz. **Bordó színnel** vagy bordó kerettel rögzítjük azt, amire kiemelten akarjuk felhívni a figyelmet.

Ha ikonokkal találkozol, így értsd:

Irodalmi szöveget olvashatsz.

Nem irodalmi szöveget olvashatsz.

A témához kapcsolódó érdekességekre számíts.

Helyesírási tudnivalókra számíts.

Kutatási feladatot terveztünk számodra.

Portfólióba gyűjtendő munkák közül választhatsz.

Csoportos projektet terveztünk számodra.

Egyéni projekttel foglalkozhatsz.

Szövegalkotási feladatok várnak rád.

Feladatlapot kell megoldanod.

A digitális tankönyv ikonjainak jelentése:

Képeket nézhetsz meg kinagyítva.

A tartalmakhoz kapcsolódó videókat készítettünk neked.

Interaktív feladatokkal teheted próbára magadat.

Kiegészítő anyagot találsz.

Üdvözlettel,
a szerzők

TANTERVI SAJÁTOS KOMPETENCIÁK	TARTALMAK
I. Az egyén, a közösség és a nyilvánosság	
1.1. Kritikai viszonyulás a változatos kommunikációs helyzetekben elhangzó szövegekhez 1.4. A kommunikációs helyzetnek megfelelő nyelvváltozat, stílus, regiszter alkalmazása	Beszélő: nyelvváltozat A szóbeli szöveg értésének és alkotásának stratégiái: nyelvi manipuláció és tömegkommunikáció Rendezőelvek a meggyőző szövegekben: ellentét, párhuzam, fokozás
2.1. Szöveg és valóság viszonyának megragadása a nem irodalmi és az irodalmi kommunikációban 2.3. Az irodalmi szövegek tematikus-motivikus kapcsolódásainak felismerése	Közéleti szövegek: önéletrajz Epikai műfajok: önéletrajz, novella Lírai műfajok: létösszegző költemény Multimediális szöveg
3.2. Reflektált szövegalkotás különböző beszédhelyzetekben	Helyesírás: írásmódok mint identitásjelölők Szövegtípusok: önéletrajz; internetes szövegtípusok
4.3. A szavak jelentésének, használati körének, a regiszternek a tudatos megválasztása 4.4. Reflektálás a társas-társadalmi viszonyok kialakulásának nyelvi eszközeire és e viszonyok nyelvben való megmutatására	Nyelvváltozat és identitás
II. Couleur local	
1.2. Részvétel különböző kommunikációs helyzetekben, a beszédhelyzetnek megfelelő kommunikációs stratégiák alkalmazásával 1.4. A kommunikációs helyzetnek megfelelő nyelvváltozat, stílus, regiszter alkalmazása	Hangzás; szupraszegmentális és nonverbális elemek szerepe a kommunikációs helyzetben: A beszédhangok expresszivitása (hangstilisztika)
2.1. Szöveg és valóság viszonyának megragadása a nem irodalmi és az irodalmi kommunikációban 2.2. Válogatás a beszédhelyzetnek megfelelő szövegértési/olvasási stratégiák között 2.3. Az irodalmi szövegek tematikus-motivikus kapcsolódásainak felismerése 2.4. A jelentés és a nyelvi megalkotottság értelmezése az irodalmi szövegekben 2.5. Az irodalmi szövegekben megjelenő értékrendek viszonyítása a személyes értékrendhez 2.6. Az irodalmi szöveg szerepének megítélése a világ- és önértésben	A leíró szöveg rendezőelve: mozaikszerűség Epikus művek olvasása: a szereplők közötti viszonyok: állandó A képszerűség és szemléletesség eszközei: szóképek, alakzatok: színesztézia Hangnemek: patetikus, elégikus Témahálózat és értékjelentés: visszatérő motívumok; egyéni és közösségi értékrendek Elbeszélő szövegek: útirajz Epikai műfajok: anekdota, novella, regény Lírai műfajok: leíró költemény Multimediális szöveg
3.2. Reflektált szövegalkotás különböző beszédhelyzetekben 3.5. Grafikai/képi összetevők funkcionális alkalmazása	Szövegtípusok: ajánlás, leírás, napirend, naplóbejegyzés Helyesírás: az egyszerű és az összetett mondat központozása
4.1. A mondat- és szövegépítő eljárások jelentésének levezetése nyelvi-szerkesztési jellemzők mentén 4.4. Reflektálás a társas-társadalmi viszonyok kialakulásának nyelvi eszközeire és e viszonyok nyelvben való megmutatására	Mellérendelő és alárendelő mondat: mondatrend; kapcsolatos, ellentétes (<i>de</i>); elvárás és elvárástörlés; kötőszók; mondatrend és közbeékelés; hasonlítás kifejezése mellékmondatokkal Szöveg és nyelvváltozat; regionális nyelvváltozatok; sztenderd A nyelvváltozatok társadalmi megítélése Nyelvváltozat és identitás
III. Hagyományközösségek	
1.1. Kritikai viszonyulás a változatos kommunikációs helyzetekben elhangzó szövegekhez	Érvelés és meggyőzés: az érzelmekre ható stratégiák Szövegszervezés az érvelő szövegben: a jóindulat megnyerése/figyelemfelkeltés, érvelés, cáfolás, befejezés Rendezőelvek a meggyőző szövegekben: ok-okozati összefüggés A szóbeli szöveg értésének és alkotásának stratégiái: Szövegszervezés az érvelő szövegben

TANTERVI SAJÁTOS KOMPETENCIÁK	TARTALMAK
2.1. Szöveg és valóság viszonyának megragadása a nem irodalmi és az irodalmi kommunikációban 2.2. Válogatás a beszédhelyzetnek megfelelő szövegértési/olvasási stratégiák között 2.3. Az irodalmi szövegek tematikus-motivikus kapcsolódásainak felismerése 2.4. A jelentés és a nyelvi megalkotottság értelmezése az irodalmi szövegekben 2.5. Az irodalmi szövegekben megjelenő értékrendek viszonyítása a személyes értékrendhez 2.6. Az irodalmi szöveg szerepének megítélése a világ- és önértésben	Lírai művek olvasása: vershangzás: az időmértékes és szimultán versritmus A képszerűség és szemléletesség eszközei: szóképek, alakzatok: inverzió Hangnemek: ünnepélyes, patetikus Témahálózat és értékjelentés: visszatérő motívumok; vándormotívumok; egyéni és közösségi értékrendek Érvelő szövegek: szónoki beszéd Lírai műfajok: dal, óda, himnusz, epigramma, műballada Multimediális szövegek
3.1. Különböző álláspontok, nézetek kifejtése meggyőző/érvelő szövegekben a felhasznált forrásokra hivatkozva	Szövegtípusok: útleírás, ajánló Rendezőelvek a meggyőző szövegekben: ellentét, párhuzam, fokozás; Helyesírás: a különírás és az egybeírás bonyolultabb esetei (díjak neve)
4.1. A mondat- és szövegépítő eljárások jelentésének levezetése nyelvi-szerkesztési jellemzők mentén	Szöveg, szövegszerűség: tételmondat, szöveg és nyelvváltozat: sztenderd Multimediális szövegek
IV. Értsünk szót egymással!	
1.1. Kritikai viszonyulás a változatos kommunikációs helyzetekben elhangzó szövegekhez 1.2. Részvétel különböző kommunikációs helyzetekben, a beszédhelyzetnek megfelelő kommunikációs stratégiák alkalmazásával 1.3. Különböző álláspontok, nézetek bemutatása különböző témák kapcsán meggyőző/érvelő szövegtípusban a felhasznált forrásokra hivatkozva 1.4. A kommunikációs helyzetnek megfelelő nyelvváltozat, stílus, regiszter alkalmazása 1.5. Nyitott magatartás a vitákban való részvétel során	A kijelentések súlya: tény, vélemény, vallomás/tanúsítás, elképzelés, téveszme Az érvelés elemei: tézis, hipotézis, indoklás, példa/bizonyítás, az ellenvetések kezelése Érvelés és meggyőzés: a meggyőzés technikái, az értelemre ható (tények, bizonyítékok) Események közötti viszony: kronológia és ok-okozatiság Hangzás; szupraszegmentális és nonverbális elemek szerepe a kommunikációs helyzetben: A meggyőzés nonverbális és szupraszegmentális elemei Szövegszervezés az érvelő szövegben: a jóindulat megnyerése/figyelemfelkeltés, érvelés, cáfolás, befejezés A szóbeli szöveg értésének és alkotásának stratégiái: Nézőpontok összehasonlítása, Nyelvi manipuláció, A tény és vélemény közötti különbség, Szövegszervezés az érvelő szövegben
2.2. Válogatás a beszédhelyzetnek megfelelő szövegértési/olvasási stratégiák között	Érvelő szövegek: a tétel és az érvek kapcsolata; bizonyítás és cáfolat; az érvelés módszerei: indukció és dedukció; alapvető érvtípusok (pl. ok-okozati összefüggésekből levezetett érvek, körülményekből levezethető érvek, bizonyítékokból származtatott érvek) Érvelő szövegek
3.1. Különböző álláspontok, nézetek kifejtése meggyőző/érvelő szövegekben a felhasznált forrásokra hivatkozva 3.2. Reflektált szövegalkotás különböző beszédhelyzetekben 3.6. Saját alkotású/különböző szövegek következetes elemzése a szerkezet, koherencia és a helyesség szempontjából	Az érvelő/meggyőző szövegekre jellemző szövegszervezés; a jóindulat/figyelemfelkeltés eszközei (pl. bevezetés, hangnem, integráló és záró mondat) Rendezőelvek a meggyőző szövegekben: ok-okozati összefüggés Helyesírás: a „kiejtés” elve; a kiejtés és írás összefüggése; a szóelemzés elve; az írott nyelvi norma

TANTERVI SAJÁTOS KOMPETENCIÁK	TARTALMAK
4.1. A mondat- és szövegépítő eljárások jelentésének levezetése nyelvi-szerkesztési jellemzők mentén 4.2. A nyelvi eszközök és a jelentés összefüggésének tudatos alkalmazása változatos beszédhelyzetekben 4.4. Reflektálás a társas-társadalmi viszonyok kialakulásának nyelvi eszközeire és e viszonyok nyelvben való megmutatására	Mellérendelő mondat: kronológia; választó, következtető és magyarázó; ok-okozat/okozat-ok; kötőszók; mondatrend és közbeékelés; igenevek és alárendelés; alárendelő mondat; mutató névmás és utalószói funkció; vonatkozó névmás (kötőszó); feltételesség és hasonlítás kifejezése mellékmondatokkal Szöveg, szövegszerűség: nonverbális elemek Szöveg és nyelvváltozat: kontaktusváltozatok;
V. A tömeg arcai	
2.1. Szöveg és valóság viszonyának megragadása a nem irodalmi és az irodalmi kommunikációban 2.4. A jelentés és a nyelvi megalkotottság értelmezése az irodalmi szövegekben 2.5. Az irodalmi szövegekben megjelenő értékrendek viszonyítása a személyes értékrendhez 2.6. Az irodalmi szöveg szerepének megítélése a világ-és önértésben	Epikus művek olvasása: több szálon futó cselekmény; idősíkváltások az elbeszélő szövegekben, a szereplők közötti viszonyok: változó Témahálózat és értékjelentés: visszatérő motívumok; vándormotívumok; egyéni és közösségi értékrendek Leíró szövegek: belső állapotok, lelki folyamatok leírása; útleírás Epikai műfajok: novella, regény Multimediális szövegek
3.4. Azonos témához kapcsolódó különböző források egybevetése 3.5. Grafikai/képi összetevők funkcionális alkalmazása	A szöveg grafikai képe mint az érdeklődés felkeltésének eszköze: képvers
VI. Szövegek hálójában	
1.2. Részvétel különböző kommunikációs helyzetekben, a beszédhelyzetnek megfelelő kommunikációs stratégiák alkalmazásával 1.4. A kommunikációs helyzetnek megfelelő nyelvváltozat, stílus, regiszter alkalmazása	Beszélő: beszédstílus
2.1. Szöveg és valóság viszonyának megragadása a nem irodalmi és az irodalmi kommunikációban 2.4. A jelentés és a nyelvi megalkotottság értelmezése az irodalmi szövegekben	Dokumentum szövegek: tájékoztató és meggyőző szövegek: riport
3.3. A kommunikációs helyzethez igazodó tudatos válogatás a stílusjegyek és regiszterek között 3.6. Saját alkotású/különböző szövegek következetes elemzése a szerkezet, koherencia és a helyesség szempontjából	Szövegszerűség; kohézió, szemantikai kapcsolóelemek; szerkesztés: makroszerkezet és szövegtípus; mikroszerkezet; szövegszerkesztés: konnexitás, szöveggrammatikai eszközök; stílus (pl. stíluskeveredés, terjengősség stb. javítása) Helyesírás: az egyszerű és az összetett mondat központosítása, írásmódok mint identitásjelölők
4.2. A nyelvi eszközök és a jelentés összefüggésének tudatos alkalmazása változatos beszédhelyzetekben 4.3. A szavak jelentésének, használati körének, a regiszternek a tudatos megválasztása 4.4. Reflektálás a társas-társadalmi viszonyok kialakulásának nyelvi eszközeire és e viszonyok nyelvben való megmutatására	Szöveg, szövegszerűség: szöveg és helyzet; nonverbális elemek; szövegszerűség; témafolytonosság; kulcsszó; tételmondat; grammatikai kapcsolóelemek; a szöveg makro- és mikroszerkezete; szövegpanelek: közmondások, szólásmondások, szavajárás, kifejezések stb.; makroszerkezeti egység és szövegtípus; Szöveg és médium; írott és beszélt nyelvi szöveg; multimediális szövegek Szöveg és regiszter; Szöveg és stílus Nyelvváltozat és identitás

I. Az egyén, a közösség és a nyilvánosság

1. Az én-beszéd módjai és kódjai

- 1 a.** Gyűjtsetek olyan helyzeteket a mindennapokban, amikor az embernek önmagáról kell beszélnie! Mindenki válassza ki, hogy a következő két kijelentés közül melyikkel tud inkább azonosulni, majd állapítsátok meg közösen, mitől függ, hogy ki hogyan vélekedik erről a kérdésről!

1. Könnyedén, szívesen beszélek magamról.
2. Nehezemre esik magamról beszélni.

- b.** Az alábbi szövegrészeket arra kéri vagy utasítja címzettjüket, hogy mutakozzon be. A megadott helyzetek közül melyikben mire kíváncsiak a bemutatkozást kérők? Milyen elvárásaik vannak a bemutatkozóval szemben? Milyen megkötéseik vannak a bemutatkozásra vonatkozóan?

Petőfi első levele Arany Jánoshoz: „Írjon Ön nekem, ha nem fogja restellni; írjon magáról, akármit, mindent, hány éves, nőtlen-e vagy házasság, szőke-e vagy barna, magos-e vagy alacsony ... minden érdekelni fog.”

Középiskolai jelentkezés: „A beiratkozáshoz szükséges beadni a jelentkezési lapot, az írásbeli felvételi vizsga értékelő lapját, továbbá a bemutatkozó levelet. A kézzel írt bemutatkozó levél terjedelme minimum fél, maximum egy A/4-es oldal legyen, és tartalmazza a személyes információk mellett azt is, hogy a jelölt miért éppen ebbe az iskolába szeretne járni, valamint hogy mik a céljai.”

Kisfilmpályázatra való jelentkezés: „Kérjük a pályázókat, hogy a benyújtott pályamunkákhoz mellékeljenek egy 2-3 perces bemutatkozó videót, amit díjazás esetén lejátszhatunk. A videóból derüljön ki minél több információ a készítőről és a film készítési körülményeiről!”

Közösségi oldalon való regisztrálás: „Néhány sornyi bemutatkozó szöveggel vonzóbbá, szívesebbé teheted a profilodat, érdekesebbnek tűntetheted fel magad mások előtt, és segíthetsz a hozzád hasonló, hozzád passzoló embereknek rád találni.”

- c.** Mit gondolsz, melyik helyzetben van könnyebb, melyikben nehezebb dolga a bemutatkozónak? Válaszodat indokold!

- 2** Hajlamosak vagyunk azt gondolni, hogy a bemutatkozás lényege, hogy minél tömörebben és pontosabban leírjuk önmagunkat. Azonban az *identitásunk* (akik/amik/amilyenek vagyunk) nem egy jól körülhatárolható adat- és tulajdonsághalmaz, amely állandó, átlátható, és minden helyzetben egyformán működik. Bemutatkozásnál mindig döntenünk kell, mit és hogyan osztunk meg magunkról. A közösségi oldalakon például egy általunk létrehozott *profil* tárunk a nyilvánosság elé, amely egy ismerősöknek és idegeneknek egyaránt szóló bemutatkozás, és egyúttal egy *virtuális identitás* megteremtése is.

- a. Ha aktív vagy valamilyen közösségi oldalon, akkor tapasztalataidra, ha nem, akkor elképzeléseidre hagyatkozva írd egy értéket 1 és 10 között az alábbi állítások után annak alapján, hogy mennyire igaz rád (1 – egyáltalán nem igaz, 10 – teljes mértékben igaz)!

A. Alapadatok, profil létrehozása

1. Lelkesen, izgalommal telve vágok bele a profilom elkészítésébe. ☐
2. Fontosnak tartom, hogy minél több információt megadjak magamról, igyekszem minél alaposabban bemutatkozni. ☐
3. Jól megfontolom, mielőtt nyilvánosságra hoznék bármilyen információt, véleményt, kijelentést és képet. ☐
4. Minden közösségi profilomon a valós nevemet és adataimat használom, és nem hozok létre álprofilokat sem. ☐
5. Sosem hallgatok vagy kódósítok olyan információk tekintetében, amiket szégyelleg (pl. lakhely, életkor, külső megjelenés, adottságok stb.). ☐

B. Profilkép és más fotók

1. A profilképemet gondosan választom, és rendszeresen cserélem, hogy aktuális maradjon. ☐
2. A képemet tartom a profilom legfontosabb elemének. ☐
3. Igyekszem minél több képet megosztani magamról. ☐
4. Fontosnak tartom, hogy a képeim minél jobban hasonlítsanak arra, amilyen vagyok. ☐
5. Fontosnak tartom, hogy a képeim előnyösek legyenek, jól nézzek ki rajtuk. ☐
6. Fontosnak tartom, hogy a képeim szépek és jó minőségűek legyenek. ☐
7. Szoktam szelfiket készíteni és megosztani. ☐
8. Szeretnék mindig úgy kinézni, mint a megosztott képeimen. ☐
9. Gyakran kérek segítséget a barátaimtól abban, hogy melyik képemet osszam meg vagy használjam profilképként. ☐
10. Ha más tölt fel rólam előnytelen képet, az nagyon megvisel (esetleg törölöm vagy elrejttem). ☐

C. Bemutakozó szöveg

1. Komolyan veszem a bemutatkozó szövegeket. ☐
2. A bemutatkozásomban arra törekszem, hogy minél több lényeges dolgot mondjak el magamról. ☐
3. A bemutatkozásomban arra törekszem, hogy minél több embernek szimpatikus legyek, aki elolvassa. ☐
4. A bemutatkozásomban arra törekszem, hogy irigylésre méltónak, szépnek tűnjön az életem. ☐
5. A bemutatkozásomban arra törekszem, hogy érdekesnek, eredetinek tűnjek. ☐
6. Nem túlzok, nem ferdítok a bemutatkozásomban. (Pl. nem keltem azt a benyomást, hogy nagy szenvedélyem a túrázás, ha múlt héten voltam először, nem állítom, hogy rajongok egy sorozattért, amiből egy részt láttam, nem osztok meg olyan idézetet, amit nem értek stb.) ☐
7. Arra törekszem, hogy a bemutatkozó szövegem nyelviileg is vonzó legyen, tehát olyan szavakat, kifejezéseket használok, amiktől okosabbnak, menőbbnek, viccesebbnek, tájékozottabbnak stb. tűnök. ☐
8. Van olyan rész a bemutatkozó szövegemben, ami csak azért került be, mert szeretném, ha bizonyos emberek magukhoz hasonlóknak, maguk közé tartoznának látnának. ☐
9. Van olyan része/vonása a bemutatkozó szövegemnek, amit valaki mástól vettem át, mert megtetszett. ☐
10. Néha elolvasom a bemutatkozó szövegemet/megnézem a profilomat úgy, hogy elképzelem, milyennek látna ennek alapján egy ismeretlen vagy egy olyan ismerős, akinek fontos számomra a véleménye. ☐

b. Az **a.** alpont alapján mit gondolsz, ad-e okot aggodalomra a te virtuális létezésed? Ha igen, melyik kijelentésekhez rendelt pontszámodat tartod aggasztónak, és miért? Beszélgessetek közösen a válaszaitokról!

3 A közösségi oldalakon létező virtuális identitás ugyan jobban tervezhető és formálható, mint az offline énünk, viszont a profilunk védtelenebb a nyilvánosság előtt, mint az arcunk, és sokkal több visszajelzést kap, mint mi szoktunk a mindennapokban. Lilla új frizurájáról készült első képét megosztotta egy közösségi oldalon az alábbi szöveg kíséretében: „*A mosolyodban ottvan minden szépség és rejtély, ami te vagy.*” A kép alá a következő hozzászólások érkeztek:

 De cuki így a hajad! 🥰

 Hű! 😲

 Hé, egy modellügynökségtől keresnek, mit mondjak nekik? 😎😄

 A kedvenc mosolyom 😍

 Bocs, ne utálj, de szerintem a régi frizurád jobb volt.

 Ja, én is kérdezni akartam, hogy melyik fodrászt pereljük be 😏

 csiiiiiii :* ❤️

 *ott van; *rejtély

 Bizony, bizony, az a mosoly sok mindent elárul...

 Szia baba. Rég láttalak 😊

 A helyesírás luxus?

 szépem ❤️❤️❤️

 „Valaki tiltsa már be a béna szelfik alatti idézetnek álcázott zs-kategóriás giccseket!” (P. Coelho)

 Ne is törődj a gonoszokkal, cicám, csak irigykednek 😏

 Te. Mindig. Gyönyörű. Vagy. 😲

a. Ha Lilla törölhet két hozzászólást, illetve törölheti két hozzászólás szerzőjét az ismerősei közül, szerinted melyik kommenteket, illetve ismerősöket választaná? Miért?

b. Miért választja valaki azt a megoldást, hogy töröl egy hozzászólást, amit ő már olvasott? Miért dönt valaki úgy, hogy egy embernek egyetlen hozzászólását sem akarja olvasni a továbbiakban? Ha van személyes (offline) kapcsolat a letiltó és a letiltott között, arra milyen hatással van egy ilyen gesztus?

c. Te törölnéd bármelyikét a fenti hozzászólásoknak vagy a szerzőiket Lilla helyében? Miért?

d. Milyen előnyökkel és hátrányokkal jár, ha ki tudjuk zárni az életünkben mindazt, ami negatív hatással lehet ránk? Miben jelent ez mást az online térben, mint az interneten kívüli valóságban?

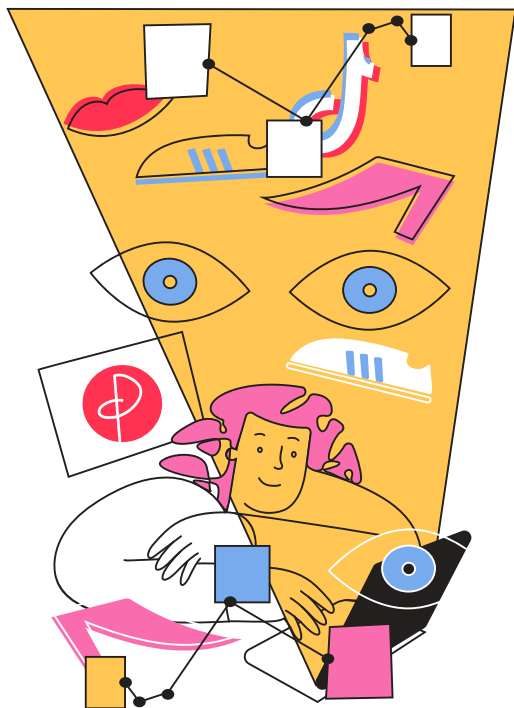

4 Válaszolj a kérdésekre az alábbi szöveggel kapcsolatban!

Azzal, hogy egy közösségimédia-platformon profilt hozunk létre, egyúttal a *virtuális identitásunk* is megteremtődik. Az online identitásnak azonban van egy másik változata, a *digitális identitás*, amely az általunk használt eszközökön tárolt információk halmazából áll össze.

Ehhez is készül egy profil, de azt már nem mi hozzuk létre, hanem a mesterséges intelligencia, azaz különböző algoritmusok, amelyek rögzítenek minden általunk kiszolgáltatott adatot (pl. milyen oldalakat látogatunk, mennyi időt töltünk ott, milyen témájú tartalmakat kedvelünk, mikre kerestünk rá valaha stb.). Azt, hogy milyen információkat milyen sorrendben kínáljanak nekünk, további algoritmusok döntenek el a felhasználói profilunk (szokásaink, érdeklődésünk) ismeretében. Így válnak a hírfolyamaink „személyre szabottá” és reklámfelületté. Ez egyrészt

azt jelenti, hogy az online előéletünk alapján próbálnak olyasmit tárni elénk, ami érdekelhet (azaz ami az oldalon maradásra, fogyasztásra, vásárlásra stb. bír), másrészt viszont információt szűrő buborékot vonnak körénk, vagyis úgy emelnek be az életünkbe és rekesztenek ki onnan különböző tényeket és hatásokat, hogy közben amit mi valóságként érzékelünk, arról nem is sejtjük, hogy egy manipulált, direkt számunkra legyártott kép.

A közösségi oldalakon lehetőség van arra is, hogy bizonyos forrásoktól elzárkózzunk, azaz bizonyos emberek, csoportok, intézmények „láthatatlanná” váljanak számunkra: ne szólhassanak hozzánk, ne lássuk, amit megosztanak, ne találkozzunk semmilyen tőlük származó vagy velük kapcsolatos információval. Általában akkor választjuk ezt a megoldást, ha az illető személy, csoport vagy intézmény támadóan lépett fel velünk szemben, vagy egyszerűen olyasmit képvisel, amivel nem értünk egyet. Ezzel megússzuk, hogy kellemetlenül kelljen éreznünk magunkat, viszont egyúttal attól is elzárkó-

zunk, hogy a világ számunkra kevésbé vonzó oldalával szembenézzünk.

Mivel a közösségi oldalaknak érdeke, hogy az ott töltött időnk kellemesen teljen (hiszen akkor várhatóan többet időzünk a felületen), az algoritmusok kéretlenül is elkezdik szűrni a felénk áramló információkat: olyan emberek gondolatait mutatják meg elsőként, akiknek sokat olvassuk, gyakran kedveljük a véleményét, olyan oldalakat és csoportokat ajánlanak, ahol hasonló érdeklődésű és gondolkodású emberekkel találkozhatunk. Ha követjük az algoritmusok által kijelölt utat, nagyon gyorsan ún. *véleménybuborékban* találjuk magunkat, ahová semmi más nem jut be, csak ami megerősít minket mindabban, amit gondolunk, és a saját véleményünket visszhangozza (mint egy *visszhangkamra*), ugyanakkor torz, valótlan képet fest a világról, és teljesen elzár mindentől és mindenkitől, aki a buborékon kívül rekedt.

Bár látszólag a szűrőbuborékok problémája csak az online identitásunkat érinti, tagadhatatlan, hogy nagyon súlyos következményei lehetnek az offline létezésünkre és a teljes személyiségünkre nézve is annak, ha egy manipulált világképet valósággal fogadunk el. Egymással ütköztethető nézetek és különböző forrásból származó információk nélkül könnyen támadhat az a benyomásunk, hogy tökéletesen tisztában vagyunk egyes kérdésekkel, és aki másképpen látja a helyzetet, az tájékozatlan, naiv, esetleg szándékos megtévesztés áldozata. Ez az erős meggyőződés teljesen megszünteti a kommunikációt az ellentétes álláspontot képviselők között, így egyiknek sem marad lehetősége árnyalni, finomítani a véleményén.

a. Mit jelentenek az alábbi szavak, kifejezések?

digitális identitás

felhasználói profil

információsűrő

véleménybuborék

visszhangkamra

b. Hogyan és mi alapján készül a felhasználói profil? Mi a célja?

c. Miért adnak lehetőséget a közösségi felületek bizonyos személyek, oldalak, csoportok teljes kizárására az ottani életünkből?

d. Miért veszélyes az információs szűrőbuborék és a visszhangkamra-effektus?

e. Milyen következményekkel jár az online buborékunk az interneten kívüli valóságban való létezésünkre?

5 a. Az alábbiakban négy különböző bemutatkozó szöveget olvashatsz egy ismerkedésre szánt közösségi oldalról. Mindegyik esetében állapítsd meg, mennyire fontos és mennyire személyes információkat ad meg magáról a bemutatkozó, valamint hogy milyen hangnemben beszél önmagáról!

b. Azonosítsd mindegyik szöveg esetében, milyen eszközökkel hívja fel magára a figyelmet, hogyan próbálja felébreszteni maga iránt az olvasók rokonszenvét a bemutatkozó!

c. Állapítsd meg, mennyire rokonszenves neked a szövegekben bemutatkozó karakter, majd próbálj legalább egy rokonszenves és egy ellenszenves vonást keresni mindegyikükben!

d. Mit gondolsz, mi minden kerülhet be az alábbi szövegekben bemutatkozó virtuális identitások felhasználói profiljába? Milyen oldalakat kedvelhetnek, milyen virtuális közösségeknek lehetnek tagjai, miket oszthatnak meg a saját oldalukon? Ennek fényében adj egy-egy példát hírre és reklámra, amelyet a bemutatkozók számára felkínálnak az algoritmusok!

Hali! Itt B., az örökmozgó, mindenre kíváncsi, nagyszájú csodabogár, aki mellett állítólag sosem lehet unatkozni. Ami engem illet, érdekel a tánc és a fotózás, de szoktam írogatni és festegetni is. Szóval ilyen mindenevő művészalkat vagyok. (Ha több is érdekel erről, iratkozz fel a blogomra, és élvezd az alkotásaimat!) Szabadidőmben a kutyámmal szeretek sétálni a barátaim társaságában (akiket imádok, és bármit megtennék értük!), de olyan is van, hogy csak úgy elvagyok a kis világomban. Ha felkeltettem az érdeklődésedet, írnék nyugodtan, szívesen beszélgetek bármiről! Állítólag egész jó beszélgetőpartner vagyok, humorom is van (meg szerény is vagyok, hehe), de az is benne van a pakliban, hogy az agyadra megyek. Egy próbát azért megér, nem?

F. vagyok, ha röviden kell leírni magam, azt mondom: gondolkodó lény. Kizárólag hasonló kategóriába eső humanoidokkal vagyok hajlandó kapcsolatba lépni. Kösz, hogy megnézed a profilomon, miket nézek, olvasok, hallgatok, és ezért nem kell itt újra felsorolnom. És kösz, hogy békén hagysz, ha azt sem tudod, hogy eszik vagy isszák a filmjeimet, könyveimet, zenéimet. Szelfizők, páwák, mulatóst hallgatók és helyesírási analfabéták kíméljenek. Ha pedig soha nem volt egy eredeti gondolatod sem, akkor részemről off, te meg siess, hogy elérd a kedvenc vlogered új videóját, amiből majd értesülsz az aktuális véleményedről és ízlésedről.

Most biztos a nevemet kell ide írni, meg hogy hány éves vagyok, mi a kedvenc színem és állatom. Hát csakazértsem. (Tami. 14. Türkiz. Patkány.) Vagy valami fontos infót magamról, csak nem tudom, mi számít annak. Azt pl. nem tartom fontosnak, hogy van az íróasztalom fölött egy pókháló, ami lakatlan. De lehet, hogy lakják, csak én még sosem láttam a pókot, aki ott lakik. De kaszásnak képezem, és szerintem úgy hívják, hogy Gerő. Na, neki lehet, hogy be tudnék mutatkozni, bár ő valószínűleg nem kíváncsi rám, mert felülnézetből már látta az ellenőrzőmet (ez csak poén, tök jó jegyeim vannak amúgy, nem mintha ez fontos lenne). Ez már kezd hosszú lenni, és még mindig semmi fontos. Bocs. De ha valami konkrétan érdekel, akkor írjatok, és kérdezzétek meg! Írhattok este is, éjjélkor is, bagoly alkat vagyok. De délelőtt inkább ne. Vagyis nem fogok válaszolni. (Mi az a délelőtt?) Na most. Már. Tényleg. Befejeztem.

Most mit mondjak? Hogy hű, de vicces, überkirály arc vagyok, akinek bejött az élet? Hát nem. Nagyon nem. Itt vergődöm a sártengerben, próbálom túlélni a világ igazságtalanságát, a fájdalmat, amit akkor érzek, ha látom, hogy az emberek mennyi szenvedést okoznak egymásnak, plusz a személyes nyomoraimat. Igen, jól sejted. Kaptam pár pofont az élettől, de egyelőre még talpon vagyok. Bár azért azt javaslom, hogy siess, ha meg szeretnél ismerni, mielőtt maga alá gyűr a képmutatás, a hazugság, az érzéketlenség, a gyűlölet és a magány.

6 Beszélgetsetek közösen arról, hogy mi tesz egy bemutatkozó szöveget sikeressé!

1 a. Tavaly már volt szó az önéletrajzról (latinul *curriculum vitae*, rövidítve CV), amely szintén az önmagunkról való beszéd egy változata. Milyen alkalomból és milyen céllal mutatjuk be magunkat a CV-nkben?

b. Sorolj fel legalább 3 olyan információt, amelyet egy jó önéletrajznak mindenképpen tartalmaznia kell, adj példát olyanra, ami megjelenhet, bár nem kötelező, és olyanra is, aminek nincs keresnivalója egy ilyen dokumentumban! Indokold a válaszodat!

2 a. Készítsd el az [EuroPass szabványa alapján](#) a szakmai önéletrajzodat! Figyeld meg, milyen adatokat kell tartalmaznia! Van olyan része, ami nehézséget okoz? Miért? (Ha tavaly készítettél már ilyen önéletrajzot, akkor ezúttal csak frissítened kell.)

b. Ha az önéletrajzod fényképes lenne, milyen képet választanál hozzá? Igazolványképet? Portrét, amit valaki más készített rólad? Szelfit? Miért?

c. Készíts leendő középiskolád számára egy szöveges, személyesebb hangvétellű önéletrajzot, amely egyben bemutatkozás is, azaz a konkrét információk mellett az is célja, hogy megmutassa, milyen ember vagy, és milyen élethelyzetek formáltak ilyené!

d. Szerinted melyik önéletrajzod előnyösebb? Miért?

e. Ötös csoportokban olvassátok el egymás önéletrajzeit, majd mindenki válaszoljon a kérdésekre!

▶ Ha te lennél a középiskola igazgatója, a négy csoporttársad pedig jelentkezne az iskolába, milyen sorrendben vennéd fel őket a vázlatos, valamint a szöveges önéletrajzuk alapján?

- ▶ Van-e különbség a kétféle bejutási sorrend között? Ha van, mi a különbség? Ha nincs, miért nincs?
- ▶ Milyen szempontokat vettél figyelembe a kétféle önéletrajz elbírálásánál?
- ▶ Melyiket tartod alkalmasabbnak a középiskolai felvételi kiegészítésére? Miért?

3 József Attila önéletrajzát nem vázlat- vagy táblázatszerűen, hanem összefüggő, személyes hangvételű szöveggént fogalmazta meg, ami olyan, mintha igazolványkép helyett portrét adott volna be állaspályázatként. Keresd meg a szövegnek azokat a vonásait, amelyekben megfelel a mai önéletrajzokkal kapcsolatos elvárásoknak, és azokat is, amelyekben eltér tőlük!

József Attila: *Curriculum vitae*

1905-ben születtem Budapesten, görög-keleti vallású vagyok. Apám – néhai József Áron – három esztendőskoromban kivándorolt, engem pedig az Országos Gyermekvédő Liga Öcsödre adott nevelőszülőkhöz. Itt éltem hét éves koromig, már ekkor dolgoztam, mint általában a falusi szegénygyerekek – disznópásztorkodtam. Hét esztendőskoromban anyám – néhai Pócze Borbála – visszahozott Budapestre s beiratott az elemi iskola II. osztályába. Anyám mosással és takarítással tartott el bennünket, engem és két nővéremet. Házaknál dolgozott, odajárt reggeltől estig s én szülői felügyelet nélkül iskolát kerültem, csibészkedtem. A harmadikos olvasókönyvben azonban érdekes történeteket találtam Attila királyról és rávettem magam az olvasásra. Nem csupán azért érdekeltek a hun királyról szóló mesék, mert az én nevem is Attila, hanem azért is, mert Öcsödön nevelőszüleim Pistának hívtak. A szomszédokkal való tanácskozás után a fülem hallatára megállapították, hogy Attila név nincsen. Ez nagyon megdöbbenett, úgy éreztem, hogy a létezésemet vonták kétségbe. Az Attila királyról szóló mesék fölfedezése, azt hiszem, döntően hatott ettől kezdve minden törekvésemre, végső soron talán ez az élményem vezetett el az irodalomhoz, ez az élmény tett gondolkodóvá, olyan emberré, aki meghallgatja mások véleményét, de magában fölülvizsgálja; azzá, aki hallgat a Pista névre, míg be nem igazolódik az, amit ő maga gondol, hogy Attilának hívják.

Attila hun király (Képes Krónika, 1360 körül)

Kilenc éves koromban kitört a világháború, egyre rosszabbul ment a sorunk. [...] Úgy segítettem anyámnak, ahogyan tudtam. Vizet árultam a Világ moziban. Fát és szemet loptam a Ferencvárosi pályaudvarról, hogy legyen fűtenivalónk. Színes papírforgókat csináltam és árusítottam a jobb sorsban élő gyerekeknek. Kosarakat, csomagokat hordtam a vásárcsarnokban stb. 1918 nyarán Abbáziában üdültem a Károly király féle gyermeknyaraltatási akció jóvoltából. [...] A román megszállás alatt kenyeresfiú voltam az Emke kávéházban. Közben – öt elemi elvégzése után – polgári iskolába jártam.

1919 karácsonyán meghalt anyám. Gyámommá az árvaszék sógoromat, a most elhunyt Makai Ödön doktort nevezte ki. Egy tavaszon és nyáron át az Atlantica Tengerhajózási Rt. Vihar, Török és Tatár nevű vontatógőzösein szolgáltam. Ekkor vizsgáztam magánúton a polgári negyedik osztályából. [...] A gimnázium VI. osztályát színjelesen végeztem, jóllehet pubertáskori zavarok miatt több ízben öngyilkosságot kíséreltem meg, hiszen valójában sem

akkor, sem előzőleg nem állott fölvilágosító barátként mellettem senkisé. Már megjelentek első verseim is, 17 éves koromban írt költeményeimet a Nyugat publikálta. Csodagyereknek tartottak, pedig csak árva voltam.

A VI. osztály elvégzése után ott hagytam a gimnáziumot meg az internátust, mert elhagyatottságomban nagyon tétlennek éreztem magamat: nem tanultam, mert a tanárok magyarázata után is tudtam a leckét, hiszen erről jeles bizonyítványom is tanúskodott. Kukoricacsősznek, mezei napszámosnak mentem Kiszomborra és házitanítónak szegődtem el. Két kedves tanárom kérésére mégis elhatároztam, hogy érettségizem. A VII. és a VIII. osztályból összevont vizsgát tettem s így egy évvel előbb végeztem, mint volt osztálytársaim. Tanulásra azonban mindössze három hónap állt rendelkezésemre s így történt, hogy a hetedikből tiszta jó, a nyolcadikból pedig tiszta elégséges osztályzatot kaptam. [...]

infláció:
pénzromlás

Ezután egy ideig könyvügynök voltam itt Budapesten, majd az infláció idején hivatalnokoskodtam a Mauthner-féle magánbankházban. [...]

Elhatároztam, hogy végképpen író leszek és szert teszek olyan polgári foglalkozásra is, amely szoros kapcsolatban áll az irodalommal. Magyar-francia-filozófiai szakra iratkoztam a szegedi egyetem bölcsészeti karán. Fölvettem heti 52 órát és 20 órából kollokváltam kitűnően. Napokat ettem, verseim honoráriumából fizettem lakásomat. Nagyon büszkévé tett, hogy Dézsi Lajos professzorom önálló kutatásra érdemesnek nyilvánított. De minden kedvemet elszegte az, hogy Horger Antal professzor, kinél magyar nyelvészetből kellett volna vizsgáznom, magához hívatott s két tanú előtt – ma is tudom a nevüket, ők már tanárok – kijelentette, hogy belőlem, míg ő megvan, soha nem lesz középiskolai tanár, mert „olyan emberre – úgymond –, ki ilyen verseket ír” s ezzel elélem tártá a *Szeged* c. lap egyik példányát, „nem bízhatjuk a jövő generáció nevelését”. Sokszor emlegetik a sors ironiáját s itt valóban arról van szó: ez a versem, *Tiszta szívvel* a címe, igen nevezetessé vált, hét cikket írtak róla, Hatvany Lajos az egész háború utáni nemzedék dokumentumának nyilvánította nem egy ízben „a kései korok számára”, Ignotus pedig „lelkében dédelgette, simogatta, dűnnyögte és mormolgatta” ezt a „gyönyörűszép” verset, ahogy a Nyugatban írta róla és ezt a verset tette Ars poeticájában az új költészet mintadarabjává.

A következő évben – húsz éves voltam ekkor – Bécsbe mentem, beiratkoztam az egyetemre s abból éltem, hogy a Rathaus Keller bejáratánál újságot árultam és a Bécsi Magyar Akadémikusok helyiségeit takarítottam. [...]

Ezután Pestre jöttem. Két szemesztert hallgattam a pesti egyetemen. Tanári vizsgát mégsem tettem, mert – Horger Antal fenyegetésére gondolva – azt hittem, úgysem kapnék állást. Majd a Külkereskedelmi Intézet magyar-francia levelezőnek alkalmazott, megalakulásakor – referenciával, azt hiszem, szívesen szolgál Kóródi Sándor úr, volt vezérigazgatóm. Ekkor azonban olyan váratlan csapások értek, hogy bármennyit edzett az élet, nem bírtam ki – az OTI előbb

OTI: Országos
Társadalom-
bizosítási
Intézet

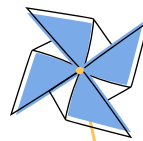

szanatóriumba, majd táppénzállományba utalt neuraszténia gravisszal. Hivatalomtól megváltam, beláttam, hogy nem lehetek tehertétel egy fiatal intézmény nyakán. Ezóta írásaimból élek. Szerkesztője vagyok a SZÉP SZÓ c. irodalmi és kritikai lapnak. Magyar anyanyelvemen kívül írok és olvasok franciául és németül, levelezek magyarul és franciául, perfekt gépíró vagyok. Tudtam gyorsítani is – egy havi gyakorlattal ezt a tudásomat fölfrissíthetem. Értek a sajtó nyomdatechnikájához, tudok szabatosan fogalmazni. Becsületesnek tartom magam, azt hiszem, hogy fölfogásom gyors és hogy munkában szívós vagyok.

 táppénzállomány: fizetett betegszabadság

neuraszténia gravisz: rendellenes és tartós fáradtság, idegkimerültség (a korban többféle tünetegyüttes alapján felállított általános diagnózis)

- 4** a. Az első részletesen elbeszélt esemény, amelyet a költő megoszt önéletrajza olvasóival, a nevéhez kapcsolódik. Miért fontos ez a történet?
b. Magyarázzátok az önéletrajz itt következő részletét: „*ez az élmény tett gondolkodóvá, olyan emberré, aki meghallgatja mások véleményét, de magában fölülvizsgálja; azzá, aki hallgat a Pista névre, míg be nem igazolódik az, amit ő maga gondol, hogy Attilának hívják.*” Mit jelent a két név a beszélő számára? Milyen kapcsolatot feltételez a név és a személyiség, énkép, identitás között ez a részlet?
- 5** Beszéljétek meg, mi lehet a szerepe annak, hogy a költő viszonylag részletesen beszél a gyermekkoráról egy ilyen szövegben, amelyre ez általában nem jellemző!
- 6** a. Miért tekinthetjük kalandosnak József Attila iskolai pályafutását? Mit gondolsz, milyennek láthatták őt a társai VI–VII. (ma X–XI.) osztályos gimnazista korában? Hát az egyetemen?
b. Az önéletrajzban a következőt mondja magáról az írója: „*Csodagyereknek tartottak, pedig csak árva voltam.*” Ennek alapján foglald össze, hogyan látja magát a költő! Mit jelenthet a *csodagyerek* szó, és milyen vonásait hozhatja összefüggésbe az árvaságával az idézett mondat?
- 7** Figyeld meg, kik azok, akik név szerint megjelennek a szövegben? Mi a szerepe ezeknek az embereknek a leírt élettörténetben, miért lehet fontos a beszélő számára, hogy név szerint említse őket?
- 8** a. Milyen módon jutott pénzhez a gyermek édesanyja halála előtt?
b. Milyen munkákat végzett a költő élete során?
c. Mit gondolsz, milyen munkahelyet szeretne megpályázni ezzel az önéletrajzzal? Miből következtetsz erre?
- 9** A szakmai önéletrajz megírásánál szabálynak tekintik, hogy törekedni kell a jó benyomás keltésére. Szerinted József Attila betartja ezt a szabályt? Válaszodat indokold!
- 10** a. Az *önéletrajz* (CV) konkrét, szakmai céllal készült hivatalos dokumentum, szemben az *önéletrajzzal*, amely egy szubjektív, „önteremtő” céllal megírt visszatekintés az életútra. Minden szempontot figyelembe véve melyik kategóriába sorolnád inkább József Attila szövegét? Miért?

Tudtad?

Az olvasott önéletrajz József Attila életének utolsó évében, 1937-ben készült. Ugyanebben az időszakban született néhány létösszegző költeménye is, azaz olyan versek, amelyekben számot vet az életével, megvizsgálja mindazt, ami eddig történt vele.

- b. Rokoniítható József Attila önéletrajza az előző alfejezetben, az 5. feladatban olvasott bemutatkozó szövegekkel (13–14. oldal)? Ha igen, miben? Ha nem, miért nem?
- c. Rokonszenves lenne számodra egy olyan karakter, aki ilyen információkat adva, ebben a hangnemben beszél önmagáról? Miért?

- 1 a. Mit jelent a *leltár* szó? Kik és milyen helyzetben szoktak leltározni?
- b. Készíthet az ember leltárt az életéről? Ha igen, hogyan? Ha nem, miért?
- 2 Keress a versben olyan életrajzi adatokra való utalásokat, amelyek a *Curriculum vitae*-ben is megjelentek!

József Attila: Kész a leltár

Magamban bíztam eleitől fogva –
ha semmije sincs, nem is kerül sokba
ez az embernek. Semmiképp se többé,
mint az állatnak, mely elhull örökre.
Ha félttem is, a helyemet megálltam –
születtem, elvegyültem és kiváltam.
Meg is fizettem, kinek ahogy mérte,
ki ingyen adott, azt szerettem érte.
Asszony ha játszott velem hitegetve:
hittem igazán – hadd teljen a kedve!
Sikáltam hajót, rántottam az ampát.
Okos urak közt játszottam a bambát.
Árultam forgót, kenyeret és könyvet,
ujságot, verset – mikor mi volt könnyebb.
Nem dicső harcban, nem szelíd kötélén,
de ágyban végzem, néha ezt remélem.
Akárhogyan lesz, immár kész a leltár.
Éltem – és ebbe más is belehalt már.

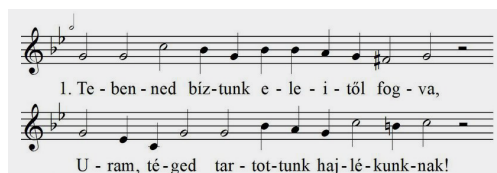
ampa: hajófedélzet felmosásánál használt bádoggvödör

- 3 Milyen a szöveg hangneme? Milyen hangulatot ébreszt?
- 4 A vers első sora Szenczi Molnár Albert 90. zsoltárának kezdősorára játszik rá.
- a. Milyen szöveg a zsoltár, mi a szerepe? Milyen hangulatot ad a versnek, hogy éppen egy zsoltár megidézésével indít?
- b. Olvasd el a zsoltár első (legismertebb) versszakát! Miért válhatott ez a szöveg a maga korában néphimnusszá?

*Tebenned bíztunk eleitől fogva,
Uram, téged tartottunk hajlékunknak.*

néphimnusz: szélesebb társadalmi csoportok, például vallási közösségek által ismert és közösségi alkalmakon énekelt dal

Mikor még semmi hegyek nem voltak,
 Hogy még sem ég, sem föld nem volt formálva;
 Te voltál és te vagy, erős Isten,
 És te megmaradsz minden időben.

- c. Miben hasonló, miben más a József Attila-vers első sorának mondanivalója?
- d. Milyen benyomást kelt a beszélő ezzel az indító mondattal?
- e. Milyen benyomásokkal egészíti ki az első mondat hatását a következő három sor?

5 Milyen szempontok mentén vizsgálja meg eddigi életét a vers beszélője a szöveg 5–14. sorában? Milyen következtetéseket von le?

6 Gyűjtsd ki ebből az összegzésből az egyes szám első személyű igealakokat! Milyennek tűnik az az élet, amely ezekkel az igékkel írható le?

7 a. Olvasd el Petőfi Sándor *Egy gondolat bánt engemet* című versét! Hogyan játszik rá a Petőfinél felvetődő gondolatra a 15–16. sor?

- b. Az alábbi idézet François Villon egyik verséből származik József Attila fordításában. Az itt ábrázolt helyzetben megjelenő (*kender*)*kötél* József Attila saját versében a *szelíd* jelzőt kapja. Mit gondolsz, miért?

*Francia vagyok, mérgelődhetem.
 Ponthoise-i Párizs volt szülőhelyem.
 Most hát egy kenderkötéltől fejem
 Megtudja majd, hogy mit nyom fenekem.*

Kiejtési segédlet:
[hu.forvo.com/](https://hu.forvo.com/word/pontoise/)
[word/pontoise/](https://word.pontoise/)

- c. Milyen halálra (és ezen keresztül milyen életre) utal a három megidézett halálnem? Melyiket választja a *Kész a leltár* beszélője? Mit gondolsz, miért?

8 a. Hogyan nyer teljes értelmet a vers címe az utolsó előtti sorban?

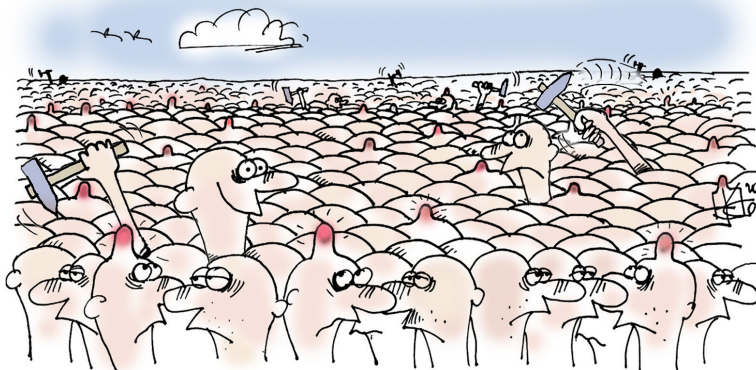
- b. Mit tesz hozzá a „*kész a leltár*” kijelentéshez az utolsó sorban megjelenő zárógondolat? Mi a szerepe annak, hogy a sor kezdetén múltidő-jeles igealakot („*Éltem*”) használ?
- c. Az első és utolsó sor összevetésével figyelj meg, milyen gondolatokkal, érzelmekkel viszonyul a beszélő az élethez és a halálhoz! Hogyan tekint a saját sorsára? Kit tesz felelőssé sorsa alakulásáért? Lát lehetőséget annak befolyásolására?

9 Miben hasonlít, miben tér el a versbeli beszédmód a *Curriculum vitae*-ben tapasztalttól?

10 Hogy látjátok, miben hasonlít, miben tér el a létösszegző költemény az önéletírástól?

2. Elvegyülni, beilleszkedni: közösség és nyilvánosság

- 1 a.** „*Születtem, elvegyültem és kiváltam*” – mondja létösszegző versében József Attila. Mit jelent elvegyülni, mit jelent kiválni? Magyarázzátok meg, melyik milyen helyzetben és miért fontos!

b. Könczey Elemér karikatúrája a tömeg működését, viselkedését szemlélteti. Címe: *Tömeg-effektus*. Hogyan mutatja be a kép a tömegben való elvegyülés és a tömegből való kiválás lehetőségét? Melyik tűnik nehezebbnek, melyik tűnik értékeesebbnek? Egyetértetek azzal, amit a kép sugall? Miért?

c. Figyeljétek meg, hogyan viselkedik a tö-

meg a [filmrészletben](#)! Miben ragadható meg a jelenet iróniája?

2 a. Milyen típusú csoportot nevezünk *tömegnek*, milyenre használjuk a *közösség* szót?

Válaszolj a két fogalom kapcsán az alábbi kérdésekre!

1. Melyik hogyan jön létre: kik, miért és hogyan hozzák létre?
2. Melyik milyen elvek alapján működik?
3. Melyik esetében mit jelent a csoporthoz tartozás?
4. Melyiket szoktuk értékeesebbnek tekinteni?

b. Az alábbi szavak és kifejezések közül melyik melyik szóhoz kapcsolható a táblázatból?

arctalan

építés

verbuválás

támogató

tudatosság

romboló erő

szabályok

embertelenség

viszonyrendszer

összetartozás

szervezettség

sodródás

fékezhetetlen

értékrend

szolidaritás

otthonosság

közöny

identitás

együttműködés

hisztéria

bizalom

közzó

méltányosság

erkölcs

felelősség

falkaszellem

hatalom

Tömeg	Közösség

c. A szétválogatott szavak, kifejezések alapján melyik csoportot milyennek látod általában?

3 a. Az *elvegyülés* szót a tömeg, a *beilleszkedés* szót a közösség kapcsán használjuk. Mi a különbség a két szó jelentése és hangulata között? Miért lényeges, hogy Kész a *leltár* című versében József Attila az *elvegyültem* szót használja?

b. Előnyös képességnek tartod, ha valaki könnyedén el tud vegyülni a tömegben? Hát azt, ha könnyen be tud illeszkedni egy közösségbe? Miért?

c. Te könnyen elvegyülsz/beilleszkedsz? Mire van szükség ahhoz, hogy sikeres legyen az elvegyülés/beilleszkedés?

d. Sorolj fel olyan csoportokat, közösségeket, amelyekbe be kellett illeszkedned eddigi életed során! Milyen tanácsokkal tudnád segíteni mások beilleszkedését ezekbe a csoportokba?

4 Vizsgáld meg, hogyan vélekedsz arról, hogy mik a sikeres beilleszkedés feltételei!

a. Válaszd ki az alábbi listából az összes olyan tényezőt, amely megnehezítheti a ti korosztályotokban a beilleszkedést!

Szerinted nehezebb beilleszkednie annak,

akinek nincs okostelefonja?

aki nem regisztrált semmilyen közösségi oldalon?

aki nem néz videókat?

aki nem néz filmeket, sorozatokat?

aki nem hallgat zenét?

aki öt-hat évvel ezelőtti divat szerint öltözik?

akiről csak rossz fényképek készülnek?

aki csak komoly dolgokról szeret beszélgetni?

aki kizárólag köznyelven beszél (nem használ sem egyéb nyelvjárási, sem szlenges kifejezéseket)?

aki mindig csak magáról beszél és ír?

aki keveset beszél, ír és oszt meg magáról?

b. Az alábbi kijelentések közül melyek igazak rád?

Szerintem sikeresen beilleszkedtem legalább egy, kortársaimból álló csoportba.		
A csoportomban lévőkkel nagyjából megegyezik a véleményem, és ugyanazokat a dolgokat szeretjük.		
Sok mindenről, ami érdekel, vagy amit szeretek, a csoportom tagjaitól szereztem tudomást.		
Van olyan dolog, amit csak azért kezdtem el kedvelni, mert a csoportban kedvelt/népszerű dolog.		
Szívesen jelzem a külvilág felé a csoporthoz való tartozásomat (jellegzetes külsőségekkel, viselkedésformákkal, szófordulatokkal, belső poénokkal stb.).		
Szívesen segítek a nálam újabbaknak beilleszkedni a csoportba.		

5 **a.** A beilleszkedés során sok olyan helyzet adódik, amelyben az egyén tájékozottsága, véleménye, ízlése és a csoport elvárásai között feszültség támad. Válaszd ki a rád jellemző viselkedést/reakciót az alább megadott ilyen helyzetekben!

Ha a társaságban szó esik olyasmiről, amit a többiek ismernek és értenek, de te sosem hallottál róla, akkor mit teszel?

- A. Próbálok úgy tenni, mintha tisztában lennék vele.
- B. Rákérdezek, hogy miről van szó.
- C. Titokban rákereksek.
- D. Nem veszek részt a beszélgetésnek ebben a részében.
- E. Ilyesmi még sosem fordult elő velem.

Ha a csoportodból mindenki fogyaszt egy bizonyos tartalmat (zene, film, játék, videó stb.), amit te kipróbálsz, de neked nem tetszik, ők viszont továbbra is sokat beszélnek róla és hivatkoznak rá, akkor mit teszel?

- A. Abbahagyom a fogyasztását, és próbálok nem lebukni.
- B. Továbbra is fogyasztom, hogy a csoport része maradhassak.
- C. Megpróbálom lebeszélni őket arról, hogy ilyen igénytelen, rossz minőségű dologra fecséreljék az idejüket.
- D. Beszélgessenek róla nyugodtan, engem nem érdekel.
- E. Ilyesmi még sosem fordult elő velem.

Ha te fogyasztasz olyasmit, aminek a csoportban alacsony a presztízse, azaz a csoport többi tagja nem értékeli, mit teszel?

- A. Úgy teszek, mintha én sem szeretném, de titokban tovább fogyasztom.
- B. Bízom a csoport értékítéletében, tehát megpróbálok leszokni róla.
- C. Nyíltan kiállok azért, amit szeretek, akkor is, ha kigúnyolnak érte.
- D. Szégyenkezve bevallom, hogy az én (feltehetőleg rossz) ízlésemnek ez éppen megfelel.
- E. Ilyesmi még sosem fordult elő velem.

Ha a csoport egy másik tagját kezdik ki amiatt, amit fogyaszt/visel/használ, akkor mit teszel?

- A. Ha olyasmi, ami nekem sem tetszik, akkor én teszem szóvá.
- B. Szeretek részt venni a közös poénkodásban, szóval én is beállok.
- C. Nem nagyon érdekel, hogy mások mit szeretnek, nem szólok bele.
- D. Támogatom, hogy csinálja, amit szeret, ha ő nem mer kiállni magáért, én megvédem.
- E. Ilyesmi még sosem fordult elő körülöttem.

Ha a csoport egyik tagja általa felfedezett újdonságként mutat be a csoportnak valamit, amit te már korábban is ismertél, mit teszel?

- A. Végighallgatom, és úgy teszek, mintha nem tudnám, miről van szó.
- B. Jelzem neki egy megjegyzéssel, hogy én tisztában vagyok azzal, amiről beszél.
- C. Nem szólok közbe, ha jól mutatja be, csak ha valamit rosszul mond, vagy elakad.
- D. Megvárom, míg elmondja, de a végén tanács vagy megjegyzés formájában mondom valamit, amiből kiderül, hogy régebben/jobban ismerem azt, amiről beszélt.
- E. Ilyesmi még sosem fordult elő velem.

- b.** Függetlenül az általad adott választól válassz ki az **a.** alpont kérdéseire adott lehetséges válaszok közül olyanokat, amelyek szerinted nem helyénvaló viselkedést írnak le! Válaszodat indokold!

- 1** A virtuális közösségek a valós közösségek kiterjesztéseiként indultak. Az első közösségi oldalak arra adtak lehetőséget, hogy a valaha egy közösséget képező emberek (pl. egykori osztálytársak) egy online felületen együtt tölthessenek időt annak ellenére, hogy erre a valóságban már nincs lehetőség. Mai napig vannak olyan online csoportok, ahol valós osztályok, baráti körök vagy egyéb közösségek tagjai élnek közös virtuális életet, bár az online térben sokszor másképpen működik egy közösség, mint a valóságban: a tagok nem ugyanúgy viselkednek, nem ugyanazokat a viszonyokat ápolják, mint a valós csoportban. Az online felületek ugyanis több lehetőséget adnak arra, hogy csak személyiségünk általunk ellenőrzött és kiválasztott részét tárjuk mások elé. Bár igyekszünk, hogy az online és offline identitásunk között ne

legyenek egyértelmű ellentmondások, legtöbb esetben mégis teljes átfedésben az, amit a személyes találkozás és a virtuális térben való érintkezés során mutatunk magunkból.

- a. Mik lehetnek az alapvető különbségek a személyesen és virtuálisan ápoltságok között? Mi lehet a magyarázat az eltérő működésre?
- b. A virtuális közösségek, bár nem működnek azonos módon a valós közösségekkel, nagyon nagy szerephez jutottak a társas kapcsolatok létrehozásában és ápolásában. Szállóigeként gyakran elhangzik, hogy aki nincs jelen a közösségi médiában, „az nem is létezik”. Mit jelent, mire utal ez a kijelentés? Egyetértetek-e vele? Véleményeteket indokoljátok!
- c. – Aki nem regisztrált semmilyen közösségi oldalon az osztályból, miért döntött így? Szokta kívülállónak, „nem létezőnek” érezni magát? Ha nem, miért nem? Ha igen, milyen helyzetekben?
– Aki regisztrált közösségi oldalon, miért tette? Van olyan, aki megbánta? Miért?
- d. Gyűjtsetek adatokat, tapasztalatokat a közösségimédia-felületeken való jelenlét előnyeiről és hátrányairól!

2 A közösségi oldalakon gyakran jönnek létre olyan csoportok vagy közösségek is, amelyek valamilyen közös érdeklődési körrel, véleménnyel, világnézettel stb. rendelkező embereket igyekeznek összegyűjteni. Az ilyen csoportok tagjai jórészt nem ismerik egymást, de zajlik a csoportban egy közös kommunikáció, amelynek témája a közös érdeklődés tárgya, így a tagoknak lehetőségük nyílik egyrészt meg tapasztalni a hasonlóan gondolkodó emberekkel való közösség élményét, másrészt megismerkedni velük. Az alábbiakban különböző virtuális csoportok leírásai olvashatók.

- a. Állapítsd meg, kiket szólítanak meg ezek a leírások, és miért! Melyik csoportban milyen közös jellemvonásai lehetnek a tagoknak?

A.

A csoport olyan helyi lakosokat tömörít, akik nem közömbösek városunk jövője, sorsa iránt. Szeretnénk, ha ezáltal lehetőség nyílna arra, hogy a lakosság megfogalmazza kérdéseit, igényeit, elmondhassa a véleményét mindazzal kapcsolatban, amit a városban tapasztal. Az egymás kölcsönös tiszteletén alapuló, kulturált viták és eszmecserék minőségének érdekében kérem, legyenek tekintettel az alábbiakra:

A csoport adminisztrátorai csak olyan megosztások nyilvános megjelenését hagyják jóvá, amelyek:

- ✓ valóban a várost érintő kérdésekkel foglalkoznak,
- ✓ megfelelő hangnemben, sértés és személyeskedés nélkül fogalmazzák meg a felvetett problémát,
- ✓ nem tartalmazzák politikai pártok kampányanyagát,
- ✓ nem tartalmazznak ellenőrizetlen forrásból származó információkat, azaz potenciális álhíreket, áltudományos okfejtéseken alapuló kijelentéseket.

Eleinte 24 órás némítást, majd hosszabb tiltást, valamint a csoportból való kizárást von maga után:

- × a sértő és/vagy közönséges hangnemű hozzászólások írása,
- × a különböző társadalmi csoportok minősítése, sértegetése,
- × a személyeskedés, rágalmazás, hitelrontás,
- × a félretájékoztatás bármely formája,
- × az érvénytelen, öncélú megosztások és hozzászólások írása.

B.

A csoportba olyanok jelentkezését várjuk, akik úgy érzik, könnyítene a lelkükön, ha egy közösségben megoszthatnák problémáikat, és visszajelzést, véleményt, tanácsot kaphatnának a többi tagtól. Ha úgy érzed, jó helyre jöttél, akkor maradj! És olvasd el a szabályzatot! Alapszabályok:

1. Bár egymás számára ismeretlen emberek csoportjáról van szó, elhangozhatnak bizalmas információk, amelyek nem tartoznak másra, ezért tilos bármit kivinni a csoportból, továbbküldeni, megosztani máshol. A szabály megszegése azonnali kizárással jár.
2. Támogató hozzászólásokat, érvényes véleményeket vagy építő kritikát foglalmazzatok meg! Semmi szükség arra, hogy még jobban földbe döngöljük, aki eleve padlón van. Ne tegyetek (viccből se) negatív megjegyzéseket egymás származására vagy bármilyen hovatartozására! Ezért 24 órás némítás jár, ismétlődés esetén egyre súlyosabb következmények várhatók.
3. Ez nem mémoldal, csak akkor ossz meg ilyesmit, ha valamit hozzátesz a témával kapcsolatos beszélgetéshez, egyébként mellőzd a jópofizást, ez nem az a hely!
4. A tagok száma korlátozott, ezért időről időre ellenőrizzük az aktivitást. Bár sem posztot, sem kommentet írni nem kötelező, aktívnak csak azok a tagok számítanak, akik kéthetente minimum egy tevékenységet (poszt, komment, illetve posztra vagy kommentre adott reakció) fel tudnak mutatni.

C.

A *Legjobb videósok* csopiba olyanok jelentkezését várom, akik a három kedvenc youtuberem rajongói (ők azok, akik a csopi borítóképén szerepelnek. Ha egyet is nem ismersz fel, rossz helyen jársz, sry). Egyelőre azok az ismiek kerültek be, akikről tudom, hogy ők is fanok, de terjeszkedünk, szvl jöhetnek az új arcok, lényeg, hogy olyanok jöjjenek, akik szintén naaagyon imááádják őket! <3 Első körben megosztok pár infót róluk (mennyire cukik már?!*_*), lehet kommentelni és kiegészíteni, mert MINDEN érdekeel! De lesz majd szavazás a kedvenc vidikről, elemezzük majd az újakat, meg ilyenek. Addig is jöhet minden velük kapcsolatos kontent, mémek is. (DE: Tilos a triggerelés! Megpróbáljuk kiszűrni a trollokat a belépő kvíznél, de hát semmi sem tökéletes... :(Aki csak azért jött, hogy lehúzza a kedvenceinket, vagy minket, amiért kedveljük őket, annak rossz hírem van: nem, nem szórakozhatsz a dühkitöréseinken, menned kell! Pá-pá!)

D.

Üdv a sötét oldalon, unatkozó és életmentes száanalomfiókám!

Ha elég sok időt töltesz az interneten, előbb-utóbb szembesülsz azzal, hogy az itt elérhető tartalmak egy részével nem hogy találkozni nem volt érdemes, de halálos bűn számba

megy terjeszteni, és egyáltalán nem is érted, ki, miért és hogyan hozhatta egyáltalán létre. Ez a csoport pont azért létesült, hogy itt te is mások képébe tolhasd azt, amire rátalálsz, és bűnös elégtétellel szemlélhesd a szenvedésüket. Hogy nekik se legyen könnyebb.

Ossz meg bármit, ami rossz: ami buta, ami undorító, ami szánalmas, ami felháborító, ami régimódi, ami fárasztó, ami bármilyen más módon cringe. És ennyi.

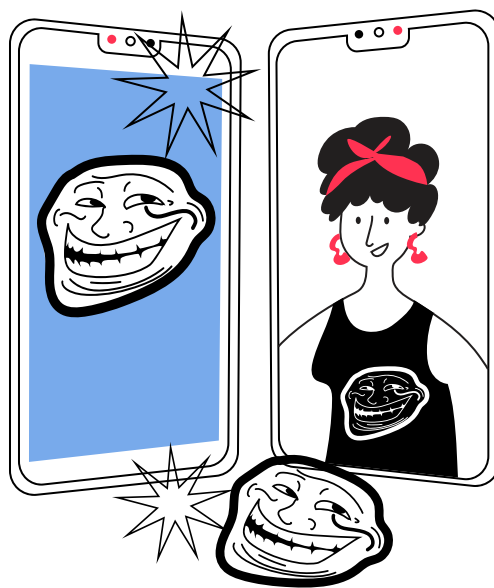
Saját felelősségre lépj be. Az adminok nem vállalnak felelősséget az érzékeny kis lelkedért, nem tartunk titkot, nem utáljuk ki a fake profilokat, a trollokat meg kifejezetten szeretjük. Itt az a szabály, hogy nincs szabály. És ha ez nem tetszik, ne várj bocsánatkérést vagy hasonlót. Viszont lehet szépen menni, amerről jöttél.

- b.** Válassz ki egyet a bemutatott csoportok közül! Szerinted hogyan kell egy ilyen csoportban megnyilvánulnia annak, aki nem akar feltűnést kelteni?
- c.** Mit kell tennie, hogyan kell viselkednie valakinek ahhoz, hogy kitiltsák a csoportból? Írj rövid jellemzést a csoport „fekete bárányáról”!
- d.** Az általad választott csoportban kihirdetik, hogy egy hónap aktivitás után moderátorrá válhat a legsikeresebb tag. Mit gondolsz, mi lesz a jellemzője a későbbi moderátornak? Írj róla rövid jellemzést!
- e.** Minden hónap végén díjazzák a leghosszabb beszélgetést elindító (legtöbb kommentet kiváltó) posztot, a legtöbb reakciót eredményező hozzászólást, valamint a legtevékenyebb csoporttagot. Ha a három díjból egyet szeretnél megszerezni, melyikre pályáznál, és miért? Hogyan tudnád elérni, hogy valóban neked adják a díjat? Lenne értéke számodra egy ilyen díjnak? Miért?

1 A *mém* szó eredeti jelentése még független volt az internettől. Olyan egységekre utalt, amelyek a kultúra átörökítésében játszanak szerepet. A kulturális közösséghez való tartozásnak feltétele és velejárója bizonyos mémek ismerete, tehát ezek fontos szerepet játszanak a beilleszkedésben.

- a.** Írd be a következő szállóigék számát a táblázat minden olyan sorába, ahová beillenek aszerint, hogy mennyire ismered őket!
 1. Heuréka!
 2. Több is veszett Mohácsnál.
 3. A tékozló fiú visszatért.
 4. Talpra, magyar!
 5. Gondolkodom, tehát vagyok.
 6. Te is, fiam, Brutus?
 7. Ember, küzdj, és bízva bízzál!
 8. Úgy szeretlek, mint a sót (az ételben).

9. A mór megtette kötelességét, a mór mehet.

10. Szemet szemért, fogat fogért.

Sosem hallottam.	
Hallottam már, de nem tudom pontosan, mit jelent.	
Ismerem a jelentését.	
Használtam már.	
Pontosan értem, és tudok valamit az eredetéről.	
Pontosan ismerem az eredeti kontextusát (honnan/kitől származik, milyen helyzetben használták először).	

b. Nézz utána egyenként az összes táblázatbeli szállóige eredetének! Mindegyik esetében próbáld megtalálni, hogy mi a közös azokban az emberekben, akik ismerik az adott szállóigét! Adj példát olyan csoportokra, akik számára biztosan nem lesznek ismerősek az egyes mondatok! Mi ennek a magyarázata?

c. Mit ábrázolnak az alábbi képek? Honnan ismered fel őket? Mit tudsz róluk?

d. Hallgasd meg a következő [hanganyagokat](#)! Melyiket ismered fel a meghallgatott dalok, dallamok közül? Mi az, ami csak ismerős, mi az, amit pontosan tudsz azonosítani? Mit gondolsz, kik ismerik még ezeket?

e. Lehetségesnek tartod, hogy valaki, aki a közeledben, hozzád hasonló körülmények között él, egyet se ismerjen fel az a. alpont szállóigéi, a c. alpont képei és a d. alpont dallamai közül? Ha igen, mi lehet a magyarázata ennek? Ha nem, miért nem?

f. Mi az előfeltétele annak, hogy valaki számára érthető legyen:

- ▶ a nyelvi játék abban, hogy létezik *trójai* nevű számítógépes vírus?

- ▶ hogy miért készülnek ehhez hasonló képek hajós utazások alkalmával?

- ▶ hogy mitől kreatív [ez a videó](#).

2 Az *internetes mém* a részvételi digitális kultúra terméke. Az előző feladatban látott mondatokhoz, képekhez és zenékhez hasonlóan olyan tartalmakról (önállóan létrehozott vagy módosított képekről, videókról, animációkról, feliratokról, oldalakról) van szó, amelyek az adott kulturális közösséghez való tartozást jelzik és erősítik. Ezek a közösségek azonban kevésbé jól körvonalazhatóak, és sok esetben éppen a *mémgyárok* körül jönnek létre minden egyéb közös alap (közös tudás vagy közös történet) nélkül.

Az internetes mémek rendszerint harsányak, figyelemfelkeltőek, humoros szándékúak (bár néha inkább csak kínosak), sokszor aktuális események, témák hívják őket életre, és gyorsan terjednek. A fiatalok világához kapcsolódó többi efemer és folyamatosan frissülő jelenséghez hasonlóan a mémek is bizonyos csatornákon terjednek, és akinek ezekhez nincs (állandó) hozzáférése, az könnyen lemarad róluk. Aki pedig lemaradt, kívülálló-nak érezheti magát bizonyos helyzetekben.

efemer: röpké, rövid, tiszavirág-életű, gyorsan elmúló, átmeneti

Készítsetek mémismereti felmérést az osztályban!

a. Számoljátok össze, hogy az egyes kérdésekre hány igenlő válasz érkezik az osztályban, és írjátok be a táblázatba!

1. Találkoztál már valahol ezzel a képpel?
2. Láttad már filmen vagy más képeken az itt látható amerikai színészt?
3. Tudod a képen szereplő színész nevét?
4. Tudod, melyik filmből származik a kép?
5. Láttad a filmnek azt a jelenetét, amelyben ez a kép megjelenik?
6. Láttál már olyan mémet, amely ezt a képet látja el felirattal?
7. Fel tudod idézni, hogyan kezdődnek az erre a képre illesztett feliratok?
8. Tudsz mondani legalább három példát ilyen felíratra?

Ennyien látták már a képet	Ennyien látták már a színészt	Ennyien tudják a színész nevét	Ennyien tudják a film címét	Ennyien látták a filmet	Ennyien láttak már ilyen mémet	Ennyien ismerik a jellegzetes feliratot	Ennyien tudnak három vagy több példát mondani rá

b. Vessétek össze a táblázat oszlopaiban szereplő számokat, majd vonjátok le a következtést: a ti osztályotokban a kép mémként való elterjedtsége megelőzi az eredeti kontextusban való ismertségét? Ha igen, mi lehet ennek az oka? Ha nem, miért nem?

3 **a.** Mutasd be osztálytársaidnak a kedvenc mémedet! Miért ez a kedvenced? Hogyan jöhetett létre? Miért, milyen körökben terjedt el? Te hogyan találkoztál vele első ízben?

4 **a.** Mi lehet a feltétele annak, hogy egy mém egy csoport saját, belső mémje legyen?

b. Tervezzetek és hozzatok létre csoportokban osztálymémeket! Rajzoljátok le, nyomtassátok ki vagy vetítsétek ki őket! Melyeket tartjátok a legsikeresebbeknek? Miért?

3. Kiválás és kiválóság

1 **a.** Mely értelmezésekkel értesz egyet az alábbiak közül?

Arra mondhatjuk, hogy kiválik valahonnan, ...

1. ... aki nem tartozik az adott csoporthoz.
2. ... aki a csoport tagja, de eltér a többség által képviselt értékektől, viselkedéstől.
3. ... aki nem tartja be a csoport szabályait.
4. ... akit kirekeszt a csoport.
5. ... aki különb a csoport többi tagjánál, kiemelkedik közülük.
6. ... aki nem foglalkozik a csoporttal, nem figyel a többiekre.
7. ... aki a csoport vezetője, irányítója.
8. ... aki feltűnő gesztusokat tesz, mindig észrevételi magát.
9. ... akinek a legtöbb csoporttaggal személyes kapcsolata van.
10. ... aki iránt érdeklődnek, akire felnéznek a csoporttagok.

b. Vessétek össze válaszaitokat! Mely értelmezés(ek) kapcsán merülhet fel vita? Miért?

2 Oldd meg az alábbi szöveghez kapcsolódó feladatokat!

Szabálykövetés és szabályszegés a közösség formálódásánál

Elvárások és normák a formálódó közösségben: a többségi, az átlagos, a tipikus csoporttag

Minden közösség működése különböző rögzített és íratlan szabályokra épül, amelyeket a csoport tagjainak többsége igyekszik betartani – vagy azért, mert egyetért velük, vagy a csoport iránti tiszteletből, beilleszkedési vágyból, a kirekesztéstől való félelemből stb.

Az átlagos vagy tipikus csoporttag viselkedését általában szabálykövetés jellemzi, igyekszik pozitív benyomást kelteni és kerülni a feltűnő megnyilvánulásokat, illetve megosztó

gesztusokat, amelyek rokonszenvet és ellenszenvet egyaránt kiválthatnak. Ha például egy diákcsoport első kötetlen találkozását figyeljük meg, akkor azt látjuk, hogy a tagok nagy része próbál az elvárásoknak megfelelően viselkedni, vagyis eleinte csendben van, mosolyogva, nyitott tekintettel pillant a társaira, valamint igyekszik szóba elegyedni semleges témákról a közelében lévőkkel. Kevés jelenlévőre jellemző, hogy elzárkózik, kerüli a szemkontaktust, elutasítja a közeledést, de ugyanilyen ritka, hogy valaki harsányan kezdeményez, bemutatkozással indít, esetleg valamilyen közös tevékenységet javasol. A legkevésbé valószínű

pedig az, hogy valaki kifejezetten illetlen vagy szokatlan dolgokat tesz (pl. hangosan böfög, valaki ölébe ül, vicceket kezd mesélni nyilvánosan stb.).

- Mit jelent a *rögzített*, mit az *íratlan szabály*? Adj példát mindkettőre egy hétköznapi helyzetben!
- Hogyan írja le a szöveg a diákok esetében az elvárásoknak megfelelő viselkedést? Milyen ellenpéldákat hoz fel erre? Melyik ellenpélda milyen rögzített vagy íratlan szabályt sért?
- Mit jelentenek a szövegben az alábbi kifejezések?

beilleszkedési vágy

szabálykövető viselkedés

nyitott tekintet

semleges téma

megosztó gesztus

A formálódással együtt járó kirekesztések: a be nem illeszkedő, a be nem fogadott, a különc

A legtöbb közösségben akadnak olyan tagok is, akiknek a beilleszkedése nem mondható sikeresnek. Ők azok, akik nem tudnak vagy nem akarnak alkalmazkodni a szabályokhoz, ezért folyton nehézségekbe ütköznek, így akarva-akaratlanul észrevéttetik magukat, feltűnést keltenek, kilógnak a sorból. Az ilyen figurákat mindenki ismeri és megjegyzi, de rendszerint távolságot tartanak tőlük. A történelem során nagyon sok példa volt arra, hogy a közösség bolondnak nézett excentrikus viselkedésük miatt olyanokat, akiket utólag zseniként tartunk számon. Akkori környezetük azonban képtelen volt eltekinteni attól, hogy nem tudtak beilleszkedni, így különc megnyilvánulásaiktól függően sajnálattal, megvetéssel, félelemmel vagy megbotránkozással viszonyultak hozzájuk.

Különcnek lenni, ezáltal a többséggel szemben állni nem a legkellemesebb helyzet, viszont megvannak az előnyei, és a maga módján vonzó is lehet. A különcök ugyanis nem rendelődnek alá a közösség normáinak, ezáltal nem okoz gondot nekik, hogyan váljanak egyedivé és érdekessé, ráadásul elutasítják a mindenáron megfelelést, ami bátorságra és önálló gondolkodásra vall. Működésük a többség számára kényelmetlen, hiszen a nemértés, az irigység vagy a tehetetlenség érzését ébreszti bennük, ráadásul a csoport egységét

fenyegető bomlasztásként is felfogható, ezért kell számolnia minden sorból kilógó csoportagnak az elszigetelődés és a kirekesztés veszélyével. A többségieknek pedig szintén nem szabad elfeledniük, mennyi mindent köszönhetünk a különcöknek. És azt is gondoljuk végig, mennyire beszűkülénk, egy helyben toporognánk, és valószínűleg unatkoznánk is nélkük.

d. Mit jelentenek az alábbi kifejezések?

különc

excentrikus viselkedés

nem rendelődnek alá a közösség normáinak

kirekesztés

beszűkülénk

- e. Tudsz példát olyan zsenikre, akiket a saját kortársaik megvetettek, üldöztek vagy kinevettek? Mi ennek a magyarázata?
- f. Miért nehéz, miért vonzó a különcök helyzete a szöveg alapján?
- g. Érezted már magad különcnek valamilyen közösségben? Miért?
- h. Érezted már zavarónak vagy ijesztőnek egy különc viselkedését valamilyen helyzetben? Hogyan reagáltál? Helyénvalónak érzed a reakciódat? Miért?

Kiemelkedés a formálódó közösségben: a népszerű, sikeres mintatag

Minden közösségben akadnak olyanok, akik a szabályok betartása mellett emelkednek ki, így különleges szerephez (felelős beosztáshoz, irányító pozícióhoz stb.) és/vagy kiemelten magas presztízshoz jutnak. Ezek azok a tagok, akikre a közösségben sokan felnéznek, akiket szívesen utánoznak vagy követnek a többiek. Ezt hívják sikernek. A sikeres tagok könnyen válnak mintává a többi tag számára, sőt irányítóvá, vezérré. Az íratlan szabályok automatikusan hozzájuk igazodnak: az ő véleményük és látásmódjuk válik elsődlegessé, az ő viselkedésük lesz a norma, az ő javaslataik, elképzeléseik határozzák majd meg a közösség működését. Abban is az ő meglátásuk az irányadó, hogy kit fogad be vagy rekeszt ki a közösség, kit tekintenek „fekete bárányoknak”, és hogyan bánnak vele. A siker azonban önmagában nem bizonyítja azt, hogy az adott csoporttag olyan általánosan elismert értéket képvisel, amely nem csak a közösség keretei között érvényes. Egyesek különleges képességeiknek vagy eredményeiknek köszönhetően válnak sikeressé, úgy, hogy közben a közösség érdekeit is szem előtt tartják. Rengeteg példa van azonban olyan teljesítmény nélküli sikerre, aminek az alapja a pusztán feltűnés és állandó jelenlét által megszerzett népszerűség. Az ilyen irányítót gyakran csak a saját sikere érdekli, és nem törődik azzal, hogy milyen mintává válik a többiek számára, milyenné formálja a közösséget. A közösség érdekét tekintve rossz irányító az, aki nem viszonyul felelősen a saját helyzetéhez, és ahelyett, hogy törődne a közösség többi tagjával, csak a figyelmet élvezi.

- i. A szöveg alapján mit jelent sikeresnek lenni egy közösségben?

j. Mit jelentenek az alábbi szavak, kifejezések?

presztízs

automatikusan hozzájuk igazodnak

norma

teljesítmény nélküli siker

k. Adj példákat olyan vonásokra, amelyek sikeressé tehetnek valakit egy közösségben! Melyek azok a vonások ezek közül, amelyek általános értéknek minősülnek? Melyek azok, amelyeket csak az adott közösség ismer el értékként? Csoportosítsd válaszaidat az alábbi táblázatba!

Csak csoporton belül értéknek számító vonás (pl. sok dalszöveget ismer, márkás ruhákat hord stb.)	Általánosan elismert emberi/ vezetői érték (pl. jól felismeri a helyzeteket, törődik másokkal stb.)

l. Miért jár komoly felelősséggel a csoport kiemelt, irányító szerepű tagjának lenni? Milyen a jó, és milyen a rossz irányító a szöveg alapján?

m. Számonkérhető a csoport irányítója, ha a csoportban bántalmazás folyik, amiben ő személyesen nem vesz részt, de tudomása van róla? Fogalmazd meg a véleményedet, és indokold! Vitassátok meg a válaszokat!

n. Fogalmazzatok meg közösen tanácsokat, hogy mire figyeljen oda egy kiemelten népszerű, mások számára mintát jelentő kortársatok!

1 A *presztízs* szó, ahogy láttátok, tekintélyt vagy jó hírnevet jelent. Magas a presztízse annak, akit/amit elismernek, megbecsülnek, általában pozitívan értékelnek az emberek. Gyűjtsetek közösen magas presztízssű:

szakmákat

helyeket a világon

élelmiszereket

műalkotásokat

márkákat

emberi tulajdonságokat

2 Az, hogy mikor és hol minek van presztízse, nem állandó, de társadalmunkban általában presztízstényező a vagyon, a pozíció, a szépség, az egészség, az erő, a tudás, a szakértelem, az erkölcsi feddhetetlenség stb. Keressetek magyarázatot a következőkre!

- ▶ Miért hamisítottak a 18–19. században olyan kutyabőrökből készült címeres okleveleket, amelyeken pl. a *Földesi* név *Földessyként* szerepelt?
- ▶ Miért viseltek a falusi lányok több rétegnyi alsós szoknyát?
- ▶ Miért fordulhatott elő, hogy a lánya kiházásításánál egy család kölcsönként holmikat pakolt a szekérre a lány tényleges hozománya mellé?
- ▶ Miért bántalmazták és rekesztették ki azokat a gyerekeket, akiknek a szülei nem voltak házások?
- ▶ Miért volt fontos, hogy egy temetésen hányan vannak jelen?

- 3 a.** Különböző korokban és különböző közösségekben más-más megítélés alá eshetnek egyes tényezők. Nézzetek utána, mikor, milyen helyzet(ek)ben és közösségekben fordult elő a történelem során, hogy:

magas presztízse volt

- ▶ a plusz testrésszel születetteknek!
- ▶ a halálos kimenetelű párharcok megtekintésének mint szórakozásnak!
- ▶ a megaláztatásnak, szenvedésnek!

alacsony presztízse volt

- ▶ a keresztényeknek!
- ▶ a tudósoknak (csillagászoknak, felfedezőknak)!
- ▶ a zsidó származásúaknak!

- b.** A presztízsz relatív. Általában a kultúra főárama alapján állapítjuk meg pl. az egyes szakmák, tárgyak, viselkedésformák presztízszét, de akadnak olyan dolgok is, amelyek a többség számára megvetendőnek, elítélendőnek minősülnek, egyes kisebb csoportok mégis felértékelik őket. Keressetek példát olyan korokra vagy közösségekre, amelyekben magas presztízse van/volt

- ▶ a férfiak hosszú hajának!
- ▶ a túlsúlynak!
- ▶ a betegességnek, öngyilkos hajlamnak!
- ▶ a dohányzásnak!
- ▶ a börtönviseltségnek!
- ▶ a trágár szóhasználatnak!

- 4** Mikor és miért lehetett magas presztízse a következő nyelvek használatának a magyar beszélőknél: latin, francia, német, orosz? Napjainkban melyik nyelv ismeretének van a legmagasabb presztízse? Miért?

- 5** Gyűjtsetek az alábbi kategóriákhoz olyan elemeket, amelyeket ismerni/használni/fogyasztani a korosztályotok számára „presztízskérdés” (szükséges a megbecsültséghez, tekintélyhez)!

- ▶ ruhadarab, kiegészítő vagy használati tárgy, amit jobb, ha viselsz/használsz
- ▶ médiatartalom (zene, film, játék, vlog, egyéb), amit jobb, ha fogyasztasz
- ▶ telefonos alkalmazás, amit jobb, ha ismersz és használsz
- ▶ előadó, ismert ember, sztár, celeb, akinek a nevét és munkásságát jobb, ha ismered
- ▶ szó, kifejezés vagy szófordulat, amit jobb, ha értesz és/vagy használsz

- 6 a.** Kérdezz meg minimum tíz felnőttet, hogy szerintük az alábbi változatok közül melyiket használja egy kulturált, igényes nyelvhasználó!

1. Nálunk csak málé/ kukorica/ törökbúza/ tengeri terem.
2. A fiú/ legény/ srác/ csávó nem figyelt oda.
3. Befuttak/ Befutottak/ Béfutottak/ Béfuttak a fa alá.
4. Én is próbálkoznék/ próbálkoznék/ próbálkoznám ezzel.
5. Az ő korában az ember már minden apró neszre felébred/ fölébred/ megébred.

6. Add ide nekem/ Add oda nekem!
7. Ehejt/ Egy köpésre/ A közelben is van egy iskola, miért nem oda jársz?
8. Erika/ A Erika/ Az Erika hívott.
9. Nem tudhassa/ tudhatja, meddig élünk.
10. Én rá/ reá/ őrá/ őreá/ rája/ rea nem néztem!
11. Másszuk mög/ megfele/ meg ezt az utolsó részt!
12. Kilépek, s kész/ és kész/ azt kész/ oszt kész/ s gáttá.
13. Érdeklődött, ha nem jött/ hogy nem jött/ hogy nem jött-e/ hogy nem-e jött túl korán.

b. Összesítsétek a válaszokat! Hány esetben választották a megkérdezettek a közmagyar szót vagy megfogalmazást? Hol lett bizonytalan az eredmény? Miért?

c. A köznyelvet tartják a legmagasabb presztízsű nyelvváltozatnak, ezért hajlamosak vagyunk úgy gondolni, hogy egy „kulturált, igényes nyelvhasználó” ezt a nyelvváltozatot beszéli, és minden helyzetben ezt választja. Ez azonban tévedés: művelt és igényes beszélő az, akinek tág a nyelvi repertoárja, nem csak egy nyelvváltozatot ismer, ráadásul magabiztosan felismeri azt is, hogy mikor melyik nyelvváltozat használatát igényli a beszédhelyzet. Így tudja azt is, hogy milyen helyzetek kívánják meg a köznyelv használatát, de azt is, hogy melyekben lesz ez pont a kívülállóság mutatója (és a megfelelő nyelvváltozatot tudja használni az ilyen helyzetekben is). Tudtok példát mondani olyan helyzetre vagy közösségre, amelyben egy másik nyelvváltozat presztízsé magasabb, és aki csak a közmagyart beszéli, az ellenszenvenessé vagy nevetségessé válna a megfogalmazásai miatt?

Emlékeztető

A köznyelv (vagy közmagyar) a legszélesebb körben ismert nyelvi változat. Általában azoknak a beszélőknek a többsége is ismeri, akiknek nem ez a nyelvváltozat az anyanyelve. Ezt a nyelvváltozatot beszélik a közszolgálati televízióban, és ezt tanítják azoknak, akik a magyart idegen nyelvként tanulják. Mindenki, akinek nem ez az anyanyelv-változata, az iskolában megtanulhatja. Ezért ezt a nyelvváltozatot az iskolázottsággal, műveltséggel is össze szokták kapcsolni. Bár minden nyelvváltozatban lehet írni is, nem csak beszélni, a köznyelv írott formáját könyvek szabályozzák. Ilyen könyvek a helyesírási szabályzat, szótárak, valamint egyes nyelv(tan)könyvek.

nyelvi repertoár: egy beszélő rendelkezésére álló nyelvi formák és beszédmódbeli lehetőségek összessége

1 Korábban már találkoztunk azzal a jelenséggel, hogy beilleszkedési vágyunk miatt hajlamosak vagyunk a csoporthoz igazítani a véleményünket és az ízlésünket. Milyen megalkuvásra láthattok példát Örkény István *Presztízs* című novellájában?

Örkény István: *Presztízs*

Két hétig terveztük, hogy majd veszünk. Minden nap megálltunk a kirakatok előtt, sóváran néztük. Végül is a születésem napján, április 5-én déli tizenkét órakor megkérdeztük, mibe kerül.

– 275 frankba – mondta a gyümölcsárus. – Elsőrendű, teljesen friss, zamatos ananász.

A feleségem drágállotta, én nem. A görögdynyéhez képest persze sok, de az ananászhoz képest bizonyára nem. Megvettük, hazavittük. Beállítottuk egy hamutartóba, néztük. Körbejártuk, barátkoztunk vele, dicsértük, milyen szép és egzotikus.

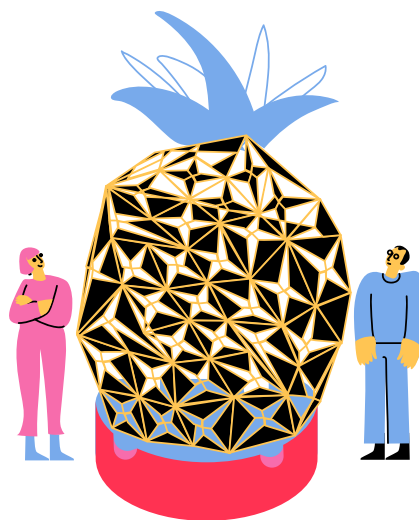

A tetején külön növény hajtott ki belőle, valami pálmaféle; ha locsolnánk, vagy vízbe tenénk, talán hamarosan nagyra nőne és kivirágzana.

A szállóban rögtön híre futott, hogy a kilencesben vettek egy ananászt. A takarítónő bejött, és bemutatkozott – eddig a percig ugyanis színét se láttuk –, és azt javasolta, hogy hámozzuk meg, és folszeletelve, kristálycukorral meghintve hagyjuk állni egy vagy két napig. „Ostobaság – mondta egy angol diáklány a lépcsőfordulóban. – Rummal egyék, úgy a legfinomabb.” Egy honfitárs, akivel eddig csak köszönőviszonyt tartottunk, cédulát csúsztatott az ajtóhasadékba. „Ne hallgassanak senkire – írta. – Jó vastagon le kell hámozni, mert a héja élvezhetetlen, de a húsát úgy kell fogyasztani, ahogy van.”

Este meghámoztuk és megettük. Semmi íze sem volt. Alig valamivel volt rosszabb, mint a tök. Nyersen is, cukorral is, rummal is. Nagy nehezen legyűrtük, ittunk rá egy pohár vizet. Harmadnap szembetalálkoztunk az angol lánnyal a folyosón. „Hogy ízlett?” – érdeklődött. „Nagyon” – feleltem. Felsőhajtott. „Hiába – mondta –, az ananász, ananász.” Azóta lopva meg-megállok a gyümölcsárus standja előtt, és vágyakozva nézem az ananászokat.

- 2 a.** Milyen eseményekről szoktunk úgy beszélni, hogy órára pontosan megadjuk az idejüket? Milyennek tűnteti fel a pontos időpont-megjelölés az ananászvásárlást?
- b.** Emeld ki azt a részt, ami az ananász áráról, értékéről szól! Miben nem egyezik a házaspár véleménye a gyümölcs értékéről, vagyis mit jelentett a feleség számára az ananász, mit a férj számára?
- 3 a.** Egy ananász megvásárlása és elfogyasztása nem igényel hosszas előkészületet számunkra, ám a novella szereplői csak hosszas várakozás után kóstolhatják meg a gyümölcsöt. Vedd számba, hogy milyen lépéseken keresztül jut el a házaspár az ananász elfogyasztásáig!
- b.** A vásárlás–elfogyasztás folyamatában hol voltak megtorpanások a pár részéről? Milyen jelentőséget tulajdonítasz ezeknek?
- 4 a.** Kik szólnak a házaspárhoz, milyen sorrendben és milyen formában? Mi a közlendőjük? Milyen feltevés lehet a tanácsadóknak, ha ismeretlenként megszólítják a főszereplőket? Igazolódik a feltételezésük?
- b.** Hogyan válik az egyszerű ananász a presztízs jelképévé? Milyen szerepe van ebben a házaspárhoz bennfentesként szóló különböző szereplőknek?
- 5** Mit és miért hazudik az elbeszélő az angol lánynak az ananászevés után? Szerinted milyen jelentősége van annak, hogy egy külföldi szereplőnek kell beszámolnia az ananászevés élményéről?
- 6** A novella elején és végén ugyanazt a képet látjuk: valaki egy kirakat előtt áll, és vágyakozva néz valamit. A szöveg megformálásából, a használt szavakból kitűnik, hogy nem ugyanazokról az érzésekről van szó mindkét esetben. Milyen érzések kavarghattak a novella elején, illetve a végén az elbeszélőben? Válaszodat indokold!

7 a. Találónak érzed a novella címét? Miért?

b. A mai ember számára alkalmas lehet az ananász arra a szerepre, ami Örkeny szövegében jut neki? Ha igen, miért? Ha nem, miért nem?

8 a. Nézzétek meg [Hahn Gergő vizsgafilmjét](#), és magyarázzátok, miért *Presztízs* a címe!

b. Ötleteljétek, milyen más történet viselhetné ugyanezt a címet! Forgassátok le kisfilm formájában a legjobb ötleteket!

1 A közösségi média megjelenése előtt komoly jelentősége és több feltétele is volt a nyilvános szereplésnek. Mit tudsz szüleidtől, nagyszüleidtől arról, hogy mit jelentett régebben az, ha valaki „benne volt” az újságban, tévében, rádióban? Hogyan érhetette el, hogy bekerüljön? Hogyan reagált rá a környezete?

2 a. A közösségi média mindenkinek megadja a nyilvános szereplés lehetőségét. Itt jóformán bárki bármikor megoszthat olyan tartalmat, amihez mindenki hozzáfér, mégis nagyon sok tartalom nem válik széles körben ismertté, csupán néhányan fogyasztják. Mi ennek az oka?

b. Mi a közös azokban, akiknek a megosztott tartalmait nagyon sokan fogyasztják?

3 a. Andy Warholnak, a világhírű képzőművésznek tulajdonítják a következő kijelentést: „15 perc hírnév mindenkinek jár”. Mire utalhat, kiknek szólhat ez a kijelentés? Értékesnek vagy értéktelennek tűnik a „15 perc hírnév”? Miért?

b. Készítsetek pókhálóábrát a *híresség* fogalmának meghatározásához! Találjatok egy közös definíciót, és adjatok példát hírességekre!

c. Soroljatok fel olyan neveket, akiknek a hírneve időtlen, akár öröknek tekinthető! Mivel, hogyan sikerült ezt elérniük?

Miben különböznek tőlük a sztárok (egy-két generáció számára jelentős közszereplők), a *celebek* (néhány évig a köztudatban élő figurák)? Kik az influenszerek? A hírességek kategóriájába sorolnátok őket? Miért?

4 a. Miért vágyakoznak az emberek hírnévre? Miért félnek tőle?

b. Te szeretnél híressé válni? Ha nem, miért nem? Ha igen, milyen tevékenységed tehetne ismertté?

c. Válaszd ki az alábbi listából, hogy szerinted mire van szükséged ahhoz, hogy híressé válhass! Oszd fel az üres kört annyi szeletre, ahány összetevőt kiválasztottál, és a cikkek méretével jelezd ezek fontosságát, arányát!

tehetség

szorgalom

elszántság

önbizalom

becsületesség

hivalkodásra, magamutogatásra való hajlam

jó kapcsolatok

befolyásolhatóság

vonzó külső

kiforrott ízlés

állandó médiajelenlét

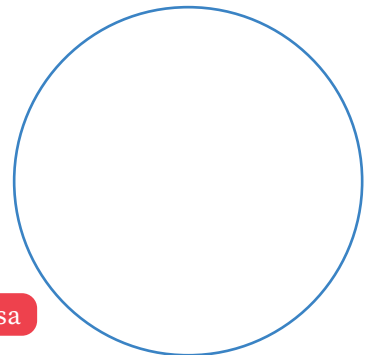
alázat

botrányos viselkedés

kiemelkedő eredmények

önálló, kritikus gondolkodás

magánéleti események/személyes gondolatok rendszeres megosztása

d. Ha valakinek mindegy, hogy miért és hogyan, csak az számít, hogy ismertté váljon, akkor az ő esetében milyen vonások kerülnének a kör szeleteire, és milyen arányban?

5 a. Mi a különbség a *híres* és a *hírhedt* szó jelentése között? Melyiket milyen fajta ismertség megnevezésére használjuk?

b. Készítsetek plakátot a *Legyünk értékes hírességek!* mozgalomnak, amelyen összefoglaljátok, hogy szerintetek mivel érdemes és mivel nem érdemes hírnevet szerezni!

Szakértők szerint a közösségi médiában való nyilvános szereplés negatívan befolyásolja az énképet. Első pillantásra ugyanis úgy tűnhet, a virtuális közösségekben könnyebb kiemelkedni, könnyebb hozzájutni a való életben vágyott sikerhez, presztízshez, népszerűséghez, szeretethez. Így fennáll a veszélye annak, hogy az itt kapott visszajelzések, megerősítések túl fontossá válnak. Ráadásul a közösségi oldalakon zajló tevékenység értékét az arra kapott reakciók határozzák meg, így az ember a maga számára érdekes dolgok helyett másoknak tetsző tartalmakat kezdhet el megosztani. Az ezek miatt kialakuló lájkfüggőség és posztolási kényszer tartalmilag kiüresedett megnyilvánulásokhoz (pl. öncélú szelfisorozatok, semmitmondó monológok, csak nevetetésre vagy még arra sem alkalmas videók, mémek megosztása), valamint tényleges személyiségtorzuláshoz vezethet.

Ellenőrizd, mennyire vagy veszélyben! Ha az alábbi mondatok többsége igaz rád, akkor itt az ideje felelősebben viszonyulnod a közösségi média használatához!

1. Ha megnyitok egy közösségi oldalt vagy alkalmazást, és nincs új értesítem vagy üzenetem, csalódottnak érzem magam. ✓ ✗
2. Ha rossz vagy nehéz napom volt, gyakran érzek késztetést arra, hogy posztoljak valamit. ✓ ✗
3. Ha megosztok valamit, és percekig nem érkezik rá reakció, szorongani kezdek. ✓ ✗
4. Pontosan tudom, hányan reagáltak a posztomra és hogyan. ✓ ✗
5. Ha egy posztomra vagy kommentemre nem reagál senki, akkor utólag én is értéktelennek látom, és megbánom, hogy kitettem. ✓ ✗
6. Van, hogy csak azért nézek körül különböző mémgyűjteményekben, hogy keressek valami vicceset, amit megoszthatok az oldalamon. ✓ ✗
7. Ha egy valaki által megosztott tartalommal nem értek egyet, azt nem merem jelezni sem reakcióban, sem kommentben, mert nem szeretnék ellenszenvessé válni vagy vitába keveredni. ✓ ✗

4. Értékelés

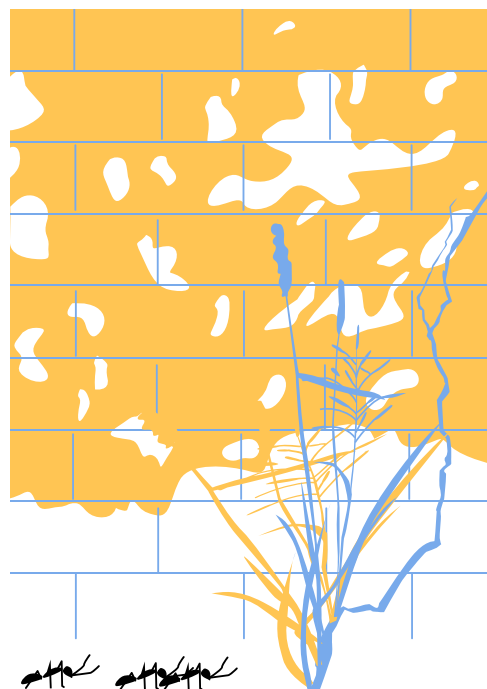
 Csoportokban oldjátok meg a Tóth Krisztina novellájához kapcsolódó feladatsorokat, ezután a csoportok tagjai különböző feladatokat ellátva tegyék közzé a feladatsoruk megoldásait! Egy-egy csoporttag feleljen a feladatismertetésért, az idézetfelolvasásért, a csoport véleményének kifejtéséért, a táblavázlat készítéséért, a többi csoporttól érkező kérdések megválaszolásáért, valamint a csoport működésének értékeléséért!

Az indigókék iskolaköpenyek és indigókékbe csomagolt füzetek és könyvek korában voltam gyerek. A hatalmas iskolaépületet mindig betöltötte az ebédlőből felszivárgó főzelékszag, ami elkeveredett a tornaterem pállott gyerektest- és tornacipőgumi-szagával. A földszinti visszhangos, neonfényes hodály egyébként óriási mérete ellenére se tudta kiszolgálni az ide járó több száz diákot: ha egyszerre több osztálynak volt testnevelésórája, az egyik csapat mindig lépcsőzött. Az épület jobb oldalán libasorban futva felmentünk a másodikra, majd a széles és hosszú összekötő folyosón átszaladtunk a hátsó lépcsőhöz, és a baloldalon ismét le. Aztán újra. Hatszor, hétszer, nyolcszor, kilencszer, amíg a dupla tornaóra véget nem ért, amíg az egykedvűen futó szürke műkölépcső fokai csípős izzadságtól elhomályosuló szemünk előtt össze nem futottak egyetlen végtelen mozgólépcsővé. A köröket az újra és újra feltűnő minták és kopások jelezték, hat, hét, nyolc, kilenc, hatodszorra látom a hasadékot, hetedszer jön a levált sarkú fok, nyolcadszor a kutyafej, kilencedszer a bölcsőforma kiöblösödés. A felső emeleten a hátsó lépcső előtt megtorpanva mindenki pihenhetett pár másodpercet, sípolvá fújtattak még a legjobb futók is, a tizedik körnél pedig már senki se simogatta meg Nógrádi Sándor bronzfejének kifényesedett búbját, ami egyébként olyannyira kézre esett a fordulóban.

A végén felsorakoztunk az udvaron, osztály vigyázz. Kivörösödött combok, szederjesre pirult arcok, lecsúszott zoknik. A lányok az oldalukat fogták, a fiúk káromkodtak, a Gulyás a betonra köpött. Igazodj, egy vonalba sorolódott a cipők gumiorra a két nagy gesztenyefa között. Egészségekre. Pihenj, oszolj.

A jobb oldali, ebédlő felé eső fa gyökerei felnyomták a burkolatot, a repedésekben megtelepedett pár szál fű, szünetben azzal piszkálgattam a hangyákat. Itt esett el tavaly a Rudas. Fogóztunk, rohángáltunk a méteres törzs körül, aztán én átfutottam a túlsó oldalra, ahol a magas téglafal fölött a szomszéd bérház gangjára lehetett látni. Rudas Roland kibukkant a fa mögül, ruháját gyerekkezek próbálták elérni, de ő meglódult, és hirtelen kanyarral irányt akart váltani, amikor egyensúlyát veszítve végigvágódott a földön. Rögtön felállt, hátranézett, és közben mintha nevetett volna, szétnyílt a szája, de aztán messziről is látható volt, ahogy hirtelen előnti az arcát a vér. Döbbenten bámultam, egyre többen gyűltek köré, papír zsebkendőt nyújtottak neki, ő meg a száját fogva hajlongott: úgy figyeltem a zsibongó jelenetet, mint valami lassított némafilmet, amelynek valami véletlen folytán az összes szereplőjét ismerem. A letört fog helyére később egy nagy, sárgás, gyerekfogaihoz egyáltalán nem illő korona került. Amikor huszonöt évvel később felnőttként összehalálkoztam vele, fürkészve kerestem az arcában a gyerekkorunkból ismerős disszonanciát, hiányzott az aránytalan és fénytelen fog, ami a balesettől kezdve hozzátartozott a mosolyához.

disszonancia: az összhang hiánya, aránytalanság

Ki lökte el a Rudast?, kérdezte Vera néni. Hirtelen elcsöndesedtünk, húsz megszeppent gyerek bámult egymásra, hogy akkor most mi lesz. Rudas fölemelte vértől és könnytől maszatos arcát, végignézett rajtunk, tűnődött, ide-oda ugrált a tekintete, mint máskor a két szemközti kőfal között pattogó bőrfoci. Álltunk körben, a tekintet még mindig bizonytalanul hintáztott a fejek felett, aztán megállapodott rajtam. Hosszú, kitartott pillanat volt, farkasszemet néztünk az üres levegőn át, és közben nem éreztem semmit, hacsak azt nem, hogy vannak történetek és közben van sors, s hogy ennek a bizonyos sorsnak olykor semmi köze sincs magukhoz a történetekhez, hogy a sorsnak saját történetei vannak és saját ideje, s hogy ez az idő megállt, csak a szívem dobog erősen, már nem a futástól, nem, inkább attól a valamitől, amit az előbb sorsnak neveztem, de amit akkor még sehogyan, inkább csak afféle sejtelem volt, megérzés, amely nem engedte se lesütni, se elkapni a szemem az alatt az órákig tartó pillanat alatt. Aztán a fehér gyerekkar váratlanul a levegőbe emelkedett és a kéz rám mutatott. A nevemet hallottam, azt a nevet, amire általában fel kellett állnom a padból, ki kellett lépnem, és a névhez tartozó test hangján meg kellett szólalnom: jelen. Ez hát a jelen, ez a valószínűtlenül tág udvar a gesztenyefákkal és a levegőn át rám mutató kézzel, a név pedig immár örökre és megváltoztathatatlanul azt a személyt fogja jelölni, aki a Rudas Rolandot fellökte, aki hallgatott makacsul és egyre csak a szétfutó gyökereket nézte, mert sose tudta elképzelni, amit biológiaórán tanultak, hogy a felszín alatt a fának ugyanakkora gyökerük van, mint maga a korona. Sose tudta elképzelni ezt a tükörvilágot, hogy a kártyalapok szimmetriája szerint hogyan terül szét a föld alatti ágbogas televény, a férgectől és hemzsegő lárvákkal teli túlvilági árnyéklomb. A névhez tartozó test később is hallgatott, a tanári kérdésekre megátalkodott csenddel és rezzenéstelen, üres tekintettel válaszolt, a nevét pedig olyan rendetlenül és feledékenyen kezdte viselni, mint a kardigánt és tornazsákot, amelyeket minduntalan ottfelejtett valahol. Szereplője lett annak az iskolaudvaron látott fura filmnek, amelyet az Én látott, amelyben Ő bűnösnek találtatott, s amelyet immár nekem, a névnek kellett folytatnom az egyformán indigókék napok során át.

Énekórán a hozzám tartozó nevet énekelni kellett. Röhejesnek és megalázónak találtam, semmi hangom nem volt, de elénekeltem, ha szólítottak. Márpedig szólítottak, a Szilágyi után én következtem. A padon egyvonalban feküdt egymáson az *Ötfokú zene* és a *Háromszázharminchárom olvasógyakorlat*. Ma énekkari próba lesz, jelentette be Laci bácsi, mind a három osztály itt marad. Lemegyünk a tornaterembe.

A holmiját mindenki odafent hagyta, bezúfoltunk odalent az ugrózsámolyok és összetekert gumiszőnyegek közé. Hangoskodtunk, vártunk, voltak, akik elkezdtek a bordásfalra mászni, valahonnan előkerült egy medicinlabda is. Készülünk kellett az év végi műsorra, a kerületi iskolák közül minket ért az a megtiszteltetés, hogy műsort adhattunk a Vörös Csillag moziban a kitüntetések kiosztása előtt. Osztály vigyázz. Sorakozó. Itt nem lehet próbálni, mégiscsak visszamegyünk a fönti

terembe, majd behozunk a többi osztályból székeket.

Leültem fönt az egyik hátsó padba. Tömeg volt, negyedóra is beletelt, amíg mindenki becsoszogott a székével és helyet talált. Feri bácsi a nyitott ajtó előtt sustorgott, mellette állt Magdi néni, a másik énektanár, meg a Janák Kinga a céből. Valamiért nem jöttek be. A Kingát mindenki ismerte, az apukája híres ember volt, politikus. Sokszor eljött az iskolánkba, az igazgató nénivel együtt koszorúztak, a Kingának pedig csupa olyan holmija volt, ami nálunk az ában is csak keveseknek. Volt például kijelzős karórája, illatos radírja, színes műanyag füzetborítói, amiket az apukája hozott

külföldről. És volt mágneses tolltartója, ami nálunk csak a Mártának.

A mágneses tolltartó híre egyébként előbb ért el hozzánk, mint maga a tolltartó, és én valamiért azt képzeltem, hogy az ilyen tolltartóba mágnessel kell berakni a ceruzákat. De nem: a mágneses tolltartó egy műanyag dobozka volt, aminek a fedelét kis mágnessel lehetett rögzíteni. Belül apró fakkok voltak, külön a tollnak, külön a ceruzának és a radírnak. A fényes műanyagon felül egy kép volt, a Mártién egy sárga kacsa, a Janák Kingáén pedig Walt Disney Hófehérkéje a törpékkel. Ez lehetetlenül szép volt, elképzelhetetlenül, pazarul elegáns. És ahogyan szünetben elpakolta a cuccait: amikor az ő termükbe mentünk, egy hanyag mozdulattal betette a tollat és rákattintotta a tolltartóra a fedelet, mint a nagyon elegáns felnőtt nők, akik végtelen bájjal helyezik napszemüvegüket vissza a kis piros műbőrtokba. Rózsaszín papírzsebkendő-tartója is volt, mindig abból vette elő a papírzsepit, és persze szőlőszírja, amivel szünetben zsebtükörben rúzsozta a száját.

Mért nem jönnek már. Feri bácsi benézett, az arca komoly volt. Aztán bejöttek libasorban, a Kinga a két tanár között, kezében a táskája. Megálltak elől, végignézték a három osztályon, a vigyázz után pedig állva kellett maradnunk.

Hogy nagyon komoly dolog történt. Ami mindnyájunkat érint, sajnos. Hogy szomorú dolog ez, de közösen kell megbeszelnünk, hiszen ez a három ötödikes osztály volt csak itt, amikor levonultunk a tornaterembe. A Janák Kingának ugyanis eltűnt a tolltartója. Ellopták.

Na, a próbának annyi. Ültünk némán a teremben, Feri bácsi végeláthatatlan ritmusban járt fel-alá, és közben magyarázott. A bűnös itt ül közöttünk. Ha bevallja, amit tett, számíthat a többiek megértésére és bocsánatára. Mindnyájunknak vannak gyenge pillanatai, de kellő önfegyelmel, önkritikával és a közösségbe vetett bizalommal ezek a kísértések legyőzhetők. Mindnyájan hibázhatunk, a gyöngeség önmagában még nem megbocsáthatatlan, ha azonban további hazugsággal tetézzük a becsstelenséget, örökre eljátszhatjuk pajtásaink és tanáraink bizalmát. Hogy ő lehetőséget adhatna a bűnösnek, hogy miután hazamegyünk, a tanári asztalra tegye vissza a tolltartót, de éppen azt a lehetőséget szeretné felkínálni a tolvajnak, hogy a közösségtől nyerjen bűnbocsánatot és mindnyájunk előtt gyakoroljon önkritikát. Addig innen haza nem megyünk, mondta Feri bácsi, amíg a tolltartó meg nem kerül.

fakkok: rekeszek

Az énekkari próba elmaradt, ültünk a csukott ablakok mögött. Egy pisszenést ne halljak. Melyik volt az. Nekem van időm, én már ebédeltem. Közben elmúlt egy óra, az ebédlőben ott álltak a műanyagkancsók és a hűlő leves, mi pedig hátra tett kézzel ültünk a teremben, és közben kétszer is kicsöngettek. Helyes, mondta Feri bácsi, ha ezt akarjátok, ám legyen. Ha valaki tudja, hogy ki a bűnös és fedezi, az maga is bűnt követ el, és méltó a közösség megvetésére.

Én ráérek. Ma egyébként mákos tészta volt, biztosan nem szeretitek. A hatodikosok kint vannak az udvaron, ti is lemehetnétek focizni, ha végre észre tértétek. Ne firkálgass, mert letöröm a kezéd. Töltőceruza? Na ezt most szépen elteszem, majd bizonyítványosztás után visszakapod.

Nos, van valakinek ötlete?

A Janák Kinga hátul ült, ő is meg volt szeppenve, láthatólag bánta már az egész tolltar-tóügyet. A teremben fülledt volt a levegő, izzadtunk, egyre többen kéredeztek ki pisilni, Feri bácsi az órájával mérte, hogy két perc alatt visszaér-e az illető. Táncoltak a csillogó por-szemek a levegőben, nézegettem a kezemet, a firká-kat a padon, a keresztszemes hímzést a függönyön,

pletyka:
szobanövény

amorf: jól
körvonalazott
forma nélküli

vignettáján:
címkéjén

a sápadtan futó, kevés levelű pletykát a foltos cserépben. Dőlt be a májusi forró fény az ablako-kon, a túloldali udvar zsongása és az utca zaja összekeveredett a fej-fájdítóan hosszú benti csenddel, elviselhetetlen volt a kovácsoltvas virágtartó, a lemezjátszóállvány, a fekete tábla, elviselhetetlenek voltak a padlón a linóleum félméterenként ismét-lődő zöld, amorf figurái, elviselhetetlen volt a jelen, a jövő, a múlt, elénekelt nevem a füzetek vignet-táján, elviselhetetlen volt a levegőtlen émelygés, a zacskóba fülledt tízórai és a verejtéktől átitatott nejlonköpenyek szaga, a nyolcvan gyerek lélegzeté-től súlyos, krétaporos, meleg levegő.

Utoljára kérdezem, mondta Feri bácsi, és az órájára pillantott.

Nem tudtam, hány óra lehet, de azt valahogy megsejtettem, hogy az idő megállt, hogy soha többé nem lehet visszaforgatni a percek, hogy valami titokzatos erő az örök jelen terébe zárt bennünket, és ha mindez nem is fogalmazódott meg akkor ilyen világosan egyre elnehezülő fejemben, annyit azért megsejtettem, hogy a hozzám tartozó név erő, amely véget vethetne ennek a kimerevített pillanatnak, hogy az események nagyobb láncolatában elvész a személy jelentősége, hogy aki bűnös, az bűnösnek született, cselekedeteit tekintve szabad hát, mert bármit tesz is, a történetek térképén mindig egyazon úton halad úgyis. Hogy akár én is lehettem volna, ki tudja. Hogy talán valamikor, egy másik történetben, én voltam az.

Hosszú pillanatnak tűnt, ahogy felállt a hozzám tartozó idegen test a padban, megvárta, amíg minden szem rászégeződik, majd idegen hangomon kimondta, hogy végre véget érjen a levegőtlen jelen, és hazamehessünk:

Én voltam az.

A. Kor, rendszer, környezet, közösség

- 1. a.** Milyen színnel fejezi ki az elbeszélő iskoláskorának hangulatát? Mely tárgyak viselik ezt a színt?
- b.** Milyen a hangulata ennek a színnek? Melyik korra, milyen világrendre és iskolai életre utal ez a hangulat, valamint a környezetre jellemző egyformaság, színbeli egyhangúság?
- c.** Egyes említett dolgok színe eltér a dominánstól, ezáltal automatikusan kiemelkednek a környezetből. Melyek ezek a dolgok? Milyen színűek? Miért fontosak?
- 2.** Emelj ki a szövegből további két képet, amelyek az elbeszélő gyerekkorának iskolai környezetét mutatják be! Hogyan viszonyulhatott az elbeszélő ehhez a környezethez? Miből derül ez ki?
- 3. a.** A szöveg nem használ párbeszédjelet, a megszólalások mégis azonosíthatóak a kontextus és a stílusuk alapján. Írjátok ki a szövegből azokat a mondatokat és vezényszavakat, amelyek a tanároktól, azaz az iskolai közösség irányítóitól, a hatalom képviselőitől származnak!
- b.** Feri bácsi hosszasan beszél a diákokhoz, hogy kiderítse, mi történt. Mit gondoltok, mi a célja: a tolltartót vagy a tolvajt szeretné előkeríteni? Valós, többszereplős párbeszédet folytat a diákokkal? Ha nem, miért nem? Ha igen, miért nem válaszolnak a diákok? Miért indít rövid, a mondanivalóját kis részekre tagoló mondatokkal?
- c.** Figyeljétek meg, milyen eszközökkel próbál Feri bácsi hatni az érintettekre! Adjatok példát három különböző stratégiára, amellyel megpróbálja rávenni a bűnöst vagy a tanúkat, hogy az ő elvárásai szerint cselekedjenek! Adjatok példát olyan részre, ahol egyenrangú félként, majd olyanra, ahol hatalmi pozícióból szól a diákokhoz! Milyen hatást kelt ezek váltakozása?
- 4.** A teljes szöveg alapján támasszatok alá vagy cáfoljátok a következő kijelentést!
Az iskolai környezet, rendszer és annak hangulata fontos szerepet játszik abban, hogy a novellában leírt események bekövetkeztek, azaz más korban, más körülmények és szabályok között a történet is másképpen alakult volna.

B. Csoport, tömeg, közösség

- 1. a.** Keressetek példát a novella utalásai alapján olyan írott és íratlan szabályokra, amelyek a szövegbeli iskolai közösség működését irányítják! Milyen viselkedést várnak el a diákoktól az egyes helyzetekben?
- b.** Kik irányítják a diákcsoportokat a szöveg alapján? Milyen mintákat és utasításokat követnek?
- 2. a.** Figyeljétek meg a diákcsoportok működését különböző helyzetekben! Hogyan viselkednek
 - a történet elején felidézett dupla tornaórán?
 - az egy évvel korábbi baleset során?
 - énekkari próbára készülve a tornateremben?
 - a tolltartó keresése során?
- b.** Hogyan viszonyulnak a csoport tagjai egymáshoz és a hatalom képviselőihez az egyes helyzetekben? Hogyan viszonyulnak a szabályokhoz a tanárok jelenlétében és távollétében?

- 3. a.** Az említett helyzetek közül melyikben viselkedne másképpen egy kiforrott, összetartó diákközösség?
- b.** Mi lehet a magyarázata annak, hogy nem közösségként, hanem tömegként viselkednek a diákok az egyes helyzetekben?
- 4.** Támasszátok alá, vagy cáfoljátok saját véleményetek alapján az alábbi mondatot!
A tanárok hatalomgyakorlását megnehezítette volna, ha a diákok jól működő közösségekbe szerveződnek, és kiállnak a jogaikért, képviselik a véleményüket, saját kezükbe veszik a kritikus ügyek kezelését.

C. Egyének a csoportban

- 1. a.** Kicsoda Rudas Roland? Utal rá valami, hogy az iskolai közösség kiváló, kiemelkedő tagjának számítana? Mi derül ki róla?
- b.** Milyen különleges helyzet miatt kerül hatalmi pozícióba?
- c.** Mit kezd a hatalmával? Mi lehet a magyarázat a tettére?
- 2. a.** Kicsoda Janák Kinga? Hogyan, milyennek mutatja be őt az elbeszélő? Milyen szerepe van a közösségben?
- b.** Soroljátok fel az összes olyan információt, amelyek Kinga magas presztízisére utalnak a csoporton belül!
- c.** Miért tekinthető Kinga tolltartója a presztízis jelképének?
- 3. a.** Hogyan jut az elbeszélő kiemelt szerephez két iskolai helyzetben? Hogyan van jelen a helyzetekben, mielőtt előtérbe kerülne? Melyikre hogyan reagál? Mit gondoltok, miért?
- b.** Rudas baleseténél nincs beleszólása az események alakulásába, de a tolltartólopásnál ő maga dönt úgy, hogy magára vállalja a bűnös/bűnbak szerepét. Miért dönt így? Mekkora szerepe van a döntésében Feri bácsi beszédének: annak, amit mond, illetve a feszültségnek, amit megteremt? Van szerepe a döntésben a Rudas balesete utáni eseményeknek?
- 4.** Válasszátok ki a mondat lehetséges befejezései közül az összeset, amit igaznak tartotok, majd indokoljátok a választásotokat!
Az elbeszélő utolsó gesztusa által (azzal, hogy magára vállalja a lopás tényét)...
1. ... kiemelkedik a csoportból, mintatag lesz belőle.
 2. ... különccé válik.
 3. ... hőssé válik.
 4. ... előidézi saját kirekesztését.
 5. ... nem változtat a közösségbeli helyzetén.

D. Az én határai: identitás és szerep

- 1. a.** Mikor, nagyjából mennyi idős korában mesélheti az elbeszélő a történetet? Mennyi idős az események idején?
- b.** Keressetek olyan szövegrészt, amelyben az elbeszélő elhatárolja magát korábbi önmagától, az események szereplőjétől!

- 2. a.** A név az identitás jelölője, mintegy címkeként működik. Keressétek meg az összes olyan szövegrészt, amelyekben az elbeszélő a nevéhez való viszonyáról beszél!
- b.** Miért esik nehezére a nevével azonosulnia énekórákon?
- c.** Mit érez az elbeszélő, amikor Rudas Roland kimondja a nevét? Mi lehet a magyarázata ennek az élménynek? Hogyan kezd el viszonyulni a saját nevéhez ettől a pillanattól kezdve? Miért nem védekezik, miért nem próbálja megmagyarázni a helyzetet?
- d.** A tolltartólopás utáni vallatásnál az elbeszélő úgy érzi, hogy a neve erőt képvisel. Milyen szereppel azonosul számára ez a név? Miért érzi úgy, hogy a neve feljogosítja arra, hogy magára vállalja, amit nem követett el?
- 3.** Milyen helyzetekben és milyen jelentésekben használja a *jelen* szót az elbeszélő? A két kulcsfontosságú pillanatban hogyan látja, hogyan értelmezi a jelent? Mi ennek a magyarázata?
- 4. a.** Miben más a novella zárlata, mint ha így végződne: *Felálltam, megvártam, míg minden szem rám szegeződik, majd kimondtam: Én voltam az.*? Mit jelenthet az *én* az egyik, mit a másik helyzetben?
- b.** Miért távolodik el az elbeszélő a neve után a testétől és a hangjától is (azaz identitása legalapvetőbb összetevőitől) a döntő pillanatban?

Milyen a jó iskolaközösség? Rövid szövegben fejtsd ki személyes véleményed arról, hogy hogyan működik egy olyan iskola, amelynek a diákjai nem tömegként, hanem közösségként viselkednek!

II. Couleur locale

1. Nálunk

Csoportonként válasszatok a következő feladatok közül! Ha elkészültetek az egyes feladatokkal, készítsetek egy bemutatót településeitekről felhasználva minden csoport munkáját! A bemutató lehet virtuális vagy multimediális kiállítás, egy prezentáció, brosúra vagy reklámfilm.

- Keressetek 8-10 régi fényképet településeitekről! Írjatok mindegyikhez rövid szöveget arról, hogy mi látható a képen!
- Készítsetek interjút idős emberekkel arról, hogy régen milyen volt a településen élni!
- Kérdezzetek meg idősebb embereket arról, hogy milyen régi szokásokat, hagyományokat, mesterségeket ismernek, amelyek jellemzik lakóhelyeteket! Jegyezzétek le a hallottakat, vagy készítsetek videót a beszélgetésről!
- Készítsetek egy 2-3 perces promóciós videót azokról a helyekről (3-5 hely), amelyeket szerintetek érdemes mindenkinek meglátogatnia, aki a településeiteket felkeresi! Ezek a helyek lehetnek turistalátványosságok (emléktáblák, szobrok, épületek, természeti kincsek stb.), de lehetnek olyan helyek is, amelyeknek ti fedeztétek fel a szépségét, értékét, pl. kedvenc kirándulóhelyetek, a legjobb fagyizó stb.
- Válasszatok ki egy nevezetes épületet a településeiteken, és meséljétek a történetéről, nagy napjairól, mai állapotáról! Képekkel vagy videóval illusztráljátok bemutatótokat!
- Keressetek olyan történetet/anekdotát, amely lakóhelyetekhez, ott élő/élt híres vagy hírhedt személyhez kapcsolódik!
- Készítsetek interjút egy, a településeiteken született és ma is ott élő emberrel, akire büszkéek vagytok! Lehet olyan személy, akire a csoportotok felnéz, vagy aki sokat tesz városotokért/falutokért. Az interjúból derüljön ki, hogy miért éppen őt választottátok, és arra is kérdezzetek rá, hogy számára miért fontos a szülőhelye! Készítsetek róla/vele fényképeket is, ha az interjút nem videó formájában rögzítitek!
- Írjátok át a következő szöveget a lakóhelyeteken használt nyelvjárássá! Az átírt szöveget valaki felolvasásában rögzítsétek videón!

anekdota: rövid, humoros történet egy ismert személy hétköznapijairól, emberi gyengéiről, szellemes mondanásairól. Eredetileg szóbeli műfaj volt, a görög nyelvből származó megnevezése is erről tanúskodik, jelentése: 'kiadatlan'

Hogyan háborítsuk fel nagyapát? Először is megvárjuk, míg a vegyes savanyúsággal elfogyasztott burgonyapüré és sertéspörkölt után ülve szunyókálni kezd az ágyon. Ekkor odasomfordálunk hozzá, és az arcához hajolunk. Hirtelen kiabálni kezdünk, de nem gyámoltalanul vagy kacarászva, hanem jó hangosan. Azt mondjuk, hogy jaj, a birkák bementek a kukoricatáblába, vagy a libák-kacsák-csibék a sárgarépaágyásba, vagy valami hasonlót. Ekkor megijed és felugrik. Ilyenkor kell minél gyorsabban elszaladni, mert pár percen belül ráeszmél, hogy a bolondját járattuk vele, és nagyon fog bosszankodni.

- Beszélgetsetek valakivel a testvériskolátokból, testvértelepüléseitekről arról, hogy ő milyennek látja a lakóhelyeteket! Rögzítsétek a beszélgetést!

- 1** A következő mondatok helyi jellegzetességekről szólnak humorosan.

Gyergyói vagy, ha ...

- ▶ a városodban robbant már fel kazánház.
- ▶ ha minden évben csonttá fagysz a városnapokon.
- ▶ ha a kápolnától béfelé olyat szöktettél biciklivel, hogy egy fesszegi butéliás szekérrel kellett bévigyenek röggönyre.
- ▶ büszkeség tölt el azokon a napokon, amikor Gyergyóban hidegebb van, mint Csíkban.

Udvarhelyi vagy, ha ...

- ▶ a május 1. neked nem csak egy napot jelent.
- ▶ minden második mondatodban ott a *hallám* szó.
- ▶ érted azt a viccet, hogy *Akkor csere? Csere()hát!*
- ▶ a szóvégi hangzó nálad mindig ö... *Értedö?*

a. A ti településeitekről milyen hasonló kijelentéseket lehetne tenni?

b. Emeljétek ki azokat a mondatokat, amelyekben a beszéd, nyelvhasználat helyi jellegzetessége jelenik meg!

- 2 a.** Egészítsd ki a táblázatot „erdélyizmusokkal” vagy azok köznyelvi megfelelőjével!

Biztos erdélyi vagy, ha a köznyelvi ...A... helyett ...B-t... mondasz.	
A	B
sárgarépa	
zuhanyozik	
zsemlemorzsa	
tészta	
jogosítvány	
gáztűzhely	
vágódeszka	
radiátor	
közlekedési lámpa	
sütemény	
padlízsan	
panelház	
	– Nem kapom sehol a telefonomat, felhívsz?
	– Adsz egy pixet? – Nem tudom, ha van nálam.
	– Leszaladsz-e a boltig, ha megkérlek? Elfogyott a présli.
	– Nem jött, hogy higgyem!
	– Meddig ültök Kolozsváron? Mikor jösztek haza?

Többször beszéltünk róla, és magad is tapasztalhattad, hogy a magyar nyelvközösség tagjai sokféle nyelvváltozatot beszélnek anyanyelvváltozatként. Ezek között nincsenek olyan óriási különbségek, hogy két magyar ne tudna szót érteni egy közvetítő nyelv nélkül, de eltérések azért bőven akadnak, főként (és legkönnyebben észrevehetően) a kiejtésben és a szavak, jelentések és szóalakok szintjén, kisebb mértékben azonban a mondatszerkesztésben és egyebekben is. Minél hasonlóbb két ember anyanyelvváltozata, annál valószínűbb, hogy egy közösségbe tartoznak. A nyelvelsajátítás szempontjából a legszűkebb közösség a család, a legtágabb a nemzet, e két véglet között pedig sok kisebb-nagyobb közösséget találhatunk. Egy ilyen „köztes” közösség lehet egy régió, például Románia magyarok lakta részének magyar beszélői.

Egy közösséget az jellemez, hogy tagjai kapcsolatban, interakcióban állnak egymással. A nyelvelsajátítás során a legintenzívebb kapcsolatban a minket körülvevő emberekkel, a családdal vagyunk, így az ő nyelvi jellegzetességeiket fogjuk elsősorban elsajátítani anyanyelvként. Később a kapcsolathálónk kiterjed a szomszédokra, az utcára, a falura vagy lakónegyedre, ahol élünk, majd nemcsak lokális vagy regionális, hanem virtuális kapcsolatokra is szert teszünk. Ez mind gazdagítja a nyelvi repertoárunkat valamilyen formában: egyes elemeket beépítünk a saját nyelvváltozatunkba, vagyis része lesz annak a nyelvi tárháznak, amelyet spontán használunk; másokat csak megértünk, de mi magunk nem használjuk; és vannak olyanok is, amiket csak akkor használunk, amikor nyelviileg is alkalmazkodni kell egy számunkra szokatlanabb helyzethez. Ez már odafigyelést igényel, tudatos választást, váltást, eltérést azoktól a formáktól, amiket a számunkra otthonos nyelvváltozat jelent.

b. Mit jelentenek a szövegben az alábbi kifejezések?

anyanyelvváltozat

interakcióban állnak egymással

intenzív kapcsolat

kapcsolatháló

lokális és regionális kapcsolat

virtuális kapcsolat

nyelvi repertoár

spontán használat

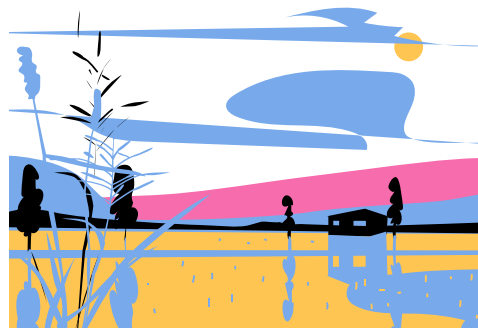
nyelvi alkalmazkodás

c. A szövegből kiindulva és a tavaly tanultak alapján hogyan határoznád meg a *regionális köznyelvet*? Felhasználhatod az **a.** pontbeli (erdélyi regionális köznyelvi) példákat is!

Radnóti Miklós: *Nem tudhatom...*

Nem tudhatom, hogy másnak e tájék mit jelent,
nekem szülőházam itt e lángoktól ölelt
kis ország, messzeringó gyerekkorom világa.
Belőle nőttem én, mint fatörzsből gyöngye ága
s remélem, testem is majd e földbe süpped el.
Itthon vagyok. S ha néha lábamhoz térdepel
egy-egy bokor, nevét is, virágát is tudom,
tudom, hogy merre mennek, kik mennek az uton,

s tudom, hogy mit jelenthet egy nyári alkonyon
a házfalokról csorgó, vöröslő fájdalom.
Ki gépen száll fölébe, annak térkép e táj,
s nem tudja, hol lakott itt Vörösmarty Mihály;
annak mit rejt e térkép? gyárat s vad laktanyát,
de nékem szöcskét, ökröt, tornyot, szelíd tanyát;
az gyárat lát a látcsőn és szántóföldeket,
míg én a dolgozót is, ki dolgaért remeg,
erdőt, füttös gyümölcsöst, szőlőt és sírokat,
a sírok közt anyókat, ki halkán síroga,
s mi főnről pusztítandó vasút, vagy gyárüzem,
az bakterház s a bakter előtte áll s üzen,
piros zászló kezében, körötte sok gyerek,
s a gyárak udvarában komondor hempereg;
és ott a park, a régi szerelmek lábnyoma,
a csókok íze számban hol méz, hol áfonya,
s az iskolába menvén, a járda peremén,
hogy ne feleljek aznap, egy kőre léptem én,
ím itt e kő, de főnről e kő se látható,
nincs műszer, mellyel mindez jól megmutatható.

Hisz bűnösök vagyunk mi, akár a többi nép,
s tudjuk miben vétkeztünk, mikor, hol és mikép,
de élnek dolgozók itt, költők is bűntelen,
és csecsszopók, akikben megnő az értelem,
világít bennük, őrzik, sötét pincékbe bújva,
míg jelt nem ír hazánkra újból a béke ujj,
s fojtott szavunkra majdan friss szóval ők felelnek.

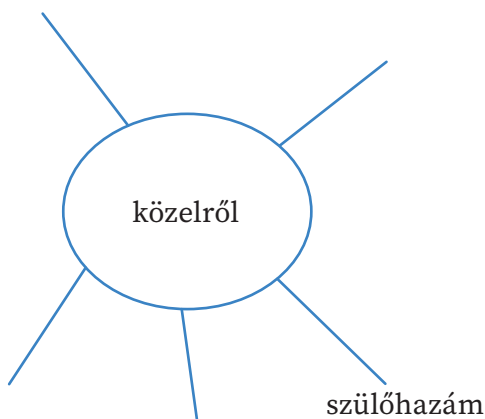
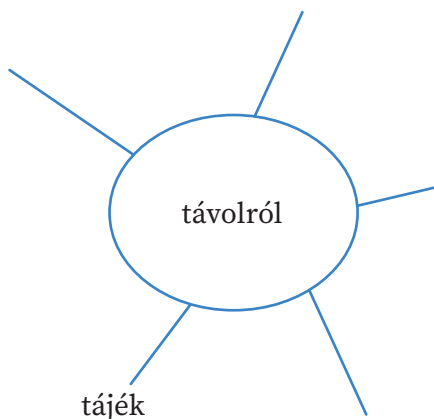
Nagy szárnyadat borítsd ránk virrasztó éji felleg.

- 1 a.** A költeményben fontos szerepet kapnak a *tud* ige alakváltozatai. Keresd ki ezeket az igealakokat tartalmazó kifejezéseket, és írd be a táblázat megfelelő sorába! Melyik jelent biztos tudást?

a lírai én a tájról	
a lírai én mások tájhoz fűződő gondolatairól	
mások a tájról	

- b.** Kétféle nézőpontból beszél a megszólaló ugyanarról a területről: mi látható felülnézetből, távolról pl. egy hadi pilóta számára, és mi közeletről, benne élve, a hely szülötte számára. Ez a kettősség a versben hangsúlyosan jelen van. Mivel tudnád még az ábrát kiegészíteni a szöveg sorai alapján?

2 Melyik pókhálóábrához társítanád a következő szavakat, kifejezéseket?

apró részletek idegenség, személytelenség meghittség kihaltság élet
 emlékek elpusztítható tájelemek emberek maradandó gazdag
 szegényes személyesség embertelenség története van

3 A versben a távoli perspektívát a következő sor vezeti be: „*Ki gépen száll fölébe, annak térkép e táj*”. Miben különbözik a valóságtól egy térkép, ami egyezményes jelekkel ábrázol?

4 A táj aprólékos bemutatásakor megismerősítésekkel (pl. „*lábamhoz térdepel // egy-egy bokor*”), metaforákkal (pl. „*térkép e táj*”), szinesztéziával („*vöröslő fájdalom*”) találkozunk. Milyen jelentéstöbbletet hordoznak ezek a leírások, ha összeveted a térképnézettel vagy például a vasútként, gyárüzemként emlegetett táj-elemekkel?

5 Az olvasott vallomás beszélője számára mi jelenti az otthonosság érzését, mi az, amitől azt mondhatja, úgy érzi, hogy „*Itthon vagyok.*”? Foglald össze 2-3 mondatban mindazt, amit az előző feladatok alapján felismertél!

6 A vers keletkezési ideje 1944. Keress olyan szavakat, kifejezéseket, amelyek negatív érzelmeket sugallnak a versben, annak ellenére, hogy a költemény egy gyönyörű vallomás a hazaszeretetről! Milyen történelmi esemény körvonalazódik a kiemelt szavakból, kifejezésekből?

szinesztézia: görög eredetű szó, jelentése együttérzés, összeérzékelés. Lényege, hogy két különböző érzékről (látás, hallás, ízlelés, tapintás, szaglás) vett benyomást összekapcsolunk.

- 7 a.** Az utolsó előtti egység (*Hisz bűnösök vagyunk...*) mintha nem a korábban felvázolt előzmények folytatása lenne. A *hisz(en)* szót akkor szoktuk használni, ha magyarázattal akarjuk folytatni mondandónkat, ám a vers korábbi sorainak nem magyarázata ez a rész. Írd meg azt a mondatot, aminek a folytatása lehetne!
- b.** Abban is eltér a korábbi soroktól ez a rész, hogy egyes szám első személy helyett többes szám első személyűvé válik a versbeszéd. Az eddigi személyes vallomás a nemzeti történetbe illeszkedik a múlt, jelen és jövő összekapcsolásával. Hogyan értelmezed ezt a váltást?
- c.** A beszélő a nemzeti történetet bibliai távlatokba illeszti azáltal, hogy megidézi Szodoma és Gomora pusztulásának történetét. Mely pontokon egyezik a két történet? Milyen szerepbe helyezkedik ezáltal a lírai én?

Az úton elmondotta Isten Ábrahámnak, hogy Szodoma és Gomorra lakóinak szívében fészket vert a gonoszság, és förtelmes bűneik miatt a két városnak pusztulnia kell. Míg két kísérője folytatta útját Szodoma felé, Isten még Ábrahámval maradt, ő pedig így szólt:

– Méltó-e hozzád, uram, hogy a bűnösökkel együtt az ártatlanokat is elveszejtsd? Hátha van ötven igaz ember abban a városban?

– Ha találok ötven igaz embert – felelte Isten –, értük megkegyelmezek a városnak.

– Bocsáss meg, uram, hogy szolgálj illet bátorodik kérni – folytatta Ábrahám, és könyörgő tekintetet vetett Istenre –, de ha az ötvennek öt híja lesz...

– Negyvenöt kedvéért is megkímélem a várost – felelte Isten.

Ábrahám merészen tovább alkudozott, és végül Isten beleegyezett, hogy ha csak tíz igaz embert is találni Szodomában, nem pusztítja el.

(Tótfalusi István: *A könyvek könyve*)

- 8 a.** Olvasd el ismét a verset, és figyeld meg, hogy melyek azok a sorok, amelyekben emelkedett, amelyekben vallomásos, illetve amelyekben elégikus hangon szólal meg a lírai én!

elégikus: borongós, levert, elkeseredett (lelkiállapot, hangulat)

- b.** Figyeld meg, hogy milyen gondolati tartalom fogalmazódik meg a különböző hangvételű részekben! Milyen összefüggést találsz?

- 9 a.** Milyen benyomást kelt benned az utolsó sor? Hogyan tudnád kapcsolatba hozni Kölcsey Ferenc *Himnuszának* következő sorával: „*Nyújts feléje védő kart*”?

- b.** Amint láthattad, a vers szerkezeti egységei közül a személyes vallomás hosszabb (28 sor), ezt követi a közösségi fohász (7+1 sor). Hogyan változna a vers jelentése, ha elmaradna a külön szedett sor?

- c.** Vörösmarty Mihály neve megjelenik a költeményben. Ő a szerzője a *Szózat*nak, ami a *Himnusz*hoz hasonlóan kiemelkedő nemzeti versünk. Emeld ki azokat a verssorokat, amelyekben megidéződnék a *Szózat* következő részletei: „*Bölcsőd az s majdan sírod is, // Mely ápol s eltakar. [...] Ez éltetőd, s ha elbukál, // Hantjával ez takar.*”!

- d.** Mit gondolsz, milyen jelentősége lehet annak, hogy Radnóti ebben a versében az előző pontokban említett két szöveget idézi meg?

10 Pomogáts Béla a következőket írja a vers kapcsán: „A *Nem tudhatom* Radnóti igaz hazafiságát és nemzeti elkötelezettségét tanúsítja. Hiszen akkor vallott a haza iránt érzett szeretetéről, amidőn a hatalom, éppen a haza nevében, a bélyeges üldözöttek közé taszította, és megfosztotta nyugalmatól, szabadságától, mindentől, amiért élni érdemes. A munkaszolgálatos behívások gyötrelmei, az egyre fokozódó üldözés, a személyes támadások olyan veszedelmes példái után, mint Horváth Béla feljelentő cikke [...], nem lett volna meglepő, ha csalódást érez hazája iránt, vagy legalábbis hallgat arról, hogy félti a háborús csapások alatt szenvedő országot.” Mit gondolsz, miért tud a szülőföld kedves lenni valaki számára akkor is, ha fájdalom éri őt az adott helyen? Milyen választ sugall erre a kérdésre a költemény?

„Készülök haza. Megelőz Miklós telefonálása: sürget, hogy jöjjenek. Rohanok izgulva, bejövök és ott ül a lámpa alatt, magába esve, felöltözve, bőrbekécsben, sapkásan. Feltétekint, leveszi a sapkáját, és látom, egészen kopaszra nyírták, és rettenetesen elgyötört arccal mondja, hogy megkínozták. De kik és hogyan? – tör ki belőlem. Átszállt az Aréna út sarkán, éppen olvasott a megállónál, amikor hátbavágja egy baka, hogy miért nem szalutál? Nem láttam – feleli, és mutatni akarja a szolgálati jegyét, amivel kiengedték a fogorvoshoz. Jöjjön csak velem – mondja az, és cipeli magával a szemközti Albrecht lakonyába, ahol már zászlós, hadnagy, hadapród őrmester meg más katonák fogják, rárivallnak: na, koszos zsidó, majd megtanítunk. Vigyék a zárkába. Ahol csak pár percig marad, de előzőleg mindent elvettek tőle, holmiját, cipőfűzőt, nadrágtartót stb. Aztán kiviszik onnan egy másik szobába, ahol egy borbélyjal kopaszra nyíratják, mondván, hogy tetves zsidó, úgy kell neked. Guggolva kell fürnie a műveletet, aztán saját magának kell eltakarítania a levágott haját, sőt még 60 fillért is kell fizetnie a borbélynak. Aztán kivezénylik az udvarra, hátulról fejbe verik, és jó óra hosszat a legszörnyűbb gyakorlattal csinalják, főleg bukfencezést a puszta poros, piszkos földön, aztán hasoncsúszást, feküdj-öt, mikor már nem bírja, akkor megrugdossák. A tiszt urak kommentálják a kínzást, hogy: ne félj, koszos zsidó, nem az oroszok fognak győzni, hanem a németek, és mi (vagyis ők) még húsz év múlva is itt leszünk. Végül Miklóst megnézik a lámpa alatt, aztán megfenyegetve kijelentik, hogy «tisztelgési gyakorlat» volt, megértette? Vagyis hiába tesz feljelentést, semmit sem ér, mert nem bizonyítja az esetet. Miklós eljön, összetörve, koromfeketén, mocskosan, porig alázva.”

(Radnóti feleségének, Gyarmati Fanninak a naplójából)

11 Nézd meg a két film közül az egyiket: [Nizzáról jut eszembe](#) (r. Jean Vigo, 1930) (8:04-ig) vagy [Gyimesek ritmusa](#) (r. Csapó Huba, 2019)!

a. Ha Nizzáról vagy a Gyimesekről turisztikai reklámfilm készült volna, az miben különbözne ezektől a filmekről?

b. Az 1920-as években megjelent a költői ábrázolásmód a filmben, amelyik sokkal inkább hangulatokra, árnyalatokra, érzelmekre helyezi a hangsúlyt, nem például ismeretközlésre vagy a meggyőzésre. Ezekben a filmekben az emberi figurák szerepe is megváltozott. Több szereplője is van a megnézett filmnek, de van-e főszereplője? Miben más az emberek szerepe, mint egy elbeszélőfilmben?

elbeszélőfilm: A klasszikus elbeszélőfilm esetében minden az adott történet hatékony elbeszélésének rendelődik alá. A történetet a főhős motivációi viszik előre, és a történet folyamatossága az, ami áthidalja a néző számára a vágás során keletkező időbeli és térbeli ugrásokat.

- c. A kamera mit választ ki, milyen képeket keres a tájban? Szerinted a film készítője ismerte az ábrázolt vidéket?
- d. Van-e olyan kép, amelyik a „térkép e táj”-hoz hasonló perspektívának, nézőpontnak feleltethető meg, és vannak-e személyes tapasztalatokra, benyomásokra utaló képek?
- e. Vannak-e olyan képek, amelyek érdekes alakzatokat, formákat vagy színeket emelnek ki a tájból?
- f. V. osztályból emlékezhetsz, hogy a montázs meglévő elemekből való építkezést jelent, és új dolgoknak ilyen módon történő előállítását. A kiválasztott filmben milyen képzettársításokat tesz lehetővé a montázs? Melyik volt a számodra legérdekesebb ilyen társítás?

2. Máshol

- 1 a. Milyen céllal szoktunk utazni? Soroljatok fel minél több lehetőséget, készítsetek fürtábrát!
- b. Mióta utazhatnak az emberek az élvezet kedvéért? Ennek megválaszolásához nézz utána a *turista* szó eredetének, jelentéstörténetének!

Petőfi Sándor: *Úti jegyzetek*

- 2 „Hol volt, hol nem volt, volt a világon egy segédszerkesztő, ki diszes hivatalába beleunván, utazni ment.” – kezdi Petőfi az útleírását.

Milyen elvárásokat kelt/keltett ez benned a folytatást illetően?
 „Nem titok, hát kimondom, hogy ez a segédszerkesztő én voltam.
 Történt az indulás ápr. 1. 1845. A pest-eperjesi gyorsszekerem.”

A mesei kezdés után rögtön az utazás valóságának egy-fajta hitelesítése található. Vajon ez a szöveg egy átélt vagy elképzelt útja volt az elbeszélőnek? Mivel tudnátok alátámasztani választásotokat a szöveg ismeretében?

- 3 A szöveg folytatásában arról mesél, hogy „A bucsúlakomán részt vett pesti pajtásaimon kívül egy pár vidéki költőkollégám is, kik azért voltak akkortájt Pesten, hogy magokat egyik-másik divatlapszerkesztő által levétesseék. Hja, mikor az olyan szép, ha az embert Barabás lepingálja, s a szerkesztők aztán küldik szét az egész magyar hazának némely helyére, s a közönség bámulva kiált föl:

– Tehát ilyen ő?!”

Petőfi utazását a portré terjesztése után kezdi meg. Tekinthejtük-e ezt az utat turnénak? Miért? (Érdeemes azt is figyelembe venni, hogy milyen területet utazik körbe

Barabás Miklós (1810–1898) a kor legelismertebb portréfestője. Petőfiről készítette ezt a portrét, ami alapján a költőt megismerhették azok is, akik korábban csak az írásai-ból ismerhették.

Petőfi, kiknél száll meg, milyen irodalmi alkotásokról tesz említést.) Mit gondolsz, mit népszerűsít körútján?

- 4** a. Egy-egy álmot elbeszélésével kezdődik és zárul a szöveg. Miről szólnak ezek az álmok?
b. Szimbólumként hogyan értelmeznéd az elmesélt álmokat?
- 5** a. Kövessétek az *Úti jegyzetek* helyszíneit egy térképen! Az állomáshelyekről keressetek egy-egy mai képet, és készítsétek el az elbeszélő útjának képes változatát!
b. A részletesebben bemutatott települések közül melyikre látogatnál el szívesen? Miért? Esetleg jártál már valamelyiken? Milyen tapasztalataid, élményeid vannak? Oszd meg társaiddal!
- 6** Az utazás földrajzilag egy kört formál. Tudva, hogy a kör jelképként az egységet, tökéletességet, teljességet szimbolizálja, hogyan értelmezed az álmok összeérését, illetve a megtett út körszerűségét?
- 7** Válasszatok a következő feladatok közül, majd megoldásaitokat ismertessétek a többiekkel!

A.

- a. Az elbeszélő úti jegyzeteinek készítésekor az egyes helyszínekhez kapcsolódó emlékeit is lejegyzí. Keressétek meg ezeket a részeket!
b. Foglaljátok össze, hogy milyen emlékeket idéz fel!
c. Milyenné válik a szöveg azáltal, hogy nemcsak az utazás helyszíneinek leírását olvashatjátok, hanem kis kitérőket is, amelyek az elbeszélőről mesélnek?

B.

- a. Az *Úti jegyzetek*ben a meglátogatott településekhez kapcsolódó mondákat és a helységek lakóiról szóló anekdotákat is olvashattok. Emeljétek ki ezeket a szövegből!
b. Egy helyen maga az elbeszélő is elengedi fantáziáját, és magyarázatot keres a hely kialakulására. Olvassátok fel!
c. A mondák, anekdoták milyenné teszik az útleírást?

C.

- a. A szövegben lépten-nyomon megjegyzéseket találhattok az elbeszélő korának művészetéről, kortárs költőkről, színészekről. Idézzetek ilyen részleteket!
b. Milyen véleménnyel van az elbeszélő kortársairól?
c. Az elbeszélő saját művészi életéről is képet kaphattok. Hogyan értékeli saját irodalmi, színészi teljesítményét?

- 8** a. Milyen benyomást kelt az utazóban a magas hegységek látványa? Hogy érzi magát ebben a környezetben? Foglaljátok össze 2-3 mondatban a következő részlet alapján!

Általában mentül inkább közeledtem a Kárpátokhoz, annál nagyobb szolgásgot láttam, s ilyenkor megeresztém képzetem szárnyait és leröpítém lelkemet szülőföldem rónáira, hol az emberméltóság a legalacsonyabb kunyhóban is magasan tartja büszke fejét.

Oh, felföld! csak azért emelkednek-e bérceid a felhőkig, hogy annál inkább szembetűnjék lakóid görnyedezése? [...]

Eperjesről Lőcsére mentem. Kerényi velem utazott. Egész Szepes megye határáig csaknem folyvást emelkedik az út, a hegyek szemlátomást növekednek, a fenyvesek kezdődnek, melyek alatt sűrűek, fölfelé mindinkább ritkulnak s a tetőt csak néhány éri el... mintha valami katonák volnának, kik várat ostromolnak.

És eléri az ember a szepesi határt, melyet Branyiskónak neveznek, és áll az egyik oldalon lejtős, a másikon meredek roppant bérc tetején, honnan belát a gyönyörű Szepes tündérvölgyébe, látja Váralját s mellette a pusztavárfalakat, melyeknek egykor biboros termében született Zápolya; látni pedig a láthatár végén egész magamivoltában azt a kis vakandurást, mit Tátrának neveznek; mindezt látja az utazó, és ha az utazó: *költő*, akkor fölkiált, mondván: ...nem, semmit sem szól, nem szólhat, némán bámul; ha pedig az utazó, *kritikus*, akkor föllelkesül szívének kilenczted része, s azt mormogja fogai közt: *meglehetős!*

Egyik lovunk patkója leesett; míg azt fölütötték, folyton meredtek szemeim a Kárpátokra, ez egymásra hányt millió piramisra. De lelkem, mint a gyermek, ki megpillantja, hogy gondviselője nem figyel rá, lelkem elsuhant észrevétlenül messzire, messzire, oda, hol nincsenek hegyek, hol halmok is alig vannak, hol a Duna omlik méltóságosan, mint Vörösmarty hőskölteményei, hol puszták nyulnak el, hosszan, mintha a világ végét keresnék, hol a látkör egy óriáspalota, melynek tetején a napnak gyémántcsillárja s oldalán a délibábok tükrei függenek, mikben kedvtelve szemlélik magokat gulyák és ménesek... ide, ide szállt lelkem a Kárpátokról, az én édes hazámba, a szép alföldre!

- b.** A szövegben metaforákat, megszemélyesítéseket, hasonlatokat, ellentétet, felkiáltást találhattok. Milyen hatása van ezeknek a költői eszközöknek a táj leírásában, milyennek láttatják a leírt tájat?
- c.** Petőfi Sándor *Az alföld* című versében is megjelenik a hegyvidék és a síkság ellentéte. Milyen hasonlóságokat és különbségeket találtok a kétféle leírás szövegének tartalmát, hangulatát, érzelmi telítettségét, formáját vizsgálva?

Mit nekem te zordon Kárpátoknak
Fenyvesekkel vadregényes tája!
Tán csodállak, ámde nem szeretlek,
S képzetem hegyvölgyedet nem járja.

Lenn az alföld tengersík vidékin
Ott vagyok honn, ott az én világom;
Börtönéből szabadult sas lelkem,
Ha a rónák végtelenjét látom.

Felröpülök ekkor gondolatban
Túl a földön felhők közelébe,
S mosolyogva néz rám a Dunától
A Tiszáig nyúló róna képe.

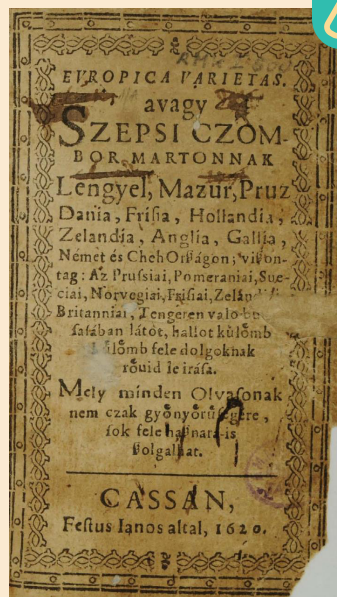

Tudtad? Az első, magyar nyelven írt úti beszámoló Szepsi Csombor Márton *Europica Varietas* című műve, mely Kassán jelent meg 1620-ban. A mű címlapján, a bemutatandó országok nevének felsorolását követően a szerző az útleírás három fő szempontját is megfogalmazza: változatosság, gyönyörködtetés, hasznosság: „...látott, hallott különbözőféle dolgoknak rövid leírása, mely minden olvasónak nemcsak gyönyörűségére, sokféle hasznára is szolgálhat.”

A 19. század elején nagy divatja volt a tudományos igényű útleírásoknak, amelyek ritkán ütöttek meg lírai-személyes hangot, annál nagyobb figyelmet fordítottak a dokumentálásra és arra, hogy külföldi tapasztalataikat hazájuk megismerje és hasznosítsa.

Petőfi *Úti jegyzeteire* a Szepsi Csombor Márton által megfogalmazott szempontok közül melyek jellemzőek? Korának jellemző útleírásaitól miben tér el?

9 „Kétségtelen egyébiránt, hogy a Petőfi útirajzai legnagyobb értékeket és érdekeket annak köszönhetik, hogy éppen Petőfitől valók... Szerény kirándulásokká összezsugorodott utazásainak jelentéktelen élményei és jól ismert színtere közepett mindenütt ott látjuk alakját, amely az örökkévalóság számára avatja föl azt a helyet, amelyre lép.” – írja 1909-ben a Magyar Tudományos Akadémia akkori elnöke, Berzeviczy Albert történétíró. 100 évvel később, 2009-ben Ráday Mihály készített egy filmet, amelyben Petőfi *Úti jegyzeteinek* helyszíneit, illetve az útleírást mutatják be korabeli és mai fényképekkel. Nézzétek meg [Ráday Mihály alkotását](#) (25:45-ig), és keressetek bizonyítékokat a filmben az idézet alátámasztására!

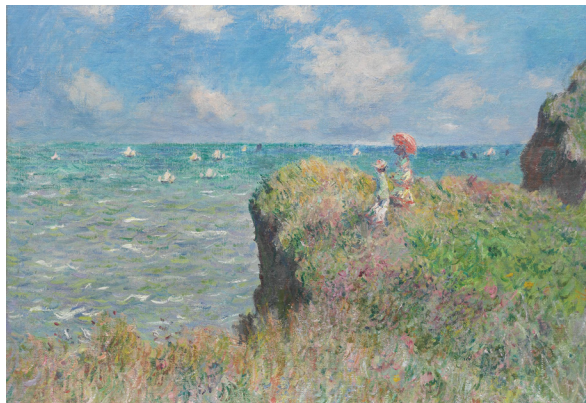

1 A következő európai országok közül jártál már valamelyikben?

Spanyolország, Olaszország, Görögország, Svájc, Németország, Franciaország, Egyesült Királyság, Svédország

Alakítsatok csoportokat aszerint, hogy kinek van, kinek nincs saját tapasztalata a kiválasztott országról, vagyis egy-egy országról két csoportban folyjon a beszélgetés! Készítsetek fűrtábrát arról, hogy mi jut eszetekbe az adott országgal és lakóival kapcsolatban!

2 a. Behunyta szemmel hallgassátok meg Babits Mihály versét, figyeljete nagyon az egyes szakaszokban megelevenedő hangulatra! Milyen színeket, hangokat és illatokat idéznek meg a szakaszok?

Claude Monet: *Séta a sziklán Pourville-nél* (1882)

Babits Mihály: Messze... messze...

Spanyolhon. Tarka hímű rét.
Tört árnyat nyujt a minarét.
Bus donna barna balkonon
mereng a bibor alkonyon.

Frankhon. Vidám, könnyelmű nép.
Mennyi kirakat, mennyi kép!
Mekkora nyüzsgés, mennyi hang:
masina, csengő, kürt, harang.

Olaszhon. Göndör fellegek.
Sötét ég lanyhul fülfeteg.
Szökőkut vize fölbuzog.
Tört márvány, fáradt mirtuszok.

Angolhon. Hidak és ködök.
Sok kormos kémény füstölög.
Kastélyok, parkok, lapdatér,
mért legelőkön nyáj kövér.

Göröghon. Szirtek, régi rom,
ködöt pipáló bús orom.
A lég sűrű, a föld kopár.
Nyáj, pásztorok, fenyő, gyopár.

Svédhon. Csipkézve hull a fjord,
sötétkék vízbe durva folt.
Nagy fák és kristálytengerek,
nagyarcu szőke emberek.

Svájc. Zerge, bércek, szédület.
Sikló. Major felhők felett.
Sötétzöld völgyek, jégmező:
Harapni friss a levegő.

Ó mennyi város, mennyi nép,
Ó mennyi messze szép vidék!
Rabsorsom milyen mostoha,
hogymind nem láthatom soha!

Némethon. Város, régi ház:
emeletes tető, faváz.
Cégérek, kancsók, ó kutak,
hizott polgárok, szűk utak.

b. Az egyes országokhoz kapcsolódó fürtábrák közül melyik csoporté áll közelebb a versbéli megjelenítéshez: azoké, akiknek személyes tapasztalatuk volt az adott országról, vagy azoké, akiknek nem? Mire következtettek ebből?

3 A klasszikus tájleíró költemények természeti tájakat jelenítenek meg. Ez a vers tekinthető-e tájleíró versnek? Válaszodat indokold!

4 a. Egy-egy ország kapcsán a vers beszélője milyen látványelemeket emel ki, mit mond el az ott lakókról? Milyen részletek-hangok-hangulatok összjátékával próbálja visszaadni egy-egy ország „esszenciáját”?

b. Tervezzetek képeslapot! Csoportonként válasszatok egy szakaszt a versből, és minden mondatához keressetek vagy alkossatok egy képet (festményt, grafikát, fotót stb.)! Hozzatok létre kollázst a képekből! Kísérletezzetek különböző elrendezésekkel!

c. Mely szövegrészletek okoztak nehézséget a kollázs elkészítésében?

d. A képek egymás mellé helyezése mennyiben tükrözte a versszakokból megelevenedő képeket? Miben volt más a kétféle (képi és nyelvi) megformálás által létrehozott „ország-lényeg”?

5 A szövegben alig találunk ígéretet. Milyen hatása van a vers szövegében a névszók sokaságának, és annak, hogy felsorolások sorával teremődik meg egy-egy ország arculata?

6 a. A jellegzetes tájelemek már önmagukban a megidézett országba repítik képzeletünket. A helyek hangulatának megragadásában azonban a szavak hangszerkezete is az olvasó segítségére van. Figyeljétek meg, hogy melyek azok a hangok az egyes szakaszokban, amelyek túlsúlyban vannak! Milyen érzéseket, benyomásokat erősít fel egyes megidézett helyek kapcsán a hangszimbolika és az alliteráció?

b. Milyen ritmust kölcsönöz a hangalakok megválasztása az egyes szakaszoknak? Melyiket olvasnád pergőbben vagy élénkebb hangon, melyiket lassúbb tempóban vagy öblösebb hangon? Hogy függ ez össze azzal, ahogy a vers beszélője az adott országot láttatja?

7 Ahogy a vers zárlatából kiderül, a memóriaszilánkoknak tűnő részleteket nem az emlékezés folyamatai hívják elő, hiszen a vers beszélője sosem járt a felsorolt országokban, csak ilyennek képzeletben a megidézett helyszíneket. Emeld ki a vers utolsó szakaszából azokat a sorokat, amelyekben a beszélő vágyakozását olvashatjuk! Milyen többletjelentést hordoz az ismétlés, felsorolás?

8 A vers ismeretében hogyan értelmezed a címet? A *Messze... messze...* kipontozott helyeire mit írnál?

Írj a Babits-vers stílusában egy szakaszt arról az országról vagy régióról, ahol élsz!

3. Máskor

1 a. Hogyan élhetett itt egy körülbelül veletek egykorú gyerek 40 vagy akár 100 évvel ezelőtt? Válasszatok a következő két feladat közül, és miután kellőképpen tájékozódtatok, állítsatok össze egy tárgyilagos hangvétellű napirendet vagy egy személyes hangvétellű naplóbejegyzést!

A. Hogyan telhettek egy tizenöt éves falusi székely fiú napjai 1920-ban?

B. Milyen lehetett egy tizenkét éves városi kisfiú élete az 1980-as években?

Munkátok elkészítéséhez néhány szempontot találtok alább:

- Hogyan nézett ki az otthona és annak a környezete?
- Kik élhettek egy háztartásban?
- Miből éltek akkoriban a családok?
- Abban a világban ki(k)től függött az, hogy mivel telik el a gyerek napja?
- A gyerek(ek) és az apa/anya között hatalmi (alá-fölérendeltségi) vagy partneri viszony volt? Hogyan viselkedtek egymással? A viszonyuk hogy tükröződött a nyelvhasználatukban?
- Családon belül kinek milyen feladata volt? Mit bíztak egy ekkora gyerekekre, mit vártak el tőle?
- Milyen személyes tárgyai lehettek egy gyereknek?
- Az iskola milyen szerepet játszott az életükben? Kötelező volt az iskolába járás? Hány éves kortól jártak iskolába? Hány osztályt végeztek el? Mennyire befolyásolhatta a gyerekek nevelését az iskolai oktatás?
- Hogyan telhetett egy akkori gyerek napja iskolaidő után?

- A falu közösségében/a városi lakókörnyezetében milyen szerepe, feladata volt egy gyereknek?
 - Volt-e támogatottsága abban egy gyereknek, hogy az egyénisége kibontakozzon vagy a megjelölt korokban inkább a közösség szabályaihoz való alkalmazkodást támogatták?
- b.** Olvassátok fel alkotásaitokat! Hogyan látjátok, miben volt más az akkori gyerekek élete, mint a maiaké?

Tamási Áron: *Ábel a rengetegben*

- 1**
- a.** A regény címében szereplő *Ábel* név a Bibliában is megjelenő Ábelt juttatja eszünkbe. Ki volt ő, milyen történet kapcsolódik hozzá?
 - b.** A szövegben szereplő Ábel miben rokon a bibliai Ábellel?
 - c.** Ezzel a névadással a szerző a keresztény hagyományt is „beleírja” a regénybe. Hogyan mutatkozik meg ez a történetben?
- 2**
- a.** A *rengeteg* szót milyen értelemben szoktátok használni? Mondjatok példákat!
 - b.** A címben 'erdő' jelentésben szerepel. Miben más a rengeteg, mint az erdő?
 - c.** Milyen többletet ad a cím jelentéséhez az, hogy nem az *erdő* szó szerepel a címben?

Sorsfordulat

- 1**
- a.** Tamási Áronnak az *Ábel a rengetegben* című regénye az Ábel-trilógia első darabja. Ábel maga meséli el ebben a részben életének egyik sorsfordító eseményét. A regény legelőjén megtudjuk a történések idejét: „*Abban a nevezetes ezerkilencszáz és huszadik évben, vagyis egy esztendőre rá, hogy a románok kezhez vettek minket, székelyeket...*”. Mit gondolsz, milyen jelentősége van annak, hogy az események idejét ennyire pontosan tudja rögzíteni az elbeszélő visszaemlékezésében?
 - b.** Mit tudsz arról a nemzeti sorsfordulatról, amelyet az elbeszélő már az első mondatban jelez?
 - c.** Keresz vagy idézz fel még olyan jeleneteket, részleteket a szövegből, amelyek a háború utáni időszakot idézik!
 - d.** A regény elején, Ábel bemutatkozása kapcsán nem tűnik olyan lényegesnek az évszámhoz vagyis-sal kapcsolt pontosító mondat, mégis az olvasóban megfogalmazódik a kérdés: Miért van itt ez az „elszólás”? A regény szövegének ismeretében, milyen jelentőséget tulajdonítasz az idézett résznek?
- 2**
- Bár még néhány oldalon keresztül nem tudjuk meg, hogy Ábel számára mi volt az a jelentős esemény, melyről története szólni fog, az elbeszélő előrejelzéseiből mégis sejthetjük. Idézz olyan részleteket a szövegből, amelyek valamit megsejtetnek a bekövetkező változásról!

3 Ábelt apja erdőpásztornak szegődteti, ám a nehézségek nem szakadnak egyből a nyakába, hanem fokozatosan válik egyre nehezebbé a feladata. Milyen címeket adnál az egyes alfejezeteknek, vagy milyen rövid összefoglalókat írnál az egyes alfejezetekhez, amelyekből kiderülhet, hogy miként változik a megbízatás nehézsége az idő előrehaladtával?

4 a. Ábel nagyon hasonlít a népmesék hőiséhez. Megpróbáltatásait a népmesék próbatételeihez is hasonlíthatnánk. Milyen tulajdonságokról, erényekről kell bizonytságot tennie Ábelnek a jelentősebb események kapcsán?

b. Kísérői, állandó társai a rengetegben az állatok. Mivel „segítik” Ábelt a Hargitára felvitt állatok? Hát az ott talált kutya? Mitől fosztja meg Surgyélán Ábelt, amikor megeszi a kecskét, elüldözi a kutyáját?

c. A későbbiekben feltűnik a sas, amelyet Surgyélán lő, és amelytől Ábel megbetegedik. Hogyan értelmezhető ez a jelenet, ha a sast hatalmi jelképnek tekintjük?

5 Milyen egyéni és közösségi értékek vezérlik Ábelt a rengetegben végzett munkája során?

6 a. A történetben végig jelen van az igazság keresése. Ábel egyik alkalommal így mereng róla:

– Hát hol van az igazság? – kérdeztem tűnődve.

S mintha lépcsőről lépcsőre mentem volna az én magányosságomban, egymás után tettem fel a kérdést:

– A tejben, aki ahhoz pártol, aki leghamarább megissza? A kecskében, akit akárki megfejezhet?! Bolha kutyámban, aki nem ugathatja meg azt, akit ugatásra érdemesnek talál?! A fekete bombában, aki a tolvajt és a megváltó embert egyformán szaggatja széjjel?! Fuszulánban, aki csal és mégis megmenekül?! Az igazgatóban, aki olcsó pénzen embereket tud megvenni, hogy azok sok mindent elvégezzenek, amit neki kéne elvégezni?! Vagy az édesanyámban, aki engemet szült s nem egy királyfiút?!

Bizony, érdekfeszítő kérdések ezek, még ha a Hargitán teszi is fel valaki! S hiába siet a nagy természet az ember segítségére, mert a felelet itt is lebegve úszik el, mint a köd. A nagy csend kárba vesz, a fák biztatása céltalan, s a föld várakozása is hiábavaló.

Mert a legokosabb, amit ki lehet deríteni, az talán csak annyi, hogy az igazság is széjjel van szórva, amiként az emberiség a földkerekségen. S ahogy az embereket nem lehet egy akolhoz terelni, azonképpen az igazságot sem.

Mit tart Ábel igazságosnak, és mit igazságtalannak a vele történt eseményekből? Hogyan próbálja az őt ért igazságtalanságokat ellensúlyozni?

b. Saját maga igazságosságát tekintve mit árul el az, ahogy a sas megevését követő betegsége alkalmával fogalmaz: „*az igazságot legtöbbször szem előtt tartottam*”? Milyen tettek, eseményekre utalhat ezzel?

c. A regény mely eseményeit érezted igazságosnak, illetve igazságtalannak? Visszatekintve a történetekre, mit válaszolnál, hol van az igazság?

Apa és fia

- 1**
 - a.** Ábelt munkálkodás közben találja az erdőről hazatérő édesapja. A fiú és apja beszélgetése humoros fordulatokkal van tele. Idézz néhány ilyen részletet!
 - b.** A család munkás, nehéz élete ellenére sem hiányzik mindennapjaikból a tréfálgatás. Milyen lehetőségei lettek volna az apának az elszegődtetés hírének közlésére? Milyen hatása van annak, hogy humorosan teszi?
 - c.** Ábelt apjával való tréfálgatása felkészíti arra, hogy könnyebben boldoguljon erdőpásztorsága idején. Idézz fel olyan jeleneteket, amelyekben csavaros, gyors észjárása kitűnik, segíti őt az idegenekkel való kapcsolatában!
- 2**
 - a.** A humoros megszólalások mellett a történetek mesélése, kitalálása is közel áll mind az apához, mind a fiúhoz. Ábel melyik története tetszett neked a legjobban? Meséld el a társadnak!
 - b.** Vitassátok meg, hogy a regényben szereplő anekdotázások, történetmesélések lényeges elemei az eseményeknek, vagy pedig rövid kitérők? Ha lényegesek, mi a szerepük Ábel életében, ha kitérők, miért jelennek meg a szövegben?
- 3** Ábelről a következőket olvashatjuk, amikor egyedül marad a rengetegben erdőpásztorként:

Aztán egyszerre felültem, hogy szembenézzek a világgal. Látam a kutyát, a házat, az ölfákat, és körülöttem a rengeteg erdőt. Ilyen tisztán még nem is láttam egyszer sem. Ott voltam egyedül, a magam lábára eresztve, pásztornak fogadva. Csak most eszméltem rá valójában, hogy mi is történt velem. Apám kihozott ide, s én jöttem, pedig nem is akartam. Az igazgató felfogadott, pedig azt sem akartam. Semmit sem akartam, csak olyan voltam, mint

a levél, amelyik leszakad a fáról, s egyik szél erre viszi, a másik szél arra viszi. A levelet viheti, de engemet immár többet nem, gondoltam magamban, s feltettem a kérdést:

- No Ábel, beléegyezel-e abba, amit apád csinált veled, s amit az igazgató csinált veled?
- Beléegyezem – válaszoltam.
- S hát a jövőre nézve mit határozol?
- A jövőre nézve azt határozom, hogy a magam fejétől akarok ember lenni.

Ezek után Ábel átrendezi lakhelyét, melyet apja készített el neki odaérkezésekor. Miért fontos pontja ez az eseményeknek, a fiú életének?

a. Az apa első látogatása után hosszabb időt már csak a történet végén tölt fiánál. Ám ekkorra sok minden megváltozik. Az idézetek alapján beszéljétek meg három csoportban, hogy milyen változásokon ment át főhősünk!

– Erősen sokat tudsz, pedig milyen kicsi vagy! – mondta.

– Én kicsi, mert ülök.

– Lám, állj fel!

Felálltam, a mellemet kivettem, s így szóltam:

– No, most nézzen meg!

Apám odaszállatván reám egy pillantást, már tovább nem marconáskodott, hanem elnevette magát. Engem azonban félrevezetni nem lehetett, mert tudtam, hogy csak azért nevet, mivel kicsinek lát. Az igaz lehet, hogy kicsi voltam, de hát időben is csak ahhoz mérve állottam, hiszen a tizenöt esztendő csak azelőtt kilenc nappal töltöttem volt bé. Ellenben apám az ötvenet elrúgta volt már, s mégis csak valami három ujjal lehetett magosabb, mint én. (1. fejezet)

Apámat is megnyerte a játék, mert a fejét csóváltgatva, így szólt:

– Nem félsz az Istentől?

– Én nem.

– S ha mégis megverne?

– Hát engem mért?

– Azért hogy nőj egy kicsit.

Erre leugrottam a karosszékből, és odaállottam szorosan apám mellé: s hát éppen olyan magos vagyok, mint ő!

– Még egy suppantás különbség sincs! – szóltam örömmel.

– Nincs, ha ágaskodol – mondta apám.

Ez furcsán hangzott, mert én legalább tudtommal, valóban nem ágaskodtam. De azért, bizonyosság okából, mégis odanéztem az alsó végemre, hogy nem a lábam csal-e esetleg. Ennek a pillantásomnak váratlan eredménye lett, mert nem az én lábamat, hanem apámat csíptem csaláson.

– Hát ez az apai becsület?! – kérdeztem.

– Te mit beszélsz?

– Én azt, hogy maga ágaskodik, s nem én!

Apámat annyira megharapta az őszinte szó, hogy az állásból rögtön kilépett, és szembe fordulva velem, leigázó szemekkel így szólt:

– Mi vagyok én neked?

– Maga nekem édesapám – feleltem.

– No, akkor ahhoz tartsd magad! (4. fejezet)

Apám mozdított egyet a fején, és jóízűen mosolygott.

– Te jól elkormányoznád a világot – mondta.

– Én el úgy, hogy mi ketten hátrányt nem szenvednénk.

– Hát az igazsággal mi lenne?

– Az igazsággal az, ami a pénzzel: vagyis nálam sem lenne rosszabb helyen, mint másnál.

Apám elgondolkozott, de nem azért, hogy feleljen az én bölcsseletemre, mert egy idő múlva elégedetten jegyezte meg:

- Neked a pásztorkodás jót tett, hálistennek.

- Azt miből gondolja?
- Én abból, hogy most már magad is látod a szegény ember sorsát, s amint a szavaidból kiveszem, segítenél is rajtuk, ha módodban volna. (4. fejezet)

Otthon elbeszéltem apámnak az egész dolgot, s megmondtam azt is neki, hogy többet nem megyek vissza pásztornak a Hargitára. Nem tudom, hogy mit látott rajtam apám, de nem erőltetett a visszamenésre, hanem csak megkérdezte:

- Hát mit fogsz csinálni?
- Valamerre városba megyünk, Bolhával ketten.
- Oda mért?
- Azért – feleltem –, hogy megkeressük a testvéremet, Káint, aki okozza, nekünk Ábeleknak, a rosszat.

Apám nem szólott erre semmit, hanem szekeret fogott, hogy hazaköltöztesse a Hargitáról, ami ott a mi tulajdonunk volt. Amíg ő odajárt, azalatt én Bolhával elmentem az édesanyám sírjához, s ott a sírhanthnál megfogadtam, hogy a szegények és az elnyomottak zászlaját fogom hordozni, bármerre vezéreljen is az utam. (4. fejezet)

b. A fiú megváltozik, önállóvá válik, de mindeközben érezzük apja jelenlétét a háttérben. Mit gondoltok, miért fontos ez az apai jelenlét?

Ábel látogatói

- 1** Erdőpásztorként Ábelnek sokféle vásárlója, látogatója akadt. Gyűjtsétek össze, kik mentek hozzá fát vásárolni!
- 2** Csoportonként válasszátok ki valamelyik szereplőt, és a kérdések alapján készítsétek róla/ róluk bemutatót osztálytársaitok számára!

A. A Bank emberei

- 1** Főhősünk első látogatója a bankigazgató volt. A civilizáció mely részét képviseli ő, minek lehet a jelképe?
- 2 a.** A bankigazgató és Ábel között az alábbi beszélgetés hangzik el első találkozásukkor:
 - Te annyit tudsz, hogy papnak is elmehetnél.
 - A másvilágról tudok is annyit, mint ők – feleltem neki. – De ezt a jelenvaló világot még tanulnom kell.

Az igazgató visszaakasztotta a nyakába a táskát, a puskát is a vállára kapta.

– No, akkor gyere, s kezdjük.

– Mit kezdjünk?

– Kitanulni ezt a világot.

Értelmezzétek az idézett részt!

b. A szöveg teljes ismeretében hogyan látjátok, mi az, amit meg kellett Ábelnek tanulnia a világról?

3 Készítsetek jellemtérképet az igazgatóról!

4 a. A pénztárost Ábel jól megleckézteti, amikor kenőcsöt készít neki. Olvassátok fel a jelenetet! Milyen tulajdonságait ismertétek meg a pénztárosnak ebből?

b. A szöveg végén ismét találkozunk Ábelrel, ezúttal nem a Hargitán, hanem a bankban. A pénztáros még kér a korábban kapott kenőcsből. Milyen tulajdonsággal egészítenétek ki az előzőeket ennek alapján?

5 Milyen képet fest a regény szövege a bankigazgató és a pénztáros által a korabeli gazdasági világról?

B. Somlyói barátok

1 A somlyói szerzetesek látogatásával megjelenik Ábel hargitai életében a társadalom egy szelete. Milyen területet „képviselek”?

2 A barátoktól útmutatást kap Ábel az olvasmányaihoz és a puska használatához, ugyanakkor élelemmel is bőségesen ellátják. Milyennek láttatja a szöveg a korabeli egyház képviselőit tetteik alapján?

3 a. Ábel ragaszkodása a szerzetesekhez kitűnik abból, hogy meglátogatja őket, segítséget ajánl Márkusnak. Miben áll a segítségnyújtás?

b. Vitassátok meg, hogy Ábel életében Márkus jelenléte fontos vagy mellékes esemény!

4 Készítsétek el a páter-gvárgyián és Márkus jellemtérképét!

C. Fuszulán és Surgyélán

1 a. Ábel leleményessége akkor tűnik ki leginkább, amikor a fatolvaj Fuszulánnal kerül szembe. Első találkozásukkor a következő beszélgetés hangzik el közöttük:

Fuszulán jól megnézett engem.

– Hány éves vagy? – kérdezte.

– Tizenhat.

– S már ilyen bátran beszélsz?

– Nem látok ellenséget.

– De én román vagyok! – mondta leső szemekkel

Fuszulán.

– Tőlem lehet, mert én nem fogadom el.

- Mit nem fogadsz el?
- Magát ellenségnek.

Miért kellett volna pusztán azért ellenségnek tekintenie Fuszulánt, mert román volt?

b. Ábelt Fuszulán becsapja egy hamisított irattal. Ábel segítségével sikerül a bankigazgatónak elfognia a tolvajt, ám az megszökik. Hogyan védi magát főhősünk, amikor a szökött tolvaj ismét feltűnik nála? A történet során ellenségekké válnak? Indoklások válaszokat!

- 2 A csaló elfogása érdekében a bankigazgató felküld Ábel mellé egy csendőrt, Surgyélánt. Már első találkozásukkor ellenszenvesnek tűnik a csendőr. Milyen jelzések, tettek árulják el azt, hogy kettejük kapcsolata sok nehézséggel jár majd?
- 3 Mitől fosztja meg Surgyélán Ábelt az állatain kívül? Hogyan sikerül az erdőpásztornak felülkerekednie a csendőr okozta nehézségeken? Miben áll Surgyélán, és miben Ábel győzelme?
- 4 A történet során a két román szereplő egymásra talál. Abban, hogy ők jó útra térnek nem a hatalom, nem a törvény, de még a leleményesség sem segített. Márkus az, aki jobb belátásra bírta őket. Hogyan értelmezhető ez?

Ábel nyelve

- 1 Tegyük fel, hogy a magyaron kívül egy másik nyelvet is anyanyelvi szinten ismersz. Ha a regényt erre a másik nyelvre kellene lefordítanod, milyen nehézségekbe ütköznél? Hogyan oldanád meg?
- 2 Keress példákat az élőbeszédszerű előadásmódra! Miben nyilvánul ez meg?
- 3 A te nyelvváltozatodhoz képest miben más az a nyelv, amin Ábel beszél? Gyűjts minél több példát, és próbálj meg szempontokat találni, amelyek alapján a példáid csoportosíthatók!
- 4 Írd ki a következő két szövegrész igealakjait! Figyeld meg a beszédidő előtti időre vonatkozó igealakokat! Csoportosítsd őket aszerint, hogy az igealakban mi az az elem, amely által a múltidejűség kifejezésre jut! A példák alapján próbálj következtetéseket levonni, hogy milyen helyzetekben jelennek meg más igealakok, mint a köznyelvben megszokott *t*-jeles múlt idős alakok (pl. *hazajött, vártam*)!

Ahogy mentünk szépleptiben én s a kutya, a fekete bombatökök jutottak eszembe, amiket ágakkal bétakartam volt. S róluk eszembe jutott a két „viharcsinálás” is, amelynek folytán akkor több nagy fa szakadott volt ki tövestől. Úgy láttam volna jónak, ha azok most már minél hamarább ölbe hasogatódnának, mert a tél akármelyik percben rászakadhatott az erdőre. Elmentem tehát hozzájuk, hogy megnézzem, vajon megvannak-e, s milyen állapotban.

- Hát te ott mit csinálsz? – jött bé édesapám.
- Én ide leülék, nehogy ellopja valaki az átalvetőt – feleltem.
- [...]
- Édesanyám hol van? – kérdeztem.
- Elfuta a boltba, hogy ami még hiányzik, azt neked megvegye.

5 Fuszulán és Surgyelán tört magyarsággal beszél. Keress olyan példákat, amelyekben fel tudod fejteni, hogy a román nyelv mely sajátossága alapján formálják éppen úgy a magyar mondandójukat, ahogy!

6 A kiemelt részlet végén Ábel válaszol a pénztárosnak. Két lehetőséget adtunk meg. Milyen különbséget érzéltek a két mondat között? Mi a jelentése egyiknek, mi a másiknak? Melyiket válaszolhatta Ábel? Miért?

[...] bémentem a bankba, és a pénztároshoz így szóltam:

- Kérem a fizetésemet!
- Micsoda fizetésedet?
- A decemberit és a januárit.
- Hát még a decemberit sem kaptad meg?
- Tudtommal nem.

Erre a pénztáros odament egy másik úrhoz, s azzal csevegett valamit. Aztán visszajött, és azt mondta nekem:

- Várj egy kicsit.
- Egy kicsit várok – feleltem.
- Várok egy kicsit – feleltem.

*sztereotípi*a: embercsoportokról, népekről, társadalmi jelenségekről alkotott szemantikus elképzelés

*megbúj*va: meggörbülve

7 Viccek, anekdoták, irodalmi művek sora forgalmazza azokat a sztereotípiákat, amelyek a székelly ember beszélési szokásaival, furfangos, csavaros észjárásával kapcsolatosak. Figyeld meg az alábbi jelenetet, és válaszolj a kérdésekre!

Amikor megérkeztünk, apám éppen alvással foglalkozott; s ahogy ott megbújva feküdt a seprűrengetegben, olyan volt, mintha álmában látná azt a tömérdek gyártmányt. Szép csendesen Márkust beléültettem egy karosszékbe, aztán odamentem apámhoz, és megmozgattam. Nyilván a rablókkal álmodott éppen, mert a mozgásra ijedten kunkorodott fel.

- Szinte elaludt! – szóltam hozzá.
- El is, ha nem jössz vala – felelte apám.

- Miben meglepő Ábel első mondata az ébredő apának? Mit gondolsz, miért így fogalmazott?
- Ábel szavaival egy másik valóságot teremt meg (azt, amelyben az apa nem aludt el, csak szinte). Az apa válasza a saját valóságához vagy az Ábel szavaival megteremtett valósághoz kapcsolódik? Hogyan értelmezed ezt?
- A szöveg folytatása csattanós válasz az apa döntésére. Hogyan szembe-
besíti Ábel az apát azzal, hogy besétált a felkínált nyelvi csapdába?

- Hát mekkora volt a lajtorja?
- Miféle lajtorja?
- Amelyiket Jákob látott volt álmában.
- Azt ő tudja.
- Hát maga nem látta egyiket sem?
- Miféle egyiket sem?
- Hát vagy a lajtorját, vagy Jákobot.

S miközben így eszmélkedett, kedveszegett is volt; de hát ilyenkor nyilván más ember is az, ha a szemére hányják, hogy ezt vagy azt nem látta meg álmában.

- Keress további példákat, amelyben a nyelvi vetélkedésnek Ábel lesz a győztese! Figyeld meg, hogyan éri ezt el! Figyelj arra is, hogy ezeknek a szópárbajoknak van-e közönsége! Hogyan értelmezed ezt?

8 A szójáték, a metaforikus és a szó szerinti jelentés humoros felcserélésében megnyilvánuló nyelvi lelemény a szöveg egyik legszembetűnőbb jellemzője. Például:

A barátfőnök mosolyogva odajött hozzám, és megsimogatott.

- Mindig így villámlik az eszed? – kérdezte.
- Nekem mindig így, amikor belé akarok csapni valamibe.
- Hát most mibe akarsz belécsapni?
- Én a maga tenyeribe.

Keress a szövegben további szójátékokat!

Minek a regénye az *Ábel a rengetegben*?

Válassz a következő 3 lehetőség közül (egyet vagy többet) aszerint, hogy szerinted miként olvasható ez a regény! A megadott kérdések mentén végiggondolva indokold választásodat! Ha a te olvasatod más, mint a felsoroltak, akkor oszd meg osztálytársaidal meglátásodat!

Ábel a rengetegben – egy mesei történet

A regény feldolgozása közben több feladat kapcsán is megjelentek olyan támpontok, amelyek a mesei történetvezetés és mesei nyelv jellemzői: a történet előbeszédszerűsége, a beleszólt fantáziajátékok, a főszereplő segítői, a próbatételek, a találékonyság, amivel a főhős sikeresen felülkerekedik/túljut az akadályokon, az ember és a természet szoros kapcsolata és a világot átható rend igénye.

- a. Bár a mesék szereplői is változhatnak a történet során, az eseménysor adott pontján mindig egyértelműen eldönthető, hogy jók vagy rosszak. Ábel mennyire felel meg ennek a mesei kritériumnak?
- b. A mesékre jellemző, hogy mindenki a saját szerepének megfelelően cselekedhet, és ennek függvényében kap jutalmat vagy büntetést. Egy felsőbb hatalom garantálja, hogy a méltó jutalom/büntetés elve mindig érvényesüljön. Ez biztonságot ad, és a világot áthatja a rend. Az események során a mesei világ rendje olykor megbomlik, de mindig helyreállítható, és a végén kimondható, hogy győzött az igazság, vagyis a jók boldogan éltek, míg meg nem haltak. Hogyan zárul a regény? A zárlatban megjelenik a visszaállt világrend megnyugvást hozó érzése?
- c. A szöveg nyelvezete nemcsak előbeszédyszerűségében emlékeztethet a mesék szövegére, hanem nyelvében, sajátos fordulatok használatában is. Az alábbi idézetekből mi segíthet ennek alátámasztásában?

Egy hopp, s hát a macska leszökött a vállamról, de abban a pillanatban az ajtó is nyílni kezdett.

Jobbra is néztem, balra is néztem, de mindent láttam, csak éppen nyulat nem. S ahogy ott állok, s javában fonnyad a reménység bennem, egyszerre az égre találok tekinteni, s hát abban a pillanatban egy csillag fészkelődni kezd az égen, s búcsúzkodik a társaitól. Kérdik a társai tőle: „Hát te hova mész?” – „Én biza oda, hogy Ábelnek nyulat mutassak” – feleli nekik a csillag, s abból a helyből le is esik a kapunk felőli útra. No de, én is megszököm erre magamot, már ahogy a fájós lábam engedte, kilódulok a kapun, s nézni kezdem az útnak azt a részét, amelyik a mezőre szolgál. De alig nézem egy fél Miatyánk erejéig, hát bukdácsol ott lefelé egy nyúl. Eleibe megyek, s mondom neki, hogy megállhat, mert én vagyok Ábel. Erre ő meg is állott, mint egy bárány, én pedig felvettem s béhozám...

Ábel a rengetegben – a felnőttek világába való beavatás regénye

A beavatás meghatározott forgatókönyv szerint zajlott, zajlik ma is azoknál a népeknél, törzseknél, ahol ez még élő szokás. A beavatás előtt állónak el kell hagynia otthonát, családját a beavatási rítus végéig, ki kell állnia valamilyen próbatételt, és a próba során átalakulva (sok esetben fizikailag is másként, megváltozva), egyfajta megtisztulási folyamaton átesve, immár beavatottként térhet vissza közösségébe.

- a. Hány éves a történet idején Ábel? Életének milyen szakaszában van?
- b. Az események nagy része egy hargitai kunyhóban zajlik. Miért lehet alkalmas helyszín ez a beavatás számára?

- c. Melyek azok az események az erdőpásztorkodás idején, amelyek a beavatandó próbatételeként értelmezhetők? A próbatételek, az események során tetten érhető a megtisztulás folyamata?
- d. A történet ősztől tavaszig terjedő időszakban játszódik. Hogyan kapcsolható össze az események ideje a beavatással tudva, hogy az évszakoknak milyen szimbolikus jelentése van?
- e. Milyen más formában jelenik meg a halál és a feltámadás, vagyis a gyermeki én levetkőzése, a felnőtt, átalakult én megszületése?

Ábel a rengetegben – Ábel felnőtté válásának a regénye

A nevelődéstörténetek jellemző vonása, hogy a gyerekkor boldog tudatlanságából kilép a regény szereplője, és a történések során tapasztalatot szerez a világ olykor kegyetlen valóságáról. Életének eseményei, a megszerzett tapasztalatok felnőtté teszik, megtalálja helyét a világban, felismeri küldetését.

- a. A történet elbeszélője a felnőtt Ábel, aki visszatekint életének arra az időszakra, amikor erdőpásztor volt. Hogyan mesél egykori önmagáról? Azonosul vele? Ki-kilép a szerepéből?
- b. Mennyire kifogástalanul teljesíti kötelességét Ábel a Hargitán?
- c. Azok az események, amelyeket Ábel a Hargitán átél, hogyan gyarapítják tapasztalatait? Jelleme, értékrendje megváltozik ekkor?
- d. Milyen életcél fogalmaz meg magának a történet végén? A megfogalmazott küldetés összhangban van korábbi tetteivel?

Dragomán György: Szelep

1. A *fehér király* című regény egyik fejezetének részletét olvashatjátok a folytatásban, melynek az a címe, hogy *Szelep*. A részlet címében szereplő *szelep* szó jelentései az értelmező szótár szerint a következők:

1. Folyadék vagy gáz áramlásának szabályozására való, a kivezető nyílást megnyitó vagy elzáró szerkezet.
2. Fúvóhangszeren a cső hosszúságának megváltoztatásával az alaphangot módosító szerkezet.
3. Valamely feszültséget levezető eszköz, cselekedet stb.

Válaszd ki azt a jelentést, amelyikről szerinted szólni fog a szöveg, és foglald össze elvárásaidat/jósold meg az olvasandó szöveg témáját/tartalmát!

Már két perce kicsengettek, de Vasököl direkt úgy csinált, mint aki nem vette észre, tovább rajzolta a táblára a hegyvonulatokat, és ez azért volt surmóság, mert következő órára

a hetesnek le kellett törölnie a táblát, ha nem akarta, hogy szétpofozza a fizika-tanárnő, és ezért tudtuk, hogy nekünk még azután is bent kell majd maradni a szünetben, hogy Vasököl kiment, hogy le tudjuk másolni a térképvázlatot, mert a tankönyvben még a régi nevükkel voltak csak benne a vonulatok, de azokat még ki se nagyon volt szabad mondani, mióta két évvel ezelőtt a főtitkár elvtárs születésnapján a hősök emlékére átnevezték őket, és mindenki másnak szoltunk volna, hogy kicsengettek, de Vasökölnék senki se mert szólni, mert senki se szeretne volna, hogy betörje az orrát, mint Szövérfinek, mikor belekotyogott a tektonikus lemez felgyűrődésébe, és mikor Vasököl végre letette a krétát, és a hóna alá csapta a naplót, már csak hét perc volt hátra a szünetből, és mikor Vasököl az ajtóhoz ért, megállt, és hátra se nézett, úgy mondta, hogy Dzsátá velem jön.

- ▶ A Minerva Fotóarchívum fényképe 1984-ben készült egy kolozsvári iskolában. Miről szólhatott az óra?
- ▶ Írj egy rövid párbeszédet, amely akár a képen látható osztályban is elhangozhatott volna a tanár és a diákok közt!
- ▶ Miben tér el a maitól ez az iskolai jelenet?
- ▶ Milyen szemléltető eszközök segítségével tanulták a földrajzot? Te milyen eszközt használsz, hogy tájékozódj földrajzi helyekről?
- ▶ A térkép vagy földgömb segítségével elképzelt tereken túl mekkora mozgásszabadságuk volt az akkori diákoknak, például mennyit és hová utazhattak?

- 2** a. A történet egy iskolai szituáció bemutatásával kezdődik. Van-e olyan, amiben ismerős számodra az elbeszélő tapasztalata?
- b. Emelj ki olyan részleteket ebből az első bekezdésből, amelyek arra utalnak, hogy egy más korban játszódnak az események! Milyen társadalmi rendszer jellemzi azt a kort?
- c. Mit árulnak el erről az időszakról a következő sorok: „a tankönyvben még a régi nevükkel voltak csak benne a vonulatok, de azokat még ki se nagyon volt szabad mondani, mióta két évvel ezelőtt a főtitkár elvtárs születésnapján a hősök emlékére átnevezték őket”? Mit képviselnek a nevek, ami miatt egy rendszer ellenségként kezelheti őket? Vesd össze ezt az átkeresztelést József Attila tapasztalatával, amiről a *Curriculum vitae*-ben olvastál!

- d. „Az erőszak olyan, mint egy nyelv. Nem gondolkozol rajta, csak beszéled” – mondja egy interjúban Dragomán György. Hogyan értelmezted ezt a mondatot a szövegben megmutatott világ összefüggésében?
- e. Idézzetek fel más olvasmányokat, amelyek ugyanebben a korban játszódnak! Milyen hasonlóságokat, különbségeket találtok a kor megjelenítésében?

3 Milyen tulajdonságai, jellemvonásai derülnek ki a tanárnak az olvasott részletben?

Én nagyon megijedtem, mert azelőtt még egyszer se szólított így, a gúnynevemen, és ebből tudtam, valahogy rájött, hogy két héttel azelőtt én loptam ki a motorbiciklijé első kerekéből a szelepet, mert még mindig nagyon haragudtam rá azért, mert mikor hivatalosan is kiderült, hogy apát elvitték, akkor kitett a Haza Védelme csapatból, szóval nagyon megijedtem, és Ferire néztem, akivel együtt csináltuk, és Feri olyan fehérre sápadt, hogy azt hittem, mindjárt elájul, és éreztem én is, hogy tiszta hideg az arcom, és amikor felálltam, attól féltem, hogy nem fogom tudni elengedni a pad szélét a félelemtől, de aztán valahogy mégiscsak elengedhettem, mert láttam a bakancsaimat, ahogy lépkednek végig a parkettán, és aztán a folyosó cementjén, láttam, az egyik fűzőm félig ki volt oldódva, és a végén a bog mindig a talpam alá került, de nem éreztem, majdnem olyan volt, mintha a lábamat se éreztem volna egyáltalán.

4 A második bekezdésben az elbeszélőt láthatjuk. Mit követtek el Ferivel, amiért félve indult tanára után? Mi vitte rá, hogy ilyen tessen?

5 A katonás fegyelem (amely olykor testi fenytéssel is járt), valamint a tanár és diák közötti hierarchikus viszony hozzátartozott a kor iskoláinak mindennapjaihoz. Hogy az elbeszélő mennyire félt tanárától, azt szemléletesen leírja. Olvasd fel a részletet! Az első bekezdést is figyelembe véve érthető Dzsátá félelme? Miért?

6 A feszültség a továbbiakban egyre fokozódik azáltal, hogy a tanár nem a diák várakozásának megfelelően viselkedik. Kövesd lépésről lépésre a feszültség fokozódását a diákban!

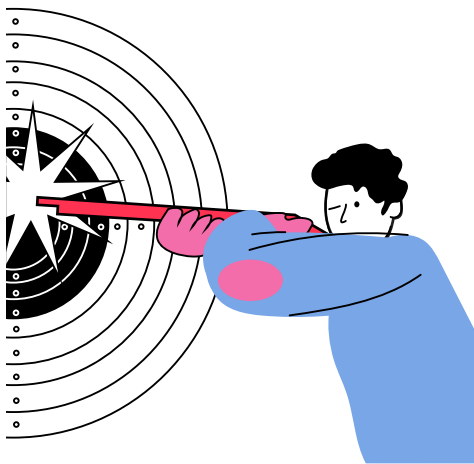
Vasököl nem sietett, szép kényelmesen lépkedett, és mikor nem fordult rá a tanári felé vezető lépcsőre, egyből tudtam, hogy a szertárba megyünk, és éreztem, hogy végig összeszorul a torkom, és hogyha akkor kérdezett volna valamit, akkor biztos, hogy meg se tudok szólalni, úgyhogy próbáltam mélyeket lélegezni, hogy megnyugodjak, és mikor odaértünk a szertárhoz, már alig remegtem, a szám még mindig nagyon száraz volt, de már tudtam nyelni, aztán, mikor kinyitotta az ajtót és intett, hogy menjek előre, megint megijedtem, mert tudtam, hogy ilyenkor szokta elkezdni a verést, úgy, hogy hátulról ököllel vesén vágja az embert, Szabi négy napig véreset pisilt azután, hogy magával vitte a szertárba, szóval, mikor beléptem az ajtón, vártam az ütést, azt gondoltam, hogy ha az ütés pillanatában előrevetem magam, akkor talán elveszek valamit az erejéből, és hogyha úgy csinállok, mintha nagyon fájna, akkor lehet, hogy még pár rúgással megúszom, de nem történt semmi. Mikor átléptem a küszöböt, nem álltam meg, mentem tovább, egyenesen az ablak felé, és már a szertár közepénél voltam, és attól, hogy nem ütött meg, még jobban megijedtem, mert nem tudtam, mi lesz, és akkor Vasököl végre megszólalt, mondta, hogy ne féljek, nem fogja

leverni a vesémet, furcsán beszélt, és ahogy ránéztem, láttam, hogy azért, mert egy cigaretta van a szája sarkában, épp akkor tette el az öngyújtóját, a szemembe nézett, aztán rám fújta azt a bűdös dohányfüstöt, de azért se köhögtem el magam, mondta, hogy nem ver meg, pedig megérdemelném, aztán az egyik szék felé intett, rám szólt, hogy üljek le.

Ahogy odamentem a székhez, végig Vasököl arcát néztem, a bajsza egész rövidre volt nyírva, de azért jól látszott, mindenhol máshol nagyon simára volt borotválva az arca, megvárta, amíg leülök, aztán lassan odajött ő is, megállt a szék előtt, állva nekidőlt az egyik üveges szekrénynek, mögötte jól látszottak a szív és a belső szervek színes műanyag modelljei, ezeket mi még nem tanultuk, az embertan az hetedikes anyag, és akkor Vasököl mondta, hogy nem kell hazudni, beszélhetek őszintén vele.

Erre én bólintottam, de nem mondtam semmit, az a lényeg, hogy addig, amíg nem kérdezik az embert, semmit se nagyon kell mondani, mert abból csak baj lehet, vártam, hogy kérdezzen, de Vasököl egy szót se szólt, csak szívta a cigarettáját, most már legalább nem rám fújta a füstöt, végül csak megszólalt, azt kérdezte, hogy tényleg szerettem-e én azokat a Haza Védelme versenyeket, mert még jól emlékszik, hogy milyen dühös voltam akkor, amikor kirakott a csapatból, én meg csak intettem a fejemmel, nem tudtam, mi a helyes válasz, ha azt mondom, igen, akkor azért fog felpofozni, ha azt mondom, nem, akkor azért, de válaszolni is muszáj volt, mert tudtam, hogyha nem válaszolok, akkor is pofont kapok, úgyhogy mégiscsak megmondtam, hogy én igazából löni szerettem, tényleg, még apám tanított meg a légpuskával bánni, amikor kicsi voltam, sokszor elvitt a céllövöldébe, és ott akkor ketten mindent eltaláltunk, én egyszer még a gyertyalángot is lelőttem, de ezt nem mondtam el Vasökölnek, csak annyit, hogy löni szerettem, és ő bólintott, és mondta, hogy az látszott is rajtam, épp úgy fogtam a puskát, ahogy kell, ösztönös tehetség voltam, sajnálta is nagyon,

mikor ki kellett hogy tegyen a csapatból, de nem volt más választása, külön szólt neki az igazgató elvtárs, hogy engem nem szabad betenni, amiatt, ami apámmal történt, mert én is megbízhatatlanná váltam politikai szempontból, mert amit a Haza Védelme versenyeken tanítanak, az szigorú államtitok, és nekem is jobb, ha nem tudok ilyeneket, mert még bajom lehet belőle, ebben mondjuk tényleg igaza volt, egyszer majdnem nagy bajba kerültem amiatt, amit a rádióaktivitásról tanultunk, mindegy, akkor is haragudtam rá azért, mert kivett a csapatból, de tudtam, hogy ezek csak ilyen puhító kérdések, és igazából azt akarja, hogy valljam be, én vettem ki a motorja kerekéből a szelepet, úgyhogy azért se mondtam semmit, nem is

néztem a szemébe, hanem azokat a műanyag modelleket néztem, ott a háta mögött, a hetedikesek azt mesélték, hogy a női nemi szerv is meg van így csinálva műanyagból, és pont úgy néz ki, mint az igazi, de azt persze sehol se láttam, biztos az alsó szekrénybe volt elzárva, szóval ezeket a modelleket néztem, és semmit se mondtam, Vasököl meg szívta a cigarettáját és hallgatott, és nem tudtam, hogy mire készül, úgyhogy egyre jobban kezdtem aggódni, és akkor hallottam, hogy becsengetnek, és tudtam, hogy kezdődik a fizika óra, és fel akartam állni, de Vasököl mondta, hogy maradjak csak, mert elkért a következő óráról, és akkor aztán tényleg nagyon megijedtem, mert azelőtt ilyet sose csinált senkivel, és biztos el is sápadtam,

mert Vasököl egyből azt kérdezte, hogy mi van, mért vagyok ilyen nagyon beszarva, én meg mondtam, hogy nem vagyok egyáltalán, de Vasököl erre csak mosolygott és mondta, hogy ahhoz képest elég fehér az arcom, pedig tőle igazán nem kell félni, mert ő senkit se szokott bántani, és tőlem se akar semmi rosszat, csak egy kis szívességre szeretne megkérni, de ha beszélek erről bárkinek is, akkor viszont tényleg lesz félnivalóm, mert azt nem fogom túlélni, úgy járok majd én is, mint apám, és én akkor majdnem megszólaltam, azt akartam mondani, hogy nem igaz, az apám nem halt meg, hanem életben van, mert ha meghalt volna, arról tudnék, de aztán nem mondtam semmit mégse, és akkor Vasököl azt mondta, hogy Horáciú, az a fiú, aki a helyemre került a Haza Védelme csapatba, kórházba került, mert leesett a lépcsőn, és betörött az orra, és ma van a városi döntő, és kell valaki, akit a helyére tehet, de valaki olyan, akiben megbízhat, úgyhogy rám gondolt, de nem mondta, hogy azért, mert én tudok a legjobban lőni az iskolában, hanem azért, mert én hasonlítok legjobban Horáciúra, mert úgy fogunk elmenni a versenyre a tizenhatos iskolába, mintha én lennék Horáciú, de még egyszer mondja, erről senkinek se beszélhetek, és nem is kérdezte egyáltalán, hogy akarom-e, vagy hogy beleegyezek-e, hanem úgy mondta, mint aki biztosan tudja, hogy így lesz, mert nekem muszáj azt csinálni, amit ő akar, és mondta, hogy terepfutásból, akadályfutásból, térképoltasásból, politikából és hadtörténetből már megvolt a városi döntő, egyedül csak a lövés van még hátra, és a többiek elég jól szerepeltek, de idén nagyon kemény a verseny, mert már csak matematikailag van esély a továbbjutásra, ahhoz nekem legalább száztizenhét pontot kéne lőni a százhúzból, de azt is úgy, hogy legfeljebb két ember lőhetne jobbat nálam, mondjuk ezekkel az ócska csehszlovák puskákkal ez úgyis képtelenség, főleg így, hogy spórolni kell a lőszerrel, és mindenki legfeljebb csak három próbálövést tehet, na de mégis, a matematikai esély ott van, és akkor én mondtam, hogy akkor ez azt jelenti, hogyha hibátlanlont lőnék, százhúsz pontosat, akkor biztosan továbbjutna a csapat, és Vasököl bólintott, és megint rám fújta a cigaretta füstjét, és úgy mondta, hogy az kéne csak, épp csak az hiányozna neki, hogy én tökéleteset lőjek, és hogy is jut ilyen baromság az eszembe, tényleg nagyon ideges lett, láttam, hogy remeg a bajusza, a cigarettából is aprókat szívott, de én mondtam, hogy mi van, nem hiszi, hogy meg tudom csinálni, mert akkor nem emlékszik rá, hogy mennyire tudtam lőni, mert én igenis tudom, hogyan kell érezni a puskát, hogyan kell eggyé válni a lövedékkel a ravasz meghúzásának a pillanatában, én igenis tudom, hogyan gondolkoznak a mesterlövészek, mert erre engem az apám tanított meg, és ha nem hiszi, akkor vigyen csak el arra a versenyre, és majd meglátja, hogy hol lesznek a lyukak a lőlapon, mert ha akarok, én igenis tudok százhúsz pontot lőni, hogyha kell, még százharmincat is, mert van elég kézügyességem ahhoz, hogy kicseréljem a három próbálőszerből legalább egyiket egy golyós-toll hegyre, mert ha kell, akkor azzal is lehet lőni, és akkor így szerzek egy plusz lőszert, és akkor akár százharminc pontot is lőhetek, ha akarok, mert nem fogja senki észrevenni, hogy nem tizenkettőt lőttem, hanem tizenhármát, és ahogy ezt kimondtam, egyszerre akkora pofont kaptam, hogy majdnem leestem a székről, Vasököl olyan hirtelen ütött meg, hogy

a mozdulattól kiesett a kezéből a cigaretta, és én meg oldalt a szék támlájába kellett kapaszkodjak, és láttam, hogy a cigaretta leesett a szőnyegre és ott füstöl tovább, és éreztem, hogy szédülök, akkorát kaptam, de szerencsére pont nyitva volt a szám, mikor megütött, mert még csak a mondat közepénél tartottam, és ezért se a nyelvem nem haraptam meg, se a fogaimnak nem lett semmi baja, és akkor Vasököl azt mondta, hogy szégyelljem magam, hogy merek ilyen hangon beszélni vele, jobb, ha

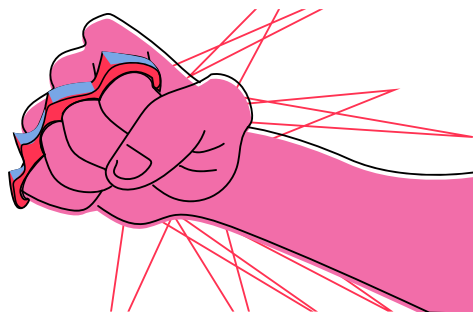

nem felejtsem el, hogy nem egy napon húztunk gatyát, aztán szólt, hogy kéri vissza a cigarettáját, mert amíg beszélt, én végig azt néztem, ahogy ott füstöl a szőnyegen, letérdeltem, és felvettem szépen a földről, és mikor visszaadtam a Vasököl kezébe, akkor azt gondoltam, hogy a pofájába kéne nyomni a parázsló felét, mert megérdemelné, amilyen vadállat, és tudtam, hogy mindjárt arra fog kényszeríteni, hogy bocsánatot kérjek, de elhatároztam, hogy nem kérek azért sem, ha nem muszáj, akkor nem kérek, és akkor Vasököl elvette a cigarettát, és visszatette a szájába, és nagyot szívott belőle, de most nem rám fújta a füstöt, csak úgy bele a levegőbe, aztán, mikor megszólalt, azt mondta, hogy értsem meg, hogy a versenyt el kell veszíteni, mert a mi iskolánk csapatának nem szabad továbbjutni, de ezt aztán már végképp nem mondhatom el senkinek, erről nekem se volna szabad tudni, azzal, hogy elmondta nekem, végleg bedugta a hurokba a nyakát, mikor ezt mondta, a saját nyakára bökött a cigarettát tartó kezével, úgyhogy majdnem lehamuzta magát, aztán mondta, hogy mindegy, mert most már az én nyakamon is ott van a hurok, és erről többet nem is kell tudjak, de jegyezzem meg, hogy hetven pontnál többet semmiképpen sem lőhetek, mert azzal az iskolám jövőjét kockáztatnám, mert a városi döntőn a hármaskola csapatának kell továbbjutni és nem a miénknek, úgyhogy ígérem meg, hogy azt fogom csinálni, amit mond nekem, és hatvan pontot lövök, vagy legfeljebb hetvenötöt, és kész.

- 7** a. Az olvasott részletben Vasököl úgy viselkedik, mint egy vallatást végző tiszt. Mi minden-
nel teremti meg az elbeszélő ezt a vallatásszerű helyzetet? Keressetek erre utaló részlete-
ket! Mi az, amivel Dzsátá képzelete járul hozzá ennek a megteremtéséhez?
- b. Hogyan reagál az elbeszélő a Vasököl által vagy a saját fejében megteremtett helyzetekre,
milyen stratégiákkal próbál védekezni?
- 8** a. Szokatlan kérés az egy tanár részéről, hogy egy versenyt ne nyerjen meg a diákja, bár min-
den képessége meglenne a győzelemhez. Miért kell a tanárnak ezt kérnie? Mi derül ki
ebből arról a társadalomról, a benne működő hatalmi viszonyokról?
- b. Vasököl helyzetét eddig a kiszolgáltatott diák szemszögéből láttuk. Hogyan helyezi ez
a kérés Vasököl helyzetét más megvilágításba?
- c. Ábrázold a történetből megmutatkozó világ szerkezetét! Hogyan jelenítenéd meg a szöveg
alapján a tanár kapcsolatrendszerét és Dzsátá kortársaival való viszonyát? Vessétek össze
és beszéljétek meg rajzaitokat!

9 Hogy érezheti magát a tanár a feladat közlésekor? Válaszodat a szövegből vett részletekkel támaszd alá!

Amíg beszélt, én végig a szemébe néztem, de a végén ő már nem nézett rám, és én se rá, hanem megint azokra a műanyag modellekre, ott az üveg mögött, a szív tetejéből két vastag cső állt ki, az egyik kékre volt festve és a másik pirosra, és mikor Vasököl elhallgatott, akkor aztán megint ránéztem, egyenesen bele a szemébe, ő meg kérte, hogy ígérem meg, de gyorsan, mert most már mindjárt indulni kell, különben lekéssük a versenyt, és akkor én fél kézzel megkapaszkodtam a szék támlájába, és úgy mondtam, hogy nem, nem ígérem meg, azért se ígérem meg, mert engem nem erre tanított az apám, mert a sport az tisztességes dolog, ott nincs csalás, ott mindig mindenki egyenlő esélyekkel indul, és csak azon múlik minden, hogy ki hogy teljesít, és engem nem érdekel, elvihet a versenyre, de én akkor is a lehető legjobbat fogom lőni, a maximumot, ami tőlem telik, és ahogy beszéltem, egész megijedtem a saját hangomtól, majdnem olyan volt, mintha nem is én beszélnék, a kezem, amelyikkel a szék támláját fogtam, egész megfájdult a nagy szorításban, és tudtam, hogy mindjárt jönnek a pofonok, és próbáltam lazán hagyni a számát, de éreztem, hogy összeszorítom a fogam, olyan erősen, hogy belenyilallt a halántékomba, és tudtam, hogy most vége, Vasököl agyon fog verni, de akkor se tudtam elhallgatni, hiába próbáltam visszanyelni a szavakat, akkor se tudtam abbahagyni a beszédet, de Vasököl nem ütött meg, hanem elnyomta a cigarettát, aztán az egyik mutatóujját a szája elé tette, és úgy sziszegte, hogy psszt!, de én nem ettől hallgattam el, hanem attól, hogy láttam, ahogy a másik kezével a zsebébe nyúl, mert tudtam, hogy most fogja elővenni a bokszt, és akkor nekem végem, örülhetek, hogyha kórházba kerülök, és közben Vasököl elővette a kezét, és nem volt rajta boksz, de valamit fogott a kezébe, hogy mit, azt nem lehetett látni, és akkor odatartotta elém az öklét, nagyon széles aranygyűrűt viselt, láttam benne tükröződni a saját arcomat, és akkor azt kérdezte, hogy ki tudom-e találni, hogy mi van a kezében, de akkorra én már úgy megijedtem, hogy még ha ki tudtam volna találni is, akkor se mertem volna megszólalni az ijedtségtől, és csak a fejemmel intettem, hogy nem, és közbe megint a szívre néztem, ott az üveg mögött, és valahogy az jutott eszembe, hogy a kék csövön folyik a szívből a hideg vér, és a piros csövön pedig a forró vér, de mikor ez eszembe jutott, már rögtön tudtam is, hogy hülyeség, és akkor Vasököl mondta, hogy jó, látja, hogy feladom, és ne erőltessem tovább az agyamat, mert még izomlázam lesz, és kinyitotta a tenyerét, és egyből láttam, hogy a motorbicikli kerekének a szelepe van a kezében, azt tartotta oda az orrom alá, és ahogy megláttam, éreztem, hogy elsápadok, éreztem, hogy jéghideg vérrrel telik meg a testem, olyan hideggel, hogy bele fog kékülni a bőröm, és majdnem azt is éreztem, hogy megáll a szívem az ijedtségtől, és akkor Vasököl mondta, hogy bizony, ő mindent tud erről a kis tréfáról, mert Feri mindent elmondott neki, mert több esze volt, nem mint nekem, és már másnap belátta, hogy legjobban lesz, ha mindent bevall szépen Vasökölnek, mert akkor talán megúszhatja, mert elég okos volt ahhoz, hogy belássa, hogyha Vasököl magától jön rá, hogy kik miatt kellett feltolnia a motorját a hegyre, ahol lakik, akkor bizony vége az életének, és akkor én Ferire gondoltam, arra, hogy ezért volt olyan halálsápadt, és amíg Vasököl beszélt, végig odatartotta az orrom elé a szelepet, és ahogy mozgott

a keze, láttam, hogy a szelepből is mozog az a kicsi szelepgolyó, majdnem akkora volt, mint egy légpuska lőszer, és aztán Vasököl eltette megint a szelepet, és hátat fordított nekem, úgy csinált, mint aki kinéz az ablakon, és úgy mondta, hogy ugye tudom, hogy amit csináltam, az nem csak egy diáktrefa, hanem egy szabotázsakció, államellenes szabotázs, és ha akar, akkor nemcsak az iskolából rúgathat ki, hanem javítóintézetbe is juttathat, és csak azért nem börtönbe, mert még nem múltam el tizennégy, de ne féljek, mert anyám elmúlt, úgyhogy nyugodt lehetek, hogy ő majd igazi börtönbe kerül, és nem látom majd őt se soha többet, és akkor én éreztem, hogy mindjárt sírni fogok, de nem akartam sírni azért sem, hanem csak nagyon halkán mondtam, hogy jól van, megcsinálom, annyi pontot lövök, amennyit ő mond, ha kell, akkor hatvanat, és ha kell, akkor negyvenet, az lesz, amit ő akar, aztán felálltam, és úgy mondtam, hogy akkor menjünk, essünk túl rajta, és Vasököl hátba vágott, és úgy mondta, hogy ez a helyes beszéd, és akkor kimentünk a szertárból, és végigmentünk a folyósón, aztán le a lépcsőn, és külön a tanári kapun mentünk ki, és a napos összezsapta a sarkát, és úgy tisztelgett, miközben kinyitotta az ajtót, de Vasököl nem viszonozta a tisztelgését, és én is épp hogy csak a halántékomhoz emeltem a tenyerem. [...]

- 10** a. Már a szöveg második bekezdéséből megtudjuk, hogy a kisfiú apját „elvitték”. Miért fogalmazhat így Dzsátá? Miért nem szükséges részletezni, hogy kik, hová, miért vitték el?
- b. A kisfiú mindennapjaiban nincs jelen az elhurcolt apa, a szövegből mégis az derül ki, hogy nevelése és az általa képviselt értékrend az ő hiányában is hatással van a fiára. Emelj ki olyan részleteket, amelyekkel alá tudod ezt támasztani!
- c. A kiválasztott mondatok alapján milyennek látjátok az apát? Milyen jellemvonásai teheték őt a rendszer ellenségévé?
- d. Hogyan befolyásolja a gyerek reakcióit az, hogy a céllövés az a sport, amire az apja tanította?
- 11** a. „Amíg beszélt, én végig a szemébe néztem, de a végén ő már nem nézett rám” olvashattad az utolsó részlet elején. Értelmezd ezt a mondatot az előzmények tükrében!
- b. A folytatásban Dzsátá erőteljesen tiltakozik, „egész megijedtem a saját hangomtól, majdnem olyan volt, mintha nem is én beszélnék”, aztán Vasököl valamit elővett a zsebéből. A történet ezen pontján olvasóként gyanítottad, hogy mit tart a kezében a tanár?
- c. Mielőtt kiderült volna, hogy mit tart a kezében, a gyerekek szembe kellett néznie önmagával: „nagyon széles aranygyűrűt viselt, láttam benne tükröződni a saját arcomat”. Vajon mit láthatott meg a tükörképében? Mi a jelentősége az önmagával történő szembenézésnek? Mi a jelentősége annak, hogy Vasököl (nagyon széles) aranygyűrűt visel? Hogyan viszonyul ez az eddig róla kialakult képhez?
- d. Olvasd újra azt a részt, amelyben Dzsátá tette, a szelep ellopása új értelmezést nyer! Hogyan árnyalja ez annak a világnak a képét, amelyben a jelenet lejátszódik? Mit mutat meg az egyén döntési szabadságáról, felelősségéről?

e. Szembesítve tetteivel, illetve az ezért előrevetített megtorlás elkerüléséért a kisfiú minden további ellenállása megszűnik. Ezáltal bár nem önszántából, de részesévé válik az őt megfélemlítő rendszernek. Hogyan értelmezed efelől az utolsó sorokat: „és akkor kimentünk a szertárból, és végigmentünk a folyósón, aztán le a lépcsőn, és külön a tanári kapun mentünk ki, és a napos összecsapta a sarkát, és úgy tisztelgett, miközben kinyitotta az ajtót, de Vasököl nem viszonzta a tisztelgését, és én is épp hogy csak a halántékomhoz emeltem a tenyerem.”

12 Az **1.** feladatban megadott jelentések közül a *szelep* szó melyik (egy vagy több) jelentését tudnád a szöveggel összefüggésbe hozni? Indokold válaszodat!

13 a. Írd meg a történet befejezését!

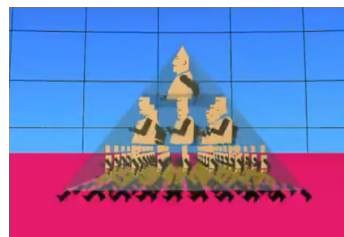
b. Olvassátok el [a folytatást](#) a regényből! Hasonlított valamelyikötök írására?

c. Milyen elvárásnak tett eleget, milyen értékrend szerint cselekedett Dzsátá?

d. Sok olyan történetet ismerhetsz már, amelyben hősök vannak, akik hiszik, hogy tetteik számítanak, ezért bátran kockáztatnak, és ha el is buknek, bukásuk nemes önfeláldozás. Dzsátát hőssé teszi kockázatvállalása? Számít a tette?

e. Gondolkodj el azon, hogy milyen választ ad a Dzsátá története az Ábel által megfogalmazott kérdésre, hogy „hol van az igazság”!

14 Nézzétek meg a [Piramis](#) című animációt (Antik Sándor – Dragoş Ştefan, 2002)!

a. Milyen szintjei/rétegei vannak az animációban látható alakzatnak? Mi indokolja a címben megnevezett formát?

b. Figyeld meg az emberi alakokat! Hogyan láttatja őket a rajz? Mi a különbség a szerkezet különböző szintjein látható emberek között? Ez hogyan utal a köztük lévő viszonyra?

c. Figyeld meg a részlet zenéjét! Mire emlékeztet az alapritmus? A zene összefüggésében hogyan értelmezed a figurák mozgását?

d. Milyen hangszerek hallhatók a film zenéjében? Ebből melyik a domináns, és hogyan kapcsolódik be a többi? Milyen hangulatot keltenek a bekapcsolódó dallamok az alapritmus-hoz képest? Számodra ezek mit sugallnak a film egésze szempontjából?

e. Milyen összefüggést találsz a *Szelep* című szöveg és a *Piramis* című animáció között?

1 A *Szelep* több jellemzőjében is a szóbeli szövegekre emlékeztet. Keress példákat a beszélt nyelvi vonásokra! Szerinted mi a szerepe ennek az írói eljárásnak?

2 A szövegben nem jelenik meg párbeszédes forma, nincsenek idézetként megjelölt (vagyis idézőjelbe tett) mondatok, csak az idéző igék (mint a *kérdezte*, *mondta*) jelzik azokat a mondatokat, amelyeket más mond, vagy egyszerűen a megfogalmazásból sejthető, hogy nem egy gyerek mondatát olvassuk. Milyen hatása van ennek az eljárásnak, hogy még ideiglenesen sem „adja át a szót” senkinek az elbeszélő?

- 3** a. A szöveg mondatfűzési technikája mintha az elbeszélő lélegzetvételét követné, aki mindent egy szuszra akarna elmondani (még a hallgatásait is). Figyeld meg, hol vannak mégis ponttal megállítva ezek a mondatfolyamok!
- b. Írd át az alábbi szövegrészt úgy, hogy mondatokra tagolod ott, ahol az szerinted könnyítené a megértést! Van olyan szöveghely, ahol úgy hangzana jobban, ha elhagynál egy-egy mondatbevezető szót? Ha igen, melyik szó lenne az?

[...] Vasököl elővette a kezét, és nem volt rajta bokszer, de valamit fogott a kezébe, hogy mit, azt nem lehetett látni, és akkor odatartotta elé az öklét, nagyon széles aranygyűrűt viselt, láttam benne tükröződni a saját arcomat, és akkor azt kérdezte, hogy ki tudom-e találni, hogy mi van a kezében, de akkorra én már úgy megijedtem, hogy még ha ki tudtam volna találni is, akkor se mertem volna megszólalni az ijedtségtől, és csak a fejemmel intettem, hogy nem, és közbe megint a szívre néztem, ott az üveg mögött, és valahogy az jutott eszembe, hogy a kék csövön folyik a szívből a hideg vér, és a piros csövön pedig a forró vér, de mikor ez eszembe jutott, már rögtön tudtam is, hogy hülyeség, és akkor Vasököl mondta, hogy jó, látja, hogy feladom, és ne erőltessem tovább az agyamat, mert még izomlázam lesz, és kinyitotta a tenyerét, és egyből láttam, hogy a motorbicikli kerekének a szelepe van a kezében, azt tartotta oda az orrom alá, és ahogy megláttam, éreztem, hogy elsápadok, éreztem, hogy jég-hideg vérral telik meg a testem, olyan hideggel, hogy bele fog kékülni a bőröm, és majdnem azt is éreztem, hogy megáll a szívem az ijedtségtől, és akkor Vasököl mondta, hogy bizony, ő mindent tud erről a kis tréfáról, mert Feri mindent elmondott neki [...]

- c. Milyen hatása van az általad átírt szövegnek az eredetihez képest?
- d. Vessétek össze a megoldásaitokat! Ki hány mondatra tagolta a szöveget? Melyek voltak azok a helyek, ahol az osztály nagy része vagy mindenki mondathatárt jelölt, és melyek azok, ahol senki sem? Mi közöset láttok a két csoportban?

- 4** Ötfős csoportban dolgozzátok fel az alábbi szöveget a következőképpen: részletenként haladjatok a szöveg olvasásával! Miután egy szövegegységet elolvastatok, valamelyikőtök vegye fel a tanár szerepét, és végezze el az alábbi feladatokat!

- ✓ Foglalja össze az olvasottakat, és adjon címet a részletnek!
- ✓ Fogalmazzon meg 2-4 kérdést a csoport többi tagja számára a bekezdéssel kapcsolatban! Kérjen választ a csoporttagoktól! Ha valamiben bizonytalanok a társai, akkor tisztázza a felmerülő kérdéseket!
- ✓ Adja át a tanári szerepet valaki másnak a csoportból!

(1) A természetes beszédben egyszerű és összetett mondatok egyaránt előfordulnak. Az **egyszerű mondat** terminusként nem rövid vagy könnyen érthető mondatot jelent, hanem olyan mondatot, amelyben csak egy jelenetet ábrázolunk, pl. *Nagyon széles aranygyűrűt viselt.; Közbe megint a szívre néztem, ott az üveg mögött.; Látja.* stb.

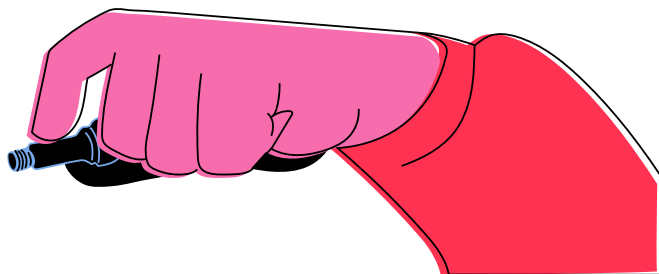
(2) Az **összetett mondat** ezzel szemben két vagy több jelenetet kapcsol össze, pl. *Nem volt rajta bokszer, de valamit fogott a kezébe.* Az első jelenetet az a mondat írja le, hogy *Nem volt rajta bokszer.*, a második jelenetet pedig az, hogy *Valamit fogott a kezébe.* Ez így két egyszerű mondat. Ha úgy döntünk, hogy ezeket összekapcsoljuk, akkor egy összetett mondat **tagmondatai**-ként fognak megjelenni. Ha így formáljuk meg a mondanivalónkat, azzal felhívást intézünk

a hallgatóhoz, hogy ezt a két jelenetet valamilyen **összefüggésben** dolgozza fel, valamilyen viszonyban értelmezze. Hogy pontosan milyen viszonyban, azt részben a két tagmondat jelentéséből lehet kikövetkeztetni, részben a tagmondatokat összekapcsoló **kötőszó**ból (ha van ilyen). Itt a *de* kötőszó és a két tagmondat jelentése alapján azt következtetjük, hogy valamilyen szembenállást kell keresnünk. Az ilyen **mellérendelést** az alábbi módon szokták ábrázolni, vagyis **ellentétes mellérendelésként**.

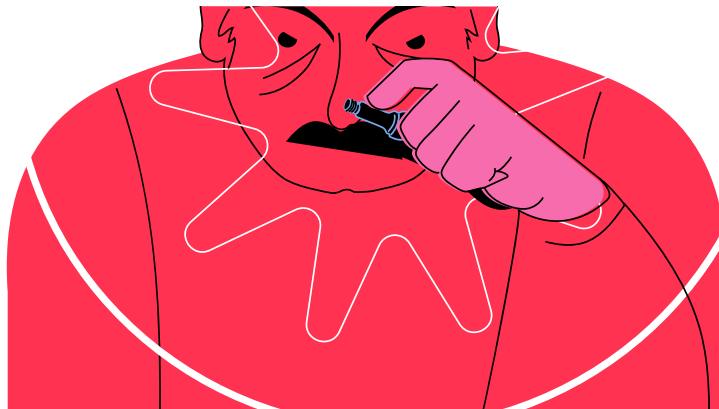

Az ellentétes kapcsolat nem feltétlenül jelent szembeállítást. A *de*-vel kapcsolt mondatokra nagyon sokszor az igaz inkább, hogy nem maguk a mondatok állnak egymással szemben, hanem az, ami következik belőlük. Itt például abból, hogy *Nem volt rajta bokszer*, az következne, hogy Dzsátá megnyugodhat. Az viszont, hogy Vasököl *Valamit fogott a kezében* egyáltalán nem megnyugtató. A *de* tehát itt leginkább azt jelzi, hogy a második mondatot értsük úgy, mint ami törli azt a következtetést, amely az első mondat nyomán keletkezhett a hallgató/olvasó fejében. (Ezért is nevezik ezt a típust **elvárástörő ellentétnek**.)

(3) Két vagy több jelenetet nem csak így lehet összekapcsolni, hanem úgy is, hogy az egyik jelenetet kiemelem, a másik jelenettel pedig ennek egy részletét dolgozom ki, részletezem. Pl. *Egyből láttam, hogy a motorbicikli kerekének a szelepe van a kezében*. Itt az első jelenet van kiemelve: a beszélő arról a tapasztalatáról akar beszámolni, hogy látott valamit. Az *Egyből láttam* tehát a **főmondat**. Hogy mi az, amit látott (vagyis hogy mi a *lát* ige tárgya), azt a másik tagmondat, a **mellékmondat** tartalmazza: *a motorbicikli kerekének a szelepe van a kezében*. Ez a *hogyan* szóval van hozzákapsolva a főmondathoz. Az ilyen kapcsolóelemeket is kötőszónak nevezzük, mégpedig **alárendelő kötőszónak**. Ennek nem mindig kötelező megjelennie. Ilyenkor a tagmondathatárt valami egyébbel kell jelölni (pl. szünettől *Egyből láttam: a motorbicikli kerekének a szelepe van a kezében*.).

A vizsgált mondatot történetesen át tudjuk alakítani egyszerű mondatná is, vagyis egy mondatrész formájában is kifejezhetjük azt, amit Dzsátá látott: *Egyből láttam a motorbicikli kerekének a szelepét a kezében*. Ez egy kicsit mást jelentene persze: azt jelentené, hogy a beszélő azt a bizonyos szelepet látta. Ezzel szemben az összetett mondatos megformálással az fejezhető ki, hogy a beszélő nem egy szelepet látott, hanem egy egész jelenetet (és ebben a jelenetben szerepelt az a bizonyos szelep).

A szövegbeli mondatot mondhatnánk úgy is, hogy: *Azt egyből láttam, hogy a motorbicikli kerekének a szelepe van a kezében.* Ebben a megfogalmazásban látszólag nem hiányzik a lát ige tárgya: ott van a főmondatban egy *az*, ami tárgyrágot visel. Igen ám, de abból, hogy *Azt egyből láttam*, nem tudjuk meg, hogy mit látott a beszélő. Az ilyen főmondati mutató névmást **utalószónak** nevezik, mert utal arra, hogy a mondat valamelyik részéről (példánkban a tárgyáról) nem tudunk meg részleteket abból a mondatból, ahol az igéje van, hanem a mellékmondatban lesznek a lényegi információk: *azt + hogy a motorbicikli kerekének a szelepe van a kezében.*

Azt, hogy a főmondat és a mellékmondat nem egyenrangú, úgy szoktuk érzékeltetni, hogy a mondat ábrájában egyiket fentebb, másikat lentebb rajzoljuk, vagyis **alárendelés**ként ábrázoljuk. Ilyenkor tehát az egyes tagmondatok belső szerkezete nem érdekel, csak a tagmondatok egymáshoz való viszonya.

1

Ezt az ábrát úgy kell érteni, hogy van egy főmondat (ez van az ábrán legfelül, és egy kör jelzi), ami itt történetesen az első tagmondata az összetett mondatnak. Továbbá van egy mellékmondat (az illet az ábrákon négyzet jelöli), ami ebben a példában a második tagmondat.

2

(4) Persze nem minden esetben könnyű eldönteni, hogy két tagmondat egyenrangú-e, vagy sem. Pl. a következő mondat esetében úgy is értelmezhetjük, hogy két önálló jelenetünk van, amit azért fűztünk össze egy összetett mondatba, hogy egyik jelenetet a másik magyarázataként, állításunk indoklásaként használhassuk. Erre a viszonyra utal a mondatok jelentése, valamint a *mert* kötőszóval való összekapcsolásuk.

Ő mindent tud erről a kis tréfáról, mert Feri mindent elmondott neki.

1

2

Ugyanakkor értelmezhetjük úgy is a mondat szerkezetét, hogy a *mert*-tel bevezetett tagmondat egy mellékmondat, amely csupán egy másik jelenetnek (a főmondatbeli jelenetnek) az egyik vonatkozását, nevezetesen a tudás, tudomásra jutás okát fejti ki (hogy tudniillik a tanár a Feri árulkodása miatt tud mindent erről a kis tréfáról). Ha a mondatban utalószó is lenne, akkor egyértelmű lenne ez a jelentés: *Ő azért tud mindent erről a kis tréfáról, mert Feri mindent elmondott neki.*

1

2

(5) Az eddigiekben csak két-két tagmondat kapcsolatát néztük, önkényesen kiszakítva őket a szövegfolyamból. A többszörösen összetett mondatokban a kapcsolatok típusa ugyanolyan, mint amiket eddig láttunk: alárendelő vagy mellérendelő. Az értelmezésük három dolog miatt lehet bonyolultabb feladat, mint a két tagmondatos kapcsolatok értelmezése:

- a többszörösen összetett mondatban nem mindig áll egymás mellett az a két mondat, amelyek viszonyban állnak egymással.
- egy tagmondatnak több tagmondattal is lehet viszonya.
- egy tagmondatnak néha nem egyes tagmondatokkal, hanem egész tömbökkel (több tagmondat kapcsolatával) van viszonya.

Lássunk ezekre egy példát a szövegből!

Vasököl elővette a kezét, és nem volt rajta bokszer, de valamit fogott a kezébe, hogy mit, azt nem lehetett látni.

Ebben a példában 5 tagmondat van:

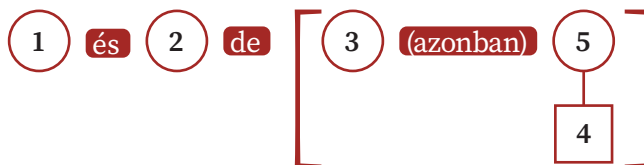
1. Vasököl elővette a kezét
és
2. nem volt rajta bokszert
de
3. valamit fogott a kezébe
4. hogy mit (fogott a kezében)
5. azt nem lehetett látni

Értelmezd a mondatot, és az alapján válaszolj a következő kérdésekre:

- A bal oldalt látható számozást figyelembe véve melyik az a két tagmondat, ami **a.**-ra példa?
- Melyek azok a tagmondatok, amelyek **b.**-t példázák?
- Melyik az a tagmondat, ami **c.**-re példa?

Ha válaszolni tudtál a fentiekre, akkor azt jelenti, sikerült megértened a mondatot, és azt is megtapasztalhattad, hogy a tagmondatok sorrendje nem végig egyezett meg azzal a sorrenddel, ahogy fel kellett dolgoznod a szövegrészt az értelmezéshez. Az alábbi sorrend könnyebben feldolgozható lett volna, és az is könnyített volna, ha még egy *azonban* kötőszót beszúrunk: *Vasököl elővette a kezét és nem volt rajta bokszert de valamit fogott a kezében (azonban) azt nem lehetett látni, hogy mit (fogott a kezében).*

Az eredeti mondatot tehát így ábrázolhatnánk:

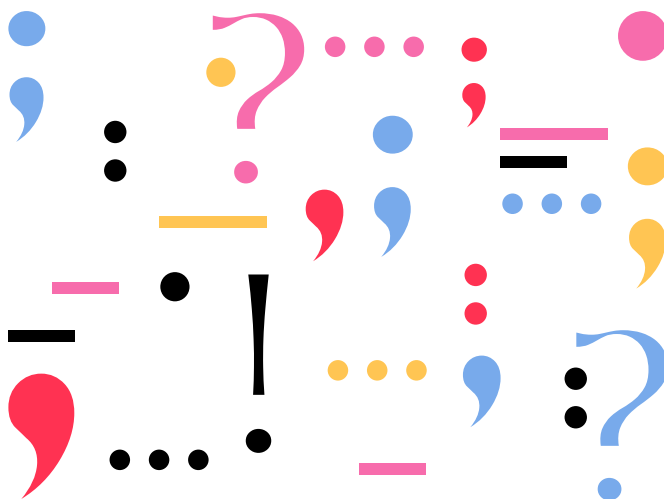

Vagyis a 3-4-5-ös mondatok egy tömböt alkotnak, és ez értelmi egységként kapcsolódik a 2-es mondatához egy *de*-vel jelölt viszonytal. A 2-es ezen a tömbön kívül az 1-es tagmondatához is kapcsolódik, *és*-sel jelölt kapcsolatban áll azzal. Ahogy az ábra is mutatja, ezek mind mellérendelő viszonyok. Az egyetlen alárendelő, vagyis hierarchikus/aszimmetrikus viszony az 5-ös és a 4-es tagmondat között van: az 5-ös tagmondat tárgyát fejt ki a 4-es mondat.

5 Próbáld ki az alábbi mondat szerkezetének feltárásával, hogy megértetted-e a fentieket!

Erre én bólintottam, de nem mondtam semmit, az a lényeg, hogy addig, amíg nem kérdezik az embert, semmit se nagyon kell mondani, mert abból csak baj lehet, vártam, hogy kérdezz, de Vasököl egy szót se szólt, csak szívta a cigarettáját, [...]

6 a. A 4. feladat megoldásához kialakított csoportban folytassátok a munkát! Mindenki egyénileg olvassa el az összetett mondatok központosításáról szóló helyesírási részt, és a jelzések használatával jelölje a következő szövegben, hogy mi az, amit ért (✓), amit nem ért (–), ami új információ volt számára (+), és amihez további kérdései (?) lennének! Csoportban beszéljétek meg azokat a részeket, amiket nem értetek, és amikhez kérdéseitek kapcsolódnak! Ha szükséges, kérjétek tanárotok segítségét!

Az összetett mondatok központosása 1. A mondaton belüli írásjelek

Az összetett mondat tagmondatait írásban vesszővel (ritkábban pontosvesszővel, kettősponttal) kell tagolnunk. Míg a pontosvessző és a kettőspont általában olyan helyen jelenik meg, ahol beszédben szünetet tartanánk, a tagmondatokat elválasztó vesszőnek nem mindig felel meg szünet a beszédben (pl. *Lehet, hogy nem bírja a hőséget.*). Így ezek helyesírásában nem segít a fülünk, csak az írásgyakorlat és az elemzés, vagyis a tagmondatokra bontás. A legnehezebben akkor ismerjük fel a tagmondathatárt, amikor azt nem jelzi kötőszó. *Látom, (hogy) mindenki itt van.* Ha kötőszót látunk, az alábbi helyesírási szabályokat kell felidézniük:

- ✓ vesszőt kell tennünk a *ha, de, hanem, csakhogy, mert, bár, noha, ám, valamint, ugyanis, illetve, azaz, tehát* elé, valamint az olyan kötőszavak elé, mint az *amikor, amelynek, akit, amennyi, ahol* stb. (vagy az ugyanilyen jelentésben használt *mikor, melynek, kit, mennyi, hol* stb. elé).
- ✓ *mint* kötőszó előtt akkor kell vessző, ha hasonlítást fejez ki (mint például ebben a *hasonlító mellékmondatban: Fehér, mint a fal.*). A *mint*-et azonban egészen más jelentésben is használhatjuk, pl. *Engem mint szakértőt kérdeztek meg.* Ha ebben a jelentésben vesszőt teszünk elé, azzal nem a tagmondathatárt, hanem a magyarázatszerű beékelést tudjuk jelezni. Ez esetben a szerkezet végén is vesszőt kell használnunk (pl. *Engem, mint a téma egyetlen szakértőjét, minden alkalommal megkérdezték.*).
- ✓ a *vagy, és, meg* kötőszók elé akkor kell vessző, amikor tagmondatot vezetnek be, amikor azonban csak mondatrészeket kapcsolnak össze, akkor nem (Pl. *Teát vagy kávét kérsz? – Teát főztek, vagy inkább kávét innál?; Hozd a fürdőruhád meg a buszbérleted. – Félek tőle, amikor morog, meg a fogát vicsorgatja.*)

A kötőszó nem mindig van tagmondathatáron, a vesszőt azonban mindig tagmondathatáron kell kitennünk (Pl. *Megvártam, pedig nem érdemelte meg. – Én mindig megvártam, ő pedig egyszer sem várt rám egy percet sem.; Csináld valamit ahelyett, ami eltört! – Csináld valamit, ahelyett hogy itt toporzékolasz!*)

Előfordulhat, hogy több kötőszó áll egymás mellett. Ilyenkor csak az első elé teszünk vesszőt akkor is, ha mindkettő más-más tagmondatot vezet be. A következő mondatban a *hogy* és az *amikor* más-más tagmondatot vezet be, de a két tagmondat össze van fonódva, így csak az első kötőszó elé kell a vessző:

Azt álmodta, hogy amikor megmondta az igazat, eltűnt a fájdalom a derekából.

Ha a mondatot szétszálazzuk, a két kötőszó elkerül egymás mellől, mindkettő a saját tagmondata élére, így már mindkettő elé jár a vessző:

Azt álmodta, hogy eltűnt a fájdalom a derekából, amikor megmondta az igazat.

A beékelte tagmondat határait vessző, gondolatjel vagy zárójel jelzi, pl. *Úgy hallottam – s nem csak megnyugtatóként mondták –, hogy ezek nem veszélyesek az emberre.; A lány, akit vártam, végül nem érkezett meg.; Péter (mert betegesen félt a következményektől) most is csendben maradt.* A beékelést előbeszédben sokszor jelezzük szünettel, de jelezhetjük azzal is, hogy a közbeékelte részt mélyebb hangfekvésben, gyorsabb tempóval, vagy „laposabb” dallamívrrel ejtjük, illetve ezeknek valamilyen kombinációival.

b. A feldolgozott szöveg alapján készítsetek plakátot vagy helyesírási kisokost!

- 7 Sok nyelvben inkább a hangzó nyelvhez van igazítva az, hogy mikor kell írásban vesszőt tenni. Vizsgáld meg ebből a szempontból a román és az általad ismert egyéb idegen nyelvek helyesírási szabályait! Miben hasonlítanak a magyarra, miben különböznek tőle?

4. Értékelés

A *couleur locale* (kiejtése: kulőr lokál) jelentése 'helyi színezet'. A művészetekben azokra a vonásokra vonatkozik, amelyek egyedien jellemzőek a megjelenített helyre, korra vagy társadalmi környezetre. Válassz egyet a fejezetben tárgyalt szövegek közül, és 10-15 mondatban fogalmazd meg a meglátásodat arról, hogy milyen kapcsolatba hozható a *couleur locale* fogalmával!

Petőfi Sándorhoz hasonlóan Pilinszky János is megörökítette azokat a benyomásokat, amelyek érték őt utazásai során. Párizsi látogatásáról írt úti jegyzetéből olvashatsz alább két részletet. Miután megismerkedtél a szöveggel, oldd meg a feladatokat!

Pilinszky János: Párizsi képeslap (részlet)

Nagy Cecil, a francia nyelven nemrég megjelent magyar lírai antológia munkatársa, még első este beültet kocsijába, hogy „megmutassa” Párizst. Ezt az első találkozást mindig őrizni fogom. Az impressziók oly erősek, hogy szinte megbénítják a fogalmazást. Mintha jéghideg tükörben száguldanánk: sugárutak nyílnak, zárulnak előttünk és mögöttünk, örökös változásban és ismétlődő szédületben. – Ez a Champs Elysées, ez a Pont Neuf, ez a Boulevard Saint-Germain. Ez a Notre-Dame, ez itt az Odéon.

– Igen, igen – ismétелgettem megszeppenve a valóság irreális rohamában, és közben tudom, hogy mindebből semmit se fogok megjegyezni, és semmit elfelejteni.

*

Másnap reggel elkap az eső. Párizsban örökösen esik. Most éppen záporozva, áthatolhatatlanul.

A szín kiürül, mindenki a kapuk alá menekszik, onnan les ki az elhagyatott térre. S ekkor, mint egy színpadon, megfoghatatlan jelenet játszódik le előttem. A záporban

antológia: bizonyos szempontok szerint kiválogatott irodalmi szemelvényeket, többnyire verseket tartalmazó gyűjteményes mű

agyonázott fiatalember tűnik fel, zokogva és vakon az esőtől és tulajdon könnyeitől. Mögötte fiatal nő, egyik karja a férfi vállán, a másikkal meg semmi kiskutyát szorít magához.

A férfi most váratlanul megmozdul, s fejét őrzöngő gyengédséggel a hangtalan kis állathoz tapasztja. Sír. Az asszony is sír, s próbálja visszatartani a férfit. De az már újra fut tovább, mint aki végső menedéke elől menekül. Aztán újra kisüt a nap, s az előbbi jelenet úgy tűnik el örökre, akár egy kigyulladt filmszalag. [...]

- 1. a.** Pilinszky János írásában Párizst a helyszínről mutatja be. A kocsiból szemlélve a várost a következő látványosságokat emeli ki: „*Ez a Champs Elysées, ez a Pont Neuf, ez a Boulevard Saint-Germain. Ez a Notre-Dame, ez itt az Odéon.*”. Keress mindegyikről egy-egy képet, és szerkessz belőlük képeslapot!
- b.** A szöveg címe *Párizsi képeslap*. Összevetve a készített képeslappal, találónak érzed a címet? Indokold válaszodat!
- c.** Miben más Pilinszky „képeslapja”, mint a Babits-versben megjelenő országok bemutatója?
- 2.** A *megmutassa* szót idézőjelbe téve használja a szerző. Mit gondolsz, miért?
- 3.** Emeld ki azokat a mondatokat, amelyekben a beszélő első benyomását rögzíti! Hogyan hat rá a látvány?
- 4. a.** Az első napi városnézés milyen további párizsi tapasztalattal egészül ki?
- b.** Jelenítsétek meg (pl. állóképpel, belső hangok megszólaltatásával, rajzzal, felvétellel) a téren látott jelenetet! Hogyan tudtátok megragadni a kisállathoz, nőhöz „*őrzöngő gyengédséggel*” közeledést? Hogyan értelmeztétek a férfi futásához kapcsolt hasonlatot?
- c.** Miért nevezheti „*megfoghatatlan jelenetnek*” a szerző a téren látott, filmbe illő jelenetet?
- 5.** A következő kifejezések jelennek meg a második napi látvány leírásakor: színpad, jelenet, filmszalag. Milyen benyomást sugall az elbeszélő ezekkel a szavakkal Párizsról, a párizsi életről?

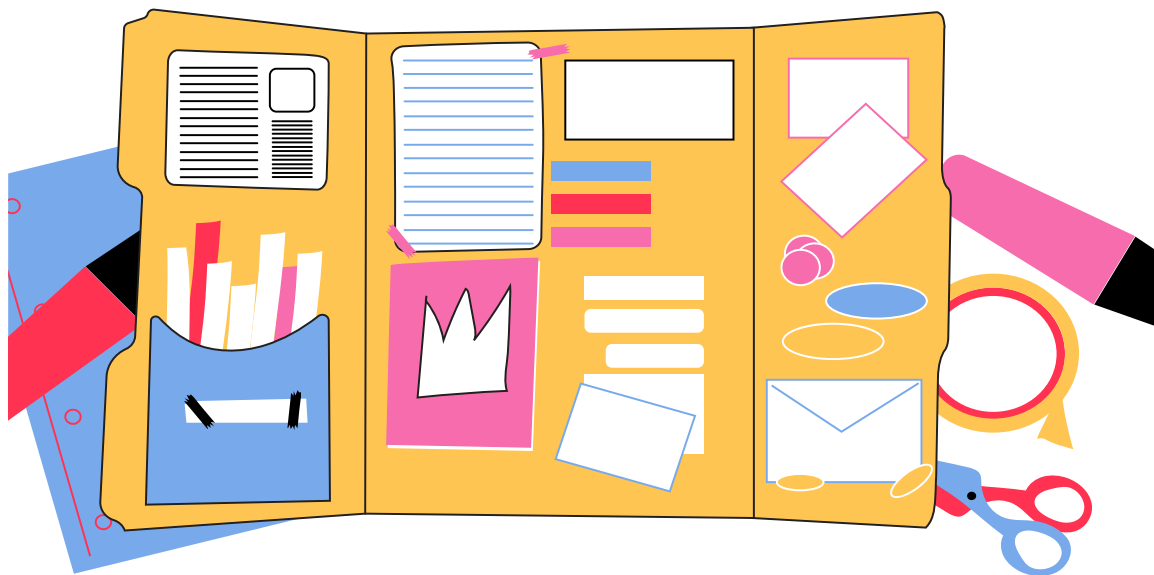
Készítsetek lapbookot az *Ábel a rengetegben* c. regény alapján! Az alábbi két nagyobb egységet tartalmazza a munkátok:

A regényhez kapcsolódó információk: készítsétek el a hargitai kunyhó alaprajzát, makettjét (rajzolatok, ragasszatok); vázoljátok fel a főbb szereplők rendszerét, mindenkiről írjatok néhány lényeges gondolatot, emeljétek ki egy-két rá jellemző mondatot a regény szövegéből, rajzoljátok le, vagy keressetek olyan színészeiről képet, aki szerintetek hitelesen játszhatná a szerepét; készítsetek idővonalat a történet eseményei alapján (megírhatjátok, de a lényegesebb részletekről képkockákat is készíthettek, vagy kivághattok képeket a regény alapján készült filmből); írjatok ajánlót a könyvről három különböző célközönség számára, fogalmazzatok meg, hogy mi tetszett a legjobban nektek a regényből, válasszatok idézeteket!

Kreatív feladatok: állítsatok össze egy fotóalbumot 5-6 kép felhasználásával a Csicsói-Hargitáról, a képeket feliratozva tegyétek a lapbookba; írjatok 3-4 ételreceptet, amit Ábel hargitai tartózkodása idején kipróbálhatott volna (vegyétek figyelembe a rendelkezésére álló élelmiszereket, életkorát, a kort, amelyben élt, lehetőségeit); ajánljatok 2-3 olvasmányt,

amit szerintetek Ábel szívesen olvasott volna a hosszú téli estéken, és mondjátok el, hogy szerintetek miért lenne alkalmas olvasmány Ábel számára; keressetek kevésbé ismert találós kérdéseket, amelyeket osztálytársaitok megválaszolhatnak, vagy szerkesszettek rejtvényeket (pl. anagrammát, keresztrejtvényt) a regényhez kapcsolódóan!

A lapbook kivitelezésében törekedjete arra, hogy a regény világát visszaadó, megjelenítő ötletes vizuális megoldásokkal dolgozzatok!

Hasonlítsd össze az olvasott két hosszabb szöveg (Tamási Áron: *Ábel a rengetegben* és Dragomán György: *Szelep*) apafiguráját! A következő szempontokat vedd figyelembe írásod elkészítésekor!

- ▶ Miket tudunk meg a szövegekben szereplő apákról?
- ▶ Hogyan van jelen a gyerekek életében az apa?
- ▶ Milyen értékeket képviselnek az apafigurák? Hogy viszonyulnak az apák értékeihez a gyermekeik?

1. Tedd ki az írásjeleket az alábbi összetett mondatba! Tagold a szövegrészt tagmondatokra! Rajzold le a tagmondatok közötti viszonyokat!

Csendben öltöztünk nem mertünk beszélni mert féltünk hogy Gica bá hallgatózik szeretne tudni hogy miket mondanak róla a háta mögött [...] (Dragomán György: *A fehér király*)

2. Milyen elvárás következik az első tagmondatokból a beszélő szerint, ami indokolja, hogy az elvárástörő *de* kötőszóval folytassa a mondatot? Írd le a ki nem mondott következtetését!

A buszsofőr nő volt, de jól vezetett.

Tanultam, mégsem sikerült a vizsgám.

A szereplésen az elsősök hegedültek, de szép volt.

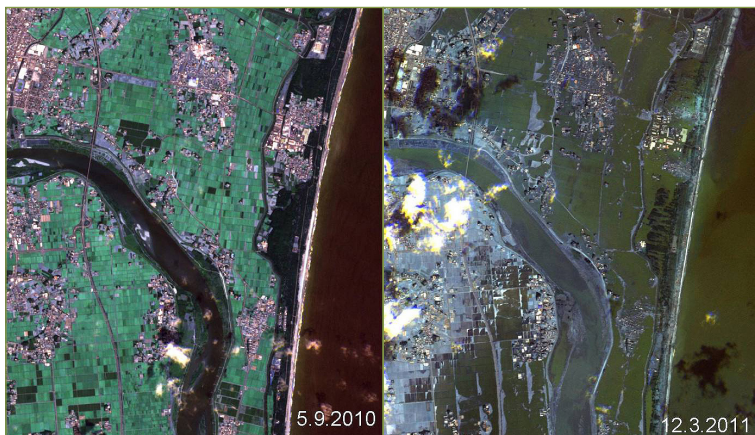
Kempingezni voltunk, mégis jól telt a nyaralás.

III. Hagományközösségek

1. Változások és váltakozások

1 a. Mi a közös az alábbi képpárokból?

b. Válassz ki egyet, és meséld el a történetét!

c. Milyen harmadik képet tudnál mellé elképzelni?
Készítsd el!

2 A huszti vár, amely Kölcsey Ferenc következő oldalon olvasható versében is megjelenik, a magyar történelem jelentős eseményei alkalmával fontos szerepet játszott, végül 1766-ban villámcsapás következtében leégett, 1798-ban pedig egy viharban leomlott. Kölcsey kortársai számára ismert volt a vár története, a magyarság elveszett régi dicsőségét látták benne. Nézz utána te is a vár történetének, és töltsd ki az alábbi táblázatot!

Korszak	Évszám	Esemény a vár történetében
Szent László király uralkodása		
tatárjárás		
Mátyás király uralkodása		
kuruc szabadságharc		

3 Állítsatok össze egy ötnapos kirándulási tervet, amelynek része Huszt várának meglátogatása!

Legyen tematikus túra! Akár az alábbi témák közül is választhattok:

- Kölcsey Ferenc életének és költészetének fontos helyszínei
- Szent László várai
- kurucok nyomában

Készítsetek hozzá térképet, ütemtervet, illetve a helyszínek bemutatását!

Kölcsey Ferenc: *Huszt*

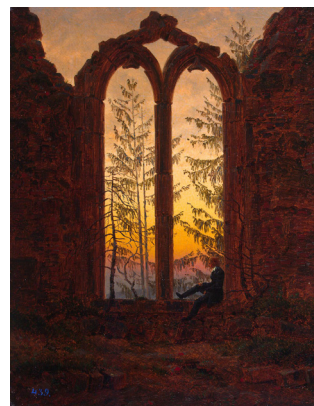
Bús düledékeiden, Husztnak romvára, megállék;
Csend vala, felleg alól szállt fel az éjjeli hold.
Szél kele most, mint sír szele kél; s a csarnok elontott
Oszlopi közt lebegő rémalak inte felém.
És mond: Honfi, mit ér epedő kebel e romok ormán?
Régi kor árnya felé visszamerengni mit ér?
Messze jövődővel komolyan vess öszve jelenkort;
Hass, alkoss, gyarapíts; s a haza fényre derül!

(1831. december 29.)

4 Figyeld meg a következő igealakokat: *csend vala, szél kele, mond, kél, inte, megállék!* Melyiket hol helyeznéd el az időtengelyen a beszédidőhöz képest? Egy mai beszélő milyen alakokat használna ezek helyett?

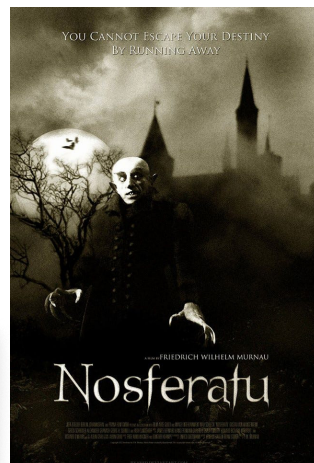
5 Kölcsey korában a romos, kísérteties vár kedvelt témája volt a művészeteknek. Caspar David Friedrich német festő számos műve akár a *Huszt* illusztrációja is lehetne. Válassz egyet közülük, és indokold, szerinted miért találó illusztráció Kölcsey verséhez!

6 Ugyanezt a motívumot a korban szintén népszerű vámpírtörténetek is felhasználták, illetve későbbi filmes feldolgozásaik is. Az itt látható plakát az 1922-es *Nosferatu* című filmhez készült. Milyen motívumokat ismersz fel rajta a Kölcsey-versből?

7 A *Huszt* műfaja epigramma. Az **epigramma** ókori eredetű rövid, tömör lírai műfaj. Eredetileg a halott jellemzését szolgáló sírfelirat volt, az idők során változatos témájú műfajjává vált (a szerelemtől a politikáig). Szerkezetileg két részből áll, melyek között általában ellentét feszül: egy felvezetést szolgáló előtagból és a hozzá kapcsolódó szellemes megjegyzésből, amit csattanónak is nevezünk.

Gyűjtsetek olyan műfajokat/szövegtípusokat a digitális médiából, amelyeknek lényeges ismérve a rövidség! Mi az előnye a rövid szövegnek? Hát a hátránya?

Az epigramma műfajának egyik legnagyobb ókori mestere Martialis volt. Figyeld meg, az alábbi versében mire használja a műfaj legfontosabb sajátosságát a költő!

Marcus Valerius Martialis: Egy kritikushoz

Azt mondd, Velox: túl hosszú az én epigrammám. Lám, te nem írsz semmit, – hát a tiéd rövidebb.

(Weöres Sándor fordítása)

Velox: Martialis egyik kritikusa

Ókori római sírkő Aquincumból
(Magyarország)

- A műfajnak megfelelően a *Huszt* című vers két részre osztható. A két résznek két különböző beszélője van, akik egymást meg is nevezik. Kik beszélnek? Kit/mit szólítanak meg?
- A vers felvezetése az alaphelyzetet vázolja: a beszélő találkozását egy kísértettel a huszti várban. Mutasd be, milyen hang- és fényhatások kísérik a rémalak megjelenését!
- A *honfi* a korszak gyakran használt kifejezése. Petőfi Sándor *Honfidal* című versének részlete alapján fogalmazd meg, mit jelenthetett!

Tied vagyok, tied, hazám!

E szív, e lélek;

Kit szeretnék, ha tégedet

Nem szeretnék!

- A *Husztot* a cselekvő hazaszeretet versének tartják, mivel a vers csattanója a hazáért való értelmes cselekvésre buzdít. A rémalak intelmének elemzéséhez töltsd ki a táblázatot!

Haszontalan cselekedet	↔	Hasznos cselekedet
	← Idézet a versből →	
	← Használt mondatfajta →	
	← Beszélői szándék →	

- A rémalak által említett epedő visszamerengés természetes emberi viszonyulás, hiszen az emberi emlékezet szelektív, igyekszik a jóra emlékezni, azt kiemelni és továbbadni. Ebből fakad az a nosztalgikus magatartás, hogy az aranykort, az ideális állapotot a múltba helyezzük, ahhoz képest pedig a jelent értéktelenebbnek érzékeljük. Bizonyára hallottál már ilyen történeteket. Idézz fel egyet! Kitől hallottad?

- Idézz fel olyan esetet is, amikor valaki másként emlékezett egy múltban történt eseményre, mint te, annak egyes részleteit elfelejtette vagy átírta!

- Mindennapjainkat végigkíséri a múlt – nemcsak a személyes és családi, de tágabb közösségünk múltja is. Elolvastva az itt következő kijelentéseket, válaszd ki azokat, amelyek igazak

rád. Mióta és miért lettek fontosak számodra? Miben nyilvánul meg a fontosságuk? Mivel tudnád folytatni a sort?

Fontosnak tartom, hogy

- ▶ felmenőim élettörténetét ismerjem, tárgyait őrizzem, emlékezsek rájuk, sírjukat meglátogassam a temetőben. ✓ ✗
- ▶ a felnőttek elbeszéléseit meghallgassam gyermekkorukról, a rendszerváltás előtti időből. ✓ ✗
- ▶ régi tárgyakat gyűjtsek, amelyekhez nincs személyes kötődésem, de érdekelnek (pl. pénzermék). ✓ ✗
- ▶ iskolánk névadójának szobrot állítson a közösség, pályájáról minél többet tudjak. ✓ ✗
- ▶ ismerjek népdalokat, népmeséket, népszokásokat, mesterségeket, hagyományos ételeket, a hagyományörzés életem része legyen. ✓ ✗
- ▶ a helyi, a nemzeti és egyetemes történelmet megismerjem, elődeink tetteiből tanuljak. ✓ ✗
- ▶ nemzeti ünnepek alkalmával közösen emlékezzünk, verseket hallgassunk, énekeljünk, koszorúzzunk. ✓ ✗

10 a. A vers utolsó sora szállóigévé vált. Mit gondolsz, miért lett közismert, sokat idézett gondolat?

b. Készíts szállóige-gyűjteményt a hazaszeretetről/egy általad választott témáról!

11 Válassz ki egy várromot saját környéketeken! Kutasd fel a múltját, kiemelve, hogy melyik lehetett a vár aranykora, és mikorra tehető a hanyatlása! Mutasd be osztálytársaidnak!

A magyarban léteznek rövid és hosszú hangok, ami már magában is elég érdekes: *lap-láp, koma-kóma, szita-szidta* (ejtve [szittá]), *sok-sokk*, vagyis a hosszúságot mint megkülönböztető jegyet használja ez a nyelv. A nyelvek többségében nincs ilyesmi, így például a franciában, oroszban, törökben, kínaiban, újhéberben, újperzsában a hosszúságnak nincs nyelvépítő szerepe, még ha érzelmi vagy retorikai okokból el is lehet nyújtani egy-egy hangot. Vannak olyan nyelvek, melyek csak a magánhangzóknál (angol, szlovák) vagy csak a mássalhangzóknál (olasz, svéd) használják a rövid-hosszú szembenállást; de az tényleg ritka, hogy mind a kettő létezzen, még hozzá mint független változó, azaz hogy minden mindennel kombinálható legyen: *pata, vatta, ráta, látta*. Az olasz például úgy néz ki, mintha szabadon kombinálná a rövid és hosszú hangokat, de valójában a fenti négy típusból csak a középső kettőt ismeri: *fato* [fáto] és *fatto* [fatto], azaz ha rövid a mássalhangzó, akkor előtte a magánhangzó hosszú (*fato*), és fordítva (*fatto*). (Ezért is nem kell az olasz helyesírásban a magánhangzó hosszúságát külön jelölni, hiszen az mechanikusan következik az utána álló mássalhangzó(k) számából, hosszúságából.) A két szélső típus, a magyar *pata* ill. *látta* az olaszban nem létezik. Kevés nyelv van, amely mind a négyet megengedné: a finn ilyen – talán nem véletlenül, hiszen a magyarnak távoli rokona –, és ilyen volt a latin és az ógörög is, azért lehet e nyelveken olyan szépen hexamétert és más időmértékes versformákat írni: *felleg alól, éjjeli hold*.

retorika:
szónoklattan

(Nádasdy Ádám: *Modern Talking*)

1 a. Sorold fel a szöveg alapján azokat a nyelveket, amelyekben:

- ▶ a hosszúság nem jelentésmegkülönböztető szerepű;

- a hosszúság jelentésmegkülönböztető szerepű, de csak a magánhangzók körében;
- a hosszúság jelentésmegkülönböztető szerepű, de csak a mássalhangzók körében;
- a hosszúság jelentésmegkülönböztető szerepű a magánhangzók és a mássalhangzók körében is!

b. Állapítsd meg, hogy a román nyelv melyik típusba tartozik!

2 a. Keresd a szöveg példáihoz hasonló további szópárokat a magyarban, amelyekben a magán- vagy mássalhangzó hosszúságának jelentésmegkülönböztető szerepe van!

b. A szótag rövid, ha a magánhangzója rövid, és utána legfeljebb egy rövid mássalhangzó van (l. a szövegbeli példákban a *lap*, *koma*). A szótag hosszú minden más esetben, vagyis ha a magánhangzója hosszú (pl. *láp*), vagy ha a rövid magánhangzó után legalább két mássalhangzó szerepel (pl. *sokk*). Ahogy a zenében a rövid hangértéket *ti*-vel, a hosszút *tá*-val jelöljük, úgy a verstanban is a rövid szótagot *ti*-vel, a hosszút *tá*-val nevezzük meg. Ejtsd ki a szópárokat, eltúlozva a szótaghosszúságot! Tapsold el a szópárok ritmusát (*ti-tá*)!

A hosszú szótag jele az elemzési képletben: —
A rövid szótag jele: U

3 A Nádasy által említett **időmértékes verselés** a rövid és hosszú szótagok szabályos váltakozásán alapuló versforma. (Figyelem, a verstanban a szóhatár nem számít!) Az időmértékes verselés alapegysége a rövid és/vagy hosszú szótagokból álló **versláb**. A verslábak lehetnek két-, három-, négy- vagy hatmorásak. A **mora** egy rövid szótag kiejtésének időtartama. A hosszú szótag kiejtésének ideje: két mora.

Állapítsd meg a (verstani) szótaghatárokat, és jelöld a szótagok hosszúságát a Nádasy által idézett szókapcsolatokban: *felleg alól*, *éjjeli hold*!

Tudtad?

Mivel az időmértékes verselés ókori görög-római hagyományokkal rendelkezik, a verslábakat is ókori nevükön nevezzük. Fogarasi János nyelvész, zeneszerző, az első értelmező szótár társszerkesztője 1843-ban kísérletet tett magyar megnevezések elterjesztésére, javaslatai azonban nem honosodtak meg.

	A versláb neve:	Képlete:	Fogarasi megnevezései:
Kétmorás:	pirrichius	U U	pici
Hárommorások:	jambus trocheus	U — — U	szökő lejti
Négymorások:	daktilus anapesztus spondeus	— U U U U — — —	lengedi lebegő lépő
Hatmorások:	choriambus ionicus a minore ionicus a maiore	— U U — U U — — — — U U	lengedező hadi lépő lépő hadi

Mit gondolsz, mi alapján választotta a magyar megnevezéseket Fogarasi?

- 4 A versritmus meghatározó lábai az emelkedő verslábak (a *jambus* és az *anapestus*), illetve az ereszkedők (a *trocheus* és a *daktilus*). A verslábak közül a *spondeus* és a *pirrichius* a verssor lüktetését nem határozzák meg.

Figyeld meg, mi a közös a jambusban és az anapestusban, illetve a trocheusban és a daktilusban! Miért találóak az emelkedő, illetve ereszkedő összefoglaló nevek? Hogy jobban érezd a szótagok hosszúságát, el is sípolhatod a verslábakat!

- 5 a. Olvasd újra többször hangosan a *Huszt* című verset! Előbb értelem szerint hangsúlyozd, majd hagyd érvényesülni a vers ritmusát a hosszú szótagok eltúlzásával, azaz skandáld a verset!

- b. Az első sorban jelöld be a szótagok hosszúságát, és válaszd el a verslábakat!

Ha jól dolgoztál, a *hexameternek* nevezett, hat verslábból álló kötött sor egy változatát kaptad eredményként.

A hexameter általános képlete: — u u / — u u / — u u / — u u / — u u / — u

Az első négy verslábban a daktilusok helyén állhat helyettesítő versláb, spondeus; az ötödik versláb mindig daktilus, a hatodik pedig trocheus vagy spondeus.

- c. Ellenőrizd megoldásodat! Ha eltérést látsz a verssor általános képletéhez képest, beszél meg padtársaddal, mi lehet az oka!

- 6 A hexameter (és általában az időmértékes ritmus) nemcsak versekben, hanem a köznapi beszédben is előfordulhat. Egy igen gyakran használt magyar hexameter: *Afásszámla-igényét, kérjük, előre jelezze!*

- a. Alkoss te is köznapi hexametert! Próbáld ki, hogy egy beszélgetésben ritmusosan szövöd mondandódba az időmértékes sort! Milyen hatást kelt?

- b. Tedd olyan sorrendbe osztálytársaid, családtagjaid neveit, hogy hexameter jöjjön ki a nevek egymásutánjából!

- 7 Amikor felolvastad a verset, észrevehetted, hogy a második sor rövidebb, más a ritmusa. A versben minden hexametert egy *pentameter* követ, amely öt lábból álló kötött verssor. Két egész versláb után egy csonka következik, utána nagyobb szünet, majd ismét ugyanez, az alábbiak szerint: — u u | — u u | — || — u u | — u u | —

Írd ki a *Huszt* című vers pentameterjeit, és jelöld be a verslábakat! Hogy boldogultál a csonka verslábakkal?

- 8 A hexameter és pentameter kapcsolatát *disztichonnak* nevezzük (jelentése: 'kétsoros').

- a. A következő oldalon öt, disztichonban íródott epigramma sorait kevertük össze. Állítsd vissza az eredeti epigrammákat! Mit gondolsz, mi lehet segítségedre?

- megcselekedtük, amit megkövetelt a haza.
- Jót s jól! Ebben áll a nagy titok. Ezt ha nem érted,
- Hagyd örökül ha kihúnysz: A HAZA MINDEN ELŐTT.
- Engedj, zászlórúd! Mért markolsz vissza a széltől?
- Itt fekszünk, vándor, vidd hírül a spártaiaknak,
- Rongy lennél egyedül. Így lobogó, lobogó.
- Szánts és vess; s hagyjad másnak az áldozatot.
- így van ez, és a szívem élve keresztre feszít.
- Négy szócskát üzenek, vésd jól kebeledbe, s fiadnak
- Gyűlölök és szeretek. Mért? Nem tudom én se, de érzem:

Szent István zászlájának
rekonstrukciója

- b.** Van olyan köztük, amelyik számodra fontos gondolatot tartalmaz, és megjegyzésre méltónak tartod? Keresd meg a szerzőjét és címét, tanuld meg a verset!

Tudtad?

A 16. századig úgy tartották, hogy a magyar nyelv nem alkalmas az időmértékes verselésre. A régi magyar vers a népdalokból, balladákból ismert ütemhangsúlyos ritmust követte. Sylvester János 1541-ben kiadott bibliafordításának előszavát azonban rendhagyó módon disztichonban írta meg. Az időmértékes verselés nem volt idegen a kor tanult embereitől, hiszen a latin verstan iskolai tananyag volt, a verslábak és verssorok felismerése mellett alkotniuk is kellett ezekben a kötött formákban.

Alább Sylvester előszavának egy részlete olvasható, mai helyesírássra átírva, amelyben az anyanyelvűség fontosságát hangsúlyozza a hívő ember számára.

*Az ki zsidóul és görögül és vígre diákul
Szól vala rígen, szól néked az itt magyarul.
Minden népnek az ű nyelvin, hogy minden az Isten
Törvényin iljen, minden imádja nevit.*

9

- a.** Ötödik osztályban Weöres Sándor alábbi versét hangsúlyos ritmussal, kétütemű nyolcas sorként olvastuk. Most olvasd úgy, hogy a hosszú és rövid szótagok adta ritmus érvényesüljön! Jelöld a szótagokat és a verslábak határait!

Égi csikón léptet a nyár,
tarka idő ünnepe jár,
táncra való, fürdeni jó,
nagy hegy alatt hűsöl a tó.

A csak időmértékes és csak hangsúlyos lüktetés mellett létezik ún. **szimultán verselés** is, amelyben mindkét ritmus érvényesül.

- b.** Milyen szókapcsolatokban hallottad még a *szimultán* kifejezést? Írd körül a jelentését!

2. Közösségi szövegek

1 Tudsz-e olyan mondásról, versről, dalról, ami különösen fontos egy olyan csoport számára, amelynek része vagy (osztály, család, iskola, baráti közösség stb.)? Milyen gyakran, milyen alkalmakon hangzik el? Milyen céllal?

2 Az értelmező szótár szerint a *himnusz* jelentése:

himnusz ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Valamely nemzet tagjainak összetartozását kifejező, megzenésített költemény. *Az olimpiai bajnok tiszteletére eljátsszák hazája himnusát. Március 15-én elénekeltük a Himnuszt.*

2. Istenséget vagy magasztos eszmét dicsőítő ének. *Sok himnusz magasztalja Szűz Máriát. Ebben a versben a szabadság himnusát zengi a költő.*

✧ Szin: 2. óda, örömeinek, dicséret, (bizalmas) dicsőhimnusz

✧ Etim: Görög eredetű latin jövevényszó.

Egy közösség, csoport számára fontos (megzenésített) szöveget is szoktak himnusznak nevezni. Hallhattatok már a *Gaudeamus igitur* kezdetű diákhimnuszról, de például egy iskolának, egy osztálynak, egy sportsapathoz is lehet saját himnusza, vagy akár olyan csoportoknak is, mint mondjuk a bányászok, vadászok stb.

a. Nektek van már osztályhimenusztok? Ha nincs, hozzátok létre egyet! Beszéljétek meg, hogy az alábbi lehetőségek közül melyiket választjátok! Melyiknek mi az előnye, mi a hátránya?

- **Szöveg:** létező verset érdemes kiválasztani, vagy inkább fordítani más nyelvből, vagy eredeti szöveget írni/íratni?
- **Dallam:** létező dallamot érdemes használni, vagy inkább átdolgozni, vagy új dallamot komponálni/komponáltatni?
- A szöveg vagy a dallam legyen elsődleges?
- **Szerzők** (szöveg- és dalszerzők): felkérni érdemes valakit, vagy jobb pályázatot kiírni a feladatra?

b. Osztályhimenusztokban mivel fejezitek ki az osztályotok összetartozását? Mivel tudnátok még kifejezni ezt az osztályhimenuszon kívül?

3 **a.** Nemzeti himnuszok is nagyon változatos módon keletkeznek és válnak nemzeti himnusszá. Csoportonként készíttetek bemutatót a következő nemzetek himnuszaikról: francia, finn, román, német, brit, japán! Emeljétek ki azokat az érdekességeket, amelyek ezeket különlegessé teszik!

b. A nemzeti himnuszok leggyakrabban az alábbi három típusba tartoznak:

- ▶ királyhimenusz: az uralkodó családot élteti,
- ▶ forradalmi induló: a nemzet fontos szabadságharcához, forradalmához kapcsolódik, harcra buzdít,
- ▶ országhimenusz: a táj szépségét, a nemzet értékeit méltatja.

Állapítsátok meg, hogy a korábban bemutatott himnuszok közül melyik melyik típusba tartozik!

c. Mit gondoltok, a magyar himnusz melyik típusba tartozhat?

d. Idézd fel, hány éves korodban, milyen helyzetben talákoztál a dallal először! Hát a teljes verssel?

Kölcsey Ferenc: *Hymnus*, a magyar nép zivataros századaiból

Isten, áldd meg a magyart
Jó kedvvel, bőséggel,
Nyújts feléje védő kart,
Ha küzd ellenséggel;
Bal sors akit régen tép,
Hozz rá víg esztendőt,
M megbünhődte már e nép
A múltat s jövőndőt!

Őseinket felhozád
Kárpát szent bércére,
Általad nyert szép hazát
Bendegúznak vére.
S merre zúgnak habjai
Tiszának, Dunának,
Árpád hős magzatjai
Felvirágozának.

Értünk Kunság mezein
Ért kalászt lengettél,
Tokaj szőlővesszein
Nektárt csepegtettél.
Zászlónk gyakran plántálád
Vad török sáncára,
S nyögte Mátyás bús hadát
Bécsnek büszke vára.

Hajh, de bűneink miatt
Gyúlt harag kebledben,
S elsújtád villámidat
Dörgő fellegedben,
Most rabló mongol nyilát
Zúgattad felettünk,
Majd töröktől rabigát
Vállainkra vettünk.

Hányszor zengett ajkain
Ozman vad népének
Vert hadunk csonthalmain
Győzedelmi ének?
Hányszor támadt tennfiad
Szép hazám kebledre,
S lettél magzatod miatt
Magzatod hamvvedre?

Bújt az üldözött s felé
Kard nyúl barlangjában,
Szerte nézett s nem lelé
Honját a hazában.
Bércre hág és völgybe száll,
Bú s kétség mellette,
Vérözön lábainál,
S lángtenger fölette.

Vár állott, most kőhalom,
Kedv s öröm röpkedtek,
Halálhörgés, siralom
Zajlik már helyettek.
S ah szabadság nem virúl
A holtnak véréből,
Kinzó rabság könye hull
Árvánk hó szeméből!

Szánd meg Isten a magyart
Kit vészek hányának,
Nyújts feléje védő kart
Tengerén kínjának.
Bal sors akit régen tép,
Hozz rá víg esztendőt,
M megbünhődte már e nép
A múltat s jövőndőt!

(1823. január 22.)

Bendegúz: a magyarság
mondabeli őseinek,
a hunoknak fejedelme;
Atilla és Buda apja

nektár: az istenek itala
a görög mitológiában

plántálád: ültetted,
itt: kitűzted

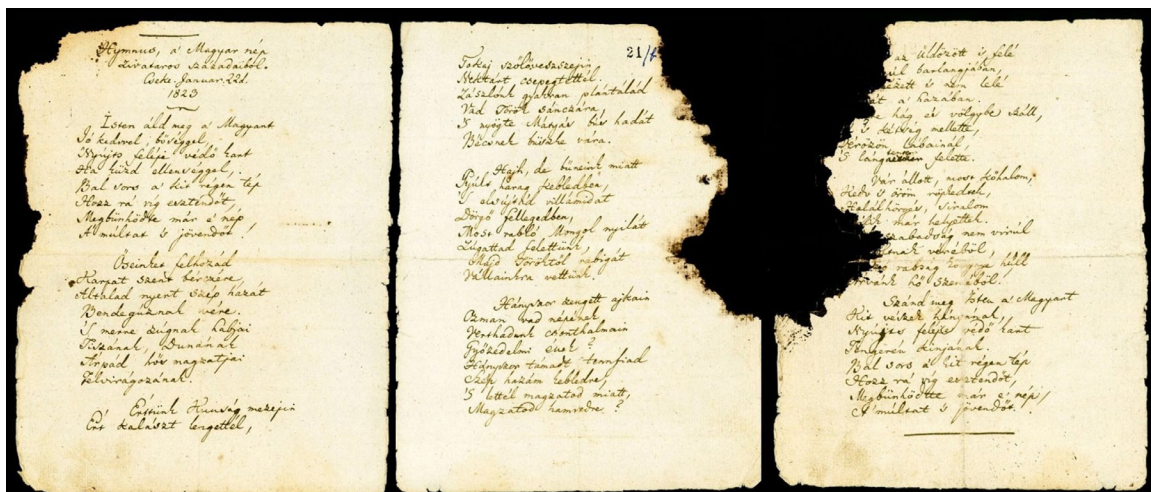
Ozman: Oszmán, a Török
Birodalom megalapítója,
török szultán

hamvveder: urna, az
elégetett holttest ham-
vainak őrzésére szolgáló
edény

Tudtad?

Kölcsey Ferenc
Hymnus című költemé-
nye 1989-től magyar
nemzeti himnusz, de
az 1840-es évektől folya-
matosan került ebbe
a kitüntetett pozícióba,
és már hivatalos állami
jelképpé válása előtt
az egyik legfontosabb
magyar vers és dal volt.
Kölcsey azonban nem
nemzeti himnusznak
írta 1823-ban ezt a ver-
set, amely csak 1829-ben
jelent meg az *Aurora*
című folyóiratban.

- 4 a. Nemzeti himnusként a vers első szakaszát szoktuk énekelni. Milyen benyomást kelt benned az, hogy a vers beszélője Istentől kér áldást, tőle remél oltalmat?
- b. Az általatok megismert himnuszok esetében találkoztatok hasonló, Istenhez forduló szöveggel? Miben hasonlít a magyar himnuszra, miben különbözik attól?
- c. Emeld ki az első szakaszból azokat a szavakat, kifejezéseket, amelyek miatt jogosnak érzed a védelem kérését!
- d. Nézz utána a Szent Jobb ereklyének! Milyen kapcsolata lehet a *Hymnus* első szakaszával?

- 5 Meglepőnek tűnhet a vers folytatása, mivel nem a védelem kérésének indoklásával folytatja, hanem látszólag egy teljesen más témába kezd.

- a. Figyeld meg, hogyan fonódik össze az országrész természeti értékeinek, földrajzáinak és történelmének, a nemzeti büszkeségnek a felvillantása ebben a részben! Találónak éreznéd a *Szerelmes földrajz* címet ehhez a részhez? Ha nem, milyen szókapcsolatot gondolsz találóbbnak?
- b. Milyen természeti értékeket említ? Tudsz olyan történelmi mondát, amely szintén az ország bőségéről, természeti értékeiről szól? Te milyen természeti értékeket emelnél ki szülőhelyeden?
- c. Melyek azok a történelmi események, amelyek felelevenednek a második és harmadik szakaszban? Mivel érzékelteti a beszélő, hogy mindez az isteni gondoskodás eredménye?

- 6 a. A történelmi események felsorolása Mátyás király idejével be is zárul. Ismét fordulat következik, mely a *Hajh* indulatszóval vezetődik be. Milyen hangsúllyal ejtenéd ki ezt az indulatszót, amely a kontextusnak megfelelne? Keresd még indulatszót a szövegben! Azt hogyan mondanád?

Tudtad?

A régi magyar költészet visszatérő motívuma a zsidó-magyar sorspárhuzam, azaz hogy a magyar ugyanúgy kiválasztott nép, mint a bibliai zsidóság, akit az Úr az ígért földjére vezetett, de a nép elfordult tőle, ezért bűnhődnie kell. Zrínyi Miklós így fogalmazza ezt a *Szigeti veszedelemben*:

Scitiából, azt mondom, kihoztam őket,
Miként Egyiptusbul az zsidó népeket,
Hatalmas karommal verém nemzeteket,
Mindenütt rontám, vesztém ellenségeket.

- b.** A negyedik szakasztól következik tulajdonképpen mindannak a felsorolása, ami miatt az első szakaszban megjelenhetett az, hogy „*Megbűnhötte már e nép a múltat s jövődőt.*”, vagyis azok a történelmi események, amelyek keserűsége, bűnhődésre készíthetik a magyarokat. Milyen történelmi eseményekre utalhat a 4–7. szakasz?
- c.** A vers két szerkezeti egysége (2–3. szakasz, illetve 4–7. szakasz) erős ellentétben áll egymással. Megfigyelhető, hogy az első egységben konkrét történelmi események jelennek meg, míg a másodikban általánosságban beszél a vers beszélője, illetve az első rész rövidebb, a második hosszabb. Történelmi ismereteid alapján hogy ítéled meg: ennyire sarkított a magyarság történelme? A honfoglalástól Mátyás koráig tudnál olyan eseményeket mondani, amelyekre nem vagyunk annyira büszkék? És Mátyás korától a költemény keletkezéséig tudnál olyan eseményeket felidézni, amiket büszkén vállalhatunk? Mit gondolsz, mégis miért van ez a sarkítás a szövegben?
- d.** A sarkított ellentétezés ebben a részben egyes sorokon belül is megjelenik. Keresd ki az ellentéteket, és figyeld meg, mivel hatnak a vizuális, és mivel az auditív érzékelésedre! Melyik van a legnagyobb hatással rád a vers megrendítő képei közül?
- e.** Történelmi tanulmányaidra alapozva írd össze azokat a magyar történelmi eseményeket, amelyek belső, magyar–magyar ellentéteken alapulnak! Vannak a vers keletkezését követően is ilyenek? Milyen hatása lehet ennek a vers utóéletére?
- f.** A kuruc szabadságharc emlékeztetéséhez hozzátartozik a bujdosás, üldözöttség, számkivetettség érzése, ahogy az a bujdosódalokban vagy Mikes Kelemen *Törökországi leveleiben* is megjelenik. Milyen kapcsolatot érzékelsz az itt látható, kuruc bujdosó hangulatot megidéző kép és a *Hymnus* szövege között?
- g.** Keresd szövegszerű kapcsolatot a *Hymnus* és a *Huszt* között! Miért értelmezhető a *Huszt* egyfajta válaszként a *Hymnus*ra?

Liezen-Mayer Sándor: *Rákóczi Rodostóban*

- 7** **a.** A vers keretes szerkezetű, az utolsó szakasza nagyrészt az elsőnek az ismétlése. Miben tér el attól? Mit gondolsz, lehetne-e ez a szakasz a nemzeti himnusz?
- b.** A keretes szerkezet mellett többféle ismétléssel és variációval is él a beszélő. Keresd ki a következő szavak és kifejezések első előfordulását: *szép haza, magzat, vad, had, vér!* Majd keresd meg, milyen kontextusban fordulnak elő ismét! Mit figyelsz meg?
- c.** Milyen hangulatot keltenek a szavak elején megismételt hangok a következő alliterációkban? (*Nyögte Mátyás*) *bús hadát / Bécsnek büszke (vára); támadt tennfiad; Honját a hazában; magzatod miatt / magzatod (hamvvedre).* Összhangban van ez a sorok jelentésével?
- 8** **a.** Skandáld a verset engedve a hangsúlyos lüktetésnek! Jelöld az ütemhatárokat, hangsúlyos és hangsúlytalan szótagokat!
- b.** Most az időmértékes lüktetést hagyd érvényesülni! Jelöld a rövid és hosszú szótagokat! Mit figyeltél meg?

A kolozsvári Kozmutza Flóra Hallássérültek Speciális Iskolájának jelölő kórusa

Tudtad?

A nemzeti himnuszok esetében fontos, hogy lehetőleg a közösség minden tagja számára hozzáférhető legyen. 2012-ben elkészült a [Himnusz jelnyelvi változata](#) is, ezzel a hallássérültek számára is lehetővé téve a közös élményt.

9 Kölcsey *Hymnus* című verse legalább három ismert daltamra is elénekelhető:

- ▶ [kanásztánc](#)
- ▶ [130. genfi zsoltár](#)
- ▶ [Erkel Ferenc 1844-ben komponált zenéje](#) és annak változatai

- a. Hallgassátok meg ezekkel a dallamokkal a *Hymnust*, és állapítsátok meg, hogyan módosítják az egyes daltamok a vers hangvételét, jelentését! (A kanásztánc dallamát csak külön tudjátok meghallgatni, mivel nem elérhető olyan felvétel, amelyen a himnuszt ráénekelnék.)
- b. Erkel Ferenc eredeti zenéjét Dohnányi Ernő 1938-ban átdolgozta, részben a már addig kialakult hagyomány alapján, és ez lett a széles körben elterjedt változat. [Ezen a felvételen](#) Dohnányi vezényel. Hasonlítsd össze a korábban hallott erkeli változattal! Milyen különbségeket fedezel fel? Melyiket tartod a szöveghez találóbbnak? Miért?
- c. Mi a következménye a szövegre nézve annak, hogy mindig csak az első szakaszt énekeljük?

Tudtad?

Nem Kölcsey *Hymnusa* volt az első vers, amelyre a Nemzeti Színház megzenésítési pályázatot írt ki: korábban Vörösmarty Mihály 1837-ben megjelent *Szózat*ával is próbálkoztak, hiszen ismertebb szövegről volt szó. A pályázatot Egressy Béni nyerte egy bonyolult ritmizálású verbunkos dallammal, melyet azóta is éneklünk, és amellyel együtt a *Szózat* egyfajta második nemzeti himnusz lett.

Az 1844-es *Himnusz* megzenésítésére kiírt pályázatra is jelentkezett Egressy Béni, és második díjat nyert. Az interneten meghallgathatjátok az [általá komponált változatot](#) is.

Szintén 1844-ben lett hivatalos nyelv a magyar a latin helyett, így szélesebb tér nyílt az anyanyelv használatára.

Vörösmarty Mihály: Szózat

szózat:
intő
beszéd,
felhívás

Hazádnak rendületlenül
Légy híve, oh magyar;
Bölcsőd az s majdan sírod is,
Mely ápol s eltakar.

A nagy világon e kívül
Nincsen számodra hely;
Áldjon vagy verjen sors keze:
Itt élned, halnod kell.

Ez a föld, melyen annyiszor
Apáid vére folyt;
Ez, melyhez minden szent nevet
Egy ezredév csatolt.

Itt küzdenek honért a hős
Árpádnak hadai;
Itt törtek össze rabigát
Hunyadnak karjai.

Szabadság! itten hordozák
Véres zászlóidat,
S elhulltanak legjobbjaink
A hosszú harc alatt.

És annyi balszerencse közt,
Oly sok viszály után,
Mégfogva bár, de törve nem,
Él nemzet e hazán.

S népek hazája, nagy világ!
Hozzád bátran kiált:
„Egy ezredévi szenvedés
Kér éltet vagy halált!”

Az nem lehet hogy annyi szív
Hiában onta vért,
S keservben annyi hű kebel
Szakadt meg a honért.

Az nem lehet, hogy ész, erő,
És oly szent akarat
Hiába sorvadozzanak
Egy átoksúly alatt.

Még jőni kell, még jőni fog
Egy jobb kor, mely után
Buzgó imádság epedez
Százvezrek ajakán.

Vagy jőni fog, ha jőni kell,
A nagyszerű halál,
Hol a temetkezés fölött
Egy ország vérben áll.

S a sírt, hol nemzet süllyed el,
Népek veszik körül,
S az ember millióinak
Szemében gyászköny űl.

Légy híve rendületlenül
Hazádnak, oh magyar:
Ez éltetőd, s ha elbukál,
Hantjával ez takar.

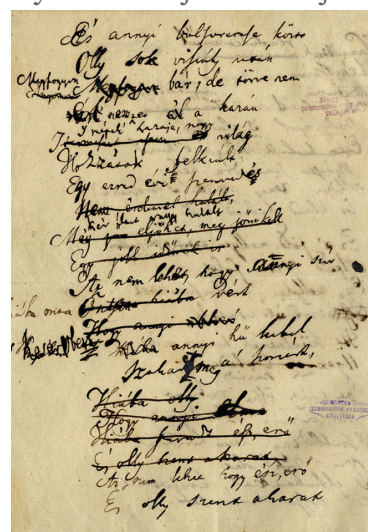
A nagy világon e kívül
Nincsen számodra hely;
Áldjon vagy verjen sors keze:
Itt élned, halnod kell.

(1836)

Feszty Árpád: A magyarok bejövetele (1892–1894), részlet

- 1 Gyűjtsétek össze gondolattérkép segítségével, hogy mi minden ismerős a *Hymnusból* a *Szózat* szövegében (szóhasználat, gondolatok, költői eszközök szintjén egyaránt)!
- 2 a. Keresd ki a vers megszólítottjait! Melyiktől mit vár a beszélő? Ebben a tekintetben máris alapvető különbséget fedezhetsz fel a két vers között, hiszen a *Szózat* nem istenséghez szól, mint a himnusz, viszont szintén **ünnepélyes, érzelmekre ható megszólító költemény, óda**.
b. Az óda szerkezete hármassal: a tárgy megnevezése, a tárgy kifejtése, a tárgyból levonható tanulság. Tagold eszerint a *Szózat* szövegét!
c. Megfigyelhetted, hogy az első és utolsó szerkezeti egysége szinte teljesen megegyezik. Egyik feltűnő különbség a kezdő sorok eltérő szórenddel való visszatérése. Milyen hatása van ennek a szórendi cserének?
- 3 A vers egyik legkülönlegesebb és legemlékezetesebb szava a *rendületlenül*. Nézz utána az értelmező szótárban jelentésének! Te használhatnád ma? Ha igen, milyen helyzetben, ha nem, miért nem?
- 4 Keresd ki a *nép*, *nemzet*, illetve a *haza* szavak előfordulásait a versben! Milyen viszonyban állnak egymással? Keresd ki azokat a kifejezéseket a versből, amelyek a területre utalnak, amelyen a nemzet él!
- 5 a. A vers beszélője vagylagos választást kínál: egy jobb kor vagy a nagyszerű halál. Melyik választási lehetőség kidolgozottabb a versben? Mit gondolsz, miért?
b. A *nagyszerű halál* a mai olvasó számára bizarr szókapcsolatnak tűnhet. Alkoss szókapcsolatokat, amelyekben természetesnek érzed a *nagyszerű* szó használatát! Vörösmarty korában még ingadozott a szó jelentése, és inkább 'nagyszabású'-t, 'látványos'-at jelentett. Mi támasztja alá egyik vagy másik jelentés érvényességét a versben?
- 6 Amint láttad, a *Hymnus* úgy mutatja be a magyar múltat, mint amiben egy adott ponton rosszra fordult a helyzet, s ez kihat a jelenre, sőt még a jövőben is csak szánalomra teszi méltóvá a népet. Bizonyítsd, hogy Vörösmarty verse optimistább, reménykeltőbb a jelen és a jövő tekintetében!
- 7 A **tételmondat** a szövegnek vagy valamely kisebb egységének (pl. bekezdésnek) legfontosabb gondolatát tartalmazó mondat. A vers több fontos, szállóigévé vált mondatot is tartalmaz. Szerinted melyik a *Szózat* tételmondata?
- 8 Az ógörög szónoklattan szerint a meggyőzésnek három forrása van a szövegben:
 - ▶ **étosz**: a beszélő hitelessége, jószándéka
 - ▶ **logosz**: logikai alapú meggyőzés, az értelemre való hatás
 - ▶ **pátosz**: érzelmekre hatás, szenvedély felkeltése, elkötelezettség előidézése a téma iránt
 a. Figyeld meg, hogyan érvényesülnek az egyes meggyőzési stratégiák a *Szózatban*! Keress mindegyikre példát! Melyiket használja leginkább a beszélő?

A *Szózat* első kézírata

b. Ha egy szövegben az érzelmileg megragadó, emelkedetten ünnepélyes hang van túlsúlyban, a szöveget *patetikus hangneműnek* nevezzük. A pátosznak létrejött egy rosszalló (pejoratív) értelme is, amely az eltúlzott, már átélhetetlen érzelmességre vonatkozik. Idézz fel olyan helyzeteket, amelyekben a beszélő/előadó szándéka szerint át kellett volna élned valamilyen érzelmet, pl. hazaszeretetet, de képtelen voltál rá a túlzott pátosz miatt!

9 Az „itt élned, halnod kell” az otthonmaradás, hazához való hűség parancsaként vált ismertté. Ismersz olyanokat, akik nem hazájukban élnek, hanem kivándoroltak? Mit mondanak, milyen okkal tették? Elfogadhatónak tartod bármelyik okot is?

10 a. Hasonlítsd össze a *Szózat* és *Himnusz* kéziratát! Állapítsd meg, hogy a munkafolyamat melyik fázisát rögzíti az egyik, illetve a másik!

b. Az alábbiakban két sor végleges és korábbi változatát olvashatod. Állapítsd meg, milyen jelentésbeli különbség van a változatok között!

Végleges változat	Korábbi változat
Él nemzet e hazán	Nemzet él e hazán
Kér éltet vagy halált	Nem érdemel halált

11 a. Hallgassátok meg a *Hazám, hazám* áriát a *Bánk bán*-operából! Elérhető többek között [Simándy József](#) és [Molnár Levente](#) előadásában is. (Alkotóinak neve részben ismerősen fog csengeni: Katona József drámájából Erkel Ferenc zenéjére Egressy Béni írta a szöveget, amelyet később Nádasy Kálmán átdolgozott.)

b. Első hallásra milyen kapcsolatot fedeztek fel a *Szózat* és az ária között?

c. Nézzetek utána, ki volt Bánk bán! Milyen konfliktusba keveredett a haza ügyében? Hát személyes síkon?

d. Az alábbi szöveg az opera főhősének drámai monológja. Figyeljétek meg, hogyan érzékelteti zaklatottságát a hős! Milyen alakzattal fogalmazza meg ezt?

Mint száműzött, ki vándorol
A sűrű éjen át,
S vad fürgetegben nem lelé
Vezérlő csillagát,
Az emberszív is úgy bolyong,
Oly egyes-egyedül,
Úgy tépi künn az orkán,
Mint az önvád itt belül.
Csak egy nagy érzés éltetett
Sok gond és gyász alatt,
Hogy szent hazám és hős nevem
Szeplőtlen megmarad.
Most mind a kettő orvosra vár,
S míg itt töprenkedem,
Hazám borítja szemfödél
S elvész becsületem!

Hazám, hazám, te mindenem!
Tudom, hogy mindenem neked köszönhetem.
Arany mezők, ezüst folyók,
Hős vértől ázottak, könnytől áradók.
Sajgó sebét felejtí Bánk,
Zokog, de szolgálja népe szent javát.

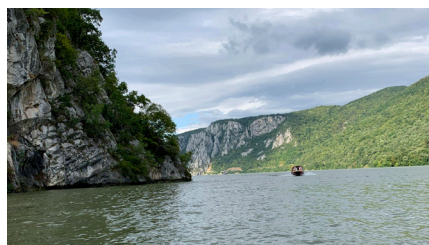
Magyar hazám, te mindenem!
Te érted bátran meghalok,
Te Szent Magyar hazám!

- e. Az ária szövegében honnan derül ki Bánk kettős fenyegetettsége? Írjátok ki a közéleti és magánéleti fenyegetettségre vonatkozó szókapcsolatokat!
- f. A monológ során Bánk bán a dilemmától eljut a döntésig, hogy a haza szolgálata mellett kötelezi el magát. Emeljétek ki azokat a sorokat, amelyek ezt a folyamatot írják le! Mi a jelentősége ebben az ismétlésnek?
- g. Személyes sérelmére a *sajgó seb* alliterációval hivatkozik. Milyen hatása van ennek a megfogalmazásnak?
- h. A Bánk bán-áriában a *Himnusz* és a *Szózat* több toposza is felbukkan. A következő idézeteknek keressétek meg a párját a Bánk bán-operában:

toposz: különböző kor-
szakokban, különböző
szerzők műveiben visz-
szatérő motívum

Értünk Kunság mezein ért kalászt lengettél	Az nem lehet, hogy annyi szív Hiába onta vért
Merre zúgnak hajjai Tiszának s Dunának	S az ember millióinak szemében gyászkönny ül
Bújt az üldözött	Itt élned, halnod kell

- i. Az áriát nemcsak magyar operaénekesek, de a világ egyik leghíresebb tenorja, Plácido Domingo is előadta. Hallgassátok meg az [előadását](#), és beszélgetsetek arról, milyen hatást kelt az előbb olaszul, majd bizonyos részleteiben magyarul elhangzó ária! A szövegben megfogalmazott érzéseket hogyan közvetíti az előadó?

- 1 Az előző feladat szövegeinek tanúsága szerint a hazafi célja a haza védelme, szolgálata minden körülmények között. Bánk bán számára a „*szent hazám*” és „*hős nevem*”, vagyis a haza szolgálata és saját hírneve egyaránt fontosak. Írjátok össze olyan személyiségeket, akik hazájuk és maguk számára egyaránt hírnevet szereztek! Jelöljétek azokat, akiknek életüket is kellett adni ezért a hírnévért!

- 2 Az alábbi epigrammákban hogyan viszonyul a költői hírnév a haza dicsőségéhez?

Nem irom pennával,
Fekete téntával,
De szablyám élivel,
Ellenség vérivel,
Az én örök híremet.

(Zrínyi Miklós: *Vitéz hadnagy* című röpiratában fennmaradt vers)

Eddig Itália földjén termettek csak a könyvek,
S most Pannónia is ontja a szép dalokat.
Sokra becsülnek már, a hazám is büszke lehet rám,
Szellemem egyre dicsőbb, általa híres e föld!

(Janus Pannonius: *Pannónia dicsérete*,
Berczeli Anzelm Károly fordítása)

Tudtad?

Zrínyi Miklós a 17. századi, a Magyar Királyság részét képező Horvátország legjelentősebb főura, politikus, hadvezér és költő volt. Mind a magyar, mind a horvát nemzet hőseként tiszteli. Fő művét, a *Szigeti veszedelmet* öccse, Péter (II. Rákóczi Ferenc fejedelem nagyapja) fordította le horvatra. Ebből is látszik, hogy a család mindkét nyelvet és kultúrát sajátjának érezte.

Zrínyi Miklós

Janus Pannonius

Janus Pannonius szintén Horvátországban született, Itáliában tanult. Neve eredetileg magyarosan Csezmicei János volt, felvett latin nevével származására utal. Az első európai hírnő magyar költőként tartjuk számon.

3 a. Töltsd ki az alábbi tesztet!

Szerintem az magyar, aki...	Igen	Nem	Nem tudom eldönteni
Magyarország területén született, sváb felmenőkkel rendelkezik, de magyarul beszél.			
Magyarul beszél, de Magyarország határain kívül született és él. Nem magyar állampolgár.			
Magyarul beszél, de Magyarország határain kívül született és él. Magyar állampolgár.			
Az egykori Magyarországtól elcsatolt, már más államhoz tartozó területen született és él, de nem beszél magyarul: az állam hivatalos nyelve az anyanyelve.			
Sosem járt Magyarországon, bár felmenői onnan származnak, de magyarnak vallja magát.			
Magyarországon született, de már nem beszél magyarul, mert gyermekkorában kitelepült külföldre.			
Betelepült Magyarországra, megtanult magyarul, és letette az állampolgársági esküt.			
Magyarországon született, de sosem beszélt magyarul.			
Magyar az anyanyelve, de vegyes házasságban él, gyermekeit nem tanítja magyarul.			
Csak egyik szülője magyar. Mindkét szülője nyelvét beszéli.			

b. Ismersz olyan embereket, akikre igazak ezek a kijelentések?

c. Beszéljétek meg egymással a válaszokat! Tapasztaltatok eltéréseket?

d. A fenti állítások főként a nyelvtudás/anyanyelv, állampolgárság/születési hely/lakóhely kérdéseire összpontosítanak. Milyen más szempontok alapján lehet valakit magyarnak tartani? Mi alapján tarthatja valaki magyarnak magát?

- e. Különböző korokban és különböző közösségekben másként gondolkodtak arról, ki tartozik az adott nemzethez. Az eredetközösségi elképzelés szerint a nemzeti egység alapja a közös származás (pl. a honfoglaló vezérektől). Az államközösségi gondolkodás szerint az tartozik a nemzethez, aki az adott ország állampolgára. Magyar viszonylatban főként a 19. századtól a legelterjedtebb nemzetfogalom a közös nyelvben ragadja meg a nemzet lényegét: tehát aki magyarul beszél, az a magyar nemzethez tartozik. (Ez korábbi korokra nem jellemző: a középkori és kora újkori Magyar Királyság területén élő, magyarul nem beszélő nemesek a magyar nemzethez tartoztak, viszont a magyarul beszélő parasztság nem.) A te válaszaidd melyik nemzetfogalomhoz állnak közelebb?

Tudtad?

Ahhoz, hogy a nyelvközösségen alapuló nemzetfogalom dominánssá válhasson, előfeltétel volt egy egységes magyar nyelv kialakulása. A nyelvi egységesülés, vagyis a táji jellemzőktől független köznyelv kialakulása spontán módon is megtörténhet, ha a nyelvterületen nagy a mobilitás (vagyis az utazási és költözési kedv vagy szükséglet). De létrehozható egy köznyelv mesterségesen is. Ilyenkor szándékos nyelvtervezés eredményeként jöhet létre egy egységes nyelvváltozat akár a műveltség nyelveként, akár egy gazdasági-adminisztratív központ körül, annak a nyelvváltozatára építve. A magyar esetében tudatos nyelvtervezés (nyelvújítás) nyomán, az irodalom nyelveként, vagyis elsődlegesen *írott változat*ként jött létre egy olyan nyelvváltozat, amelyet a műveltek nyelveként kezdtek azonosítani (ezért is hívták sokáig *irodalmi nyelvnek*). Ennek beszélt változata ma is „írás ízűnek” tűnhet sok olyan beszélő számára, aki a köznyelvvvel inkább csak írásban találkozott.

Mivel az egységes magyar irodalmi nyelv megteremtésében nagy szerepe volt az irodalmi ízlés és stílus megújításán munkálkodó Kazinczy Ferencnek és a körülötte kialakuló irodalmi közéletnek, nem meglepő, hogy leginkább azzal a nyelvváltozattal mutat rokonságot, amelyet Kazinczy is beszélt: Abaúj-Zemplén vidékének tájnyelvével. Persze ebben annak is szerepe lehetett, hogy ez a nyelvjárás valamelyest középső helyet foglalt el a nyelvterületen, illetve hogy az első teljes protestáns bibliafordítás (Károli Gáspár *Vizsolyi Bibliája*) is ezen a nyelvváltozaton szól magyarul 1590 óta.

Tudtok olyan nyelvközösségeket mondani, amelynek a beszélői annyira eltérő nyelvváltozatokat beszélnek régióként, hogy a kölcsönös érthetőség nem garantált? Egy ilyen közösségben mi lehet a szerepe egy köznyelvnek? A magyar nyelv esetében milyen szerepét látjátok a köznyelvnek?

3. Itt az idő

Nézzünk bele a vulkánokba!

A radioaktív anyagok bomlása ősidők óta gerjeszti a Föld belső hőjét, amely a vulkánok keletkezésének legfontosabb tényezője (az ebből származó hőenergia átlagosan 82 mW/m^2). Ez a belső hő a földköpenyben áramlásokat hoz létre, amelyek elmozdítják a tetején úszó kőzetlemezeket, így azok egymáshoz képest távolodhatnak, vagy éppen egymásra tolódhatnak. A radioaktivitás másik fontos következménye a magas hőmérséklet és nyomás kialakulása,

amely részlegesen beolvasztja a köpeny, illetve kőzetlemezek anyagát. Ez az olvadék a magma, amely a rétegyomás hatására a törésvonalak mentén a felszín felé mozdul el, szétolva, felbontozva, egyúttal magába olvasztva a felette levő kőzeteket.

A kitörés folyamata

A kitörések között a magma közelségét gőzök, gázok, forró vizek feltörése mellett olykor földrengések jelzik. A kitörés közelségét többnyire a földrengések gyakoriságának növekedése, a jellegzetes (pl. kénes) gázkitörések szaporodása, hevesebb működésnél esetleg a felszín emelkedése is jelzi. Magát a vulkáni működést – a kitörés típusától függően – heves robbanás vagy robbanássorozat vezeti be. A kitörési oszlop mellett a vulkáni működésre számos más folyamat is jellemző: ilyenek például a lavinák, iszapárak stb. A főleg felfelé terjeszkedő oszlop a kitörés energiájától (és a légköri viszonyoktól) függő magasságot elérve szétterjed, és a tűzhányót övező kisebb-nagyobb területen kihullik belőle a felkapott salak, horzsakő vagy hamu. Ha a magmautánpótlás alábbhagy, a kitörési oszlop össze is omolhat, és ilyenkor a kitörés termékei izzó vulkáni árként zúdulnak alá.

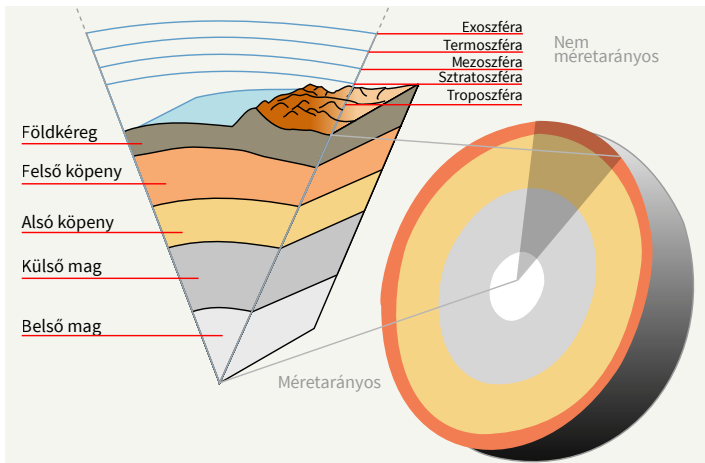
A kitörés típusa alapján háromféle vulkán különíthető el: robbanásos (explozív), kiömléses (effuzív), illetve a vegyes típusú.

A kitörések számos természeti jelenséget idézhetnek elő:

- földrengések a kitörés előtt és alatt,
- iszapár,
- földcsuszamlások.

A víz alatti kitöréseknél a felső víztömeg elmozdulhat szökőárt (cunamit) okozva.

(ecolounge.hu alapján)

1 Állítsd ok-okozati sorrendbe a vulkánkitörés előzményeit:

áramlások a földköpenyben

radioaktív anyagok bomlása

kőzetlemezek elmozdulása

belső hő keletkezése

2 A szöveg alapján magyarázd meg, hogyan keletkezik a *magma*!

3 Az alábbi kijelentésekről állapítsd meg, hogy igazak (I) vagy hamisak (H) a szöveg alapján! Karikázd be a megfelelő betűjelet!

A magma közelségét minden alkalommal földrengés jelzi.	I	H
A kitörés közeledtével a gázkitörések megszorodnak.	I	H
A vulkáni működés heves robbanással vagy robbanássorozattal kezdődik.	I	H
A kitörési oszlop magassága elsősorban a légköri viszonyoktól függ.	I	H
Az izzó vulkáni ár a kitörési oszlop összeomlásának következménye.	I	H

4 Keresd ki a szövegből a következő kifejezések rokon értelmű szavait: *explozív, effuzív, cunami!*

5 a. Nézz utána, mi az oka a következő természeti jelenségeknek: villámlás, mennydörgés, szivárvány, földrengés, köd, napfogyatkozás, tornádó!

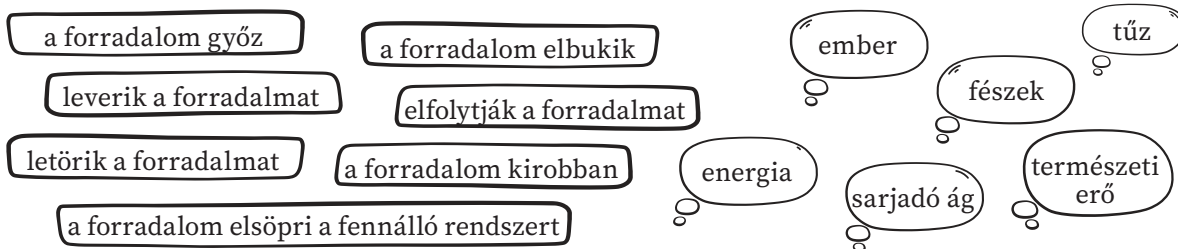
b. Idézd fel, kiskorodban mivel magyaráztad magadnak/mivel magyarázták neked ezeket a jelenségeket! Vessétek össze a magyarázatokat az osztályban!

1 a. Mi mindenről szoktuk azt mondani még, hogy *kitör*?

b. Mit gondolsz, miért használjuk a *kitör* kifejezést a forradalomra, akár csak a vulkánra?

c. Figyeld meg a cetlikén lévő kifejezéseket a forradalomról, majd a buborékokon lévő jelenségeket! Társítsd aszerint, hogy melyik jelenséggel való azonosítás áll a kifejezések hátterében! Egy buborékhoz tartozhat több cetli, illetve egy cetlihez több buborék.

2 Kérdezd meg szüleidet arról, milyen forradalmakról, lázadásokról, tüntetésekről tudnak, amelyek az ő életidejükben zajlottak! Válassz ki egyet, és mutasd be az egyes elemeit az alábbi táblázat mintájára!

Választott esemény	1848. március 15., Pest-Buda	
jelkép	kokárda	
követelések	12 pont	
szabadságjogok kivívása	nyomda elfoglalása, Táncsics kiszabadítása	
kezdeményező csoport	márciusi ifjak	
csatlakozók köre	egyetemi ifjúság, városi polgárság	
fontos szöveg (vers, beszéd, dal)	Petőfi Sándor: <i>Nemzeti dal</i>	

3 Ha egy közösség kiáll egy ügyért, akkor általában jól beazonosítható (tárgyi vagy szöveges) jelképet is választ a mozgalom számára. Manapság online eszközeink is vannak arra, hogy kifejezzük, támogatunk egy ügyet (pl. # vagy profilképkeret használata). Használd ezeket a lehetőségeket? Ha igen, miért tartod jónak? Ha nem, mi lenne az az ügy, amit az online térben felvállalnál?

1 Mivel szorosan összefonódott az 1848-as forradalom eseményeivel, Petőfi Sándor *Nemzeti dal* című költeményének keletkezéséről, kinyomtatásáról és előadásáról többet tudunk, mint egy átlagos szövegről. Vitassátok meg, hogy hogyan befolyásolja egy szöveg jelentését, ha konkrét alkalomhoz kötődik! Mitől lehet egy alkalmi vers maradandó?

Petőfi Sándor: *Nemzeti dal*

Talpra magyar, hí a haza!
Itt az idő, most vagy soha!
Rabok legyünk vagy szabadok?
Ez a kérdés, válasszatok! –
A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk!

Rabok voltunk mostanáig,
Kárhozottak ősapáink,
Kik szabadon éltek-haltak,
Szolgaföldben nem nyughatnak.
A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk!

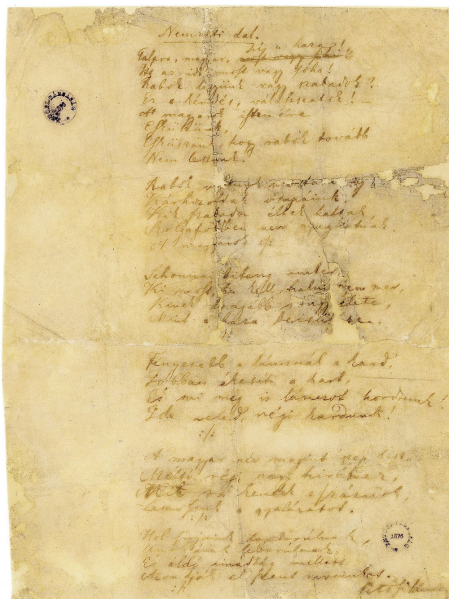
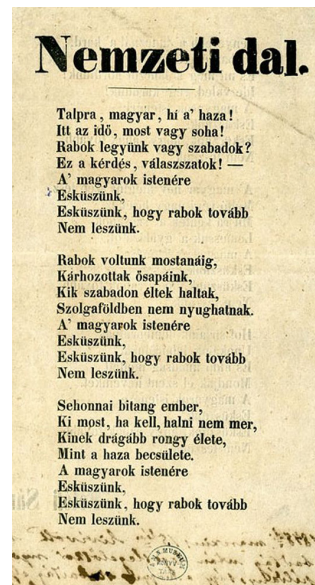
Sehonnai, bitang ember,
Ki most, ha kell, halni nem mer,
Kinek drágább rongy élete,
Mint a haza becsülete.
A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk!

Fényesebb a láncnál a kard,
Jobban ékesíti a kart,
És mi mégis láncot hordtunk!
Ide veled, régi kardunk!
A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk!

A magyar név megint szép lesz,
Méltó régi, nagy híréhez;
Mit rákentek a századok,
Lemossuk a gyalázatot!
A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk!

Hol sírjaink domborulnak,
Unokáink leborulnak,
És áldó imádság mellett
Mondják el szent neveinket.
A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk!

(1848. március 13.)

2 a. A versben legfeltűnőbb a refrén ismétlődése. Milyen műfajoknál találkozhat még refrénnel? Mi a szerepe? Milyen hatást kelt ebben a versben?

b. A visszaemlékezések szerint a március 15-ei felolvasások alkalmával a tömeg Petőfivel együtt mondta a refrént. Szerinted mivel érthette ezt el Petőfi? Nevezhetjük ezeket az előadásait *slam poetry*-nek? (A kifejezéssel hetedik osztályban találkozhattál. Utánanézhetsz a tankönyv 170–171. oldalán, vagy rákereshetsz az interneten.)

3 a. A vers szakaszai különböző hangnemben szólaltathatók meg. (A változó hangnemek érzékelésében segít, ha meghallgatod a verset [Sinkovits Imre előadásában](#).) Milyen érzések társulnak az egyes szakaszokhoz? Választhatsz az alább megadottak közül, vagy megnevezhetsz más érzést is belátásod szerint.

felelősségérzet

szégyen

megalázottság

büszkeség

reménykedés

vágyakozás

hála

b. Mit gondolsz, miért pendít meg ennyiféle érzést a vers beszélője? Van-e olyan szakasz, amelyik téged is lekesítene, cselekvésre készítetne? Ha igen, miért éppen az? Ha nem, mit hiányolsz a versből?

4 A vers a rabság és szabadság ellentétpárjára épül. Az ősapák korát a szabadság jellemezte („Kárhozottak ősapáink,/ Kik szabadon éltek-haltak,/ Szolgaföldben nem nyughatnak.”), míg a beszélő múltját és jelenét a rabság („Rabok voltunk mostanáig”; „És mi mégis láncot hordtunk!”). A jövőt a beszélő ismét szabadságban álmodja meg („A magyar név megint szép lesz,/ Méltó régi, nagy híréhez”). Mit gondolsz, miért (lehetett) hatásos a versnek ez a fajta felépítése?

5 A költemény második és utolsó szakaszában is a temető, sírhely képe elevenedik meg előtünk. Idézd a részleteket! Milyen a hangulatuk? Milyen felelősségre, feladatra irányítja a vers beszélője az akkori hallgatóság figyelmét ezekben a részekben? Ma aktuális lehet-e ez a törekvés? Ha igen, hogyan? Ha nem, miért nem?

6 Figyeld meg a versben a mondatvégi írásjeleket! Melyikből van a legtöbb? Mire utalhat ez?

7 *Kárhozott, gyalázat, bitang* – erős kifejezéseket használ a vers beszélője. Mi lehetett ezzel a célja? Hogyan járul hozzá ez a vers alapvetően mozgósító céljához?

8 a. Hallgasd meg a *Nemzeti dalt* a Pilvaker fellépőinek [előadásában](#)! Melyek azok a szavak, kifejezések, sorok, amelyeket a vers feldolgozásában változatlanul átvettek? Mit gondoltok, miért éppen azokat tartották meg? A feldolgozás többi részével hogyan sikerült aktuálisabbá, a mai olvasókhöz közelebbivé tenni a verset?

b. Szerinted segít a kortárs zenei feldolgozás abban, hogy az alkalmi vers aktuális maradjon?

9 a. Egy anekdota szerint a vers kezdősorát (*Rajta magyar, hí a haza!*) Szikra Ferenc hatására írta át Petőfi, mivel Szikra ezt mondta: „Barátom, élébb talpra kell állítani a magyart, azután rajta!”. Csokonai Vitéz Mihály *A vitézkedő magyarokhoz* című versében ugyancsak használja, többször ismételve a *Rajta, magyar!* formulát. A buzdító kifejezésen kívül miben rokonítható még a két vers egymással?

Rajta, magyar! harcon kell pálmát szedni tenéked,
Harcra, vitéz nemzet! Természet is arra tanított,
Hogy paripán üljél, hogy kard legyen a te kezeden.
Rajta, magyar! magyaros bátor szívedbe buzog még
Ósi vitézséged, zászlód e' legyen a hadban,
Hogy hadi szép hírét eleidnek meg ne setétítsd.

- b.** Keress olyan részeket a versből, amelyek a *Hymnus* sorait idézik meg!
- c.** Azáltal, hogy különböző szövegek sejlenek fel egy alkotásban, kapcsolat teremődik közöttük, és a megidézett szövegek is hozzájárulnak a jelentéshez. Mit gondolsz, mit ad hozzá a két megidézett költemény a *Nemzeti dal* jelentéséhez?

Tudtad?

A magyarok lakta területeken a leggyakoribb utcanevek a Petőfi Sándor és a Kossuth Lajos utca, emellett számtalan intézményt neveztek el róluk, szobraik és emléktábláik is nagy számban fellelhetők. A magyar kultúra művelésének és ápolásának elismeréséért járó legmagasabb magyar állami kitüntetés a Kossuth-díj. A magyar közszolgálati rádió csatornái többek között a Kossuth Rádió és a Petőfi Rádió, van továbbá Petőfi zenei díj, Petőfi Irodalmi Múzeum, Petőfi híd stb.

A kitüntetések és díjak neveit [A magyar helyesírás szabályai](#) 12. kiadásának 195. pontja szabályozza. Nézz utána, milyen szabály alapján használjuk a Kossuth-díj és a Petőfi zenei díj írásmódját!

Nézz utána, hogy a te településeden mi őrzi Petőfi Sándor és Kossuth Lajos emlékét!

- 1** A *szónoki beszéd* a nyilvánosság előtt hangzik el, szóbeli közlésforma, és egyirányú, hiszen a közönségnek csak korlátozott lehetőségei vannak a visszajelzésre. A szónok célja, hogy hallgatóságát megnyerje az ügynek, amelyet bemutat. A nyilvános beszéd mindig valamilyen különleges alkalomhoz kötődik.

Gyűjtsétek össze, kik és milyen alkalmakkor szoktak közönség előtt beszélni!

- 2** 1848 szeptemberében Jellačić horvát bán vezetésével katonai támadás indult a magyarok ellen, így a vértelen forradalom hónapjai után szükségessé vált a fegyveres önvédelem. Kossuth Lajos az Országos Honvédelmi Bizottmány elnökeként toborzó körútra indult városról városra, hogy személyes jelenlétével és szónoki beszédeivel a honvédsereghez való csatlakozásra buzdítson. Leghíresebb, ceglédi beszéde nem maradt fenn, a szegedi beszédet viszont (mely 1848. október 4-én hangzott el) a hallgatóság reakcióival együtt lejegyezték.

- a.** A szónok már a beszédre való felkészüléskor kijelöli a célközönségét, akiket megszólít beszédében. Ki a Kossuth-beszéd célközönsége?
- b.** A beszélő a megszólításokkal is hat a hallgatóságra. Hogyan szólítja meg Kossuth az összegyűlteket? Mit gondolsz, miért éppen úgy?

Szegednek népe, nemzetem büszkesége, szegény elárult hazám oszlopa! Mélyen megilletődve hajlok meg előtted.

Mikor Szegedhez közeledtem, sajnálni kezdém, hogy mellemből kifogyott a hang; de midőn Szeged népét látom, úgy látom, hogy nincs mit sajnálnom, mert itt többre nincs szükség, mint hogy a lelkesedés előtt mélyen meghajoljak.

Midőn én, mint az ország teljhatalmú biztosa s a Honvédelmi Bizottmány egyik tagja, népfelkelést intézendő, utamban más helyekre bementem, azért mentem be, hogy lelkesedést ébresszek; de Szegedre azért jöttem, hogy itt a lelkesedést szemléljem.

És én, mondhatom, örömmel szemlélem Szeged népében a lelkesedést; mert veszedelem fenyegeti szegény elárult hazánkat, oly veszedelem, melyhez hasonló évkönyveink nem mutatnak, s melynek láttára némely kicsinyhitűek a fővárosban azt mondák, hogy a magyar nemzet napjai megszámlítvák. De én azt mondom: ez nem igaz.

Alkudozásba akartak ereszkedni Jellačićyal, ama gaz árulóval, kit az ármány pokoli céljainak kivitelére, arra, hogy csak nemrég visszanyert szabadságunkat s függetlenségünket kezeinkből újra kicsikarja, s a népet újra a szolgaság jármába hajtja, eszközül szemelt ki. De én azt mondom, hogy mielőtt a nemzet annyi erővel s küzdelemmel kivívott szabadságából csak egy hajszálnyit is lealkudnék, elmegyek és megtekintem a népet.

És most, miután Szeged népét látom, látom szemeiben a lelkesedés szikráit, nem késsem megírni a fővárosba, hogy Szeged népe az árulóval való minden alkudozás ellen ünnepélyesen tiltakozik. Megírhatom-e ezt? (A nép: Meg!)

Igenis, megírom, hogy miután Szegedet s népének ezreit a haza szerelmétől lelkesülve láttam, kőszirtté szilárdult keblemben a hit, hogy e haza, lépjen bár a pokollal szövetségre ellene az ármány, mentve lesz.

Krisztus, mennyei országát megalapítandó a földön, egynek választottai közül azt mondá: e kőszálra építem én egyházamat; és én hasonlóan mondom, hogy Szegedre s ennek lelkes népére építem nemzetem szabadságát, és a pokol kapui erőt nem vesznek azon.

Oly hatalmasnak hiszem én a népet, hogy ha felkel és összetart, a ropogva összerogyó ég boltozatait is képes fenntartani erős karjaival.

Hazámfia! Mondhatatlanul fontos az óra, melyben hozzátok szólok; talán éppen ebben az órában ütköznek vitéz seregeink az áruló csordával. Ki tudja, mit hoz ránk ez óra, győzelmet-e vagy veszteséget? – De győzzünk bár vagy veszítsünk, én Szeged népére mindenesetre számolok. A népre minden esetben szükségünk lesz: ha győzzünk, hogy a győzelem gyümölcseit learassa; ha veszünk, hogy a veszteséget győzelemmé változtassa.

Tehát e fontos órában, e mondhatatlanul fontos pillanatban kérdelem: találkozik-e egy fia a hazának, találkozik-e egy polgára a városnak, ki hazája szabadságáért vérét, életét feláldozni kész nem volna? (A nép egyhangúlag: Nem!) [...]

Szegediek! Testvériség köt össze bennünket. Nincs nemes és nemtelen többé; egy hazának fiai, polgárai, testvérek vagyunk mindnyájan. Tehát testvérileg összetartva ragadjunk fegyvert az árulók ellen, legyünk készen hazánk oltalmára.

Testvérek! Ha úgy jöttem volna e városba, mint valamely rendkívüli örömnök, boldogságnak hírnöke, igényelhettem volna talán töletek koszorúkat, de miután avégre siettem körötökbe, hogy benneteket fegyverre, a haza megmentésére hívjalak fel, azon virágkoszorúkat, melyeket lelkes

Jellačić: horvát származású császári hadvezér, részt vett az 1848–49-es szabadságharc leverésében

hölgyeitek utamban elhintettek, nem tekinthetem más-képp, mint előjélül azon győzelemnek, melyet a haza ellenségein nemsokára kivívandunk.

Egész életem küzdés és szenvedés vala; de e pillanat-ban jutalmazva érzem magamat – ám pihenni nem fo-gok, árva fejemet nyugalomra nem hajtom, míg el nem mondhatom az írás ama szavait: „Most bocsásd el, uram, szolgálodat, mert láták szemeim hazám szabadságát, bol-dogságát megmentve.”

Keblem tele érzéssel, még sok mondanivalóm volna hozzátok; de az érzés elfojtja ajkamon a szót. Különben egypár napig körötökben szándékozván maradni; még lesz alkalmam hozzátok bővebben szólani. De most né-zétek – soha nem sírtam – és könnyezek.

3 A szónoki beszéd, mint általában minden tudatosan szerkesztett szöveg, három részből áll: bevezetés, tárgyalás, befejezés.

A bevezetésnek egyrészt meg kell nyernie a közönség jóindulatát, felkeltenie figyelmét, más-részt ismertetnie kell az ügyet, amelyről szólni fog.

A tárgyalás a bizonyítást és esetleg cáfolást tartalmazza, példákat sorakoztat fel, változatos nyelvi eszközökkel törekszik a meggyőzésre.

A befejezés lehet összefoglaló jellegű, amelyben a korábban elhangzottakat ismétli tömörítve; vagy érzelemfelkeltő jellegű, amelyben az érzelmekre ható szavakkal cselekvésre buzdít.

Bontsd szerkezeti egységeire a szöveget!

4 a. A bevezetőben hogyan valósul meg a hallgatóság jóindulatának megnyerése, mivel kelti fel a figyelmüket?

b. Milyen ügy érdekében emel szót a szónok?

5 a. A meggyőzéshez Kossuth nem használ tényeket, adatokat, csupán az érzelmekre hat. Miért nem szükséges adatokkal alátámasztania mondandóját? Milyen érzelmeket hívhat elő a szegediekből a beszéd?

b. Kossuth beszédét a Szeged–Budapest (vidék–főváros) ellentétre építi. Keresd ki, milyen kijelentések vonatkoznak Szegedre, és milyenek a fővárosra! Ő maga melyik oldalra helyezkedik? Keress további ellentéteket a szövegben!

c. A szegediek kiválasztottságtudatát a következő hasonlattal táplálja: „Krisztus, mennyei országát megalapítandó a földön, egynek választottai közül azt mondá: e kőszálra építem én egy-házamat; és én hasonlóan mondom, hogy Szegedre s ennek lelkes népére építem nemzetem szabad-ságát, és a pokol kapui erőt nem vesznek azon”. Milyen többletjelentése van annak, hogy így utal a szegediekre? Figyeld meg, milyen szerepet szán saját magának a párhuzam szerint!

d. Kossuth túlzó, érzelmetli kifejezéseket használ a fenyegetés mértékének és a védekezés szükségességének kifejezésére. Keresd semleges kifejezéseket az alábbi idézetek helyett! Milyen hatással lenne a Kossuth-szövegre, ha ezeket kicserélnénk?

*oly veszedelem, melyhez hasonlót évkönyveink nem mutatnak
nemrég visszanyert szabadságunkat s függetlenségünket kezeinkből újra kicsikarja*

*a népet újra a szolgaság jármába hajtsa
ama gaz árulóval, kit az ármány pokoli céljainak kivitelére eszközül szemelt ki
a ropogva összerogyó ég boltozatait is képes fenntartani erős karjaival*

e. Keresd ki a hallgatósághoz intézett kérdéseket! Mi a szerepük ezeknek a kérdéseknek? Lehetne rájuk másképp válaszolni?

6 a. Kossuth beszédének befejezésében visszatér a bevezetőben elindított gondolathoz, vagyis saját fizikai korlátainak megmutatásához. Mi lehetett ezzel a célja?

b. A jó szónok egyik legfontosabb ismérve a hitelesség. Kossuthtól mit várhat el a hallgatóság beszéde végére ahhoz, hogy hiteles legyen?

7 Minden beszédnek vannak emlékezetes pontjai, mondatai. Te mit tartasz a legemlékezetesebbnek Kossuth beszédében? Hasonlítsd össze osztálytársaid válaszaival!

8 Ugyancsak Kossuth Lajos toborzókörútja alkalmából terjedt el a Kossuth-nóta éneklése is, amit egyébként a szabadságharc után betiltottak:

Kossuth Lajos azt üzenete,
Elfogyott a regimentje.
Ha még egyszer azt üzeni,
Mindnyájunknak el kell menni.
Éljen a magyar szabadság!
Éljen a haza!

Hogyan egészítette ki ez Kossuth beszédeinek hatását?

Franz Kollarz: Kossuth Cegléden (1848)

9 Válassz ki egyet a *Himnusz*, *Szózat* és *Nemzeti dal* közül, és keress benne olyan elemeket, sajátosságokat, amelyek a szónoki beszéd jellegzetességeire emlékeztetnek!

10 a. Gyűjtsetek olyan ügyeket, amelyek fontosak számotokra, amelyeket szívesen képviselnétek! (Pl. Gondoljátok végig, gyerekként milyen jogok illetnek meg, és azokkal élhetek-e! Melyek azok a problémák környezetetekben, amelyek megoldásáért akár ti is tehetnétek? Stb.)

b. Válasszatok egy olyan ügyet, amelyre mozgalmat tudnátok építeni! Találjátok ki a mozgalom vizuális ismertetőjegyeit és jelszavát/jelmondatát!

c. Mindenki írjon egy toborzóbeszédet, amellyel minél több iskolatársatokat rá tudnátok venni a mozgalomhoz való csatlakozásra! Válasszatok ki azt, amelyiket a legalkalmasabbnak tartjátok célotok közvetítésére!

d. Még milyen módszereket tudnátok bevetni a toborzásra? Készítsetek kommunikációs tervet, amelyben meghatározzátok a célcsoportot (kit szeretnétek elérni), a használni kívánt kommunikációs formákat, tervezett eseményeket (pl. közösségimédia-felület létrehozása, plakátok és matricák készítése, megbeszélések szervezése stb.)!

e. Mindezeket próbáljátok is ki egy általatok szervezett esemény keretében! Népszerűsítsétek a rendezvényt, toborozzatok résztvevőket, mondjátok nekik beszédet, mutassátok be

a jelképeket és jelmondatot! Miután lezajlott, értékeljétek ki a rendezvényt, beszéljétek meg tapasztalataitokat!

- 1 a.** Politikai vezetők, aktivisták, uralkodók beszédeit gyakran tartja számon úgy az emlékezet, mint amik megváltoztatták a történelmet. Ilyen beszédek gyakran jelentenek fordulópontot regényekben és filmekben. Nézzétek meg az *Egri csillagok* (1968) című filmet, és vizsgáljátok meg benne [Dobó István beszédét](#) az alábbi szempontok alapján!

- Mi a szónoki beszéd szerepe a filmben?
- Hogy reagál a közönség a beszédre?
- A szövegen túl mitől hatásos ez a szónoklat?

- b.** Idézzetek fel további olyan filmeket, amelyekben fontos szerepet játszik egy-egy szónoki beszéd! Mutassátok be, milyen hatása volt a beszédnek az események alakulására!

- 2** Kántor Péter szerint „*a magyar irodalom talán legnagyobb szónoki beszéde Nemecek nevéhez fűződik*”. Olvasd újra a *Pál utcai fiúk* részletét, amelyben Áts Feri és Geréb fűvészkerti beszélgetése közben előbújik a rejtőzködő Nemecek. Szerinted miben áll a beszéd nagyszerűsége?

4. Gloria victis!

- 1** A *Gloria victis!* kifejezés jelentése *Dicsőség a legyőzötteknek!* Idézzetek fel olyan történelmi személyiségeket vagy irodalmi szereplőket, akik az ügyükért való harcban vereséget szenvedtek, de mégis tisztelet, elismerés illeti őket!

- 2** Pontozd 1–5-ig terjedő skálán, hogy az itt felsorolt értékek közül melyik mennyire fontos számodra: biztonság, őszinteség, hűség, szabadság, felelősségvállalás, gazdagság, béke, hatalom, presztízs. Ha választanod kellene, melyikről tudnál inkább lemondani, és melyikről egyáltalán nem?

- 3** Válassz az alábbi feladatok közül!

Gyűjts adatokat Walesről (történelem, látványosságok, hagyományok, érdekességek stb.)! Az összegyűjtött információk alapján készíts legalább öt indokot felsorakoztató ajánlót *Miért érdemes Walesbe látogatni?* címmel!

Nézz utána, milyen lehetett egy középkori főúri lakoma! Állíts össze egy menüsört, felsorolva az ételek nevét, megnevezve a hozzávalókat!

Amint arról Arany János *Toldija* kapcsán már hallhattál, a 16. századi Magyarországon a históriás énekmondók (leghíresebbek Tinódi Lantos Sebestyén és Ilosvai Selymes Péter) váról várra járva vitték az éppen aktuális és régmúlt események, hősök hírét. Versbe szedett históriájukat lantkísérettel adták elő, a hallgatóság tudósítása és szórakoztatása céljából. Nézz meg egy esti híradót a tévében, és írd belőle rövid históriás éneket, amelyet előadsz osztálytársaidnak! (Ha szeretnél, hangszeres kíséretet is alkalmazhatsz.)

Arany János: A walesi bárdok

Edward király, angol király
Léptet fakó lován:
Hadd látom, úgymond, mennyit ér
A velszi tartomány.

Van-e ott folyó és földje jó?
Legelőin fű kövér?
Használt-e a megöntözés:
A pártos honfivér?

S a nép, az istenadta nép,
Ha oly boldog-e rajt'
Mint akarom, s mint a barom,
Melyet igába hajt?

Felség! valóban koronád
Legszebb gyémántja Velsz:
Földet, folyót, legelni jót,
Hegy-völgyet benne lelsz.

S a nép, az istenadta nép
Oly boldog rajta, Sire!
Kunyhói mind hallgatva, mint
Megannyi pusztá sir.

Edward király, angol király
Léptet fakó lován:
Körötte csend amerre ment,
És néma tartomány.

Montgomery a vár neve,
Hol aznap este szállt;
Montgomery, a vár ura,
Vendégli a királyt.

Vadat és halat, s mi jó falat
Szem-szájnak ingere,
Sürgő csoport, száz szolgál hord,
Hogy nézni is tereh;

S mind, amiket e szép sziget
Ételt-italt terem;
S mind, ami bor pezsegve forr
Túl messzi tengeren.

Ti urak, ti urak! hát senki sem
Koccint értem pohárt?
Ti urak, ti urak!... ti velsz ebek!
Ne éljen Eduárd?

Vadat és halat, s mi az ég alatt
Szem-szájnak kellemes,
Azt látok én: de ördög itt
Belül minden nemes.

Ti urak, ti urak, hitvány ebek!
Ne éljen Eduárd?
Hol van, ki zengje tetteim –
Elő egy velszi bárd!

Egymásra néz a sok vitéz,
A vendég velsz urak;
Orcáikon, mint félelem,
Sápadt el a harag.

Szó bennszakad, hang fennakad,
Lehellet megszegik. –
Ajtó megöl fehér galamb,
Ősz bárd emelkedik.

Itt van, király, ki tetteidet
Elzengi, mond az agg;
S fegyver csörög, haló hörög
Amint húrjába csap.

„Fegyver csörög, haló hörög,
A nap vértóba száll,
Vérszagra gyűl az éji vad:
Te tetted ezt, király!

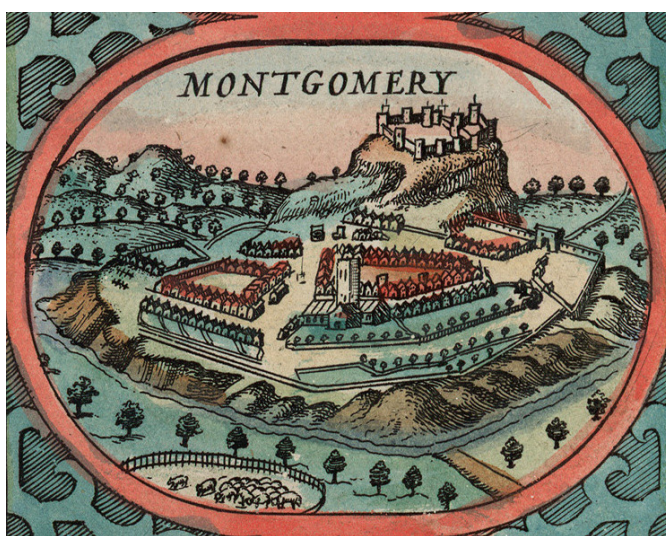
bárd: dalnok,
költő, aki meg-
énekli a nevezé-
tes eseményeket

fakó: sárgás-
szürke színű

pártos: lázadó

Sire: uram
(ejtsd: szír)

tereh: teher

Montgomery város (John Speed alkotása)

Levágva népünk ezrei,
Halomba, mint kereszt,
Hogy sírva tallóz aki él:
Király, te tetted ezt!”

Máglyára! el! igen kemény –
Parancsol Eduárd –
Ha! lágyabb ének kell nekünk;
S belép egy ifju bárd.

„Ah! lágyan kél az esti szél
Milford-öböl felé;
Szüzek siralma, özvegyek
Panasza nyög belé.

Ne szülj rabot, te szűz! anya
Ne szoptass csecsemőt!...”
S int a király. S elérte még
A máglyára menőt.

De vakmerőn s hivatlanúl
Előáll harmadik;
Kobzán a dal magára vall,
Ez íge hallatik:

„Elhullt csatában a derék –
No halld meg, Eduárd:
Neved ki diccsel ejtené,
Nem él oly velszi bárd.

koboz:
lanthoz
hasonló
pengetős
[hangszer](#)

lord-major: angol nagyvárosok
főpolgármestere (itt London
főpolgármesterére vonatkozik)

Emléke sír a lanton még –
No halld meg Eduárd:
Átok fejedre minden dal,
Melyet zeng velszi bárd.”

Meglátom én! – S parancsot ad
Király rettenetést:
Máglyára, ki ellenszegül,
Minden velsz énekest!

Szolgái szét száguldanak,
Ország-szerin, tova.
Montgomeryben így esett
A híres lakoma. –

S Edvárd király, angol király
Vágtat fakó lován;
Körötte ég földszint az ég:
A velszi tartomány.

Ötszáz, bizony, dalolva ment
Lángsírba velszi bárd:
De egy se birta mondani
Hogy: éljen Eduárd. –

Ha, ha! mi zúg?... mi éji dal
London utcáin ez?
Felköttetem a lord-majort,
Ha bosszant bármi nesz!

Áll néma csend; légy szárnya bent,
Se künn, nem hallatik:
„Fejére szól, ki szót emel!
Király nem alhatik.”

Ha, ha! elő síp, dob, zene!
Harsogjon harsona:
Fülembe zúgja átkait
A velszi lakoma...

De túl zenén, túl síp-dobon,
Riadó kürtön át:
Ötszáz énekli hangosan
A vértanúk dalát.

(1857. június)

4 A ballada első jelenetében (1–10. szakasz) egy királyi látogatás szemtanúi lehetünk, először a királyt, majd a vendéglátót és a vacsorát szemlélhetjük.

a. A 2–5. versszakban Edward király egy kísérőjével beszélget a walesi helyzetről. Milyen hangulatban indul a király erre a látogatásra? Milyen szavak, kifejezések, megfogalmazások

utalnak arra, hogy a győztes hadvezér pozíciójából, lenézően szemléli a walesieket? A válasz milyen fogadtatást sejtet?

- b.** Bár szokványosnak tűnik a vacsorajelenet, több dolog is előrejelzi a király és a vendéglátók ellentétét, a köztük lévő feszültséget, a bekövetkező tragédiát. Emelj ki olyan szavakat, kifejezéseket, részleteket, amelyek vészjóslóak, előre sejtetik a tragédiát! Figyelj a cím és a kezdősor ellentmondására, illetve az ismétlésekre, alliterációra is!

5 A következő jelenetben (11–14. szakasz) a királyt Montgomeryben látjuk, szemtől szemben a walesi nemesekkel.

- a.** Milyen hangnemben beszél velük? Figyeld meg az ismétléseket, a fokozást a király megszólalásában! Hogyan hangzik az ő szájából az előző jelenet ismétlődő részlete? Milyennek látjuk itt az előző jelenet méltóságteljesnek tűnő uralkodóját?
- b.** Edward király ragaszkodik ahhoz, hogy a leigázott walesiek énekmondói dicsőítsék őt tetteiért. Mit gondolsz, miért? Emeld ki azt a részt, amelyből kiderül, hogyan reagálnak a kérésére a lakomán részt vevő walesi urak! Értelmezd a reakciójukat!

6 **a.** Olvasd újra a bárdok megjelenését, énekét! Más-más a színre lépésük, koruk, daluk, mégis mind ugyanazt zengik. Miket énekelnek meg a dalnokok? Mi lehet a jelentősége annak, hogy három bárd szólal meg?

- b.** Olvasd el többször az egyes bárdokról szóló szakaszokat! Milyen költői eszközök és hogyan teszik erőteljessé ezeket a részeket?

c. Mit gondolsz, Edward király miért bünteti olyan kegyetlenül az ellenálló bárdokat? Miért tekintheti őket veszélyesnek? Milyen értéket, értékrendet képviselnek ők? Hát a király?

d. Mind Edward, mind a walesiek tisztában vannak vele, mit kellene másképpen tenniük ahhoz, hogy elkerüljék a tragédiát, mégsem teszik. Miért nem változtat a döntésén sem a király, sem az ötszáz walesi bárd? Szerinted melyik félnek kellene másképpen döntenie? Miért?

7 Edward király távozásakor már nem *léptet*, hanem *vág*tat. Hogyan hat az első szakasz módosított, variációs ismétlése?

8 **a.** Az ötszáz bárd kivégzésével Edwardnak az a célja, hogy elhallgattassa őket. A bárdok azonban a máglyán is énekelnek, a király pedig a ballada végén (24–27. szakasz) otthon, Londonban is a bárdok énekét véli hallani. Mit gondoltok, miért nem képes a király a győztesek elégedettségével nyugovóra térni a történetek után?

- b.** Párhuzamba állítható Edward sorsa más Aranyballadák hőseiével (pl. Ágnes asszony, Kund Abigél)? Ha igen, miért, ha nem, miért nem?

9 Amint megfigyelhetted, a ballada szövege tele van sajátos szórendű mondatokkal. Ez lehet egyszerűen

csak a rímkialakítás eszköze, de szolgálhatja a feszültségteremtést, egyes szavak kiemelését, érzelmi telítését. Olvasd újra az alábbi táblázatban szereplő mondatokat tartalmazó részt a balladában! Fogalmazd meg a táblázatbeli mondatoknak a számodra természetesnek ható szórendi változatát! Állapítsd meg, milyen hatást keltenek Arany sorai ahhoz képest, ahogy neked természetesen hatna a mondat!

Idézet	Természetesen ható változat	Az Arany-változat hatása
S mind, amiket e szép sziget Ételt-italt terem;		
Neved ki diccsel ejtené, Nem él oly velszi bárd		
S parancsot ád Király rettenetest		
Máglyára, ki ellenszegül, Minden velsz énekest!		
Ötszáz, bizony, dalolva ment Lángsírba velszi bárd		

10 A walesi bárdokhoz elsőként Zichy Mihály készített illusztrációt 1898-ban. Figyeld meg, a ballada melyik jelenetét ábrázolja az itt látható kép! Te melyik jelenetet tartod a legerőteljesebbnek a balladából?

11 Készítsetek fűrtábrát korábbi ismereteitek alapján a ballada műfajáról! Hogyan jelennek meg a balladai jellemzők A walesi bárdokban? Miért alkalmas ez a műfaj a walesi lakoma témájának kibontására?

12 A versről úgy tartja a közvélemény, hogy az 1848–49-es szabadságharcot leverő és keményen megtorló Ferenc József császár 1857-es magyarországi látogatása alkalmából született, üdvözlő vers helyett. Az irodalomtörténészek mai álláspontja szerint viszont a vers szakaszosan keletkezett 1857 és 1863 között, amikor végül megjelent (*Ó-angol ballada* alcímmel), tehát nem köthető közvetlenül a császári látogatáshoz. Arany János jegyzetét is írt hozzá, amelyben az angol történelmi vonatkozást emeli ki: „A történelem kétségbe vonja, de a mondában erősen tartja magát, hogy I. Eduárd angol király, Wales tartomány meghódítása (1277) után, ötszáz walesi bárdot végeztetett ki, hogy nemzetök dicső multját zöngve, a fiakat föl ne gerszthessék az angol járom lerázására.”

A verset korabeli olvasói egyértelműen **allegorikusan (rejtett jelentés szerint)** olvasták, vagyis Edward királyban Ferenc Józsefet, a walesi tartományban Magyarországot fedezték fel. A balladának ez az olvasata a jellemző a mai napig.

a. Mit gondolsz, Arany miért nevezhette az első megjelenés alkalmával óangol balladának versét, mintha nem saját műve, csak fordítás lenne? Az olvasóközönség számára miért lehetett mégis egyértelmű, hogy a vers a magyar helyzetről szól?

b. A balladában énekmondók olvassák a király fejére bűneit. A lant és a hozzá hasonló pengetős hangszerek gyakran tűnnek fel a költészet jelképeként, pl. Arany János *Letéstem a lantot* című versében is. A zenészek és a költők mellett még kinek a feladata és felelőssége lehet a közösség nevében szót emelni az igazságtalanságok ellen? Milyen hatása lehetett az ő köreikben a balladának?

13 *A walesi bárdok* rím- és ritmusképlete a *Szózat*éval mutat rokonságot. Mindkét vers időmértékes, jambikus lejtésű, azaz többségében jambusokból áll.

a. Elemezd mindkét vers ritmusát, és keress eltéréseket a két hasonló ritmus között! Milyen hatást keltenek a jambustól való eltérések?

b. *A walesi bárdok* rímelése bravúros: alliterációi (*földet, folyót*) és belső rímei (*folyó – földje jó*) mellett egyik leghatásosabb rímpárjának az *Eduárd – velszi bárd* párost tartják, amelyben az ellenfelek rímelnék egymással. Keress további olyan rímpárokat *A walesi bárdok*ban, amelyek szerinted hatásosak, figyelemfelkeltőek! Állapítsd meg a ballada rímképletét, majd hasonlítsd össze a *Szózat*éval!

c. Mit gondolsz, mi lehet az oka annak, hogy a király neve Eduárd és Edward alakban is előfordul?

d. Milyen más kapcsolatot fedezel fel a verselésen kívül *A walesi bárdok* és a *Szózat* között?

14 Írd meg a „híres lakomán” történeteket! Válassz az alábbi nézőpontok és szövegtípusok közül!

- Edward krónikása (fejezet történeti munkából)
- Montgomery ura (naplórészlet)
- az ősz bárd felesége (levél fiának)
- Edward kísérője (úti beszámoló)

15 *A walesi bárdok* nagy hatását mutatja, hogy számos művészeti feldolgozása született. Páronként válasszatok egyet az alábbiak közül, és válaszoljátok meg a kérdéseket!

kantáta: hangszerkíséretes énekelt mű

- ▶ [Karl Jenkins walesi zeneszerző kantátája](#) – Hogyan egészíti ki a zene a ballada hatását Karl Jenkins munkájában?
- ▶ [Gémes József animációs filmje](#) – Az animációban milyen képi megoldások, illetve milyen zene teszi hatásosabbá a szöveget?
- ▶ [Megzenésített vers Koncz Zsuzsa előadásában](#) – Koncz Zsuzsa zenés feldolgozásában különböző dallamú, ritmusú, előadásmódú zenei részek váltakoznak. Mi a szerepe annak, hogy a vers részletei zeneileg változatos formában jelennek meg? Melyik részlet tetszik nektek a legjobban?
- ▶ [Megzenésített vers a Kaláka együttes előadásában](#) – A zene dallama, ritmusa előadásmódja eltérő a ballada egyes részleteinél. Mi a szerepe annak, hogy a szöveg részletei zeneileg változatos formában jelennek meg? Melyik részlet tetszik nektek a legjobban?
- ▶ [Épületvetítés Cardiffban](#) – A vetítést Arany János születésének 200. évfordulóján tartották Cardiffban, Wales fővárosában. A képsort egy templom falára tervezték. Mit gondoltok, miért volt jó választás a helyszín? Hogyan teszik hatásossá a képi és zenei elemek a szöveget? Ha szeretnétek, vessétek össze a ballada angol fordítását a magyarral, figyelve arra, hogy melyik változatnak mi az erőssége!

- 16 a. Csordás Dániel [képregénye](#) aktualizálva jeleníti meg a ballada szereplőit. ([Videó](#) formájában is megtekinthető.) Vesd össze az I. (Nyakigláb) Edward királyról uralkodása idején hazájában készült, illetve a képregényben megjelenő ábrázolást! Miben korszerű a képregény-ábrázolás? Miben érhető tetten, hogy Arany János balladája alapján készült?

- b. A képregény alkotója korszerű figurákként ábrázolja a bárdokat is. Mi volt számodra a legmeglepőbb a megjelenítésükben? Találónak érzed az ábrázolásokat a mondandójukhoz?

- c. A szerző használja a jellegzetes képregényes eszköztárat (kiemelések, túlzó ábrázolások, ráközelítések, humoros képi elemek). Mit ad hozzá ezzel a ballada hatásához?

5. Értékelés

Készíts összehasonlító szövegértelmezést az alábbi kérdések mentén a fejezetben tárgyalt három fontos hazafias költeményről (Kölcsey Ferenc: *Hymnus*, Vörösmarty Mihály: *Szózat*, Petőfi Sándor: *Nemzeti dal*)!

- Kik a vers megszólítottjai?
- Milyen ismétlések fordulnak elő a versekben? Mi ezeknek a szerepe?
- Hogyan jelenik meg a múlt-jelen-jövő szembeállítás? Melyik kap nagyobb hangsúlyt az egyes versekben? Hogyan kapcsolódik ehhez a szabadság kérdése?
- Milyen szövegkörnyezetben fordul elő a magyar népnév? Hát a *hon* vagy *haza* szavak? Milyen nemzetfogalmat közvetít ezáltal a vers?
- Megítélésed szerint melyik vers miért lenne alkalmas nemzeti himnusznak?

- a.** 1989 óta január 22-e a magyar kultúra napja, mivel Kölcsey Ferenc erre a napra keltezte a *Hymnus* kéziratát. Csoportonként tervezetek meg egy műsort a magyar kultúra napjára! Minden csoportban legyen legalább egy valaki, aki a következő szerepet tölti be!

Kommunikációs szakértő: meghívót, sajtóhírt ír, plakátot, Facebook-eseményt készít

Díszlet- és jelmeztervező: megtervezi a helyszínt, a szereplők öltözetét

Irodalmi szakértő: javaslatot tesz a műsorban szereplő irodalmi szemelvényekre és az előadók személyére

Zenei szakértő: javaslatot tesz a műsorban szereplő zenei szemelvényekre és az előadók személyére

Vizuális szakértő: javaslatot tesz a kiállított/vetített képzőművészeti alkotásokra és az előadók személyére

Dramaturg: összerakja a műsorszámok sorrendjét, megírja az összekötő szövegeket

Technikus: előkészíti a kihangosítást, vetítést, összevágja a szükséges hang- és képanyagokat

- b.** Terveiteket mutassátok be egymásnak prezentáció formájában!

- c.** Az alábbi értékelőkártya szempontjai alapján értékeljétek egymás munkáját!

Értékelőkártya

Értékeljétek a bemutató csoport munkáját az 1–5-ös skálán! (1 jelenti a legkevesbé sikeres megoldást, 5 a legsikerültebbet.) Karikázzátok be a véleményeteket tükröző értéket!

A műsorhoz kiválasztott szövegek alkalomhoz illőek voltak.	1 2 3 4 5
A zenei összeállítás az irodalmi részt kiegészítette, összhangban volt vele.	1 2 3 4 5
A tervezett vizuális anyag talált az irodalmi-zenés összeállításhoz.	1 2 3 4 5
A műsorszámok egységes elképzelés szerint épültek egymásra.	1 2 3 4 5
A műsorszámok közötti összekötő szöveg segített kerekké tenni a szövegek, dalok, vetítések együttesét.	1 2 3 4 5
A meghívó- és plakátterv a műsorral összhangban készült.	1 2 3 4 5
A műsorhoz kiválasztott helyszín nagyságában, jellegében megfelel az előadásnak.	1 2 3 4 5
A tervezett öltözet összhangban van az előadással.	1 2 3 4 5
A műsor terjesztésére szolgáló eszközök (meghívó, plakát, sajtóhír, Facebook-esemény stb.) kreatívak, figyelemfelkeltők.	1 2 3 4 5
A műsor technikailag jól átgondolt, a lehetőségekhez igazodó.	1 2 3 4 5

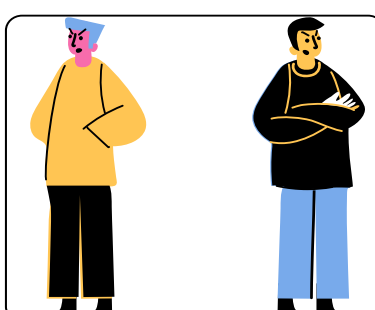
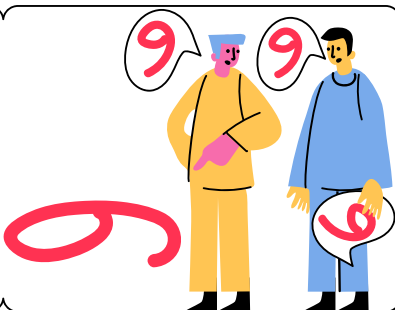
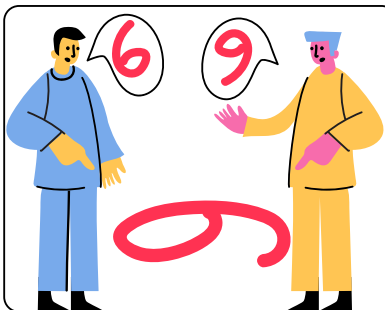
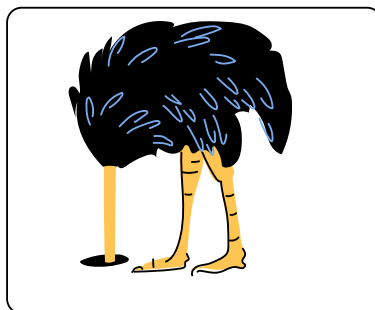
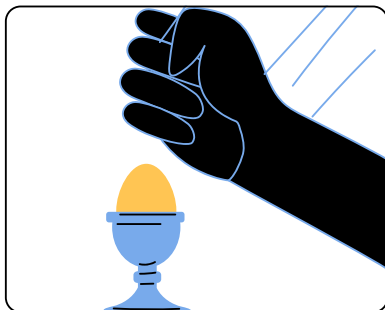
Az értékelőkártya kitöltése mellett dicséretkártyát is készíthettek az egyes csoportok szakértőinek, pl. a legkreatívabb kommunikációs szakértőnek, a legolvasottabb irodalmi szakértőnek stb.

- d.** A legsikeresebb tervet valósítátok meg az osztállyal!

IV. Értsünk szót egymással!

1. Konfliktusok

- 1 Mikor szoktuk az *Értsünk szót egymással!* kifejezést használni?
- 2 a. Jelentkezzen két diák, akik nem értenek egyet valamely kérdésben! Próbáljátok elmondani egymásnak a véleményeteket az *indian beszélgetés* nevű játékkal! A játék lényege az, hogy egymás kijelentéseit, mondatait fogalmazzatok újra mielőtt a sajátotokat elmondanátok. Ezt minden alkalommal tegyétek meg, amikor a társatoktól átveszitek a szót!
b. Nehéz volt indian beszélgetést folytatni? Miben segítheti az a beszélgetést, ha előbb a beszélgetőtárs mondatait újrafogalmazzatok? Miben akadályoz meg?
c. Ha mások is kedvet kaptak, próbálják ki párosával a játékot!
- 3 Milyen helyzetekben nehéz megértetnünk magunkat másokkal, illetve nehéz megértenünk beszédpartnereinket?
- 4 a. Készítsetek pókhálóábrát a *konfliktus* szóhoz!
b. A következő kijelentések közül melyekkel értesz egyet?
A konfliktus kimenete lehet az, hogy egyik fél győz, a másik pedig alulmarad.
A konfliktusban egyik félnek mindig igaza van.
A konfliktusban mindig az győz, akinek igaza van.
A konfliktus kimenete lehet az, hogy mindkét fél győztesnek érzi magát.
A konfliktus kimenete lehet az, hogy mindkét fél vesztesnek érzi magát.
- 5 a. Válaszd ki a képek közül azt, amelyik a leginkább jellemző a te viselkedésedre konfliktushelyzetben!

b. Taminak egy barátja olyan fotót hozott nyilvánosságra róla a megkérdezése nélkül, amit ő nem szeretett volna másoknak megmutatni. Az előző alponthoz szereplő képek közül minden csoport kap egyet. Adjatok elő egy helyzetet, amelyben Tami a csoportnak kiosztott képnek megfelelően reagál barátja tetteire!

6 a. Mutassa be két jelentkező Barni és Sára párbeszédét! A többiek figyeljenek arra, hogy milyen hangerővel adják elő a jelenetet, milyen gesztusokkal kísérik a megszólalásokat!

- Sára, én nem tudok tovább hallgatni.
- Nem tudsz vagy nem akarsz?
- Egyik sem. Hallottad Márta néni. Ha holnapig nem derül ki, hogy ki öntötte le a laptopot, lefújja a kirándulást. Csak mi ketten láttuk, hogy Matyi volt. El kell mondanunk.
- Arról szó sem lehet! Én nem leszek áruló.
- Én meg nem fogom hagyni, hogy miatta maradjon el a kirándulás. Március óta várja az egész osztály.
- Szóval áldozzunk fel bárkit, csak mert te kirándulni akarsz?
- Szóval szenvedjen mindenki, csak mert te félsz Matyi bosszújától?
- Ki mondta, hogy a bosszújától félek? Az eszedbe sem jut, hogy meg akarom védeni a barátunkat, aki...
- Nem is a barátunk! Alig beszélünk vele, veled meg kifejezetten szemét néha!
- Akkor nem volt bajod vele, amikor azt a drága fülhallgatót kaptad tőle születésnapodra!
- Nem értelek. Miért akarsz megvédeni valakit, akinek nincs gerince vállalni a tettei következményét?
- Te persze csupa gerinc vagy, amikor engem akarsz rávenni az árulásra, csak hogy Márta néni boldog legyen! Mindig ezt csinálod.
- Mit?
- Akárkit beköpsz, hogy te legyél a jógyerek.
- Hogy érted ezt? Mikor csináltam ilyet?
- Mindig ezt csinálod, mondom.
- Jó, akkor mondj egy példát.
- Milliót mondhatnék, nem véletlenül vagy Márta néni kis kedvence. Mindig téged küld le a táskájáért is. És mindig szépen felhozod, múltkor sem vetted ki a füzetét, hogy húzd ki a fekete pontjaimat, pedig kértelek! Mondjuk, nem lepődtem meg, tudtam, hogy nem lehet megbízni benned.
- Szóval nem lehet megbízni bennem, mert nem éltem vissza Márta néni bizalmával?
- Miért, meg lehet bízni benned?
- Igen!
- Akkor bizonyítsd be, és ne csak a táskára vigyázz, hanem a szádra is!

b. Miből adódott a beszélgetők közötti konfliktus?

c. Tett kísérletet valamelyik beszélő arra, hogy közös nevezőre jussanak? Ha igen, mivel próbálkozott? Társa hogyan fogadta? Ha nem, mi az, ami a magatartásukról elmondható?

d. Milyen eszközei jelennek meg az érzelm kifejezésnek a beszélgetés mondataiban és az előadók viselkedésében? Milyen érzelmek ezek? Milyen hatással vannak a beszélgetés kimenetelére?

- e. A beszélgetés kezdetén mindkét fél közli az álláspontját. Emeld ki azokat a szavakat, fordulatokat, amelyekkel azt jelzik, hogy nem nyitottak az övékétől eltérő megközelítésekre!

Sára árulásnak tekinti a Barni megoldási javaslatát, és ezzel kizárja mint lehetőséget. Mit mondhatna Barni a beszélgetés folytatásaként ahhoz, hogy ez ne jelentse az áruló címkével való azonosulást?

– [...] El kell mondanunk.
– Arról szó sem lehet! Én nem leszek áruló.
– Én meg nem fogom hagyni, hogy miatta maradjon el a kirándulás. Március óta várja az egész osztály.

Az álláspont magában foglalja azokat a nézeteket, meglátásokat, amelyeket a résztvevők az adott témával kapcsolatosan gondolnak, képviselnek. Ha a résztvevők álláspontjai különböznek, és sor kerül ezek összeütköztetésére, akkor konfliktushelyzet (egyet nem értés, vita, veszekedés) alakul ki.

Hogyan indíthatnák a beszélgetést úgy, hogy ne veszekedéssé váljon, hanem egymás álláspontjának a megértése legyen a cél?

- f. A beszélőtársak egymás kijelentéseit visszakérdezésükkel eltorzítják. Hogyan értelmezik át egymás elképzelését azzal, hogy a *feldlodoz* és *szenved* igékkel jellemzik a két lehetőséget?

Hogyan torzítja tovább a két elképzelést, hogy a *bárki* és *mindenki* általános névmásokat használják? Keresd a beszélgetés szövegében további olyan általános névmásokat, amelyeknek hasonlóan torzító szerepe van!

Milyen személyes érdeket feltételeznek a másik álláspontja mögött?

Milyen információk jelennek meg ezekben a kérdésekben, amelyek korábban nem hangzottak el, csak a beszélő feltételezését fogalmazzák meg? Keresd a szöveg folytatásában is olyan részt, ahol a beszélő tényként állít be valamit, ami igazából csak az ő feltételezése!

– Szóval áldozunk fel bárkit, csak mert te kirándulni akarsz?
– Szóval szenvedjen mindenki, csak mert te félsz Matyi bosszújától?

- g. *Milliót mondhatnék, nem véletlenül vagy Márta néni kis kedvence.* Sára ezzel a mondattal hárít, amit sokszor el szoktunk követni, ha nem tudjuk bizonyítani az állításunkat. Mivel járul hozzá a hárításhoz az, hogy a túlzás eszközével (*milliót mondhatnék*) is él?

- h. Kövesd végig a szövegben a személyeskedésre utaló nyelvi elemeket (pl. milyen eszközökkel tereli át Sára a beszélgetést a problémáról a beszélőtárs jellemére, milyen címkékkal minősíti Barnit)!

- i. Kérdések megfogalmazásával könnyebben megérthetjük társunkat: utánajárhathatunk, hogy miért mondhatta, amit mondott, mi alapján jutott arra a következtetésre. A beszélgetésben elhangzik

a Barni szájából az a kérdés, hogy *Hogy érted ezt?* Ez jó kérdés arra, hogy tisztázzák a felek a nézetkülönbségeket, félreértéseket. Ebben a helyzetben miért nem működik ekként?

j. Mi a különbség egy konfliktushelyzetben a legyőzés és meggyőzés között? Itt melyik történik?

k. Barni átgondolja, hogyan folytathatná a beszélgetést. A következő lehetőségek jutnak eszébe:

- ellentámadásba lendül, megpróbálja Sárát legyőzni
- megpróbálja Sárát meggyőzni
- megpróbál köztes megoldást keresni (kompromisszumot kötni Sárával)
- beleegyezik a Sára által felkínált megoldásba
- közösen olyan utat keresnek, amely mindkettőjük szükségleteinek/törekvéseinek megfelelő, vagyis amelyikben egyikük sem veszít (konstruktív problémamegoldás)

A megadott folytatási lehetőségek közül melyik során hangozhat el valamelyik fél szájából egyik vagy másik alábbi mondat(kezdet)?

- Nekem ez a kirándulás fontos lenne, de érdekel, te mi miatt választanád azt, hogy ne szólj.
- Nekem fontos, hogy az osztálytársaim megbíz hassanak bennem, és ne kapjanak büntetést miattam, de érdekel, te miért döntenél úgy, hogy elmondjuk, amit tudunk.
- Szeretném, hogy ezt bővebben kifejtsd, hogy biztosan jól értsem.
- Abban egyetértünk, hogy ...
- Igazad van abban, hogy ..., de úgy nézem, hogy azt már nem vetted figyelembe, hogy ...
- Mindketten szeretnénk kirándulni, és egyikünk sem szeretné, hogy Matyinak baja essen. Csak abban tér el a véleményünk, hogy ...
- Jónak látnám a te megoldásodat egy olyan helyzetben, amikor ..., most viszont azt is meg kell vizsgálni, hogy ...
- Ha Matyit megkérdeznénk, ...
- Gondoljuk át higgadtabban a lehetőségeinket!
- Van olyan megoldás, amire nem gondoltunk?

l. Írd át a fenti párbeszédet úgy, hogy a felek nyitottak legyenek egymás véleményére, és egymás megértésére törekedjenek!

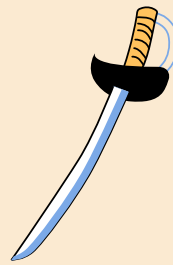
1 Sára és Barni beszélgetése veszekedéssé vált. Mindketten álláspontjuk nagyon határozott közlésével indították a beszélgetést. A konfliktusuk alapja egy érdekkülönbség volt. Az volt a céljuk, hogy saját érdekeiket érvényesítsék, nem az, hogy társuk hozzászólásait értő füllel meghallgassák, és annak álláspontját megértsék. Több esetben eltorzították azt, amit a másik mondott, és arra reagáltak, nem a másik fél szavaira. Beszélgetésüket érzelmi túlfűtöttség jellemezte, akár egymás szavába is vágtak. Azonban a konfliktushelyzetek megoldásának (akár *érdekkülönbségből*, akár *információs különbségből* fakadnak) vannak hatékonyabb módjai, amelynek során a beszédpartnerek közötti kapcsolat nem sérül, és nem a másik legyőzése vagy a feszültség levezetése a cél, hanem a probléma több nézőpontból való megismerése és a helyes álláspont megtalálása. Az álláspontok ütköztetésének egy ilyen módja a *vita*. Mi mindent tudsz, illetve tudtok a vitáról? Töltsétek ki a táblázat egyes oszlopait!

Előzetes tudásom	A csoportom előzetes tudása	Az osztály előzetes tudása

Tudtad?

A vitáról Szilágyi N. Sándor egyik írásában a következőket olvashatjuk: „Magyarul is gyakran mondunk olyanokat, hogy: *szócsata*, *szópárbaj* (egyébként a *vita* szó maga is a *ví(v)* töre vezethető vissza), a vitában megpróbáljuk a másik felet *legyőzni*, vagy legalábbis *meggyőzni*, ellene fordítani saját *fegyvereit*, érveinket *bevetjük*, a másik felet valamilyen érvel *lelőjük* (ha ugyan nem *visszafelé süll el*, amit odamondunk), *vagdalkozunk*, *állást foglalunk*, és azt aztán *keményen védjük*, a másik felet *megsemmisítjük* stb.” Ezek a kifejezések arra vezethetők vissza, hogy kapcsolatot létesítünk két fogalom a VITA és a CSATA között, a VITA fogalmát a CSATA fogalmán keresztül értelmezzük. Ezt a megfeleltetést a használt kifejezések alapján tudjuk kikövetkeztetni, vagyis onnan tudjuk, hogy a vitáról úgy gondolkodunk, mintha az egy csata lenne, hogy olyan kifejezéseket használunk a vita kapcsán, amilyeneket a csata kapcsán is szoktunk.

Mit gondolsz, miért használhatjuk azokat a szavakat, kifejezéseket a vita kapcsán, amiket a csata kapcsán szoktunk emlegetni?

Az ilyen *fogalmi metaforák* kiemelik a két jelenség egyező vonásait, és ezzel egyidőben elfedik azokat, amikben nem egyeznek meg. Miben más egy vita, mint egy csata?

Az említett fogalmi metafora szerint a vita olyan társalgás, amiben egyik fél győzedelmeskedhet, vagy olyan, amiben közös meggyőzésre lehet jutni?

2 A *vita* szavunkat többféle jelentésben használhatjuk. Mi itt az álláspontok ütköztetésének azt a formáját fogjuk így nevezni, amiben állást kell foglalni, és érvek, ellenérvek megfogalmazásával kell bizonyítékokat felsorakoztatni az álláspontok mellett. Ezekben az esetekben a cél az, hogy az adott problémát minél jobban megismerjék a felek, és így kiderítsék az igazságot, ami akár mindkét fél kezdeti elképzelésétől különbözhet. Mivel a bizonyítás tényekre alapozható, véleményről, ízlésről nem folytatható ebben az értelemben vita.

Az *érv* olyan állítás, amely valamilyen álláspontot igazol vagy cáfol. Az érveket tényekre alapozhatjuk, vagy olyan következtetésekre, amelyeket tényekből vonunk le. A jó érvhez szükséges, hogy a tények megbízható forrásból származzanak, és hogy a következtetéseink helyesek legyenek.

a. Az alábbi mondatokat rendezd T-táblázatba aszerint, hogy véleményt megfogalmazó mondatokról vagy tényt közlő mondatokról van szó! Emlékezz vissza: a tény olyan információ, amiről bizonyítani lehet, hogy igaz vagy hamis, a vélemény pedig olyan információ, amiről valaki (vagy egy csoport) úgy gondolja, hogy igaz, de ezeket sem bizonyítani, sem cáfolni nem lehet úgy, ahogy a tényeket.

1. A magyar a legszebb nyelv.
2. A *magyar nyelv értelmező szótára* szerint az anyanyelv az a nyelv, amelyet az ember legjobban és legszívesebben beszél, s rendszerint az, amelyet gyermekkorában, főként anyjától tanult.
3. Az ország törvényei alapján mindenkinek joga van az anyanyelvén tanulni.
4. Az ország törvényei alapján senkinek nincs joga az anyanyelvén tanulni.
5. Szomorú, hogy nem minden magyar gyerek ismeri a magyar irodalmat.

6. Úgy van rendjén, hogy a diák az anyanyelvén beszélhessen a tanáraival.
7. A diákok elképesztően túl vannak terhelve.
8. Romániában a magyar anyanyelvén tanuló diák eggyel több tantárgyból vizsgázik, mint a románul tanuló kortársai.
9. Romániában a román diákok is vizsgáznak anyanyelvből.
10. Romániában vannak olyan magyar anyanyelvű diákok, akik román tannyelvű iskolába járnak.
11. Az idegen nyelvekből átvett szavak elsilányítják a nyelvet.
12. Egyre több bizonyíték van arra, hogy azoknak a gyerekeknek az esetében, akik anyanyelvi gondjaik vannak, mint azoknál, akik nem az anyanyelvükön tanulnak.
13. Romániában egyes szakmák esetében csak az anyanyelvű diákok tanulhatnak.
14. Az UNESCO 2016-os adatai szerint világszerte az anyanyelvén tanul, amely nem az anyanyelve.
15. Az anyanyelv ápolása a kisebbségben és a többségben is fontos feladat.

- b.** Vizsgáld meg az **a.** alpontban véleményközlésként azonosított kijelentéseket! Emeld ki belőlük azokat a nyelvi elemeket, amelyek ellehetetlenítik, hogy a mondatról igazolható legyen, akár az, hogy igaz, akár az, hogy hamis (pl. azért, mert *értéktétele*t tartalmaznak).

Az olyan beszélgetéseket, amelyekben a felek egy véleményközlés kapcsán ütköztetik az álláspontjaikat, nem tekinthetjük vitának, ugyanis a felek az ilyen esetekben nem ugyanarról beszélnek. Ha például valaki azt állítja, hogy a magyar a legszebb nyelv, valaki más pedig az ellenkezőjét, akkor mindkettő arról beszél, hogy ő mit gondol a magyar nyelvről. Vagyis két különböző dologról beszélnek: mindkettő a saját tetszéséről/nemtetszéséről. Egyikük véleménye sem teszi érvénytelenné a másikat, viszont bizonyítani egyikük sem tudja az igazát. Ahhoz ugyanis előbb valahogy el kellene döntenünk (mégpedig egyértelműen), hogy mitől szép egy nyelv, aztán ezeket a szempontokat minden létező nyelv esetében megvizsgálni, végül a kapott eredményeket összehasonlítani. Ebből a három lépésből már az elsőt elbukunk.

- c.** Az előzőekben a véleményt úgy definiáltuk, hogy olyan információ, amiről valaki (vagy egy csoport) úgy gondolja, hogy igaz, de ezeket sem bizonyítani, sem cáfolni nem lehet úgy, ahogy a tényeket. Az alábbi mondatokban olyan összetett szavakat találsz, amelyekben az egyik elem a *vélemény* szó. Állapítsd meg, hogy ezekből melyiknek olyan a jelentése, hogy összefér ezzel a definícióval! Ami nem, az mit jelent?
1. Az orvosi szakvélemény szerint nem maradandóak a sérülései.
 2. Közvélemény-kutatás zajlott a médiafogyasztási szokások felmérésére.
 3. A véleményvezér hatással lehet arra, milyen témák kapjanak nagyobb figyelmet a közöségben.
 4. A szabad véleménynyilvánítás az egyik alapvető emberi jog, a szólásszabadság része.

d. Adj példát olyan mondatokra, amelyekben a *vélemény* szó nem összetett szó része, és mégsem az általunk megadott jelentésben szerepel!

- 3 a. Egy képzeletbeli vonal mentén álljatok sorba aszerint, hogy mennyire értetek egyet a következő állítással! Ha az az álláspontotok, hogy teljesen egyetértetek vele, akkor álljatok a vonal egyik végére, ha az, hogy egyáltalán nem értetek egyet, akkor a másikra! Akik részben egyetértenek, részben nem, azok álljanak a két végpont közé! Beszélgetsetek arról, hogy ki miért állt a vonal kiválasztott pontjára!

Hátrány származik abból, ha a gyerek nem anyanyelvén tanul.

- b. Ha egy vita során az a. pont állítása mellett vagy ellen érvelnél, akkor melyek lennének azok a tények a 2. feladatból, amelyeket fel tudnál használni az álláspontodnak megfelelően? Válogassátok szét a 2. feladatban azonosított tényeket három csoportba!

- ▶ Az állítást bizonyító tény(ek):
- ▶ Az állítást cáfoló tény(ek):
- ▶ Sem bizonyításra, sem a cáfolásra nem használható tények:

- c. Érveket tényekre alapozhatunk. Az érvek bizonyításként szolgálnak az álláspontunk mellett és egyben a másik álláspont ellen. Építsd fel az érvedet! A feladat előző pontjaiban gyűjtött információid alapján egészítsd ki a megadott mintát!

Azt állítom, hogy ...[a választott álláspont]... azért, mert ...[bizonyíték: általad választott tény]...

- d. Alkoss további érveket! Az alábbi tények és források felhasználásával fogalmazd meg az álláspontod mellett és ellen szóló érveket!

Bizonyított tény, hogy azok a gyerekek, akiket nem az anyanyelvükön tanítanak, lényegesen rosszabbul teljesítenek társaiknál. (Világbanki jelentés, 2021)

ÁTLÁTSZÓ ERDÉLY

Rólunk

Témáink

Van infód?

EN RO

Támogass

A nyelvtanulás költségeit viszonylag könnyen lehet kvantifikálni, de ez a hátránynak csak az egyik, jól látható dimenziója. Svájcban például Francois Grin foglalkozik azzal, hogy a GDP hány százalékába kerül az, hogy az ország oktatása többnyelvű (1 százalékpont alatt), és hogy ez nem is sok az előnyeihez képest.

A quibec-i kétnyelvűsítés költségei is jól nyomonkövethetők: a francia nyelv használatát szabályozó nyelv charta betartatása a '90-es években a GDP

Az Iskola Alapítvány magyar állami támogatással 2500 kisiskolásnak biztosít ingyenes étkeztetést és iskola utáni pedagógusi felügyeletet. (Népújság, 2022. február 4.)

	Román tananyelvű osztályok				A kisebbségek anyanyelvén folyó oktatás			
	V. oszt.	VI. oszt.	VII. oszt.	VIII. oszt.	V. oszt.	VI. oszt.	VII. oszt.	VIII. oszt.
heti minimum óraszám	26	28	30	30	28	31	34	33
heti maximum óraszám	28	30	33	34	30	33	36	36

1. Táblázat. A 2016. április 5-i miniszteri rendelet óta érvényes kerettanterv óraszámai V–VIII. osztályban

Vekerdy Tamás már a kilencvenes években leszögezte, hogy „az anyanyelv biztos tudása az erőteljes és mélyreható gondolkodás kifejlődésének előfeltétele”. (*Nők Lapja* 1996/10: 45)

Szépe György szerint „lényeges hátrány – egyes esetekben behozhatatlan hátrány – származik abból, hogyha a gyermek más nyelven kezdi tanulmányait, mint amely nyelven otthon beszél”. (Szépe György: *Anyanyelv, nyelvi politika, oktatás. Magyar Nyelv* 1985: 267–279.)

Az anyanyelv használata erősíti a tanuló-tanár interakciókat, amelyek a tanulói tanulás nagy részéért felelősek, és lehetővé teszi a tanárok számára, hogy a tanulók előzetes tudására – az iskolán kívül megszerzett nyelvi készségekre és háttérismertekre – építsenek az új fogalmak tanításakor. (Világbanki jelentés, 2021)

Nyisd meg a <https://manuale.edu.ro/> honlapot, és nézz utána annak, hogy V–VIII. osztályban biológiából és földrajzból milyen tankönyvkínálatot találsz román, magyar és német diákok számára!

Szabó Ödön elmondta, nagyon fontos az, hogy az elmúlt időszakban a magyar oktatási háttér infrastruktúrája sok helyen megújult. Ez azt mutatja, hogy intézményzeti vezetünk az elmúlt években prioritásként kezeltek az oktatási háttér fejlesztését. Ugyanakkor pozitív irányba indult a román nyelv oktatásának minősége is, ami előfeltétel, miszerint ha egy diák anyanyelvi oktatásban részesül, ugyanannyi elvárhatója a román nyelvet is. Az elmúlt időszakban indult el az a pályázat, amelynek keretében 9 millió eurót fordítanak arra, hogy a kisebbségi oktatásban részt vevő, román nyelvet oktató pedagógusoknak új segédanyagokat, új, a tantervhez illeszkedő módszertani képzést biztosítsunk. „A feladatunk az, hogy minél több szülő meggyőződjen arról, hogy itt van magyar

„A feleségem nem magyar anyanyelvű, ezért nem tud segíteni a magyar iskolába járó gyerekünknek a házi feladatokban, én pedig egész nap dolgozom.” (Zoltán, apuka)

Az Egyesült Államok Nemzetközi Fejlesztési Ügynöksége (USAID) *Planning for Language Use in Education* című kézikönyve több kutatási tanulmányt is idéz, amelyek megerősítik, hogy az oktatási nyelvnek az otthon nyelvétől való különbsége nagyobb mértékben érinti negatívan az alacsonyabb társadalmi-gazdasági státuszú diákokat, mint magasabb jövedelmű társaikat. (USAID 2015)

- e. Az alábbi példák miért nem szolgálhatnak érvek alapjául?
1. A nagybátyám sem tanulhatott az anyanyelvén, és nem is vitte semmire az életben.
 2. Láttam a hírfolyamomban, hogy vizsga után sokan megbánták a tannyelváltást.
 3. A mateket mindegy, milyen nyelven tanulod.
 4. „Minden nemzet a maga nyelvén lett tudós, de idegenen sohasem.” (Bessenyei György, 1778)
 5. Szeretem az anyanyelvemet.
 6. Tény, hogy mindezt sokkal izgalmasabb lenne magyarul olvasni.
 7. Mert én azt mondtam.
- f. Megalkotott érveitek felhasználásával próbáljatok ki egy vitát a vitaháló módszerrel!

1 Érvelni nemcsak vitahelyzetben szoktunk, hanem mindig, amikor álláspontunkat, meggyőződésünket fejtjük ki bizonyos kérdésekkel kapcsolatban, vagy több nézőpontból akarunk megvizsgálni egy problémát. Azonban olyankor is figyelni kell arra, hogy a rendelkezésünkre álló tényekből a megfelelő következtetéseket vonjuk le.

a. Milyen álláspontot képviselnek a beszélgetésben részt vevő felek? Miből állapítottad meg?

– Szia, akkor beszélhetünk? Most ráérsz?

– Igen, persze, azért adtam meg a számomat. Szóval, ha jól értem, egy iskolai projektről van szó.

– Pontosan. Csoportokban készítünk bemutatókat, minden évben van egy ilyen. Tavaly az ország különböző régióit mutattuk be, idén pedig a Magyarországgal szomszédos országokat. És minden csoportnak interjút kell készítenie egy ott élő magyarral. Gondolom, sejtetd, hogy mi Romániát kaptuk.

– Igen, ez elég nyilvánvaló, de hogyan találtál meg pont engem?

– Amikor adatokat gyűjtöttem, láttam a neved egy cikkben. Ott csak annyit írt, hogy amikor megnyertél egy országos versenyt valami reál tárgyból, szóvá tetted a kisebbségi nyelvi jogokat. Erről keveset tudok, úgyhogy kérdeznék, ha megengeded.

– Mi érdekel?

– Az, hogy pontosan mi is a problémátok. Ha jól értem, kisebbségben éltek egy másik országban, ahol régebben nagyon sok elnyomó törvény volt, de ezek a törvények már nem érvényesek. Egy youtuber, akit követsz, mondta, hogy a világon a legtöbb kisebbség rosszabb helyzetben van, mint ti. Apukám is járt tavaly Csíkszeredán, és csak olyanokkal találkozott, akikkel tudott magyarul beszélni. Nem értem, hogy akkor milyen nehézségeitek vannak. Úgy tudom, a mostani törvények megengedik, hogy mindenki az anyanyelvén tanulhasson, mindenhol szabad magyarul beszélni, és ahol vannak magyarok, oda mindent magyarul kell kiírni... Ez miért nem elég?

– Mert továbbra is nagyon sok helyzetben nem használhatjuk az anyanyelvünket. És az sem működik mindenütt a gyakorlatban, amit a törvények kimondanak. Például sok helyen nem tudod magyarul intézni az ügyeidet, mert a hivatalokban nincsen magyarul tudó alkalmazott.

– Nekem természetesnek tűnik, hogy ilyen helyzetben az állam hivatalos nyelvét használjuk.

– Ott is, ahol törvény szabályozza, hogy minden dokumentum és felirat legyen meg a kisebbség nyelvén?

– Ha belegondolok, én sem örülnék, ha itt Magyarországon egyszer csak kicserélnék a feliratokat valamilyen más nyelvű feliratokra, csak mert elég sokan vannak, akik olyan nyelven beszélnek. Ha mondjuk beköltözne hozzánk a faluba három japán család, akkor most az egész falunak meg kellene tanulnia, hogy minek mi a japán neve?

– Hát azért mi nem három arra járó japán család vagyunk! De különben is félreérted, nem lecserélni szeretnénk a feliratokat, csak kiegészíteni. Nem azt kérjük, hogy tegyenek ki a román helyett magyar feliratokat, csak annyit, hogy mindent írjanak ki két nyelven.

– Szerintem nem várhatjátok el, hogy ne kelljen megtanulnotok az állam nyelvét! Én nem szeretném, hogy Magyarországon legyenek olyan városok, ahol magyarul még egy kenyeret sem lehet kérni, mert nem értik. Ha az országnak egy része nem tudna rendesen magyarul, akkor az már nem is lenne Magyarország! El sem tudnám ezt képzelni.

– És azt el tudnád képzelni, hogy magyarként más nyelven kell kitöltened minden űrlapot, kórházba kerülsz, és más nyelven kell elmondanod, hogy mi fáj, elveszíted az irataidat, és a rendőrségen más nyelven kell elmondanod, hogy mi történt?

– Igazad van, ez is elég rossz lehet... De azt hiszem, nincs más lehetőségek: vagy vállalkozok, hogy Romániában románul beszéltek, vagy ide költöztök Magyarországra, és itt lehet mindent magyarul.

b. Keresd a szövegben olyan részeket, amelyek az alábbi hibás bizonyítási/meggyőzési módokat példázzák!

Egyedi példa

Saját elszigetelt példával vagy csak hallomásból ismert történettel bizonyít a beszélő.

Szalmabáb

A vitázó ellenfele állítását megváltoztatja, és az elferdített kijelentéssel száll vitába (pl. téves következtetést von le, és az ellenérvel).

Tekintélyre hivatkozás

Egy vagy több (a beszélő vagy a közösség által) elismert személy véleményét mérvadónak, bizonyító erejűnek állítja be a beszélő (akkor is, ha az illető pl. nem annak a témának a szakértője, amiről éppen beszél).

Csúszós lejtő

Az eredeti állítást úgy próbálja cáfolni vagy támadni, hogy úgy állítja be, mintha az szükségszerűen egy eseménysorozat elindítója lenne, és olyan „lavináját” indítaná el további eseményeknek, amit már megállítani sem lehet, és ami valami rettenetes végeredményhez vezet (ezt a végeredményt meg csak akkor lehet megakadályozni, ha már a kiindulópontnál leállítjuk a folyamatot).

Hibás analógia

Párhuzamot von két dolog, esemény stb. között, amelyek bizonyos szempontból valóban hasonlóak, de aztán olyan helyzetre alkalmazza, amelynek a szempontjából ezek pont nem hasonlítanak.

Hamis dilemma

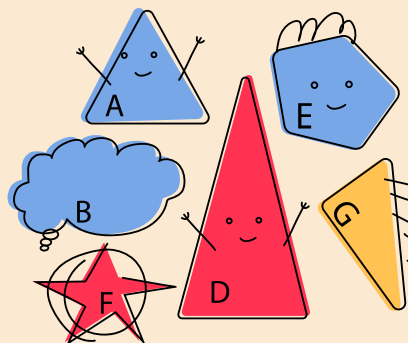
A vitázó kettőre szűkíti a választási lehetőségeket, ezzel észszerű választási lehetőségeket „rejt el”.

Tudtad?

A logika az érvényes következtetések és bizonyítások tudománya. A logikában a *vagy* megengedő értelmű. Ha például azt mondom, hogy *brunginak* azokat a figurákat nevezem ezután, amelyek háromszög alakúak vagy kék, akkor ebben az értelemben *brungi* lesz az A, D, G és B, E figura. Vagyis akár csak az első tulajdonság igaz, akár csak a második, akár mindkettő: mindenképp igaz az, hogy az adott figura egy *brungi*.

A mindennapi beszédben a *vagy* szót általában nem így használjuk, hanem kizáró értelemben. Ilyenkor két olyan választási lehetőséget kínálunk fel, amelyek (legalábbis a beszélő elképzelése szerint) kizárják egymást, pl. *Holnapra megcsinálsz a projektet, vagy van egy négyesed./ Írjál neki, vagy hívd fel telefonon!* A két tagmondat közötti viszony **választó mellérendelés**, amit többnyire úgy találunk, hogy egyszerre csak az egyik tagmondat lehet igaz, mindkét tagmondat nem.

A *vagy* kizáró értelmében a fenti ábrák közül melyiket lehetne *brunginak* nevezni?

Egymást kizáró választási lehetőséget más nyelvi formában is ki tudunk fejezni, mint a *vagy* szóval való összekapcsolás, pl. *Ha nem csinálsz rendet a szobádban, akkor ma nem telefonozhatsz.* Ennek a mondatnak az igazságából következik-e az, hogy ha rendet csináltál, akkor telefonozhatsz? Hát abból, hogy *Ha nem csinálsz rendet a szobádban, akkor és csakis akkor ma nem telefonozhatsz?*

- 2 Az anyanyelv nemzetközi napja (február 21.) alkalmából az UNESCO pályázatot hirdet VIII. osztályos diákok számára. Pályázni egy érvelő szöveg megírásával lehet az anyanyelven való oktatás választása mellett. Az általad ismert és a fejezet során gyűjtött információk segítségével írd meg egy érvelő szöveget, amelyről úgy gondolsz, hogy meg tudná nyerni a pályázatot elbíráló zsűrit!

Az érvelő szöveg szerkezete

A bevezetés célja az érdeklődés felkeltése, itt kell szerepelnie a témamegjelölésnek, itt fogalmazzuk meg az álláspontot: vagyis azt, hogy mit akarunk cáfolni vagy bizonyítani.

Pl. így is kezdheted az álláspontod megfogalmazását: *A továbbiakban bizonyítani kívánom, hogy... / Amellett érvelek, hogy... / Álláspontom az, hogy...*

A tárgyalásban történik a téma igazi részletezése, ebben a részben bizonyítjuk állításainkat, kifejthetjük az érveinket.

Érveidet pl. így vezetheted be: *Az alábbi érvek szólnak álláspontom mellett: elsőként, ... másodikként, ... harmadikként az, hogy...*

A befejezés fő célja az összefoglalás: összegezzük eddigi mondanivalónkat, megfogalmazzuk a következtetést.

Például így zárhatod a szöveget: *Azt a konklúziót vonhatjuk le, hogy... / Arra a következtetésre jutunk, hogy... / Következésképpen elmondható...*

2. Normakövetés

1 Egy korrekt vita során nem a vitapartner ellen irányulnak az érveink, hanem a másik álláspont ellen. Ha egy érvet nem a tartalma, hanem a képviselője személye miatt nem fogadok el, a vita személyeskedésbe torkollhat. Az *ad hominem* a hibás meggyőzési/bizonyítási módok egyik típusa. Pl. *Előbb tanulj meg rendesen beszélni magyarul, aztán tárgyalunk.*

a. Felhasználva mindazt, amit az előző években erről tanultatok, vitassátok meg, mit jelent az, hogy valaki „rendesen beszél magyarul”! Példázatok olyan helyzeteket, amikor nem ugyanaz minősül rendes magyar beszédnek! Milyen tényezőket kell figyelembe venni ennek eldöntéséhez?

b. A fenti típusú megfélemezés gyakran ér olyan beszélőket, akik a magyar nyelv valamely *kontaktusváltozatát* beszélnek. Tapasztalataitok alapján soroljatok fel olyan jellemzőket, amelyekből megállapítható rólunk, hogy az anyanyelvváltozatunk egy romániai magyar nyelvváltozat!

„A magyar államhatárokon kívül élő magyarok kontaktusváltozatait beszélnek nyelvünknek, vagyis az egynyelvű magyarországi magyarok nyelvétől többé-kevésbé eltérő, a két- vagy többnyelvű környezet hatására mutató változatokat beszélnek. Azok is, akik a többségi nyelvet nem beszélik és nem is értik, mert az ő magyar anyanyelvükben is vannak szlovák, román stb. hatás következtében keletkezett, a magyarországi magyarban ismeretlen nyelvi elemek és szabályok.” (Kontra Miklós)

2 Gyakori *ad hominem* kötekedés a következő is: *Osztod itt az ésszt, és még helyesen írni sem tudsz.* Összefügg-e a helyesírás tudása és a műveltség vagy egy adott témában való jártasság? Vitassátok meg!

3 a. A következő e-mail szövegéből keresd ki azokat a szavakat, amelyek nem az érvényben lévő szabályozás szerint vannak írva! Döntsd el, hogy ezekből melyik szó írása fakadhat a helyes alak nem ismeréséből, és melyik „melléütésből”! A hibákat T-táblázatba írd ki a szövegből!

Pál Pötyi

címzett: én ▾

13:55 (50 perccel ezelőtt)

Kedves Tanár nő!

Ayért döntöttem úgy, hogy írok a tanár nőnek, mert nem sikerült elkészíteni a kis előadást a magyat helyesírás alap elveiről. Őgy keztem, hogy kerezsgéltem az interneten és találtam is sokmindent, de nem értedtem meg mit is kel ebből be mutatni. Plussz megakartam próáblni, hogy lejátszak egy vidót, de a kedvenc videósaimnál, nemvolt semmi ehez a témához. Szóval azért írtam most, hogy kapahtnéke másik témátvagy muszály. ezzel küzködgyek mert nincxs semmi ötletem. Cask szólni akartam,hogy elakattam, mert a tanár nőis kérta, hogy szóljunk ha baj van. És hogy a tanár nő ne higye, hogy megse próbáltam. Jóét!

Üdvözlettel

Pötyi!

- b.** Vessétek össze megoldásaitokat, és beszéljétek meg, hogy mi a különbség az elgépelés és a helyesírási hiba között! Melyik hibátípust lehetne felszámolni, ha a szerző újraolvasná a szöveget, mielőtt elküldi a levelet?
- c.** Javítsd ki a táblázatba bekerült, helytelenül írt szavakat, szókapcsolatokat és a szöveg írásjelezési hibáit!

Az írás illemtanához tartozik, hogy tekintettel legyünk az olvasóra. Az elgépelés, bár nem jelenti azt, hogy a szöveg írója nincs tisztában a helyesírási szabályokkal, mégis ugyanúgy zavaró az olvasó számára, mint a helyesírási hiba: mindkettő megakaszt az olvasásban, ezért kevésbé tudunk figyelni a tartalomra.

- 4** **a.** A helyesírás egy olyan **norma**, amely a beszéd írásos lejegyzésének módját szabályozza. Eddigi ismereteitek alapján és saját meglátásaitokat felhasználva gyűjtsetek össze, hogy mi szólhat az írásmód egységes szabályozása mellett vagy ellen!

norma: szabvány, amely előírja a követendő mintákat, és az előírás be nem tartásához negatív következményeket helyez kilátásba

- b.** Mit gondoltok, mekkora lenne a változatosság, ha mindenki úgy írná le az egyes szavakat, ahogy neki tetszik? Miben várhatók eltérések, és miben nem?

- 5** A magyar helyesírási norma kidolgozásában különféle szempontok érvényesültek. A legkézenfekvőbb szempont egy nyelv írásnormájának kialakításában az, hogy az írás kövesse a hangzást, amennyire azt a hang-betű megfelelések megengedik. Ez nevezik a **fonetikus elvnek** vagy hangjelölő írásmódnak. Ilyet látunk pl. a *vár*, *hamu*, *kapsz* stb. szavakban, ahol tehát a magyar nyelv szokásos betű-hang megfelelései érvényesülnek.

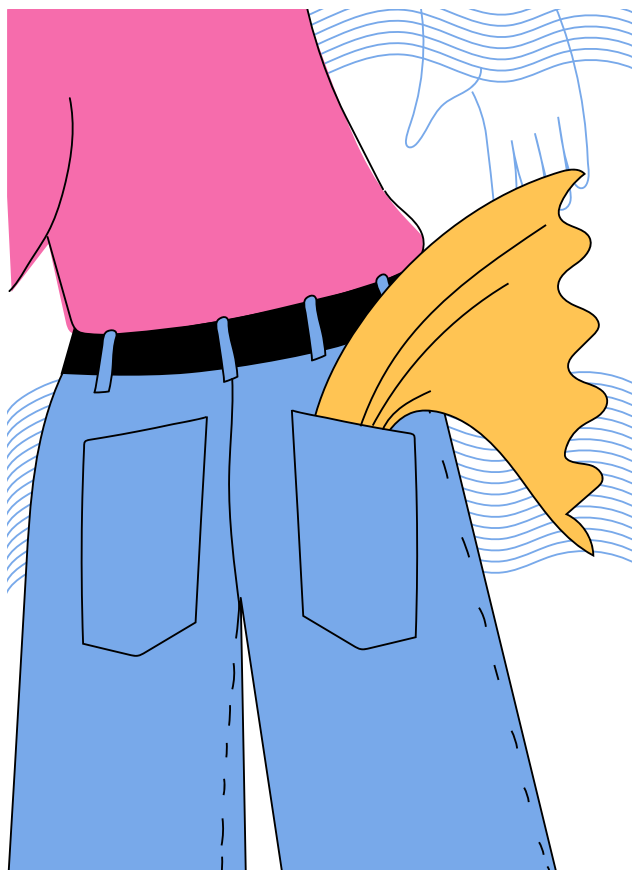
- a.** Keresd olyan szavakat a magyarban, amelyekben nem érvényesülnek a magyar nyelv szokásos betű-hang megfelelései, mert különböző hangok jelölésére ugyanazt a betűt használjuk, vagy ugyanazt a hangot különböző betűkkel jelöljük!

- b.** Ötleteljétek! Mi lenne a következménye annak, ha a fonetikus elvet következetesen minden szó esetében meg akarnánk valósítani? Egységesülést vagy elkülönülést eredményezne? Miért?

- c.** A részlet Dugonics András 1788-ban megjelent *Etelka* című regényéből származik, amelyet az első magyar regénynek tartanak. Keresd ki a szövegből azokat a szavakat, amelyeket a szöveg szerzője a fonetikus elv alapján írt, de amelyek esetében a mai szabályozás szerint ez nem lenne elfogadható írásmód! Add meg az aktuális szabályzatnak megfelelő alakjukat!

Tanítsd - meg minden ellenségeidet , minden irigyeidet , édes Hazám - fia , a' Magyarok' Istene. Légy olly bizodalommal hozzá , olly reménységgel felőlle : hogy , még azon Magyarok' Istene élni fog , mind-addig Országunk' fen-tartását el-nem hagygya , bődögülését meg-nem-gátollya. — Ha valaha meg-eşik , hogy a' Vitéz Magyaroknak ama' nagy Istene Országunkat el-hágnyi lártfzattatna , meg-ne ütközzetek rajta , édes Féleim ! Ha mindgyárt nem egyébbel-is , csak éppen e' kurta fohászokdaskával járúlljatok hozzája : Él még a' Magyarok' Istene ! és meg-láttjátok , hogy ügyeiteket minden bizonnyal meg-enyhíti ; meg-gátlott szerencséteket elő -mozdítja , Él tehát a' Magyarok' Istene ! Él annak nagy hatalma.

6 A javításotok eredményeként nagyrészt olyan alakokat kaptatok, amelyek írásmódja egy másik elvet követ. Ez az elv **nem a kiejtést tekinti mérvadónak, hanem a szókép állandóságát, vagyis azt, hogy egy adott elem mindig ugyanolyan formában jelenjen meg, még akkor is, ha más elemek társaságában másképp hangzik, mint önmagában.** Például a *víz* szó a legtöbb magyar nyelvváltozatban hosszú magánhangzóval hallatszik, a *vízi* azonban nem, mégis az írásmód megőrzi a toldalék nélküli alak formáját. Vagy a *zseb* szó végén /b/ hangot hallunk, de a *zsebkendő* szóban már /p/-nek hangzik a szó utolsó mássalhangzója. Írásban viszont a szó elemeinek felismerhetősége végett megtartjuk a *zseb* írásmódot, vagyis azt, amit hangzás alapján is íránk olyankor, amikor a *zseb* szót önmagában hangoztatjuk. Magyarán a *zsebkendő* szót írásban szételemezzük *zseb* és *kendő* elemekre, ahogy a *vízi* szót is *víz* és *-i* elemekre. **Ezt az elvet a szóelemzés elveként szokták emlegetni.**

a. Az osztály egyik része egészítse ki egyénileg az első táblázatot, másik része a másodikat, majd mindenki vesse össze a helyesírási szabályzat szerint írott alakokat azzal, amit a kiejtés alapján íránk! Próbálj szabályt megfogalmazni, megfigyelve azoknak a hangoknak a környezetét is, amelyeket különböző betűkkel jegyeztél le az *írás* és *ejtés* oszlopba! A feladat megoldásához segítségedre lesz, ha felidézed, mit tanultál tavaly a zöngés-zöngétlen mássalhangzó párokról.

A.

Írása	Ejtése	Írása	Ejtése
zsebkendő		zsebgomb	
eldobtam		dobd el	
hídfő		hídvég	
elfogsz		elfognak	
mézsárga		mézből	
bézs póló		bézs zokni	
rongyszatyor		rongybaba	

B.

Írása	Ejtése	Írása	Ejtése
lapzártá		lapszám	
kapd el		elkaptam	
hátgerinc		hátpárna	
lökös		löktük	
halászbót		halászkés	
narancsdarab		narancskarika	
nyolcból		nyolcszor	

b. Az **A.** és a **B.** feladattal dolgozók párban vessék össze a megoldásaikat: miben különböznek? Az összevetés alapján egészítsétek ki a szabályotokat!

- c. Figyeld meg az alábbi szavak írott és hangzó alakját is! Mivel kell kiegészítened a korábbi általános szabályotokat a *v* és a *h* mássalhangzókra vonatkozóan?

A.

Írása	Ejtése	Írása	Ejtése
nyelvtan		ötven	
távkapcsolat		sok vonat	
ívszélesség		vadászva	
öviparcella		képvágó	

B.

Írása	Ejtése	Írása	Ejtése
fogház		cseh gomba	
adhat		pléhdoboz	
lábhoz		juhunda	
Százhalombatta		méhzizégés	

- d. Az A. és a B. feladattal dolgozók vessék össze a megoldásaikat: miben különböznek? Az összevetés alapján egészítsétek ki a szabályotokat!
- e. A szóelemzés elve a magyarban nem érvényesül következetesen. A táblázat 2. oszlopának szavaiból hozz létre olyan szóalakokat, amelyeneket az 1. oszlopban látsz! Írd be a kapott szóalakokat a táblázat utolsó két oszlopából a megfelelőbe! Megadtunk néhány megoldást is.

Minta	Szavak	A kiejtés elve szerint kell írni	A szóelemzés elve szerint kell írni
zombivá	sárkány, köd, gyerek	köddé	
autóval	szekér, lapát, ez		
útra	ez, az		
várd	fűt, tanít, félt, küld, kezd		fűtsd
dobjon	fest, üt, hoz, játszik	hoyzon	

- f. A szóelemző írásmód elvének következtében előfordulhat, hogy ugyanazt a hangot sokféleképpen kell írni. Pl. a /ggy/ hangot nem mindig ggy betűvel kell írni (mint pl. *meggy* szóban), hanem *dj*, *ddj* vagy *gyj* betűkapcsolatként (pl. *padja*, *megfeddjük*, *hagyja*). Vagy pl. a /ccs/ hang a *reccsen* szóban *ccs* betűvel, de a *sötétség*, *hegység*, *vadság* szavakban *ts*, *gys*, *ds* betűkkel írandó. Keress példákat további hangokra, amelyeknek az írásmódja eltérő különböző szavakban!

- g. Vesd össze a szabályzat 12. kiadását az előzményével, és a változtatások közül emeld ki azokat, amelyek a fonetikus írásmódról a szóelemző írásmódra való áttérésre példák! A változások jegyzékét [itt találod \(12–16. oldal\)](#)

- h. A szóelemző írásmód első nagy szószólója Geleji Katona István (1589–1649) erdélyi református püspök volt. Keresd ki az alábbi szövegéből azokat a szavakat, amelyeket a szöveg szerzője a szóelemző elv alapján írt, de amelyek esetében a mai szabályozás szerint ez nem lenne elfogadható írásmód! Add meg az aktuális szabályzatnak megfelelő alakjukat!

E're ilyen meg-külömböztetével felelek, hogy a' tréfák két-félék; tilalmasok és szabadosok. A' tilalmas tréfák azok, a' mellyek fajtalan, otmány, trágár beszédekből, és másoknak gyalázatokkal, a' vagy rágalmaztatásokkal léfennek, mellyekkel a' kegyes fűlek igen meg-bántódnak, és a' melly háborufágra, ószve-vezéire, a' vagy viaskodásra való okot, és alkalmatosságot adhatnak. Ez ilyen tréfák újvá-fűzetett emberhez semmi-képpen nem illenek.

Tudtad?

A kiejtés elve és a szóelemzés elve különösen a *láttya-látja* típusú írásváltozatok kapcsán váltott ki közvitát a 19. században. Ezt követően terjedt el az a nézet, hogy a szóelemző írásmód illik a művelt emberhez, a kiejtés szerinti írás közönséges.

A csaknem harminc évig (1804–1832) tartó vita *jottista-ipszilonista* háborúként vonult be a helyesírás-történetbe. A vita elindítója az ipszilonista Verseggy Ferenc (költő, nyelvész) volt, és olyan költő-íróársak támogatták, mint pl. Baróti Szabó Dávid, Dugonics András vagy Kisfaludy Sándor. A jottisták vezéralakjai Révai Miklós (piarista szerzetes, nyelvész) és Kazinczy Ferenc voltak, támogatóik között pedig a kor olyan kiemelkedő irodalmi alakjait találjuk, mint pl. Batsányi János, Berzsenyi Dániel, Kisfaludy Károly vagy Vörösmarty Mihály.

Az ipszilonisták azt kifogásolták, hogy a *j*-s írásmód szembe megy az „ugyanaz a hang → ugyanaz a betű” elvvel, sőt nyelvrontást láttak a *j*-vel való írásban, mert a kiejtést is befolyásolta a *trónja, kardja, tolja, látja* típusú írásmód. A jottisták érvelése szerint viszont az *aggya/adgya, láttya, kínnya/kínynya* típusú alak az elvetendő, mert elvesz bennük az alko-

Eddigi ismereteid alapján mi vetett véget a vitának, és melyik tábor győelmével zárult? Idézd fel az előző osztályban tanultakat a helyesírás szabályozásának történetéről!

Milyen szerepe lehetett a vita kimenetelében annak, hogy abban a korban még a nyomtatás kézi szedéssel történt, vagyis a szöveg minden betűjét egyenként válogatták és rakták össze a szedőmesterek?

7 A nyelv állandó változásban van, így, ha nem változik ezzel együtt az írásszabályozás, egy idő után óhatatlanul több minden lesz, amit csak azért kell így vagy úgy írni, mert így alakult ki a **hagyománya**. Pl. a kialakult szokást megtartva egybe kell írni azt, hogy *légiposta* vagy *rákiabál*, de külön azt, hogy *légi közlekedés* vagy *rám kiabál*. A **hagyományos írásmód elvét** látjuk érvényesülni továbbá egyes családnevek írásában is (pl. *Főtös*, *Batthyány*, *Gádl*, *Babits* stb.), vagy a /j/ hangnak megfelelő kétféle betű megőrzésében (pl. *gólya*, *papagáj*), de pl. abban is, hogy a *dz* betűt akkor sem kettőzzük, ha /ddz/ hangot jelöl (pl. *bodza*, *madzag*), vagy hogy egyes meghonosodott idegen eredetű szavaknak megőrizzük azt az írásmódját, amivel idegen szóként a nyelvünkbe egykor bekerültek (pl. *blues*, *musical*, *taxi*, *football* stb.) Ezzel az elvvel magyarázható az is, hogy noha a mai beszélt nyelv legtöbb nyelvváltozatában a többtagú szavakban röviden ejtik a szóvégi *i*, *u*, *ü* magánhangzókat, mégis a helyesírás ezt csak az *i* esetében jelöli (pl. *kifli*), az *u*, *ü* esetében csak ritkán (pl. *kenguru*, de *koszorú*; *menü*, de *betű* stb.). Egyedi szavak írására sem találunk néha más magyarázatot, mint azt, hogy ez a bevett szokás (pl. *lesz*, *egy*, *kisebb*, *pünkös*d, *tetszik*, *utca* stb.).

a. A hagyományos írásmód megőrzésének sokszor egyértelműsítő szerepe van. Írj mondatokat az alábbi szópárok tagjaival, amelyekbe csak a pár egyik tagja illik bele, majd figyeld meg, hogy felolvasáskor te különbséget teszel-e a kétféleképpen írt szó között! Keress további példákat arra, hogy az írás különbséget tesz egyformán hangzó szavak között!

fiuk – fiúk

áru – árú

folyt – fojt

b. A helyesírás változása néha a kiejtés változását is magával hozza. Pl. a román helyesírás 1993-ban tért át a *sînt* írásmódról a *sunt* írásmódra, és ma már sok beszélő így is ejti: *sunt*. Keressetek példákat arra, hogy egyes magyar beszélők az írott formát tekintik mérvadónak a szóelemző elv vagy a hagyomány elve szerint leírt szavak kiejtésében!

8 a. A helyesírás **egyszerűsítő elv**éről már hatodikban hallhattál. Azt jelenti, hogy eltekinthetünk valamely hang jelölésétől azon az alapon, hogy úgyis pontosan tudható a hangértéke. Idézd fel, hogy milyen jelenségeket soroltunk ide!

b. Miért nem jó példák az egyszerűsítő írásmódra a következő szavak: *tollal*, *finnél*, *orra* (*esik*)? A helyesírás melyik elve ad számot ezek írásmódjáról?

9 Már ötödik osztály óta tudjátok, hogy az első helyesírási szabályzat 1832-ben íródott. A *Magyar helyesírás' és szóragasztás' főbb szabályai* címet viselő munka nem iskolai használatra készült, hanem a Magyar Tudós Társaság kiadványai számára volt (alig több mint 40 oldalas) segédkönyv ahhoz, hogy egységes helyesírással jelentethessék meg műveiket. 1922-ben jelent meg az akadémiai helyesírási szabályzat, amelyet az akkori vallás- és közoktatásügyi miniszter valamennyi iskola számára kötelezővé tett. Ma ennek a [12. változata](#) van forgalomban.

a. Mikortól érvényes a 12. kiadása a szabályzatnak? Írd be a táblázat 3. oszlopának fejlécébe!

b. Hány szabályzati pontot tartalmaz a legújabb kiadás?

c. Mik a főbb fejezetei?

d. Az alábbi táblázatban a 11. és 12. kiadás néhány változtatását láthatod, a közvetlen előzményünkkel együtt. A példák alapján állapítsd meg, hogy milyen típusú változtatások történtek!

10. kiadás (1954)	11. (1984)	12.
	árboc	árbóc
Bacsány János	Batsányi János	
Balkán félsziget	Balkán-félsziget	
	Bernadett, Bernadettel	Bernadett, Bernadett-tel
	B.ú.é.k	BÚÉK
cirillbetűs írás	cirill betűs írás	
	cserbenhagy	cserben hagy
	düh, dühvel	düh, dühvel vagy dühhel
egyszersmind, elv. <i>egy-szer-smind</i>	egyszersmind, elv. <i>egy-szer-s-mind</i>	
	élethalálharc	élet-halál harc

10. kiadás (1954)	11. (1984)	12.
eszencia	eszencia (sűrített ízesítő), de: esszencia (a lényege valaminek)	esszencia (= sűrítmény; lényeg)
	ésszerű	ésszerű
	éti csiga	éticsiga
ferencrendi	Ferenc-rendi	
foggyökér-gyulladás	foggyökérgyulladás	
frissesség	frissesség	
	házinyúl	házi nyúl
hívó	hívó	
konkurrencia	konkurencia	
mammut	mamut	
Margit-híd	Margit híd	
nylon harisnya	nejlonharisnya	
	síkraszáll	síkra száll
vörös bor	vörösbör	
zsüri	zsűri	

- 10 a.** Gyűjts korábbi szövegeidből olyan szavakat, kifejezéseket, amelyeknek a helyesírása nehézséget okoz neked! Vizsgáld meg, hogy a helyesírás mely elve alkalmazható rájuk! Vessétek össze tapasztalataitokat!
- b.** Ha lehetőség lenne javaslatokat tenni a helyesírási szabályzat 13. kiadásához, a gyűjteményetek alapján milyen változtatásokat javasolnátok?

3. Mi következik ebből?

- 1** A reklámok gyakorlati céllal készülnek: egy termék népszerűsítését célozzák meg, ami piaci hasznot hoz a gyártónak. Figyeld meg [ezt](#) a régi tévéreklámot, amely a Calgon vízkőoldót népszerűsíti!

- a.** Fogalmazd meg az(oka)t a kimondatlan állítás(oka)t, amelyek mellett állást foglal a reklám!
- b.** Sorold fel az érveket, amelyeket felhoz a reklám ezen állítás(ok) mellett!

A reklám azonban nem pusztán érvelő szöveg. A manipuláció eszközeivel él a vizuális megjelenítés, a hanghatások és a nyelvi megformálás szintjén is. Figyeljétek meg ezeket a következő feladatok megoldása során!

2 Milyen hangot hallunk a reklámban a mosógép elromlása előtt? Honnan ismerős ez a hang? Milyen képi hatások társulnak hozzá? Hogyan fokozzák ezek az elemek a mosógép elromlásának drámai hatását?

3 a. Figyeljétek meg az elromló mosógéphez tartozó háziasszonyt és a háttérben látható fürdőszoba részleteit! Hasonlítsátok össze a később (a termék használata után) látható háziasszonnyal és fürdőszobával! Mit sugall ez a szembeállítás?

b. A 20. másodperctől kezdve kettéosztott képernyőn, párhuzamosan látjuk ugyanazt a folyamatot vízlágyító nélkül és Calgonnal. Figyeljétek meg, hogy a színhasználat, a fényerő és a képesség hogyan erősíti a kontrasztot! Milyen szerepe van a meggyőzésben ezeknek a mesterségesen kihangsúlyozott ellentéteknek?

4 A reklám elején hangzik el ez a tényközlésnek tűnő kijelentés: *A kockázat minden percben nő.* Milyen információk hiányoznak ahhoz, hogy valóban tényszerű információt közöljön? Ebben a formában mi a szerepe ennek a kijelentésnek?

5 Miben módosítja az alábbi mondatok jelentését az igéken megjelenő *-hat/-het* képző? Mit gondoltok, miért van szükség a használatára az egyes mondatokban?

Magyarországon minden negyedóránál tönkremehet egy mosógép a vízköképződés miatt.

Az Ön mosógépe lehet a következő.

Így mosógépe hosszú ideig hibátlan maradhat.

6 a. A reklámban olyan kijelentések hangzanak el, amelyek a Calgon használatát helyes döntésként állítják be. Melyikben ismertek fel egy hibás meggyőzési módot? Miben áll ez?

1. Ön dönt: egyszerűen csak várja, hogy mosógépe meghibásodjon, vagy Calgont használ minden mosáshoz.

2. Mosáskor a mosógépbe adagolt Calgon segít megelőzni a vízköképződést, így mosógépe hosszú ideig hibátlan maradhat.

3. Calgon. A vezető mosógépgyártók ajánlásával.

b. Milyen adatokra lenne szüksége egy vásárlónak ahhoz, hogy kellő tájékozottsággal tudjon döntést hozni arról, hogy használja-e a terméket? Miért nem jelennek meg ezek az adatok a reklámban?

7 Nézzétek meg ugyanezen termék egy későbbi, [2023-as reklámját](#)!

a. Mi az, ami a két reklámban több mint tíz év alatt változatlan maradt? Mit gondoltok, miért őrizték meg ezeket az elemeket?

b. Milyen újdonságok jelennek meg a 2023-as reklámban a korábbihoz képest? Mit gondoltok, miért volt szükség ezekre az újításokra?

8 Aki szeretné megkímélni a mosógépét, milyen forrásokra támaszkodva szerezhethet érvényes információkat? Rangsorold a felsorolt forrásokat! Kezdd azzal, amelyik szerinted a leghitelebb! Mutasd be a csoporttársaidnak a felállított rangsorodat, indokolva döntéseidet!

• nagy számú mosógéptulajdonos internetes értékelése az egyes vízlágyítókról

- mosógépszerelők szaklapja
- barátok, családtagok véleménye
- háztartási blog
- háztartási szaküzlet alkalmazottja
- mosógépszerelő
- vegyész/kémiaatanár ismerős

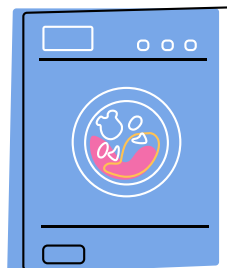
Közhelynek számít, hogy a reklámokban látható/elhangzó dolgokat nem szabad készpénznek vennünk. Ennek fő oka, hogy a reklám, ha nem is állít tényszerűen hazugságokat, kifinomult eszközökkel manipulál: a valóság egy leegyszerűsített képét nyújtja, amelyben közismert problémák megoldásához vagy vágyak beteljesüléséhez egyetlen termék használatán/fogyasztásán át juthatunk el. Ezzel teremt egy hamis összefüggést a termék és a kielégítőbb, boldogabb élet között. (Pl. Aki ezt használja, annak nem romlik el a mosógépe/ nem lesz fogszuvasodása/ lassabban öregszik a bőre/ stresszmentesebbek lesznek a hétköznapijai/ meghittebb lesz az ünnepe/ izgalmasabb lesz a nyara stb.)

9 A termékek népszerűsítésének sok alternatív módja is kialakult az évek során a nagyjából félperces audiovizuális reklámanyagok mellett. Mit gondoltok, mitől lehetnek hatékonyak:

- ▶ a vacsorával egybekötött, személyes jelenlétet igénylő, többórás termékbemutatók?
- ▶ az egy adott problémáról szóló hosszas, tudományos jellegű cikkek, amelyek a problémára megoldást kínáló termék leírásában végződnek?
- ▶ a közösségi oldalak keretsávjaiban futó, váltakozó reklámképek?
- ▶ a videómegosztókon a videókhoz való továbblépéshez kötelezően megnézendő néhány másodperces reklámspotok?
- ▶ az influenszerek videóí?

10 Válasszatok egy audiovizuális reklámspotot az utóbbi évekből, és elemezzétek az alábbi kérdések mentén!

1. Milyen terméket népszerűsít? Milyen tényszerű információkat ad meg a termékről?
2. Milyen érveket hoz fel a termék használata/fogyasztása mellett?
3. Milyen vizuális/auditív eszközöket használ a termék vonzóvá tételére?
4. Milyen nyelvi eszközökkel hat a megcélzott fogyasztói csoportra?
5. Mi a szlogenje? Mit gondoltok, milyen szempontok alapján döntöttek a szlogen mellett a készítő?
6. Mit ígér a reklám a termék használóinak/fogyasztóinak?
7. Mit gondoltok, alkalmas a reklám arra, hogy megfelelően népszerűsítse a terméket? Miért?

1 a. Mire lehet következtetni abból, ha

- szirénázó mentőautó áll meg egy ház előtt?
- valaki arany karikagyűrűt visel a bal gyűrűsujján?
- óriási füstfelhő gomolyog a láthatáron?
- szivárványszínű a pocsolyák felszíne?
- hirtelen minden utas előreesik a mozgó járműben?
- hazaérve kellemetlen szag fogad a lakásban?
- egy ismerősünk nem köszön az utcán?
- elrohan mellettünk egy síró nő az utcán?
- elkezdünk szédülni, homályosan látni?
- nem sikerül ujjlenyomattal feloldani a telefonunk biztonsági zárját?

- b. A következtetések megfogalmazásakor valójában leírt helyzetek okait kerestétek. Melyik példában hogyan jártatok el?

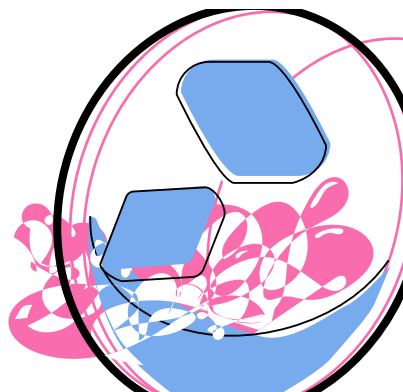
Tudtad?

Agyunk úgy működik, hogy a tapasztalatokat nem önmagukban érzékeli, hanem más jelenségekkel kapcsolatba hozva értelmezni is próbálja. Vannak olyan tapasztalatok, amelyeket könnyedén értelmezünk, mert része a világról való tudásunknak az az összefüggés, hogy ezeket egy bizonyos ok váltja ki (pl. ha füstöt látunk, akkor tűzre következtetünk). Ha a világról való tudásunk szerint egy jelenségnek többféle oka lehet, akkor következtetéseket fogalmazunk meg arról, hogy az adott konkrét helyzetben épp melyik oknak az **okozatát** (következményét) tapasztaljuk.

Nézz utána, hogy mik azok az *indexikus* jelek!

- 2 Beszélgetéseink során is folyamatosan következtetéseket vonunk le abból, amit és ahogy a beszélőtársunk mond.

- a. Képzeld el, hogy Calgont vásárolnál a boltban, de nem látod a polcon, és megkérdezed az egyik alkalmazottat. Miben jelent mást, ha a *Nincs.*, illetve ha az *Elfogyott.* választ kapod?
- b. Az előző példában a második válaszhoz tartozott egy háttérmondat. *Háttérmondat*nak nevezzük azt a rejtett állítást, amely a beszélgetésben nem hangzik el, hanem csak utal rá a beszélő, mert úgy tekinti, hogy az adott beszélgetésben (vagy általában is) az közös tudásnak számít. A háttérmondatok mögött sokszor manipulatív szándék húzódik meg: ilyenkor tudja a beszélő, hogy az, amit háttérmondatba „csomagol”, nem a közös tudás része, de azt is tudja, hogy így megúszhatja, hogy valamit direkt módon állítson. Helyette a hallgató fogja kikövetkeztetni az állítást, így a bizonyítás felelőssége nem terheli a beszélőt. A korábban megvizsgált reklám szlogenje: *Calgonnal a mosógép is tovább él.* Milyen háttérmondatra utal a szlogenben megjelenő *is* szó? Mi a két összehasonlított dolog?
- c. Húzd alá az alábbi kijelentésekben azt, amiből háttérmondatra lehet következtetni! Fogalmazd meg ezeket a háttérmondatokat!
1. Újra működik a mosógépem.
 2. Ebben a boltban végre találtam Calgont.
 3. Ha tudtam volna, hogy a vízkő árt a mosógépnek, vettem volna vízlágyítót.
 4. A Calgon sem oldotta meg a problémámat.
- d. Az alábbi párbeszédben a megkérdezett nem a kérdésre válaszol, hanem ahhoz a háttérmondathoz kapcsolódik, amit a kérdés mögött feltételez. Mi ez a háttérmondat?
- Tudsz egy jó mosógépszerelőt?
 - Errefelé a vízkő mindent tönkretesz.

- 3 a. Az alábbiakban tapasztalathból levont következtetéseket olvashatsz. Elhamarkodottnak neveznéd-e valamelyik következtetést? Ha igen, melyiket, és miért?
1. Megfigyeltem, hogy a tél után mindig a tavasz jött. Tehát a következő tél után is tavasz fog jönni.
 2. Ebben a vendéglőben már kétszer is ételmérgezést kaptam, tehát ebben a vendéglőben nem tartják be az ételminőségbiztonsági előírásokat.

3. Találkoztam egy izlandi házaspárral a rep-
térén, és nagyon kedvesen útbaigazítottak. Egyszer jártam is Izlandon, és az ide-
genvezető meg a szállásadóm is nagyon
kedves emberek voltak. Tehát az izlandiak
kedvesek.
4. Reggel egy elektromos busszal jutottunk
el a szállásra, szembejött még két elektro-
mos busz. Tehát ebben a kisvárosban csak
elektromos buszok járnak.
5. Már több országban jártam, és ahol haty-
tyút láttam, mindegyik fehér volt. Tehát
minden hattyú fehér.
6. Ezt a telefont 118 ember átlagosan 4.5
pontra értékelte a maximális 5-ből, tehát
ez egy ár-érték arányos telefon.
7. Ma mogyorót ettem, és később kiütéseim jelentek meg, tehát mogyoróallergiám van.

Tudtad?

A *post hoc ergo propter hoc* (latin, 'utána, tehát miatta') egy következtetési hiba, amelyet akkor követünk el, ha azt feltételezzük, hogy két esemény között ok-okozati viszony van, noha csak azt tudhatjuk, hogy az egyik esemény megelőzte a másikat. Pl. ha viszketést érzek, miután ettem valamit, akkor feltételezem, hogy az idézte elő. Egy eseménynek viszont nem egy előzménye van, és hogy valamelyik előzményt oknak tekintjük-e, abban a világról való tapasztalatunknak vagy tudásunknak, továbbá elképzeléseinknek, hiedelmeinknek van szerepe.

b. Az egyes példák esetében hogyan lehetne igazolni azt, hogy a következtetés, amire jutott a beszélő, igaz? Hát azt, hogy nem igaz?

4 Az összefüggések keresése során akkor következtetünk helyesen, ha a megfelelő tényekből kiindulva a megfelelő következtetéseket (konklúziót) vonjuk le. Amikor következtetünk, figyelniünk kell arra is, hogy a kiinduló állítások igazak-e vagy hamisak, és arra is, hogy ezekből mi következik.

a. Az alábbi kiinduló állításokból helyesen következtet a beszélő, de a levont következtetés (konklúzió) hamis. Melyik kiinduló állítás okozza a problémát? Mi ez a probléma?

Kiinduló állítások:

1. A mai fiatalokat nem érdekli semmi.
2. A nyolcadikosok fiatalok.

Következtetés (konklúzió): A nyolcadikosokat nem érdekli semmi.

b. A következő példában igaz mindkét kiinduló állítás, de a beszélő hibásan következtet ezekből. Miért nem vonható le ez a következtetés (konklúzió)? Segít az ábra.

Kiinduló állítások:

1. A lakótársaim olaszok.
2. A lakótársaim hangosak.

Következtetés (konklúzió): Az olaszok hangosak.

c. Az alábbi két kiinduló állításról is tegyük fel, hogy igazak.

Kiinduló állítások:

1. Akinek 10-es az átlaga, kap ösztöndíjat.
2. Jancsinak kisebb az átlaga, mint 10.

Következtetés (konklúzió): Jancsi nem kap ösztöndíjat.

- Miért következtetett hibásan az, aki ehhez a következtetéshez (konklúzióhoz) jutott?
- Min kellene változtatni az első kiinduló állítás megfogalmazásában ahhoz, hogy az itt szereplő következtetéshez (konklúzióhoz) jussunk, ha helyesen következtetünk?

Tudtad?

A következtetési eljárás két különböző „irányú” lehet. Ha több egyedi eset megfigyeléséből vonunk le általánosításokat, akkor *induktív* a módszerünk. Ha ismert általános összefüggésekből/ törvényszerűségekből következtetünk arra, hogy mi várható egy egyedi esetben, akkor *deduktív* gondolatmenetet követünk. A tapasztalati tanulás számára az egyedi esetek, jelenségek adottak, de ha már ezek alapján eljutottunk egy törvényszerűség/általánosítás megfogalmazásához, akkor ez alapján már jóslatokat tudunk megfogalmazni, további egyedi esetekre vonatkozó következtetéseket tudunk levonni.

Az alábbi két példából melyik induktív és melyik deduktív következtetés?

1. Az elektronikai hulladékot elszállító autó páros hónapokban jön. Most augusztus van. Tehát ebben a hónapban jönni fog.
2. A kutyám mindig megugatja az elhaladó szekereket. A többi kutya is, akikkel eddig találkoztam, megugatta a szekereket. Tehát a kutyák megugatják a szekereket.

A 4. feladat **a.**, illetve **b.** alpontjában induktív vagy deduktív következtetésre láttál példát?

Hozz egy-egy példát mindkét típusra más tantárgyak területéről!

1

Olvassátok el az alábbi szöveget, és számozzátok meg az eseményeket időrendjük szerint!

Éhínséget okoz a bambuszvirágzás

Több terület, köztük a bangladesi Csittagong Dombság, a burmai Csin állam vagy az észak-indiai Mizoram, Manipur és Asszám állam lakosságát fél évszázadonként nagy éhínség sújtja. A helyiek évszázados megfigyelései alapján ez a válság mindig az ezekben a régiókban honos bambuszfaj, a *melocanna baccifera* virágzását követően áll be.

A bambuszfélék a Föld leggyorsabban növekedő növényei közé tartoznak, azonban amikor virágzásra kerül a sor, abban a világ leglassabbjainak bizonyulnak. A *melocanna baccifera* nevű faj nagyjából 48-50 évenként virágzik, akkor viszont minden növény egyszerre borul virágba. A tömeges virágzást a termés követi, ezután pedig a növény elhal. Azokban a régiókban, amelyek területének jelentős részét bambuszerdők borítják, minden alkalommal éhínség sújt le ezt követően. Az indiai területeken az első pontos feljegyzések erről 1862-ből származnak, a jelenség azóta megismétlődött 1910 és 1912, majd 1958 és 1959 között, legutóbb pedig a 2007–2008 közötti időszakban. A helyi köztudatban azonban a Mahábhárata idején (i.e. 3. sz. – i.sz. 3. sz.) már kialakult a meggyőződés, hogy az éhezés összefüggésben áll a tömeges virágzással. A jelenséget a *mautam* névvel illették, ami mizo nyelven annyit tesz: *bambuszhalál*.

Az 1958-as bambuszvirágzás idején idősebb helyi parasztok jóslatai nyomán a területi tanács figyelmeztette Asszám állam kormányzatát a közelgő veszélyre. A kormányzat nem vette komolyan a paraszti hiedelmeken alapuló jóslatot, következképp a virágzást követő éhínség szörnyű következményekkel járt.

A beigazolódott jóslat felvetette a kérdést: hogyan okozhatja egy növény virágzása embertömegek szenvedését és halálát? John és Nadgauda 2001-es tanulmánya volt az első olyan tudományos munka, amely felfejtette a két jelenség között fennálló oksági kapcsolatot (mely az érintett populáció számára nem szolgált újdonsággal). A bambusz termése fehérjében gazdag, ezért a virágzás lejártával a bambuszerdők közelében élő rágcsálóknál a bőség köszönt be. A táplálékmenyiség megnövekedése hatással van a rágcsálók termékenységre és életképes alomméretére. Egyes fajok tehát, különösen a fekete patkányok, ebben az időszakban gyakrabban, több utódot hoznak a világra, és ezeknek nagyobb része éri meg az ivarérett kort, amelynek következtében újabb utódok születnek. Mivel a virágzás hosszú ideig tart, robbanásszerű növekedés következik be a rágcsálóállományban. Az esős évszak beköszöntekor azonban a magvakból azonnal zöld növények szökkennek szárba, ezért a patkányok fő táplálékforrása rövid időn belül teljesen elapad. Így a megnövekedett patkánypopulációnak új táplálékforrás után kell néznie. Ekkor indul el a patkányinvázió a lakott területeken, mert a patkányok mindenhová beférkőznek, hogy élelemhez jussanak. A termőföldeken és a magtárakban jelentősen megfogyatkoznak a termények, tehát kevesebb jut a lakosságnak. Egy olyan vidéken, ahol az emberek ahhoz jutnak hozzá, amit megtermelnek, ez éhezéshoz vezet.

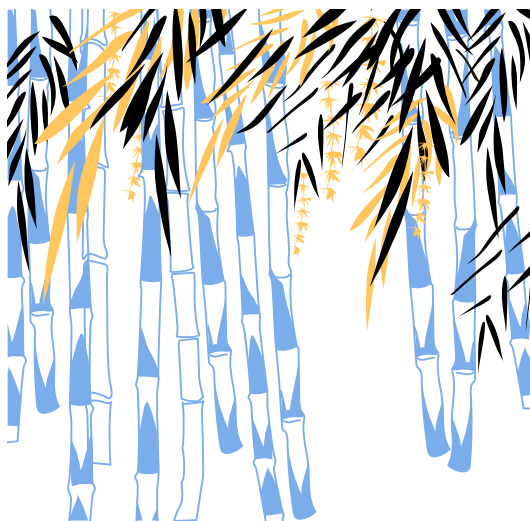

2001-ben, amikor India kormánya értesült a közelgő bambuszvirágzásról, kidolgoztak egy sürgősségi tervet a veszélyeztetett régiók élelmiszerválságának kezelésére. A bambusz-kérdés egyik indiai szaktekinélve, Mohan Ram botanikus azt javasolta, hogy a bambuszvirágzást követő években a gabonaföldeket gyömbérrel és kurkumával ültessék be, ezeket a növényeket ugyanis nem fogyasztják a patkányok. Mizoram állam helyi közigazgatása a bambuszvirágzás időszakában vérdíjat tűzött ki a patkányok fejére, pontosabban a farkukra: adott összeggel jutalmazták azokat a lakosokat, akik patkányfarkat szolgáltatottak be. Az intézkedés következtében rengeteg patkányt irtottak ki a régióban, ennek ellenére, miután ismét virágba borultak a bambuszerdők, a 2007–2008-as virágzást követő válság is lesújtott. Emberek tömegei nem jutottak elegendő táplálékhoz, az éhezéshöz legyengült szervezet pedig kevésbé ellenálló a patkányok által terjesztett betegségekkel szemben.

- ☐ Először készül írott feljegyzés a mautam jelenségről.
- ☐ A helyi lakosok megjósolják az 1958-as virágzást követő éhínséget.
- ☐ John és Nadgauda tanulmánya által tudományos bizonyítást nyer a bambuszvirágzás és az éhínség közötti összefüggés.
- ☐ A helyi köztudatban kialakul a meggyőződés, hogy a bambuszvirágzás csapásokkal sújtja őket.
- ☐ Asszám állam kormánya megtagadja a segítségnyújtást a válság megelőzésében.
- ☐ A területi tanács figyelmezteti Asszám állam kormányát a közelgő válságra.
- ☐ Beköszönt a legutóbbi bambuszvirágzás.

- 2 a.** Mivel a bambuszvirág hervadásával a teljes növény elhal, a helyiek a bambuszvirágzásra is utalnak a *mautam* szóval (bambuszhalál = a bambusz halála). A szót azonban egyes források már magára az éhínségre használják, amely a bambuszvirágzás nyomán kialakul. Milyen összefüggés alapján teszik ezt meg?
- b.** Milyen más tényezők játszhatnak szerepet egy régió élelmiszerválságában? Mégis miért tekintik a megfigyelők a bambuszvirágzást a változások okának?
- c.** A döntéshozók az idők során több ízben megtagadták a segítségnyújtást, mert nem tartották megalapozottnak a helyi lakosok aggodalmát. Mik lehettek az érveik?

Tudtad?

Csak előzmény vagy ok is? Ok-okozat vagy véletlen egybeesés? Sokszor nehéz erre a válasz. A világban csak azt tudjuk megfigyelni, hogy hogyan követik egymást az események, de azt már az értelmezésünk teszi hozzá, hogy az egyik oka volt-e a másiknak. Az emberi gondolkodás *összefüggéseket teremt*: megfigyeljük az ismétlődő helyzeteket, az azonos tényezőket, és ennek alapján próbáljuk megállapítani, hogy ezek között van-e ok-okozati kapcsolat. Egy esemény okának jellemzően azt a tényezőt tartjuk, amely a legerősebb vagy legközvetlenebb szerepet játsza a következmény kialakulásában. Például egy erdőtűz esetén: bár tudjuk, hogy az égéshez szükség van gyúlékony anyagra is, oxigénre is és szikrára/nyílt lángra is, mégis a helyszínen talált öngyújtót tekintjük az erdőtűz okának, mert a gyúlékony anyag (pl. fa) és az oxigén korábban is együtt voltak az adott területen, és önmagában ez nem járt tűzesettel. Hasonlóan az éhínségben szerepe lehet számos más tényezőnek (pl. időjárás, nem megfelelő védekezés a rágcsálók ellen, különböző gazdasági folyamatok), a helyiek mégis a bambuszvirágzással hozták összefüggésbe, mert az volt a legszembeötlőbb változás az adott időszakban, ráadásul a bambuszvirágzások között nem adódtak hasonló problémák. A döntéshozók, akik (személyes érdekeltségük nem lévén) nem figyelték meg sok évszázadon át ezeket az egymásra következőket, az előző néhány mintát nem tekintették számottevőnek, ezért az események egymásra következősét véletlen egybeesésként értelmezték.

- 3 a.** Egészítsd ki az alábbi oksági láncokat a köztes láncszemekkel a szövegben felvázolt folyamat alapján!
- virágba borulnak a bambuszerdők → ... → megnő a patkányok száma
beköszönt az esős évszak → ... → ... → ... → emberek tömegei halnak meg
- b.** Ha megfigyeljük az **a.**-ban kiegészített oksági láncokat, láthatjuk, hogy balról jobbra haladva az események sorrendje követi az időrendet, illetve hogy minden köztes láncszemként beírt eseménytől balra található az esemény közvetlen oka (ami előidézte), jobbra pedig a következménye/okozata (vagyis amit előidézett). Nézz utána, mit jelent a *pillangóhatás*!

c. Meséljétek el egymásnak egy-egy olyan esetet a saját életetekből, amikor

- ▶ több ok ugyanahhoz az okozathoz vezetett!
- ▶ egy ok több különböző okozathoz vezetett!
- ▶ egy kisebb esemény okozatok láncolatát indította el!

Aki az elbeszélést meghallgatja, készítsen ábrát a történet oksági összefüggéseiről!

4 a. Milyen ok-okozati kapcsolatot tudsz felfejteni az alábbi mondatokból? Töltsd ki a táblázatot!

1. Éhínséget okoz a bambuszvirágzás.
2. A kormányzat nem vette komolyan a paraszti hiedelmeken alapuló jóslatot, következképp a virágzást követő éhínség szörnyű következményekkel járt.
3. A táplálékmenyiség megnövekedése hatásal van a rágcsálók termékenységre és életképes alomméretére.
4. ... a fekete patkányok ebben az időszakban gyakrabban, több utódot hoznak a világra, és ezeknek nagyobb része éri meg az ivarérett kort, amelynek következtében újabb utódok születnek.
5. Mivel a virágzás hosszú ideig tart, robbanásszerű növekedés következik be a rágcsálóállományban.
6. Az esős évszak beköszönteakor azonban a magvakból azonnal zöld növények szökkennek szárba...
7. Az esős évszak beköszönteakor azonban a magvakból azonnal zöld növények szökkennek szárba, ezért a patkányok fő táplálékforrása rövid időn belül teljesen elapad.
8. ... a patkányok fő táplálékforrása rövid időn belül teljesen elapad. Így a megnövekedett patkánypopulációnak új táplálékforrás után kell néznie.
9. ... a megnövekedett patkánypopulációnak új táplálékforrás után kell néznie. Ekkor indul el a patkányinvázió a lakott területeken...
10. ... a patkányok mindenhová beférkőznek, hogy élelemhez jussanak. A termőföldeken és a magtárakban jelentősen megfogyatkoznak a termények...
11. A termőföldeken és a magtárakban jelentősen megfogyatkoznak a termények, tehát kevesebb jut a lakosságnak.
12. 2001-ben, amikor India kormánya értesült a közelgő bambuszvirágzásról, kidolgoztak egy sürgősségi tervet a veszélyeztetett régiók élelmiszerhiányának kezelésére.
13. Az intézkedés következtében rengeteg patkányt irtottak ki a régióban...

Ok	Okozat
----	--------

- b.** Csoportosítsd a mondatokat aszerint, hogy milyen nyelvi formában jelenik meg bennük az ok-okozati összefüggés!

Egyazon egyszerű mondatban/ tagmondatban szerepel ok és okozat	Egy összetett mondat különböző tagmondataiban jelenik meg az ok és az okozat		Külön mondatban jelenik meg az ok, külön mondatban az okozat	
	A mondatokat kapcsoló kötőszó oksági viszonyra utal.	A mondatok közötti kötőszó nem utal oksági viszonyra.	A két mondat kapcsolatát nem jelöli kötőszó.	A két mondat közötti oksági viszonyra kötőszó irányítja a figyelmet.

- 5 a.** A szöveg alapján fogalmazd meg egy-egy mondatban az alábbi mondatnak egy okát és egy okozatát!

Ok: _____ → *Elindul a patkányinvázió.* → Okozat: _____

- b.** Az **a.** alpontban megadott mondathoz kapcsold sorra az alábbi kötőszókat, majd folytasd az általad írt két mondat közül azzal, amelyik talál hozzá! Az okra utaló mondatot kérő kötőszókat írd a táblázat első oszlopába, az okozatra utaló mondatot kérőket pedig a másodikba!

Elindul a patkányinvázió, ugyanis/ így/ tehát/ mivel/ hiszen/ ezért/ úgyhogy/ következésképpen/ mivelhogy/ ennek következtében/ ennek eredményeképpen ...

Kötőszók, amelyek után az okra utaló mondat következett	Kötőszók, amelyek után az okozatra utaló mondat következett

- c. A b.** alpontban írt, különböző kötőszókkal kapcsolt összetett mondatokban ellenőrizd, hogy a két tagmondat viszonyában melyik az ok, melyik az okozat!

A megadott kötőszókkal összekapcsolt tagmondatokból ok-okozati viszonyra épülő mellérendelő összetett mondatokat állítottál össze. Volt közöttük olyan, ahol a kötőszóval bevezetett tagmondat magyarázatként volt hozzáfűzve a kiinduló mondathoz (amely az okozatot tartalmazta), és ennek az okát adta meg. Ezt a kapcsolatot *okadó magyarázó mellérendelésnek* nevezzük. Jellegzetes kötőszavait a táblázat első oszlopában listáztátok (ezek a magyarázó kötőszók). A többi mondatban a kötőszóval bevezetett tagmondat a kiinduló mondatban megfogalmazott oknak az okozatát/következményét adta meg, ezért hívják az ilyeneket *következtető mellérendelésnek*. A táblázat második oszlopába a következtető mellérendelés tipikus kötőszavai kerültek.

- d.** Példáid közül van olyan, amelyik akkor is jó magyar mondat lenne, ha a második tagmondatát (kötőszóval együtt) sorrendileg előrehoznák, az első elé? Hát olyan, ahol a tagmondatok sorrendjét csak akkor cserélhetjük fel, ha a kötőszót is kicseréljük? Ha igen, milyen kötőszót milyenre kell cserélni? Vessétek össze a megoldásaitokat!

6 Amint láttuk, az események közötti *ok-okozati összefüggések* logikájára az jellemző, hogy az ok időben megelőzi és kiváltja, **előidézi** az okozatot. (Persze azt is láttuk, hogy beszélni ezekről az összefüggésekről nem csak ebben a sorrendben tudunk.) Amikor nem események, hanem fennálló helyzetek kapcsolatát vizsgáljuk, akkor is találhatunk első látásra ehhez hasonló összefüggést. Ilyenkor az egyik helyzetet úgy tekintjük, mint aminek a fennállása **magyarázza** a másik helyzet fennállását, szerepe van annak létrejöttében, még ha nem is váltja ki azt. Állapítsd meg, hogy mely mondatpárok esetében van ilyen kapcsolat, és ezekben melyik helyzetet lehet a másik magyarázataként használni? Ha olyan példával találkozol, ahol mindkét mondatot lehet a másikkal magyarázni, akkor egy *együttjárást* értél tetten, vagyis egy olyan összefüggést, ahol az egyik fennállása maga után vonja a másik fennállását, és fordítva.

A helyiek rettegnek a bambuszvirágzástól. A bambusz fehérjedús termése kedvez a rágcsálók elszaporodásának.

A patkánypopuláció visszaszorításának egyetlen módja a kiéheztetésük. A mezőgazdasági területek helyenként kurkumával vannak beültetve.

A patkány ugyanazzal a táplálékkal él, mint az ember. A patkány táplálék szempontjából az ember vetélytársa.

Mizoram állam területén élelmiszerhiány van. Mizoram államban nem jut elég táplálék az ott lakóknak.

Van tudományos bizonyíték a bambuszvirágzás és az éhínség közötti összefüggésre. A mautam nem babona.

7 Az, hogy ok-okozati összefüggés esetén következtetésre vagy a magyarázásra/kifejtésre/indoklásra jellemző nyelvi formát használunk-e, nem mindig azon múlik, hogy mit tekintünk oknak, illetve okozatnak. Azon is múlhat, hogy a beszélő mit tud biztosra, és ez alapján mire következtet.

a. A következő két mondat összekapcsolásával alkoss ok-okozati kapcsolatra épülő

- ▶ magyarázó
- ▶ következtető

összetett mondatot! (Segít, ha végiggondolod, hogy ehhez milyen sorrendben kell megjelennie a két tagmondatnak, és milyen kötőszóval kell összekapcsolni őket!)

Elfogyott a bambusztermés.; Megjelentek a patkányok a termőföldeken.

b. Jelöld az alábbi mondatokban, hogy melyik tagmondat tartalmazza azt, amit a beszélő biztosan tud, és melyik azt, amit ez alapján valószínűsít, kikövetkeztet. (Segít, ha elgondolod, hogy milyen beszédhelyzetben hangozhatna el egyik vagy másik alábbi mondat, illetve az is, ha kipróbálsz, hogy melyik tagmondatban segítené az értelmezést a *valószínűleg* szó beillesztése.)

Elfogyott a bambusztermés, ugyanis megjelentek a patkányok a termőföldeken.

Megjelentek a patkányok a termőföldeken, tehát elfogyott a bambusztermés.

A magyarázó és a következtető nyelvi formát tehát olyankor is használjuk, amikor ok és okozat között akarunk kapcsolatot teremteni, de olyankor is, amikor az információink és a következtetéseink, sejtéseink, elképzeléseink között.

Az előző esetben az általános séma:

magyarázó mellérendelő kapcsolat: OKOZAT *ugyanis/ mivel/ ...* OK

következtető mellérendelő kapcsolat: OK *ezért/ tehát/ ...* OKOZAT

Az utóbbi esetben:

magyarázó mellérendelő kapcsolat: ERRE KÖVETKEZTETEK *ugyanis/ mivel/ ...* TUDOM

következtető mellérendelő kapcsolat: TUDOM *ezért/ tehát/ ...* ARRA KÖVETKEZTETEK

- 8** a. Válaszd ki egy másik iskolai tantárgyadat, és vizsgáld meg a tankönyvedben található következtető, illetve magyarázó formájú összetett mondatokat! (Tipp: a jellegzetes kötőszavaik alapján könnyen rájuk találhatsz.) Miből van több: olyanból, ami az első sémát példázza, vagy ami a másodikat?
- b. Mi a véleményetek: a másik séma milyen szövegekben lesz jellemző?
- c. Találtatok olyan példákat, amelyek egyik fenti sémába sem illenek? Ha igen, próbáljátok létrehozni számukra új sémát!

- 9** a. Az 5. feladat táblázatának mely oszlopában helyeznéd el a *vagyis* kötőszót?
- b. Az alábbi összetett mondatban a *vagyis* kötőszó kapcsolja össze a tagmondatokat. Mit jelent a mondat, ha a *vagyis* kötőszót a *következésképpen* értelemben használjuk? Hát ha az *azaz* szinonimájaként?
- A patkányok fejére vérdíjat tűztek ki, vagyis patkányirtási akciót indítottak.

A *vagyis* kötőszó egyes esetekben következtető viszonyt jelöl, máskor viszont azt jelzi (az *azaz* kötőszóhoz hasonlóan), hogy a második mondat pontosítja, helyesbíti, részletesebben vagy más oldalról is kifejti az első mondatban foglaltakat. Ezek a *kifejtő magyarázó mellérendelések*.

- c. Mit fejez ki a *tehát* kötőszó használata a következő mondatokban? Társítsd a mondatokat a megfelelő sémákkal! Van olyan példa, amelyik több sémára is illeszkedik? Ha igen, milyen helyzetben lehetne azt egyik vagy másik séma szerint használni?
1. A gyömbérültetvény érintetlen maradt, tehát a patkányok nem esznek gyömbért.
 2. Megjelentek az első bambuszvirágok, tehát elkezdődött a bambuszvirágzás.
 3. Beköszöntött az esős évszak, tehát a bambuszmagok elkezdtek kihajtani.

OK *tehát* OKOZAT

TUDOM *tehát* ARRA KÖVETKEZTETEK

AZT MONDOM *tehát* RÉSZLETESEBBEN/ ÚJRAFOGALMAZVA/ ÖSSZEGEZVE

- 1 a.** Az ok-okozati viszonyban lévő tagmondatokat összekapcsoló kötőszók listájáról hiányzott a *mert*. Az alábbi összetett mondatok közül melyik lesz helyes *mert* kötőszóval kapcsolva? Okra vagy okozatra utal a *mert* kötőszóval bevezetett tagmondat?
Patkányinvázió kezdődik (azért), mert elfogyott a bambusztermés.
Patkányinvázió kezdődik (azért), mert megfogyatkoztak az emberek élelmiszer-tartalékai.

A fenti mondatokban a *mert* kötőszó **okhatározói mellékmondatot** vezet be. A főmondatban tehát olyasmiről beszéltünk, aminek valamilyen oka van. Ezt az okot megnevezhettük volna egyetlen mondatrésszel is (pl. *a bambusztermés elfogyása miatt*), és akkor egyszerű mondatot kaptunk volna eredményként. Ha azonban az ok egy egész jelenet (*Elfogyott a bambusztermés.*), akkor csak külön tagmondatként, mellékmondatként tudjuk megformálni. Azt viszont már a főmondatban jelezhetjük, hogy a patkányinvázió elkezdődésének van valami oka. Erre való az utalószó (itt az *azért*): ez utal arra, hogy ennek a csapásnak az oka is ki fog derülni, de azt 🐭 a mellékmondatban kell keresni.

- b.** Az *azért* utalószó utalhat olyan mellékmondatra is, amelyet nem a *mert*, hanem a *hogy* kötőszó vezet be. Folytasd a megkezdett összetett mondatot a kötőszónak megfelelő mellékmondatdal a szöveg alapján! Hogyan döntöd el, hogy milyen információt kell tartalmaznia a *mert*, és melyet a *hogy* kötőszóval kezdődő mellékmondatnak?

1. Azért mentek be a patkányok az emberlakta területekre, mert...
2. Azért mentek be a patkányok az emberlakta területekre, hogy...
3. Azért lenne jó a termőföldekre gyömbért vagy kurkumát ültetni, mert...
4. Azért lenne jó a termőföldekre gyömbért vagy kurkumát ültetni, hogy...

- c.** Figyeld meg, hogy a **b.** alpont kiegészített mondataiban milyen alakban szerepelnek az igék!

Az a mellékmondat, amelyre az *azért* utalószó utal, a főmondatbeli kijelentést egészíti ki valamilyen körülménnyel: a *mert* kötőszós tagmondat olyan információt ad meg, amely a főmondatbeli jelenet oka (1.) vagy legalább magyarázata (3.), a *hogy* kötőszóval bevezetett mondatokban pedig lehetséges kimenetek fogalmazódnak meg. Ez utóbbi tagmondattípust összefoglalóan **célhatározói mellékmondatnak** nevezik az alapján, hogy sok esetben úgy beszélünk a főmondatbeli jelenetről, mintha abban a cselekvő törekedne arra, hogy megvalósuljon (vagy ne valósuljon meg) a mellékmondatbeli jelenet (ilyenre látsz példát a 2. pontban, illetve a következő feladat **a.** pontjában). A *hogy* kötőszós célhatározói mellékmondat igealakja mindig felszólítómód-jeles.

A 4. példában is a célhatározói mondatkapcsolatra utaló formát látunk. Mi a jelentésbeli kapcsolat a két tagmondat között?

- 2 a.** Az alábbi mondatokban a **-ni végű igék** (esetleges bővítményeikkel együtt) egy célhatározói mellékmondatot tömörítenek. Alakítsd át az aláhúzott „kismondatokat” rendes tagmondatná a kötőszó beillesztésével és a **-ni végű ige** átalakításával! A főmondatba is tedd be az utalószót!

Pl. Beosontam a kertbe almát lopni. – **Azért** osontam be a kertbe, **hogya** almát lopjak.

Segíteni jöttetek?

A legény elindult világot látni.

Gabiék mennek külföldre egész nap dolgozó szülők gyerekeire vigyázni.

Átöltözni bújtak el a bokor mögé.

Az elnök odament az emelvényhez csendre inteni a hangoskodókat.

Marcit már elküldték a bejárathoz örködni.

Visszafordultam bekapcsolni a riasztót.

- b.** Ilyen tömörített mellékmondat nem csak célhatározói szerepű lehet. Az alábbi mondatokban aláhúzott szerkezeteket alakítsd

1. mondatrészekké úgy, hogy a **valami** szó megfelelő végződésű alakjára cseréled őket,

2. mellékmondatokká az utalószó–kötőszó páros beillesztésével és a **-ni végű ige** (hagyományos nevén: **főnévi igenév**) rendes igévé alakításával!

Pl. Meguntam mindenhez jó képet vágni.

1. Meguntam **valamit**.

2. Meguntam **azt, hogy mindenhez jó képet vágjak**.

Nem jutott eszembe szólni az igazgatónak.

Engem búcsúbeszédet mondani kértek fel.

Már megpróbáltam észrevétlenül kisurranni.

A lefolyót nekem sikerült teljesen megtisztítani.

Nem kis időbe telt befejezni a szobrot.

A kollégium megtanított másokhoz alkalmazkodni.

Piroska nem képes megoldani a problémát.

A tanú nem hajlandó vallomást tenni.

Nincs bátorságod szembenézni a következményekkel.

Semmi kedvem felfordítani a lakást.

- c.** Helyezd el a táblázatban a **b.** alpont mondatainak aláhúzott szerkezeteit az általad írt mondatok alapján! Mi segít a csoportosításban?

Alanyak/ alanyi mellékmondatnak felel meg	Tárgynak/tárgyi mellékmondatnak felel meg	Határozónak/határozói mellékmondatnak felel meg

A példában a főmondatot dőlt betűvel jelöltük. A mondatrész-szerepnek megfelelő színezés azt jelöli, hogy mik tartoznak az adott mondatrészhez. Mint látható, egy mondatrész minimálisan egy szó, de a bonyolultabb szerkezetűek egy egész tagmondatot is tartalmazhatnak egy (kitett vagy odaértett) utalószó alá beágyazva.

1 a. Milyen kapcsolat van az alábbi, kötőszó nélkül kapcsolt tagmondatok között? Illeszd be az ezt kifejező kötőszót! Melyik mondatban tudsz ok-okozat viszonyt azonosítani?

1. Megbukott tavaly, nem fog velünk egyszerre végezni.
2. Kimostam a kabátomat, csupa sár volt.
3. Múlt héten rendeltük meg az ajándékot, ide fog érni a születésnapjáig.
4. Leszakadt a fővezeték, egy daru karja véletlenül beleakadt.

b. Mi az összefüggés az alábbi összetett mondatokban a kiemelt tagmondatok eseményei között?

(A kamera ezt rögzítette:) Zalán bejött, Róza kiment.

(A nap hírei:) Áramkimaradások voltak a város több helyszínén, a központi parkban ingyen gyereknapi fagyfalt osztogattak.

c. Miben változik meg az értelmezésünk, ha a két tagmondat közé az és kapcsolatos kötőszót illesztjük be?

d. Milyen háttértudást hív elő az, ha a *de* ellentétes kötőszóval kapcsoljuk össze őket?

e. Milyen helyzetet írhatnak le, ha magyarázó, milyet, ha következtető kötőszóval kapcsoljuk össze őket?

f. Meséljete el egy-egy olyan történetet, amelybe természetesen beleillik valamelyik mondat a **d.** vagy **e.** alpontban létrehozottak közül!

Sok esetben a mondatok jelentéséből kötőszó nélkül is nyilvánvaló, hogy milyen összefüggés van a két tagmondat által leírt jelenet között. Ha nem nyilvánvaló, akkor szükséges, hogy a beszélő irányítsa a hallgató értelmezését azzal, hogy kötőszókkal jelöli meg két tagmondat kapcsolatát:

→ A kapcsolatos mellérendelésként való összefűzéssel a beszélő azt jelzi, hogy a két jelenet között van valamilyen kapcsolat (pl. időbeli, térbeli, ok-okozati stb.), és nem csak azért kerültek egymás mellé, mert például ugyanarra a kérdésre válaszolnak (pl. *Mi minden történt ma a városban?*).

→ Ha a beszélő *de* ellentétes kötőszót használ, akkor ennek az az üzenete, hogy szerinte az első mondatbeli jelenet alapján valami másra lehetne számítani/következtetni, mint amit a második tagmondatban találunk.

→ Ha a következtető formát választja, azzal azt fejezi ki, hogy ő az első tagmondatbeli jelenet alapján arra következtet, ami a második tagmondatban szerepel.

→ Ha pedig magyarázó forma mellett dönt, akkor azzal azt helyezi előtérbe, hogy szerinte a második tagmondatbeli jelenet magyarázza az első tagmondatbelit.

Ha a viszony jelöletlen marad, akkor a beszédhelyzet vagy a szövegelőzmény segíthet az értelmezésben. Amikor pedig ilyen sincs, akkor a világról való tudásunk alapján értelmezzük a tagmondatok között lévő kapcsolatot: a két tagmondat információi alapján döntjük el, hogy van-e köztük más kapcsolat is, mint hogy egyidejűleg érvényesek vagy egymás után történnek.

g. Kapcsold össze a **b.** alpontbeli mondatokat rendre az alábbi kötőszavakkal, és figyeld meg, milyen jelentések származnak ebből! A fentebb felsorolt négyféle mondatkapcsolás közül melyik melyiknek a jelentéséhez áll a legközelebb?

mégis

azonban

pedig

bár

noha

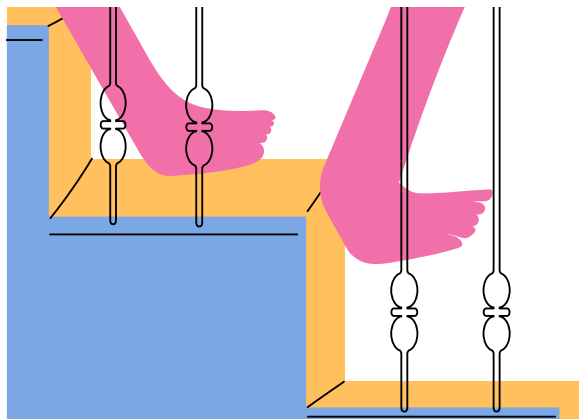
h. Az alábbi két mondatot is kapcsold össze a **g.** alpont kötőszavaival úgy, hogy mondatkötőszó-mondat sorrendet kapj! Mit figyelsz meg?

Sokat készültem.

Más nyerte meg a versenyt.

2 Láthattuk, hogy két tagmondat információi között akkor is felismerhető lehet az ok-okozati összefüggés, ha a kötőszó hiányzik, vagy a beszélő más kapcsolatra utaló kötőszóval akarja az értelmezést irányítani. Az alábbi mondatpárok közül jelöld azt, amelyikben ok-okozati viszonyként értelmezed a két tagmondat közötti kapcsolatot! Vessétek össze a megoldásaitokat, és indokoljátok a döntéseteket!

1. A család együtt vacsorázott, és mindenki korán lefeküdt. ➡ Megcsúsztam a lépcsőn, és kificamodott a bokám.
2. Miután tisztáztuk a félreértést, megkönnyebbültem. ➡ Miután lefoglaltuk a repülőjegyet, törölték a járatot.
3. Nagyon szeretem a lecsót, ahogy nagymamám készíti. ➡ Ahogy kigyúltak a reflektorok, láthatóvá vált a teljes díszlet.
4. Az, aki bemutatót készít a témából, kap egy tízest. ➡ Az, aki a buszon leült mellem, elkérte a telefonszámomat.
5. Olyat tudsz, hogy az egészet bevonod egy rózsaszín mázzal? ➡ Olyat mondtál, hogy le kell ülnöm.
6. Ahol az út kétfelé ágazik, ott jobbra fogunk térni. ➡ Ahol 21 év a nagykorúság határa, ott húszévesen nem szolgálnak ki alkohollal.
7. Amíg nem készül el a terv, nem kezdődhet el a munkálat. ➡ Amíg a hívásodra vártam, eltelt a fél délután.
8. Minden csendes-óceáni állat megbetegszik, amelyik a szemétsziget hulladékait fogyasztja. ➡ Minden állatról olvastam már, amelyik a Csendes-óceánban él.
9. Rossz ötlet, hogy oda tegyük az íróasztalt. ➡ Haragszom, hogy szó nélkül leléptél.
10. Ha mindenbe belekötsz, össze fogunk veszni. ➡ Ha hazaérek, eszem valamit.

A *ha* kötőszóval bevezetett tagmondatokat *feltételes mellékmondat*nak nevezzük, mivel rendszerint azt fogalmazzák meg, mitől függ az, hogy bekövetkezik-e egy adott esemény, létrejön-e egy adott helyzet, érvényes lesz-e egy adott megállapítás. A következményt tartalmazó főmondatba mindig beilleszthető az *akkor* utalószó.

3 a. A *ha-akkor* szerkezetű mondatokkal nagyon sokféle kapcsolatot fejezhetünk ki. Jelöld aláhúzással a következő oldalon levő táblázatban,

- hogy a két tagmondat között ok-okozati összefüggés van-e (vagyis a két jelenet közül az egyik kiváltja-e a másikat) vagy egyéb kapcsolat;
- hogy csak az itt szereplő feltételes mellékmondat teljesülése esetén kerül sor a főmondatban foglaltakra vagy más esetben is;
- illetve hogy valahányszor fennállnak a feltételes mellékmondatban foglaltak, biztos-e, hogy bekövetkezik/fennáll az, ami a főmondatban szerepel, vagy ez csak valószínű.

Mondat	Összefüggés	Mellékmondat	Főmondat
Pl. Ha a magot földbe tesszük, kicsírázik.	ok-okozat/ egyéb	csak ebből/ <u>nem csak ebből</u>	szükségszerű/ <u>valószínű</u>
Ha zárul az áramkör, (akkor) kigyúl az égő.	ok-okozat/ egyéb	csak ebből/ nem csak ebből	szükségszerű/ valószínű
Ha a víz hőmérséklete 0 °C alá csökken, (akkor) megfagy.	ok-okozat/ egyéb	csak ebből/ nem csak ebből	szükségszerű/ valószínű
Ha egy szám osztható hárommal, (akkor) a számjegyeinek összege is osztható hárommal.	ok-okozat/ egyéb	csak ebből/ nem csak ebből	szükségszerű/ valószínű
Ha az ember megbotlik, (akkor) elesik.	ok-okozat/ egyéb	csak ebből/ nem csak ebből	szükségszerű/ valószínű

b. Milyen problémákba ütközünk, ha az alábbi mondatokat szeretnénk a fenti táblázatban jelölt kategóriákba besorolni? Mi okozhatja a nehézséget?

Ha most vesszük meg a koncertjegyünket, (akkor) olcsóbban megúszhatjuk.

Ha épségben hazaértél, (akkor) hívj fel!

Ha kikötnék egy lakatlan szigeten, (akkor) megszelídítenék egy vadállatot.

Ha befejezem a könyvemet, (akkor) menjünk el kettesben vacsorázni!

Ha szóltál volna, (akkor) talán együtt ki tudtunk volna találni valamit.

Ha te ezt írtad, (akkor) ne csodálkozz a válaszára!

c. Miben különbözik az alábbi *ha-akkor* szerkezetű mondatok tagmondatai közötti kapcsolat az eddig vizsgáltaktól?

Ha elálmosodsz, (akkor) az emeleten van egy kempingágy.

Ha elfogyna a kék festéked, (akkor) nálam még van két tubussal.

Ha ráérték, (akkor) holnap van egy ifjúsági előadás a színházban.

d. Egészítsd ki az alábbi mondatokat! Milyen helyzetekben és mire használjuk ezeket?

Ha jobban belegondolok, _____.

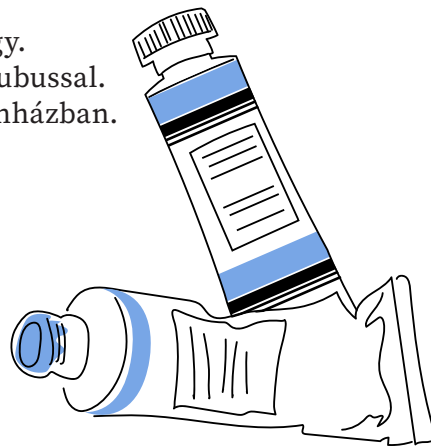
_____, ha piros hó esik.

_____, ha törik, ha szakad.

Ha hiszed, ha nem, _____.

Ha mindenáron tudni akarod, _____.

_____, ha valakit érdekel.

1 a. Az alábbi mondat zöldre színezett kifejezése kerülne a *kezd* igepuzzle alanyi fülére. Jelöld meg az összetett mondatokban azt a szósort, amit helyettesíteni lehet a zöld kifejezéssel!

Sztrájkba kezdtek **az új szabályzat miatt felháborodott diákok**.

1. Sztrájkba kezdtek azok, akik felháborodtak az új szabályzat miatt.

2. Sztrájkba kezdtek azok a diákok, akik felháborodtak az új szabályzat miatt.

3. Sztrájkba kezdtek a diákok, akik felháborodtak az új szabályzat miatt.

4. Akik felháborodtak az új szabályzat miatt, sztrájkba kezdtek.

b. Figyeld meg, milyen formában jelenik meg a zöld szósortartalma az egyes összetett mondatokban! Társítsd a mondatok számát az alábbi mintázatokkal!

- A. csak mellékmondat
- B. utalószt is tartalmazó főnévi szerkezet + mellékmondat
- C. utalószó + mellékmondat
- D. utalószt nem tartalmazó főnévi szerkezet + mellékmondat

Az ilyen mellékmondatokat, amelyeket egy *vonatkozó névmási* kapcsolóelem vezet be, *vonatkozó mellékmondatoknak* fogjuk nevezni.

c. Az **a.** alpont mondatai közül melyiket mondanád akkor, ha egyértelműen jelezni akarsz, hogy minden diák felháborodott az új szabályzat miatt? Vessétek össze a megoldásaitokat!

d. Az **a.** alpont mondatai közül melyikből hagyható el a mellékmondat?

A vonatkozó mellékmondatok egyik fajtájának az a szerepe, hogy *korlátozza* a főmondatból kiolvasható jelentést, jelezze, hogy a főmondatbeli állítás a szereplőknek egy korlátozott halmazáról szól: nem minden diák kezdett sztrájkba, csak azok a diákok, akik felháborodtak az új szabályzat miatt. Ha ilyen korlátozó szerepe van a mellékmondatnak, akkor nem hagyható el. Más esetben a vonatkozó mellékmondat csak plusz információt ad hozzá a főmondatához, *kiegészíti*, nem pedig korlátozza annak az érvényét: a diákok mind sztrájkba kezdtek, és hozzáteszem, hogy ennek az az oka, hogy felháborodtak az új szabályzat miatt.

Szükséges-e, hogy az utalószó megjelenjen a főmondatban ahhoz, hogy korlátozó jelentést kapjunk? Vizsgáld meg az **a.** alpont mondatai mellett az alábbiakat is: elhagyható a mellékmondat anélkül, hogy megváltozzon a főmondat jelentése?

Egyetlen ötlet sincs a táblán, ami hasznos lenne.

Minden diák felmentést kapott, aki benne volt a szervezőbizottságban.

A levél, amelyet nem írnak alá, névtelen levélnek minősül.

Tudtad?

A vonatkozó mellékmondatok szerepüket tekintve a jelzőkhöz hasonlóak: azok is korlátozhatják vagy kiegészíthetik egy főnév jelentését. Ha pl. az emléksökről akarunk beszélni, de nem az összesről, akkor egy jelzővel módosítani (egész pontosan szűkíteni) tudjuk ezt a kört: pl. a *kistestű emlésök*. De nem minden jelzőnek van ilyen szűkítő, részalmazra korlátozó szerepe. Ha például a *melegvérű emlésök*et említem, a jelzővel az emlésök teljes csoportjának közös jellemvonását írom le, ez tehát csak kiegészítő információ lesz az emléksökről.

Próbáld jelző szerepűvé alakítani az alábbi mondatok vonatkozó mellékmondatát! A példák alapján mit gondolsz, min múlik, hogy ez lehetséges-e? Pl. *Sztrájkba kezdtek a diákok, akik felháborodtak az új szabályzat miatt.* → *Sztrájkba kezdtek az új szabályzat miatt felháborodott diákok.*

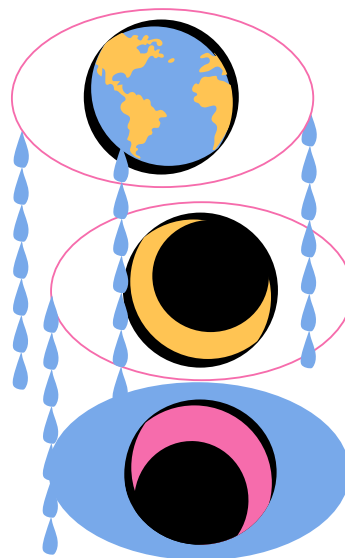
A szeme, amely mindeddig kéken ragyogott, megtelt könnyel.

A szeme, amely babonázóan égszínkék volt, megtelt könnyel.

A szeme, amelyet kezével eltakart, megtelt könnyel.

A szeme, amelyről verset is írtam, megtelt könnyel.
A szeme, amelynek nincs párja a bolygón, megtelt könnyel.
A szeme, amelynek pupillája tágra nyílt, megtelt könnyel.
A szeme, amelyben tükröződött a Hold, megtelt könnyel.
A szeme, amelyből rosszallást olvastam ki, megtelt könnyel.

- e.** Az, hogy a két tagmondatból melyik a főmondat és melyik a mellékmondat, a köztük lévő viszonytól függ, nem a két tagmondat sorrendjétől. Helyezd el az **a.** alpont mondatait az alábbi táblázatban a fejlécnek megfelelő mondatrendben! Melyik mondat esetében nem lehet valamelyik sorrendet létrehozni akkor sem, ha a főmondaton belül megváltoztatod a mondatrészek sorrendjét? Melyik mondat esetében melyik sorrendi változat a legtermészetesebb számodra?

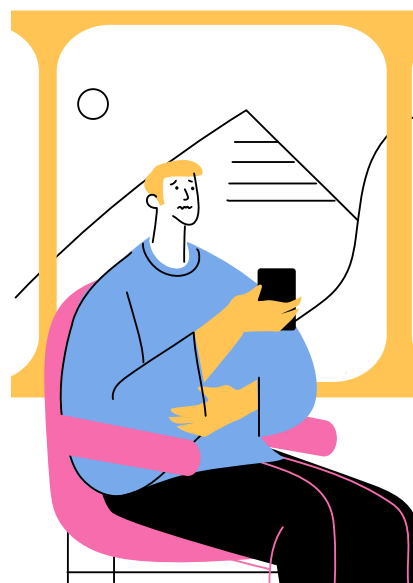
Főmondat – mellékmondat	Mellékmondat – főmondat	Főmondatba ékezt mellékmondat

- 2 a.** Húzd alá az alábbi összetett mondat főmondatában azt a részt, amire az *akik* névmás vonatkozik! Vessétek össze a megoldásaitokat!
Két volt diákjukkal készítettek interjút az újságíró szak tanárai, akik épp akkor érkeztek vissza a Romániát körbejáró bicikliútjukról.
- b.** Mit kell tenned ahhoz, hogy csak szórendi változtatással egyértelművé alakítsd a mondatot?

- 3 a.** Melyik értelmezést tartod valószínűbbnek az alábbi összetett mondatok esetében?

- Az első héten három állásajánlatot is kapott, ami egy kicsit megnyugtatta.
 - Az általa kapott állásajánlatok között három olyan is volt, ami megnyugtatta.
 - Megnyugtatta a tény, hogy három állásajánlatot is kapott.
- Kissé felkavarodott a gyomrom az utazás során, amiről próbáltam elterelni a figyelmemet.
 - Próbáltam elterelni a figyelmemet arról, hogy felkavarodott a gyomrom az utazás során.
 - Próbáltam elterelni a figyelmemet az utazásról, ami során felkavarodott a gyomrom.

- b.** Húzd alá a főmondatokban azt a részt, amire az *ami(ről)* névmás vonatkozik!
- c.** Próbáld meg megcserélni a tagmondatok sorrendjét! Mit tapasztalsz?

A vonatkozó mellékmondatot bevezető névmás sajátos használatára láttatok példát: ezáltal nem egy főnévi kifejezést módosít (vagyis egészít ki vagy korlátoz), hanem a teljes előző mondatra utal vissza, és ahhoz fűz hozzá újabb információt. Az ilyen összetett mondatok formailag alárendelők ugyan, de könnyedén átalakíthatnánk őket mellérendelő összetett mondattá. Pl. *Az első héten három állásajánlatot is kapott, ami egy kicsit megnyugtatta.* → *Az első héten három állásajánlatot is kapott, és ez egy kicsit megnyugtatta.*

d. Abból, hogy az **a.** alpontban *hogy* kötőszós mellékmondatokat választottatok, sejthető, hogy azokat másra használjuk, mint a „normális” (az **1.** és **2.** feladatban vizsgált) vonatkozó névmási kötőszósokat. Egészítsd ki az alábbi főmondatot a kötőszóhoz illő mellékmondatokkal! Mi a különbség a kétféle folytatás jelentése között?

1. Nagyapám nem törődött azzal, aki _____
2. Nagyapám nem törődött azzal, hogy _____

Ahogy a **II. fejezetben** is láthattad, a *hogy* kötőszós mellékmondat valójában a főmondatnak egy bővítménye (itt azt tudjuk meg belőle, hogy mi az, amivel nem törődött nagyapám), csak nem „fér bele” a főmondatba, mert maga is egy jelenetet ír le. Ezzel szemben a vonatkozó névmási mellékmondat a főmondat egyik bővítményét módosítja: kiegészíti vagy korlátozza annak a jelentését (itt valamit arról az emberről tudunk meg, akivel nem törődik nagyapám).

4 Az alábbi két szövegváltozat ugyanazt az eseménysorozatot írja le, de az **A.** változat csak egyszerű mondatokat használ, míg a **B.** egy összetett mondatból áll.

A. Volt egy király. Annak a királynak volt egy lánya. A király őt szerette legjobban a világon. A világon nem élt még ilyen szép lány. A király egyik nap magához hívatta a lányát.

B. Egy király egyik nap magához hívatta a lányát, akit a legjobban szeretett a világon, ahol nem élt még ilyen szép lány.

- a.** Miben tér el a két szövegváltozatban az információk sorrendje? Hogyan befolyásolja ez a megértést?
- b.** Melyik változat
 - ▶ tömörebb?
 - ▶ könnyebben érthető?
 - ▶ természetesebb?
- c.** Fogalmazd meg, miben lehet szerepe a vonatkozó mellékmondatok használatának a szövegalkotásban!

4. Értékelés

A 15–18. században Európában tömeges boszorkányüldözés zajlott, rendszerezések voltak a boszorkányvadások, a boszorkánypercek, a kínzások és a kivégzések. Heinrich Kramer 1486-ban megjelent *Boszorkánypörölly* című műve után, amelyet a boszorkányok azonosításához használtak, 1589-ben megjelent Peter Binsfeld „praktikus” *Tractatusa* arról, hogyan kell vallatni a gyanúsítottakat. Jean

Bodin (*De la démonomanie*, 1580) valamint Martin Del Rio (*Disquisitiones Magicae*, 1599–1600) azt hirdették, hogy a boszorkányokat meg kell égetni, így megbüntetik az ördög szövetségeseit, és megelőzhetik a további csapásokat. 1500 és 1700 között 73 ezer férfit és nőt fogtak perbe boszorkánysáért Európában, és 40–50 ezret végeztek ki, a felét német területen. 75 százalékuk nő volt. A délnyugat-német területeken 1561 és 1670 között 3200 boszorkányt küldtek halálba. Azokat a népi gyógyászattal foglalkozó asszonyokat, akik ezeken a területeken tevékenykedtek, fokozottan fenyegette a boszorkányvádakkal való szembesülés veszélye.

A társadalmat félelemmel töltötte el a klímaváltozás: a rendkívül hideg telek és hideg, esős nyarak miatt nem volt termés. Az árak emelkedtek, éhség, pestis pusztított. Bárkire ráfoghatták, hogy boszorkány, ő okozta a betegséget, a rossz termést. 1607 és

1617 között a boszorkányperek negyedik hulláma zajlott; ebbe sodródott bele az ismert csillagász, Johannes Kepler édesanyja, Katharina Kepler is Leonbergben.

1615 tele rendkívül hideg volt, a szőlő elfagyott, Leonberg nélkülözött, különböző betegségek is felütöttek a fejüket. Katharina Kepler egy üvegesmester felesége, Ursula Reinbold számára kevert gyógyító italt. Az asszony lába később lebénult, ezért a 68 éves Katharinát beidézte a helytartó, aki a boszorkányperekkel és -kivégzésekkel foglalkozott. Katharina tagadta, hogy megátkozta volna Reinboldnét, ennek ellenére perbe fogták. Katharina Kepler bűnpere 1619-ben kezdődött Leonbergben. A vádló a római jog szerint hat kérdésben akart tisztán látni: ki mit tett, hol, mikor, miért és milyen eszközökkel. A Birodalmi Törvénykönyv szerint legalább egy szemtanúra volt szükség ahhoz, hogy tortúrára vessék a vádlottat. 21 tanút hallgattak meg. A fontosabb vádpontok a következők voltak: az idős asszony az italával megbetegítette Ursulát; a nagynénje is boszorkány volt; elüldözte otthonról a férjét; elvitt egy fiatal nőt a boszorkányszombatra; egy iskolaigazgatóhoz a zárt ajtón át bement, és bénító hatású bort adott neki. Egy varrónőt boszorkánnyá akart változtatni; nem hisz az örökéletben; macska képében közlekedik. A per egy későbbi fázisában a bűnösség bizonyítékának tekintették, hogy a vádlott nem nézett vádlói szemébe, és nem sírt.

A boszorkányok tevékenységének nem voltak szemtanúi, sem egyértelműen megtapasztalható jelei, ezért boszorkányság gyanújába keveredhetett bárki, akinek külleme, viselkedése vagy életmódja eltért a közösség normáitól. A füvesasszonyokat, népi gyógyítókat, illetve az egyedül élő nőket például eleve gyanakvás övezte.

Kepler megpróbálta megvédeni az édesanyját, ezért tanulmányozta a római jogot, melynek formai eljárásaira hivatkozva jelezte, hogy a perek dokumentumait írásban be kell adni. Így tudott tájékozódni a bizonyítékokról, és felszólalni édesanyja védelmében. Kepler védőbeszédében megállapította, hogy a tanúk szóbeszéd alapján vádolták Katharinát, és elfogultak voltak. Ursula például egy babonás asszony, aki a fájdalmiért okolni akart valakit, de rágalmaikat nem bizonyította. Egyik vádat sem igazolta két pártatlan tanú. A már elítélt boszorkányok egyike sem vallotta társának Katharinát. A kínzással kicsikart vallomások, amelyek

Katharinára nézve terhelőek voltak, nem tekinthetők érvényesnek. Orvosi érvekkel bizonyította, hogy a betegségeket, sérüléseket nem boszorkány okozta. Ursula maga ihatott valami mérgezőt, mert mások nem lettek rosszul Katharina gyógyteáitól. Az állatok természetes okokból pusztulnak, nem rontástól. Katharina a gyógyító tevékenysége során tapasztalattal használta fel a gyógyfűveket. Mindebből az következik – fejezte be Kepler –, hogy édesanyja nem érdemel tortúrát. Kepler védőbeszéde igen jelentős volt a boszorkányperek idején.

A per iratait a tübingeni jogi fakultásra terjesztették fel. 1621. szeptember 10-én megszületett az ítélet: a bizonyítékok nem elegendőek, ezért, és idős korára való tekintettel nem vetik kínzás alá, de a hóhér megfélemlítésül mutassa meg neki a kínzóeszközöket. Kepler felkészítette az édesanyját, hogy nem lesz valódi tortúra. Az asszony kijelentette: „Nem akarok, nem tudok vallomást tenni”. Térdre hullott, s Istenre bízta az ítéletet. Tizennégy hónap után szabadon engedték.

(Ulinka Rublack könyve és Fodor Mihályné ismertetése alapján)

Rendszerezétek a szöveg információit az alábbi kérdések alapján!

1. Milyen összefüggést feltételez a szöveg a társadalmat érő csapások és a boszorkányüldözés jelensége között?
2. A szöveg különböző részeiben megjelenő információk alapján milyen képességeket és tevékenységet tulajdonított a tömeg a boszorkányoknak?
3. Minek alapján fogtak perbe valakit boszorkányság vádjával? Mi volt a kínvallatás célja? Mi volt az elítéltek büntetése?
4. **a.** Keressétek meg a szövegben és húzzátok alá azt a részt, amely az alábbi mondatok kiemelt szava helyén szerepel!
Őket fokozottan fenyegette a boszorkányvádakkal való szembesülés veszélye.
Ezek nem tekinthetők érvényesnek.
b. Húzd alá azt a részét az alábbi mondatnak, amelyből megtudjuk, hogy ki idézte be Katharinát!
... ezért a 68 éves Katharinát beidézte a helytartó, aki a boszorkányperekkel és -kivégzésekkel foglalkozott.
5. Mennyi ideig tartott Katharina Kepler boszorkánypere? Hogyan sikerült megmenekülnie?

Tárjátok fel a boszorkányüldözés jelenségével kapcsolatos összefüggéseket az alábbi kérdések megválaszolásával!

1. A boszorkányoknak természetfölötti képességeket és ártó szándékot tulajdonítottak az idők során. A klímaváltozást, a drágulást, az éhínséget és a járványokat is a boszorkányok tevékenységével magyarázták. Milyen tényezőket szoktak megnevezni napjainkban ugyanezen csapások okaiként?
2. Mi lehetett a szerepe a boszorkányüldözés elterjedésében a szakszerűen megírt, és nyomtatásban is megjelent könyveknek, amelyek a boszorkányságról, a boszorkányperek menetéről, a kínvallatásról és a kivégzésről szóltak?

3. Milyen okai lehettek annak, hogy:

- egy közösség boszorkánynak tartott valakit?
- a bírák felmentettek valakit a boszorkányság vádja alól?
- a tömeg igazságként fogadta el a boszorkányperekben született ítéleteket?
- a kínvallatás során sokan boszorkánynak vallották magukat?
- a tömeg számára ünnep volt a boszorkányok kivégzése?

1. Olvassátok újra Katharina Kepler perének fontosabb vádpontjait!

- a.** Megállnák a helyüket ezek a vádpontok egy mai bírósági tárgyaláson? Miért?
- b.** Mely vádpontok tekinthetők érvényes érvnek a vádlott ellen? Melyek nem? Miért?
- c.** Milyen bizonyítékokkal támaszthatták alá a vádlók a vádpontokat? Elégséges bizonyítéknak tartjátok ezeket? Miért?
- d.** A mai törvénykezésben a bizonyítás terhe rendszerint arra a félre hárul, aki a vádat könnyebben tudja igazolni/cáfolni. Milyen bizonyítékokat hozhat fel az ellene szóló vádpontok cáfolására Katharina? Hogyan tudná ártatlanságát bizonyítani?
- e.** Te kerültél már olyan helyzetbe, hogy az ártatlanságodat kellett bizonyítanod? Milyen esetben könnyű, milyen esetben nehéz vagy éppen lehetetlen ez a feladat?

2. Olvassátok újra Johannes Kepler ellenérveit, amelyekkel a vádpontokat igyekszik megcáfolni védőbeszédében!

- a.** Johannes Kepler tudós volt. Mai szemmel tudományosnak tekinthető az érvelése? Válaszaitokat indokoljátok!
- b.** Melyeket tekinthetjük a tanultak alapján valódi ellenérveknek? Melyeket nem? Miért?
- c.** A szöveg állítása szerint „Kepler védőbeszéde igen jelentős volt a boszorkányperek idején”. Mi lehet ennek a magyarázata?

3. a. Ursula Reinbold vádja volt a meghatározó abban, hogy Katharina Keplert perbe fogták. Milyen tapasztalatával igazolta Ursula, hogy Katharina rontással sújtotta őt? Levonható ez a következtetés az Ursulával történetek alapján? Miért?

- b.** Johannes Kepler azzal válaszolt Ursula vádjára, hogy utánanézett, milyen következményei voltak más betegeknél édesanyja teáinak. Cáfolják Ursula vádját Kepler ellenpéldái? Miért?

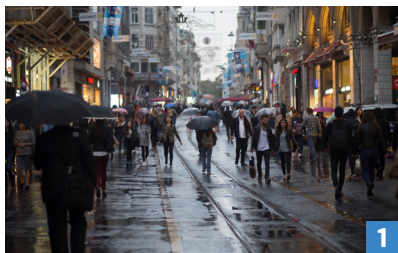
- 4.** Egyetértesz valamelyikkel az alábbi kijelentések közül? Ha igen, támaszd alá érvekkel és/vagy példákkal a választásodat! Ha nem, fogalmazd meg ellenérveidet!
- A boszorkányüldözés a tömeg ostobaságán alapuló tömeges népirtás volt.
- Ma is megfigyelhetünk a boszorkányüldözéshez hasonló jelenségeket.

V. A tömeg arcai

1. Tömegábrázolások

- 1 a. Az alábbi képek egy helyen lévő embereket ábrázolnak. Milyen helyzetben, milyen esemény alkalmából készülhettek a képek? Írd le őket egy-egy mondattal, majd hasonlítsátok össze a leírásaitokat!

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

- b. Korábban már volt szó a *tömeg* és a *közösség* szavakkal leírható embercsoportok különbségeiről. Mely képeken látható olyan csoportosulás, amit a *tömeg*, melyeken olyan, amit a *közösség* szóval írnatok le? Mely képek esetében vagytok bizonytalanok? Miért?

- 2 a. Olvasd el a következő szöveget, és INSERT módszerrel jelöld, hol talákoztál új (+), nehezen vagy egyáltalán nem érthető (–) információval! Tisztázzátok közösen a homályos részeket!

A tömeg működését, valamint az egyén viselkedését a tömegben régóta vizsgálja a pszichológia. Tömegnek nevezzük általában azokat az emberi csoportosulásokat, amelyek sok embert tömörítenek adott (valós vagy virtuális) térbe egy adott időszakra, mely időszak során a csoporttagok figyelme ugyanarra a tárgyra összpontosul.

Annak függvényében, hogy mire irányul a közös figyelem, különböző érzelmek és indulatok szabadulnak fel a résztvevőkből, amelyek azonban szintén közösek, így meghatározzák a tömeg hangulatát. Az egyének döntéseiből, indulataiból és cselekvéseiből összeálló tömeg az egyöntetűség látszatát kelti, ezért gyakran úgy beszélünk róla, mintha különálló ember lenne. Tömegesemények leírására éppen ezért gyakran használjuk az „egy emberként” kifejezést.

A tömegben másokkal szoros közelségben való együttlét élménye, a közös akarat és a hangulat feloldja a gátlásokat, ezért ebben a helyzetben felszabadultabb, ösztönös érzelmkifejezés jellemzi az egyént. Az élmény sokakat olyan tettekre és viselkedésre is készítet, amire saját indíttatásból nem lennének képesek vagy hajlamosak.

A tömeg mindig nagy erőt képvisel számosságának és kiszámíthatatlanságának köszönhetően, még ha nem is jól behatárolható, szervezett közösség. A hatalom mindenkor képviselőivel szemben fellépő tömeg fenyegetést jelent a fennálló rendre és rendszerre.

Az elnyomó hatalmak számára ezért kifejezetten fontos úgy látni és láttatni a tömeget, mint ellenőrzés alatt tartott, rendezett embercsoportot. Ezért tapasztalunk zavaró, éles ellentétet a propagandafilmeken bemutatott ünneplő, éljenző, szabályos alakzatokban felvonuló tömeg és az ugyanazt a rendszert megdöntő fellázadt tömeget ábrázoló felvételek között.

b. A tömeg többféle lehet aszerint, hogy mire irányul a közös figyelem, és milyen hangulat jellemzi. Keressetek példát olyan helyzetekre, amelyekben a tömeg

1. támad!
2. menekül!
3. ellenáll!
4. ünnepel!
5. szórakozik!

c. Melyik esetben melyik érzelem és milyen viselkedésforma uralja a tömeget?

d. Besorolhatók a fent felsorolt tipikusan viselkedő tömegek valamelyikébe az alábbiak? Ha igen, melyikbe? Ha nem, miért nem?

- ▶ fekete pénteki akció idején az elektronikai bolt nyitását váró tömeg
- ▶ pamplonai bikafuttatás
- ▶ csapatuk győzelmének örülve romboló szurkolósereg
- ▶ a gyülekezési tilalom ellenére közös megemlékezésen részt vevő tömeg (pl. istentiszteletek vagy magyar nemzeti ünnepek Romániában 1989 előtt)
- ▶ politikai döntések és társadalmi rend ellen zenei fesztivál keretében tiltakozó fiatal generáció

Tudtad?

A propaganda különböző nézetek nyilvános terjesztését jelenti, melynek célja a tömeg véleményének befolyásolása. A politikai propaganda általában olyan eszmék népszerűsítésére törekszik, amelyek az adott párt vagy vezető érdekeit szolgálják, hatalmát erősítik. A propaganda egy közismert módszere a félelemre való rájátszás, valamint a pánik keltése és kihasználása. A hatalom néha nem eloszlatja, hanem megerősíti a tömeg félelmét, mivel ez számára előnyös lehet: ha védelmet ajánl a félelem tárgya ellen, akkor a rettegő tömeg bizalmába fogadja, és támogatni kezdi.

3 Az ember különböző helyzetekben más-más *arcát* mutatja, azaz eltérően viselkedik. Figyeljétek meg, hogyan jeleníti meg Csontváry-Kosztka Tivadar egy arcban az emberi természet kettősségét a [videóban](#) szereplő szakértő szerint! Mit gondoltok, az emberek milyen helyzetben mutatják egyik, mikor a másik arcukat? A kettős természet melyik része nyilvánul meg inkább a tömegek viselkedésében?

4 a. Ragadjátok meg öt kulcsszóban, majd egy mondatban Cakó Ferenc [Ad Astra](#) című rövidfilmjét! Milyen hangulatot, érzelmi reakciót ébreszt bennetek a film? Miért?

b. Mit jelent és mire utalhat a film címe?

c. Nézzétek meg újra a filmet! Figyeljétek meg, milyen pozícióban ül a központi figura a történet kezdetén! Mi lehet a jelentősége annak, hogy ezzel a testhelyezettel megidézi Auguste Rodin *Gondolkodó* című (a mellékelt képen látható) szobrát? Milyen többletinformációhoz jutunk hozzá a figuráról, ha azonosítjuk ezt az összefüggést?

d. A központi figura sorsának mely eseményeiért felelős ő maga, melyekért a tömeg? Ennek értelmében mit mond el a kiemelkedésre törekvő egyén és a tömeg viszonyáról ez a rövidfilm?

e. Fejtsétek meg a film záróképét! Mihez hasonlít a talpazathoz rögzített figura? Vessétek össze a Rodin-szobrot megidéző nyitóképpel!

f. Milyen technika, milyen anyagok felhasználásával készült az animáció? El lehetett volna készíteni ezt a filmet élőszereplős változatban? Mi az a többlet, amit az animáció nyújt?

g. A film egyik értelmezése szerint a művészet ellentmondásos helyzetét ábrázolja a film. Fogalmazd meg egy mondatban, mit állít a művész lehetőségeiről és kötelékeiről Cakó Ferenc animációja!

2. Szemben a tömeggel

1 a. Állítsd sorba Munkácsy Mihály Krisztustrilógiájának darabjait aszerint, hogy hogyan követik egymást a passiótörténetben!

b. Mi a tömeg szerepe az egyes festményeken ábrázolt pillanatokban? Melyik képen milyen a tömeg viselkedése, hangulata? Emelj ki olyan részleteket, amelyek alátámasztják a megállapításodat!

c. Válassz ki, és mutass be röviden egy-egy tömegbeli figurát mindegyik képről! Minek alapján választottál? Hogyan viszonyul a tömeg egészéhez a választott figura?

Krisztus Pilátus előtt (1881)

Golgota (1884)

Ecce homo (1896)

d. Keress ellentmondásos vagy elgondolkodtató részleteket a festményeken ábrázolt tömegben! Fogalmazz meg kérdéseket a felfedezett részletekkel kapcsolatban!

e. Melyek azok az alakok, amelyek nem a tömeg részei szerinted? Hogyan különíti el, emeli ki őket a tömegből a festő?

2 a. Nézzétek meg egy-egy részletét a passiótörténet néhány ismert filmfeldolgozásának! Figyeljétek meg, hogyan ábrázolják a Pilátus előtt álló tömeget! Milyen hasonlóságokat, milyen különbségeket láttok az egyes változatok között?

Franco Zeffirelli: [A názáreti Jézus](#), 1977 (5:23:30–5:29:00)

Pier Paolo Pasolini: [Máté evangéliuma](#), 1964 (1:57:35–1:59:00)

b. Kicsoda Barabbás? Mit jelent a tömeg számára? Mi a szerepe Jézus szenvedéstörténetében?

Karinthy Frigyes: *Barabbás*

A harmadik nap alkonyán pedig kilépett a bolt keskeny kapuján, és csendesen megindult az úton. Kétoldalt feketén füstölögtek a romok. Lent, a kiszáradt árok fenekén találta az elsőt azok közül, akik Pilátus háza előtt kiáltozták Barabbás nevét. Elfeketült nyelvvel vonított a vörös felhők felé.

Megállt előtte, és csendesen így szólt:

– Itt vagyok.

Az pedig felnézett rá, és zokogni kezdett.

– Rabbi! Rabbi! – zokogott.

És a mester szelíden folytatta:

– Ne sírj. Állj fel, és jöjj velem. Mert visszamegyek Jeruzsálembe, Pilátus háza elé, és új törvényt kérek magamra és reátok, akik Barabbást választottátok, s akikkel ezt mívelte Barabbás.

A nyomorult pedig feltápáskodott, és az ő öltönyét megragadta.

– Mester! – kiáltott elfulladva és könnyek között – ó, mester, jövek! Mondd meg, hogy mentsem meg magam! Mondd meg, mit tegyek! Mondd meg, mit mondjak!

– Semmit – mondta ő szelíden –, csak azt, amit három nap előtt kellett volna mondanod, mikor Pilátus megállt a tornácon, és megkérdezett titeket: „Kit engedjek hát el közülök, Barabbást, a gyilkost, vagy a názáretit?”

bolt: sírbolt

– Ó, én bolond – kiáltott a nyomorult, fejét öklével verve –, ó, én bolond, aki Barabbást kiáltottam! Barabbást, aki ide juttatott!

– Jól van – folytatta szelíden a mester –, most hát jöjj velem Pilátus háza elé, ne törődj semmivel, ne figyelj semmire, csak rám, és amikor én intek neked, kiáltsd egész szívedből és egész tüdődből: „a názáretit!”, mintha azt kiáltanád: „Az életemet!”

Az pedig követte őt.

És találának útközben másik nyavalyást, akinek Barabbás elvette házát és feleségét és gyermekét, és szemeit kiszúratta.

És ő homlokát érinté csendesen kezével, és így szólt:

– Én vagyok az. Jöjj velem Jeruzsálembe, és amikor én kezemmel érintelek, kiáltsad: „a názáretit!”, mintha azt kiáltanád: „A házamat! a gyermekemet! a szemem világát!”

Az pedig felzokogott, és követte őt.

És találtak még másikat is, kinek kezei és lábai kötéllel voltak összekötve és nyakára hurkolva, őt magát pedig arccal lefelé bűzhödt mocsárba nyomta le Barabbás, tetvek és csúszómászók közé. És odament hozzá, és megoldotta kötelékeit, és így szólt:

– Ismerlek téged. Te költő voltál, aki a lélek, rajongó repülését hirdetted. Jöjj velem, és amikor intek, kiáltsd: „a názáretit!”, mintha ezt kiáltanád: „A szabadságot! a léleknek és gondolatnak szabadságát!”

Az pedig megcsókolta az ő saruját, és csak a szemével könnyörgött, mert a szája még tele volt sárral.

És így mentek tovább, és egyre több béna és sánta és nyomorult belpoklos csatlakozott hozzájuk, akiket Barabbás tönkretett. És mindegyik külön-külön zokogva verte mellét, és könnyörgött neki, hogy intsen majd, ha kiáltani kell: „a názáretit!”, mintha azt kiáltanák: „Békesség! békesség! békesség e földön!”

Estére pedig megérkeztek Jeruzsálembe, Pilátus háza elé.

Pilátus a tornácon ült, és estebédjét költötte Barabbással, a gyilkossal. Kövéren és fénylő arccal ültek ott, nehéz borokat ittak és drága ételeket ettek aranyedények fenekéről; skarlát-piros palástjuk messze világított.

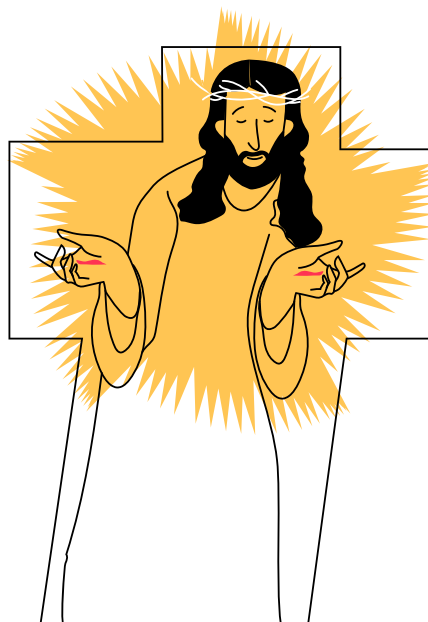
A názáreti pedig, élén a sokaságnak, mely követte őt, a tornác elé járult, és felemelvén átszegezett kezeit, szelíden szólni kezdett:

– A pászkák ünnepe nem múlt még el, Pilátus. Törvény és szokás, hogy húsvétkor egyikét az elítélteknek elbocsássad, úgy, ahogy a nép kívánja. A nép Barabbást kívánta, s engem megfeszítettek – de vissza kellett térnem halottaimból, mert láttam, hogy a nép nem tudta, mit cselekszik. E sokaság mögöttem megismerte Barabbást, és most új törvényt akar – kérdezd meg őket újból, amint az törvénykönyveinkben meg vagyon írva.

Pilátus pedig gondolkodott, aztán vállat vont, s kiállván a tornác szélére, csodálkozva nézett végig a sokaságon, és szólt:

– Hát kit bocsássak el mármost, Barabbást vagy a názáretit?

És ekkor ő intett nekik.

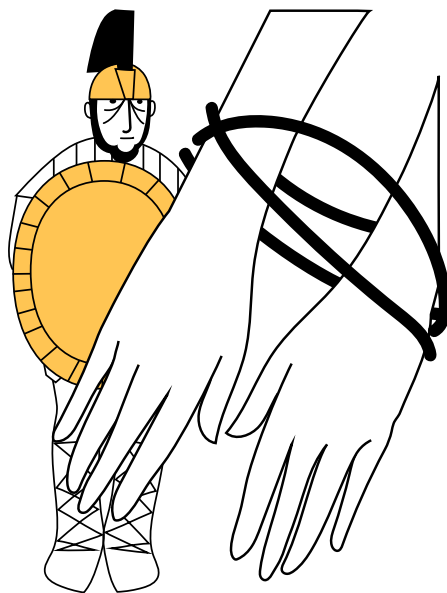
És ekkor zúgás támadt, mint a mennydörgés zengett fel a sokaság. És a sokaság ezt kiáltotta: „Barabbást!”

És rémülten néztek egymásra, mert külön-külön mindegyik azt kiáltotta: „A názáretit!”

A mester pedig halovány lett, és megfordulván végignézett rajtuk. És külön-külön megismeré mindegyiknek az ő arcát, de e sok archból egyetlen arc lett az esti homályban, óriási fej, mely ostobán és gonoszul és szentelenül vigyorgott az ő arcába, véres szemei hunyorgtak, és szájából búzós lé szivárgott, és torkából úgy bömbölt rekedten: „Barabbás!”, mintha azt hörögné: „Halál! halál! halál!”

Pilátus pedig zavartan lesütötte az ő szemeit, és mondá neki: „Te látod!...”

Ő pedig bólintott fejével, és csendesen felmenvén a lépcsőn, kinyújtotta kezeit a hóhér felé, hogy kötözze meg.

- 3** a. A novella első bekezdése ismertként utal vissza korábbi eseményekre, amelyek nem jelennek meg a szövegben. Mi derül ki ezekről az előzményekről? Milyen tudásra van szüksége az olvasónak, hogy megértse a novella alaphelyzetét?
- b. A környezet és a szereplők helyzetének leírása alapján milyen következményei voltak Karinthy történetében Barabbás szabadon engedésének? Mennyi idő telt el a sorsdöntő esemény és a novellában aktuálisan zajló események között?
- 4** a. Milyen színekkel és egyéb képi elemekkel festik meg a napszakot és a tájat a leíró részek?
- b. A történet során több ízben megjelennek a piros szín különböző árnyalatai (*alkonyat, vörös felhő, skarlátpiros palást, véres szemek*). Milyen hatása van az egyes árnyalatok megjelenésének az adott helyzetekben?
- 5** a. Hol és hogyan találja meg Jézus az első három embert? Milyen hatást kelt helyzetük, állapotuk leírása, viselkedésük, szavaik?
- b. Milyen hatással volt az életükre Barabbás? Milyen értékektől fosztotta meg őket?
- c. Hogyan viszonyulnak Jézushoz, hogyan szólnak hozzá? Miért tartanak vele?
- d. Hogyan formálódik meg a Jézus köré tömörülő tömeg? Mire irányul a közös figyelem? Mik azok a meghatározó meggyőződések, érzelmek és indulatok, amelyek uralják a tömeget?
- 6** a. Mi jellemző a Pilátus elé érkező tömegre? Támadó, menekülő, ellenálló, ünneplő, szórakozó, esetleg másmilyen tömegként képzelitek el?
- b. Hol, milyen helyzetben talál rá a tömeg Barabbásra? Milyen hangulata van a felidézett estebédnek?
- c. Hogyan reagál Pilátus a tömeg Jézus által tolmácsolt kérésére? Mi derül ki a reakciójából, milyen eredményre számít?
- d. Mi a szerepe Pilátus és Barabbás hasonló ábrázolásának? Hogyan viszonyul Pilátus Barabbáshoz, és hogyan viselkedik a Názáretivel szemben?

- 7 a.** Az alábbiakban olvashatjátok Máté evangéliumának erre vonatkozó részeit a Károli Gáspár-féle bibliafordításból. Miben zajlik hasonlóan, és miben tér el a tömeg megkérdezésének és az ítéletnek a folyamata a bibliai történetben és Karinthy novellájában?

Jézus pedig ott áll a helytartó előtt; és kérdezé őt a helytartó, mondván: Te vagy-e a zsidók királya? Jézus pedig monda néki: Te mondog.

És mikor vádolák őt a főpapok és a vének, semmit sem felele.

Akkor monda néki Pilátus: Nem hallod-e, mily sok bizonysgot tesznek ellened?

És nem felele néki egyetlen szóra sem, úgy hogy a helytartó igen elcsodálkozék.

Ünnepenként pedig egy foglyot szokott szabadon bocsátani a helytartó a sokaság kedvéért, a kit akarának.

Vala pedig akkor egy nevezetes foglyuk, a kit Barabbásnak hívtak.

Mikor azért egybegyülekezének, monda nékik Pilátus: Melyiket akarjátok hogy elbocsássam néktek: Barabbást-e, vagy Jézust, a kit Krisztusnak hívnak?

Mert jól tudja vala, hogy irigységből adák őt kézbe.

A mint pedig ő az ítélőszékben ül vala, küldé ő hozzá a felesége, ezt üzenvén: Ne avatkozzál amaz igaz ember dolgába; mert sokat szenvedtem ma álmomban ő miatta.

A főpapok és vének pedig reá beszélék a sokaságot, hogy Barabbást kérjék ki, Jézust pedig veszítsék el.

Felelvén pedig a helytartó, monda nékik: A kettő közül melyiket akarjátok, hogy elbocsássam néktek? Azok pedig mondanak: Barabbást.

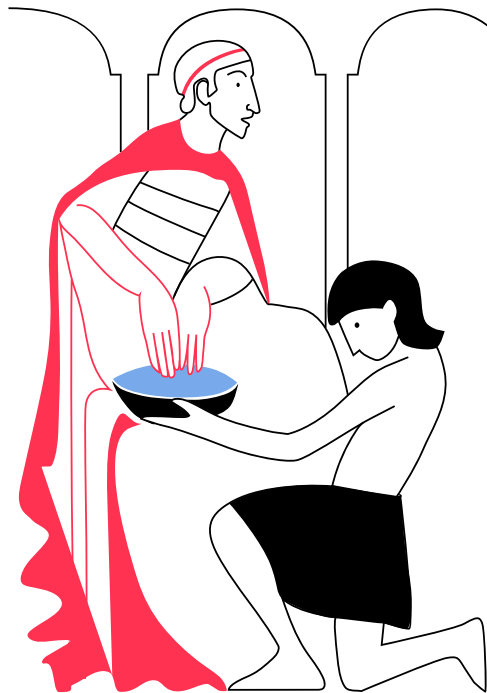
Monda nékik Pilátus: Mit cselekedjem hát Jézussal, a kit Krisztusnak hívnak? Mindnyájan mondanak: Feszíttessék meg!

A helytartó pedig monda: Mert mi rosszat cselekedett? Azok pedig még inkább kiáltoznak vala, mondván: Feszíttessék meg!

Pilátus pedig látván, hogy semmi sem használ, hanem még nagyobb háborúság támad, vizet vévén, megmosá kezeit a sokaság előtt, mondván: Ártatlan vagyok ez igaz embernek vérétől; ti lássátok!

- b.** Hasonlítsd össze a novella Pilátusát a bibliai megjelenítéssel! Miben egyezik, miben tér el alakjának a bemutatása?

- c.** Figyeld meg, hogyan reagál Pilátus a tömeg válaszára a bibliai idézetben, hogyan a novellában!

„Pilátus pedig látván, hogy semmi sem használ, hanem még nagyobb háborúság támad, vizet vévén, megmosá kezeit a sokaság előtt, mondván: Ártatlan vagyok ez igaz embernek vérétől; ti lássátok!”

„Pilátus pedig zavartan lesütötte az ő szemeit, és mondá neki: »Te látod!...«”

Mit jelent a kézmosás szimbolikus gesztusa? Mire utal, hogy „zavartan lesütötte az ő szemeit”? Kihez szól a Biblia szerint, kihez szól a novellában? Miért?

d. A szövegben vannak olyan mondatok, amelyek kitűnnek azáltal, hogy a bibliafordítások beszédmódját idézik fel. Keresd ki ezeket! A novella melyik részén, a történetek melyik pontján jelennek meg ezek a mondatok? Mit gondolsz, miért éppen ezek a részletek jelennek meg ebben a nyelvi formában?

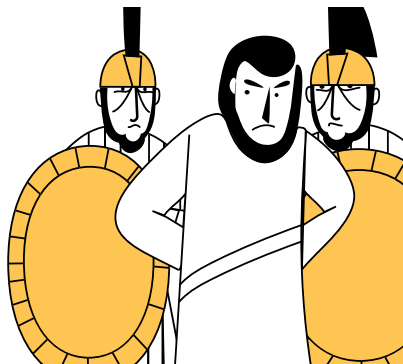
8 a. Hányszor fordul elő a novellában Barabbás neve? Hányszor Jézusé? Mi lehet az oka?

b. Hogyan nevezik Jézust a szereplők, mi ezeknek a szavaknak a jelentése?

c. Milyen értékek kapcsolódnak a Názáreti nevéhez? Miért használja a szöveg a viselkedésére a *szelíd* szót? Van szerepe ennek a szelídségnek a végső döntésben? Miért?

d. Írd ki a szövegből, milyen szavak kapcsolódnak Barabbás nevéhez! Mi derül ki Barabbás viselkedéséről?

e. Mit jelképeznek a nevek? Mit jelent a döntés, hogy a tömegnek a két név egyikét kell választania? Mit árul el egy emberről vagy embercsoportról az, hogy melyiket választja?

9 a. Mire számít az olvasó, hogyan fog zajlani a tömeg újbóli megkérdezése?

b. A szereplők közül kik számára és miért meglepő az új szavazás lefolyása és eredménye? Hogyan reagálnak a nem várt fordulatra?

c. Miből fakad a tömegben egymásra néző emberek rémülete? Milyen hatást kelt a Barabbást kiáltó tömeg leírása? Mit mond el az ítéletet kérő tömegről az a következtetés, hogy csak egyféle döntést tud hozni ebben a helyzetben?

10 a. Jézus egy-egy mozdulatát a novella első és utolsó mondatában a *csendesen* határozóval írja le az elbeszélő. Ugyanaz a csendesség van jelen a két pillanatban? Ha igen, mi jellemzi ezt a csendességet? Ha nem, mi a különbség a két változat között?

b. A novella zárlatában Jézus önként járul a hóhér elé. Ez is egyike a bibliai történetben is előforduló mozzanatoknak. Miért tűnik ismétlődésében súlyosabbnak, tragikusabbnak ez a jelenet, mint a nagypénteki?

11 Annak ellenére, hogy a szövegben felidézett események időben elhelyezhetőek a passiótörténetben, a novella alaphelyzete eltér a Bibliában leírtaktól. Emellett az előzmények alapján, illetve annak alapján, amit a tömeg működéséről tudunk, valószínűtlennek tűnik a mű végkifejlete. Ennek azonban oka van, Karinthy novellája ugyanis *példázat*, amelyben az egyes szereplők és helyzetek általánosabb jelenségek metaforáiként vannak jelen. Így a példázatként való olvasás során nem a történeti-tudományos hitelességre való törekvést várjuk el a szövegtől, hanem egy, a helyzeten túlmutató értelmezéshez keresünk fogódzókat. Ennek fényében mit mond el Karinthy novellája az egyén és a tömeg, valamint a tömeg és a hatalom viszonyáról? Milyen más döntéshelyzeteket modellezhet a Jézus és Barabbás közötti választás kényszere?

A példázat olyan tanító szándékkal megalkotott allegorikus történet, amely rendszerint valamilyen erkölcsi, vallásos vagy társadalmi igazságra mutat rá egyszerűsített formában.

- 1 a. A *tömeg* szót emberekre vonatkoztatva is többféle jelentésben és összefüggésben használjuk. Figyeljétek meg az alábbi, *tömeg*-előtagú összetett szavak jelentését, és csoportosítsátok őket aszerint, hogy a *tömeg* szó melyik megadott jelentésére utalnak! Melyik szavak esetében okozott nehézséget a besorolás? Miért?

tömegközlekedés tömegiszony tömegsport tömeggyilkosság tömegízlés
tömeghisztéria tömegkultúra tömegverekedés tömegsír tömegjárvány
tömegvélemény tömegfelvonulás tömegszórakoztatás tömegjelenség

Egy helyre gyűlt emberek sokaságára vonatkozó	Nagyobb számú embert érintő	A társadalmat alkotó egyedek nagy többségére jellemző

- b. Figyeljétek meg a harmadik oszlop szavait! Ez alapján inkább jó, inkább rossz, vagy inkább semleges véleménnyel vagyunk arról a kultúráról, ízlésről, véleményről, amelyhez a *tömeg*-előtagot kapcsoljuk?
- c. Mit jelent a *tömegember*, mit a *közösségi ember* kifejezés? Melyik szó jelentéséhez társul pozitív, melyikhez negatív értékítélet? Miért?

- 2 a. Tömegnek neveznétek egy adott járművön (pl. vonat, repülőgép, távolsági autóbusz, hajó stb.) utazó emberek csoportját? Ha igen, miért? Ha nem, miért nem?
- b. Alakulhat egy ilyen véletlenszerűen létrejött csoport közösséggé? Ha igen, hogyan? Ha nem, miért nem?

William Golding: A Legyek Ura

A szőke fiú leereszkedett a sziklafok néhány utolsó méterén, s elindult a lagúna felé. Noha levetette iskolai szveterét, s a fél kezével maga után húzta a földön, *átizzadt*, szürke inge a testéhez ragadt, haja is homlokára tapadt. Körülötte a dzsungelbe benyúló hosszú nyiladék forró volt, mint a gőzfürdő. Nehézkesen botladozott a kúszónövények és a ledőlt fatörzsek között, amikor boszorkánysivításszerű hangot hallatva hirtelen egy madár vágódott fel előtte, mint egy vörössárga látomás; a sivításra egy másik hang felelt.

– Hé! – hallatszott. – Várj egy percig!

A nyiladék egyik oldalán burjánzó bozót megrázkódott, esőcseppeket vágva szét maga körül.

– Várj egy percig – mondta a hang –, már megint elakadtam.

A szőke fiú megállt, s egy gépies mozdulattal, amelynek hatására a dzsungel egy pillanatra átváltozott a hazai angol tájjá, följebb rántotta harisnyáját.

A hang újra megszólalt.

– Nem bírok mozogni ezektől a kúszó micsodáktól – mondta.

Rövidesen a beszélő is kifarolt a burgyingból, az ágak meg-megreccsentelek zsírfoltos viharkabátján, tüskék akaszkodtak bele mindenfelől meztelen, gömbölyű térdkalácsába. Lehajolt, óvatosan kihúzta a tüskéket bőréből, aztán megfordult. Kövér gyerek volt, s jóval alacsonyabb a szőke hajúnál. Lábának valamennyire biztos támasztékot keresve, lassan előrejött, majd vastag szemüvegén át körülnézett.

– Hova lett az ember a szócsővel?

A szőke fiú a fejét rázta.

– Ez sziget – mondta. – Legalábbis úgy vélem, hogy sziget... valamilyen korallszirt a tengerben. Az is lehet, hogy egyáltalán nincs is itt felnőtt ember. A kövér gyerek elképedve bámult rá.

– Volt egy pilótánk is – mondta. – Igaz, hogy nem az utasfülkében, hanem fent az elülső kabinban.

A szőke hajú összecsípett szemmel a sziklafokot nézegette.

– S mi lett a többi gyerekkel? – folytatta a kövér. – Azok közül is csak kiszabadult egyik-másik! Mondd, nem gondolod, hogy kiszabadultak?

A szőke fiú fagyos közömbösséget tettetve újra elindult a víz felé. Fölényesnek igyekezett látszani, de azért nem elutasítóan érdektelennek. A kövér gyerek azonban utánairamodott.

– Hogy itt ne volna egyetlen felnőtt se?

– Nem hiszem, hogy van.

A szőke fiú ezt ünnepélyesen mondta, de aztán egyszerre erőt vett rajta a megvalósult ábránd boldogsága. A dzsungel kellős közepén hirtelen tótágast állt, és alulról rávigyorgott a kövér gyerekekre.

– Egy felnőtt se! – mondta.

A kövér egy pillanatig eltűnődött.

– S a pilóta?

A szőke leengedte a lábát, s leült a gőzölgő földre. – Alighanem továbbrepült, miután kihajigált bennünket. Itt nem bírt volna leszállni. Kerek repülőgéppel itt nem lehet leszállni.

– De megtámadták!

– Majd csak visszajön.

A kövér gyerek a fejét rázta.

– Amikor leereszkedtünk, kinéztem az egyik ablakon. Láttam a gépnek a hátsó részét... lángok csaptak ki belőle.

Végignézett a dzsungelbe tört nyiladékon.

– Ez maradt a nyomában – mondta.

A szőke fiú kinyújtotta kezét, s megérintette egy fatönk szilánkosra marcangolt szélét. Egy pillanatra mintha felébredt volna benne az érdeklődés.

– Aztán mi történt a géppel? – kérdezte. – Hova lett?

– A vihar kisodorta a tengerre. Csuda veszélyes dolog lehetett azzal a sok kidőlő fával. S alighanem voltak még benne srácok is. Tétován nézett maga elé, aztán újra megszólalt.

– Mi a neved?

– Ralph.

A kövér nyilvánvalóan arra várt, hogy most viszonzásul megkérdik az ő nevét is, de az ismerkedésnek ez a második lépése nem következett be. A szőke Ralph bizonytalanul rámosolygott, majd felállt, s újra elindult a lagúna felé. A kövér azonban állhatatosan a sarkában maradt.

– Gondolom, hogy azért még lesznek itt jó néhányan közülünk – mondta. – Elszórva, itt meg ott. Te nem láttál senkit?

Ralph csak a fejét rázta, s meggyorsította lépteit. Aztán megbotlott egy ágban, s elvágódott. A kövér megállt mellette, lihegett.

– A nénikém mindig azt mondja, hogy nem szabad szaladnom – magyarázta. – Mivelhogy asztmám van.

– Micsodád?

– Asztmám. Tudniillik hamar kifulladás. Én voltam az egyetlen gyerek az iskolában, akinek asztmája volt – mondta a kövér egy csipetnyi büszkeséggel a hangjában. – S már három éves korom óta szemüveget viselek. [...]

A pálmaterasz és a tenger között keskeny dongaformában szinte végeláthatatlanul húzódott a homokos part; Ralph balján a pálmásor, a part és a víz csak a láthatáron futott össze. De annál jelenlévőbb, szinte látható volt a hőség.

Leugrott a teraszcélról. [...] Kikapartotta övének kígyófej csatját, s kilépve nadrágjából és gatyájából, meztelenül, tágra nyílt szemmel bámult a fővenypart és a tenger szemkápráztató csillogásába.

Tizenkét éves múlt néhány hónappal, tehát a gyerekkorra jellemző kidudorodó has már leapadt róla, de a kamaszos esetlenségnek nyoma sem volt még benne. Széles, erős vállával jó bokszozó lehetne belőle, ha ugyan látszólagos harciasságát nem hazudtolja meg ártatlanul szelíd szája és szeme. S miközben a pálmatorzset simogatta, hirtelen boldogan felnevetett, s újra tótágast állt: a sziget valóságos volt, nem lehetett benne kételkedni. [...]

– Ralph...

A kövér gyerek lemaszolt a teraszcélról, majd óvatosan leült a szélére. [...]

Ralph oldalról végigmérte, de nem szólt.

– Gondolom, meg kell tudnunk a nevüket – mondta a kövér gyerek. – Aztán majd csinálunk egy listát. Össze kellene hívni egy gyűlést.

Ralph, úgy látszik, nem akarta elérteni a célzást, a kövér gyerek tehát kénytelen volt folytatni.

– Én nem bánom, hogy minek neveznek – mondta bizalmasan –, feltéve, hogy nem úgy, ahogyan az iskolában szoktak.

Ralphban valami kis érdeklődés ébredt.

– Ott minek hívtak?

A kövér oldalt pislantott, majd közel hajolt Ralphhoz.

Nagyon halkra fogta a hangját.

– Röfinek – súgta.

Ralph visított a nevetéstől. Felugrott.

– Röfi! Röfi!

– No de Ralph... [...]

Sietve visszakacsázott az erdő felé. Ralph is felállt, s jobb felé iramodott. [...] A mólón túl tovább folytatódott a varázs. Istennek valamilyen mozdulata, talán egy tájfun vagy éppen séggel az a vihar, amely a szigetre való érkezésüket kísérte, egy csomó homokot hordott össze

a lagúna belsejében, aminek következtében a parton hosszúkás, mély medence keletkezett, magas, rózsaszín sziklapaddal a túlsó végén. Ralphot már gyakran félrevezette a tengerpartokon keletkezett belvizek szemre megtévesztő mélysége, s most is el volt rá készülve, hogy csalódnia fog. De ez a sziget betartotta ígéreteit, s a valószínűtlen medence, melyet alighanem csak dagály idején árasztott el a tenger, az egyik végén olyan mély volt, hogy vize sötétzölden csillogott. Ralph gondosan végigvizsgálta egész harmincyardnyi hosszában, aztán beleugrott. Vize melegebb volt teste hőmérsékleténél, úgy érezte magát, mint aki egy óriási fürdőkádban úszik. Röfi újra megjelent, leült a sziklapad szélére, s irigyen figyelte Ralph zöld és fehér testét.

– Úszni, azt tudsz.

– Röfi!

Röfi levette cipőjét, harisnyáját, gondosan elhelyezte a sziklapadon, s egyik lábujjával kipróbálta a vizet.

– Forró!

– Hát mit gondoltál?

– Semmit sem gondoltam. A nénikém...

– Fújd fel a nénikédet!

Ralph a víz felszínéről hirtelen alábukott, s nyitott szemmel a víz alatt kezdett úszni; a medence homokos széle mint egy domboldal emelkedett föléje. A hátára feküdt, orrát befogva, arany fény táncolt, cikázott arca fölött. Röfi, úgy látszik, végleg elszánta magát: leeresztette sortját. Meztelen volt, fehér bőrű és kövér. Lábujjhegyen a medence homokos széle felé billegett, s büszkén mosolyogva Ralphra, nyakig beült a vízbe.

– Úszni nem fogsz?

Röfi megrázta fejét.

– Nem tudok – mondta. – Nem engedtek. Az asztmám...

– Fújd fel az asztmádat!

Röfi alázatos és türelmes volt, ezt is lenyelte.

– Te aztán tudsz úszni!

Ralph a hátán fekve levezett a lejtőn, aztán száját a víz alá buktatva vízsugarat fújt a levegőbe. Majd kiemelte állát a vízből.

– Én már ötéves koromban is tudtam úszni – mondta.

– Papa tanított meg. Fregattkapitány a haditengerészetnél. Ha majd szabadságot kap, eljön s megment bennünket. Neked miféle a papád?

Röfi hirtelen elpirult.

– Meghalt – mondta gyorsan. – A mama pedig... – Levette a szemüvegét, s nézte, hogy mibe törülhetné meg.

– Én a nénikémmel élek – mondta. – Cukorkaüzlete van. Sok cukorkát kaptam mindig, amennyit csak akartam. Mikor fog a papád bennünket megmenteni?

– *Mihelyt* teheti.

Röfi csöpögve kiemelkedett a vízből, s meztelenül állva a fényben, a harisnyájával megtörölgette a szemüvegét. Semmilyen más hang nem hallatszott most a reggeli hőségben, csak a sziklazátanyon megtörő hullámok hosszú, egyhangú üvöltése.

– Honnét tudja, hogy hol vagyunk?

Ralph elterült a vízen. Elálmosodott a lagúna szemkápráztató fényében, amely száz délibábot göngyölt ki magából.

Fregattkapitány: törzstiszti rendfokozat az angol haditengerészetnél

– Honnét tudja, hogy mi itt vagyunk?

„Azért, mert – gondolta Ralph. – Azért, mert... azért, mert...”

Most nagyon tisztán lehetett hallani a hullámtörés messzi bögését.

– Biztos megmondták neki a repülőtéren.

Röfi a fejét rázta, feltette csillogó szemüvegét, s lenézett Ralphra.

– Azok ugyan nem. Nem hallottad, mit mondott a pilóta? Az atombombáról tudniillik. Azok mind meghaltak.

Ralph kilökte magát a vízből, és az új, szokatlan problémát mérlegelve, szemügre vette Röfit. De ez kitartott álláspontja mellett.

– Ez sziget, mondod?

– Felmászta egy sziklára – felelte Ralph lassan –, s azt hiszem, hogy sziget.

– Mind meghaltak – mondta Röfi –, ez pedig sziget. Senki sem tudja, hogy mi itt vagyunk. A papád sem tudja, senki sem tudja...

Az ajka reszketett, szemüvegét pára futotta be.

– Lehet, hogy itt kell maradnunk, amíg meg nem halunk – mondta.

Az elhangzott szótól hirtelen mintha még vastagabbá és súlyosabbá vált volna a hőség, a lagúna újabb vakító fényhullámmal támadt rájuk.

– Megyek a ruhámért – mormolta Ralph. – Arrébb van.

[...] Röfi is felmászott a sziklára, holmija nagyobb részét a hóna alatt cipelve. A kis szirtfok közelében, amely szembenézett a lagúnával, óvatosan leült egy kidőlt fatörzsre; a víz bonyolult visszfénye hangtalanul játszadozott rajta. Aztán megszólalt.

– Meg kell keresnünk a többiekét. Csinálni kell valamit.

3 a. Emeljétek ki azokat a részleteket, amelyekből kiderül, hogy hol, milyen helyzetben van a két fiú, és hogyan kerültek ebbe a helyzetbe!

b. Az alábbiak közül mely kijelentések igazak a két fiú helyzetének körülményeire? Bizonyítástok a válaszaitok helyességét az átlalatok megjelölt szövegrészletekkel!

1. A repülőn utazó gyerekek mind ismerték egymást.
2. A gyerekek szülei is a repülőn voltak, de meghaltak.
3. A gyerekek szülei a repülőtéren maradtak, és később értesültek a balesetről.
4. A két fiú nem tudja, vannak-e rajtuk kívül túlélők.
5. A két fiú úgy gondolja, hogy nincs élő felnőtt a szigeten.

4 a. Helyezzétek el a következő oldalon levő táblázat megfelelő oszlopában a megadott információkat aszerint, hogy melyik szereplőre vonatkoznak!

szőke

átizzadt, sötét inget visel

kövér

alacsony

zsírfoltos viharkabátot visel

örömben tótágast áll

szemüveges

asztmás

széles, erős vállú

szelíd szája és szeme van

jó úszó

fehér bőrű

nem tud úszni

kacsázva jár

az édesapja tengerésztiszt

a nagynénje neve

sok cukorkát eszik

Ralph	Röfi

- b.** Olvassátok össze a két fiút leíró adatokat! A szereplők eddigi jellemzése alapján milyen benyomásod van a két fiúról? Melyikkel barátkoznátok össze szívesebben? Miért?
- c.** Rajzoljátok le őket, vagy készítsétek el a jelmezüket, és mutassatok be az osztály előtt egy részletet a találkozásukból!

5 Hogyan alakul a két fiú viszonya az első találkozásnál (viselkedés, reakciók, érzelmek, alá-fölérendeltség)?

6 a. Ráillik-e Ralphra vagy Röfire a *tömegember* megnevezés? Ha igen, melyikükre és miért? Ha nem, miért nem?

b. Ráillik-e Ralphra vagy Röfire a *közösségi ember* megnevezés? Ha igen, melyikükre és miért? Ha nem, miért nem?

1 a. Nézzétek meg az első gyűlést ábrázoló [részletet](#) (15:34-ig) a regény Peter Brooks által rendezett 1963-as filmadaptációjából! A könyvbeli leírások alapján megfelelőnek találjátok a három központi karaktert megjelenítő színészeket (Ralph, Jack, Röfi)? Miért?

b. Milyen hatása van a Jack által irányított kórus érkezésének az első gyűlésre? Milyen képi elemek utalnak arra, hogy az ő csatlakozásuk fontos, nem mindennapi mozzanat?

2 Jack megjelenése a gyűlésen elindítja az eseményeket. A vezérválasztás is a Ralphfal és Röfivel folytatott beszélgetés során merül fel. Milyen hatással van Jack feltűnése Ralph és Röfi kapcsolatára?

3 a. A három fiú közül melyik miért tűnhet jó vezérnek? Melyik miért nem? Töltsétek ki a táblázatot a véleményetek alapján!

Ralph	Alkalmas, mert...
	Nem alkalmas, mert...
Röfi	Alkalmas, mert...
	Nem alkalmas, mert...
Jack	Alkalmas, mert...
	Nem alkalmas, mert...

- b.** A három fiú közül csak kettőből lesz tényleges jelölt. Melyikükre nem gondol senki vezérként? Miért?
- c.** Hogyan zajlik a vezérválasztás? A filmjelenet alapján miért dönt úgy a szavazásra felszólított gyerekcsoport, hogy Ralphot akarja vezéréne? Ki(k)nek a viselkedését figyelhetjük meg külön, egyénként is a szavazás során? Mi a szerepe ezeknek a ráközelítéseknek?
- d.** A regényben leírt szavazás során szintén kapunk néhány információt az egyes szereplők viszonyulásáról. Ki(k)ről mi derül ki az elbeszélő szavaiból?
- e.** A regény elbeszélője a vezérválasztás kapcsán megvizsgálja a tömeg döntését. Keressétek ki a szövegből azt a részt, ahol a választás okáról elmélkedik! Logikusnak, jónak tartja a tömeg döntését? Miért? Az elbeszélő szerint melyik fiú mellett mi szól? Válaszaitokkal egészítsétek ki az **a.** alpontbeli táblázatot!
- f.** Szerinted milyennek kell lennie egy jó vezetőnek? Ha a történet szereplője lennél, mit gondolsz, te kire szavaztál volna? Miért?

- 4**
- a.** Hogyan reagál Jack a vezérválasztás eredményére? Mit gondolsz, mit érezhet? „Hangosítók ki” Jack gondolatait, írástok meg, mi jár a fejében, milyen érzelmeket él át!
 - b.** Mit érezhet Ralph a vezérválasztás kapcsán? Hogyan és miért születik meg a csoporton belüli vadászcsoporthoz megalakításának gondolata? A regényben a vadászcsapat létrehozásának gondolatát az előzi meg, hogy Ralph „szeretné valamivel megajándékozni” Jacket. Vajon miért érzi szükségét ennek? Miért érzi ezt a gesztust ajándékozásnak? Megfelelőnek találjátok Ralph ajándékát? Miért?

- 1**
- a.** A történet egy pontján a szigetlakók két csoportra oszlanak, és ezzel a cselekmény szétválik, két síkon fut tovább: egyiken a sikeres vadászatot, a másikon a megmenekülés lehetőségének elszalasztását követhetjük nyomon. Milyen hangulatban érkeznek vissza a vadászok? Milyen hangulat fogadja őket? Milyen következményekkel jár ez a találkozás Ralph, Röfi és Jack kapcsolatára nézve?
 - b.** Hogyan jeleníti meg az egyidőben, de különböző helyszíneken, különböző szereplőkkel zajló eseményeket a regény szövege? Hogyan ábrázolják ezt a [filmrészletben](#) (a 33:55 perctől)?

- c.** Mit gondoltok, hogyan kellett volna eljárniuk a szereplőknek ahhoz, hogy elkerüljék a kialakult konfliktushelyzetet? Játsszatok el csoportokban olyan beszélgetéseket, amelyekben a hangsúly a saját érzések kifejezésére, nem egymás hibáztatására kerül! Miért nehéz elképzelni az indulatmentes kommunikációt a szigeten ragadt gyerekek helyzetében?

- 2**
- a.** Hogyan gyakorolja a hatalmát Ralph, hogyan Jack? Melyikük hatalmát miért, milyen helyzetben ismeri el a tömeg?

- b.** Nézzétek újra a lakoma jelenetét, és figyeljétek meg, hogyan fogyasztják el a malacot a gyerekek! Miért viselkedhet Jack vezérként a lakomán? Hogyan él (vissza) a hatalmával?
- c.** Miért hív össze Ralph gyűlést a lakoma után? Hogyan viszonyul a mondandójához Jack? Miért nem élvezi Ralph a tömeg teljes támogatását, mint korábban?
- d.** Figyeljétek meg, mikor látunk a részlet során közelképet! Kiket és miért emel ki a közelkép? Mit nyomatékosít ezzel a rendező?

- 1 a.** Milyen események előzik meg Jack különválását a [részlet](#) alapján (55:50-ig)?

- b.** Milyen hangulatban tanácskozik Ralph és Jack a kísértettel való találkozás után? Mivel sérti meg Ralph Jacket a szóváltás során? Milyen vádakkal illeti Jack Ralphot, amikor szembeszáll vele?
- c.** Miért számít Jack a többiek támogatására? Mit gondoltok, miért nem kapja ezt meg azonnal, nyíltan? Miért csatlakoznak később hozzá mégis sokan?

- d.** Hogyan reagál Jack távozására Ralph? Hogyan reagál Röfi? Miért különbözik a reakciójuk?

- 2 a.** Állítsatok fel kétféle sorrendet az alábbi értékek között! Melyik mennyire fontos a fiúknak a történet kezdetén, illetve a megnézett jelenet pillanatában?

rend, szervezettség

élelem

a megmenekülés reménye

védelem/biztonság

szórakozás, játék

- b.** Hogyan és miért változik a sorrend? Melyik értéket melyik szereplőhöz kapcsolja a tömeg? Milyen életmódot és túlélési stratégiát kínál fel Ralph és Röfi, melyet Jack? Melyik miért tűnik vonzónak a tömeg számára?

- 3 a.** Mi a szerepe a szörnynek és a szigetlakók félelmének Ralph hatalmának gyengülésében és Jack hatalmának megerősödésében?

- b.** Ralph és Jack nagyjából ugyanannyit tudnak a szörnyről a történet során. Amikor először szóba kerül, látszólag egyikük sem hisz a létezésében, a reakcióik között mégis van különbség. A részlet alapján fogalmazd meg, miben reagál másképp Jack az (akkor még kígyóként bemutatott) állat létezésének felvetődésére, és miért?

– Ekkora kis szigeten nem élnek kígyó-izék – magyarázta Ralph nyájasan. – Azok csak nagy országokban fordulnak elő, Afrikában meg Indiában.

Mormogás. A fejek komolyan bólingattak.

– Azt mondja, hogy az az állat a sötétben mászott.

– Sötétben? Akkor nem láthatta. Nevetés, éljenzés.

– Hallottátok? Azt mondja, hogy sötétben látta...

– Azt állítja, hogy igenis látta. Jött, aztán elment, aztán megint előjött, és fel akarta őt falni...

– Álmodott. [...]

– Azt állítja, hogy látta az állatot... azt a kígyó-izét, s azt kérdi, vajon az éjjel újra elő fog-e jönni.

– Nem fog előjönni, mert nincs.

– Azt állítja, hogy reggelre visszaváltott olyan kötélfélévé, amilyenek a fákon lógnak, s felakaszkodott az ágakra. Azt kérdi, hogy éjszaka újra elő fog-e jönni.

– Nem, mert nincs!

Most már senki sem nevetett, a figyelő arcok elkomolyodtak. Ralph mind a két kezével a hajába túrva szembenézett a fiúval: nem tudta, nevéssen-e vagy sírjon.

Jack megragadta a kagylót.

– Ralphnak természetesen igaza van. A szigeten nincs semmilyen kígyó-izé. De ha történetesen volna, akkor mi, vadászok megkeressük és megöljük. Malacokra is fogunk vadászni, és mindenkinek hozunk húst. És gondunk lesz a kígyóra is...

– De hisz nincs kígyó!

– Majd megbizonyosodunk róla, ha vadászni megyünk.

c. A későbbi események során is nagyjából megegyezik a két fiú álláspontja az állattal kapcsolatban. Mégis megmaradnak, sőt egyre nyilvánvalóbbá válnak a különbségek között, ahogyan a tömegnek beszélnek róla. Figyeljétek meg, milyen formában, milyen érveket hozva beszélnek erről a kérdésről a történet különböző pontjain! Melyik szereplő mondatai tűnnek őszintébbnek, realitásabbnak? Melyikük mondatai meggyőzőbbek, megnyugtatóbbak azok számára, akik félnek? Miért?

Közlési szándék	Ralph	Jack
El akarja hallgattatni az állatról való beszédet:	„Meg kell vitatnunk, hogy miért félnek az emberek, s el kell határoznunk, hogy nincs rá semmi okuk. Néha magam is meg vagyok ijedve, de hát ez számárság. Ugyanolyan dolog, mint a kísértetek. S ha majd határozatot hoztunk erről, akkor újra nekiláthatunk az ügyeinknek, s jobban gondoskodhatunk az olyan fontos dolgokról, mint például a tűz.”	„Ezen a gyűlésen tehát meg kell vizsgálnunk, hogy mi micsoda. Hát én majd megmondom nektek. Az apróságok kezdtek az egészet, mert egyre arról beszéltek, hogy félnek... Vadállatok?... Honnét jöttek volna? Persze hogy néha meg vagyunk ijedve, de hát ebbe bele kell törödnünk. Csakhogy Ralph azt mondja, hogy éjszaka visítotok. Az semmi más nem lehet, csak lidércnyomás. Mindegy... ti nem vadásztok, nem építtek, nem segítetek semmi-ben... csak nyavalyogtok és féltek, csupa bögőmasina mindahány... Hát erről van szó. S ami a félelmet illeti, hát azt tessék nyugodtan elviselni, mint ahogy mi is kibírjuk. [...] Egyébként megérdemelnétek akármit, ti haszontalan bögőmasinák. De vadállat nincs...”

Közlési szándék	Ralph	Jack
Meg akarja győzni a tömeget arról, hogy az állat nem valódi:	„szavazni fogunk... mármint arról, hogy vannak-e kísértetek, aztán bemegyünk a kunyhókba, mert mindannyian fáradtak vagyunk. [...] Már most ki akarom jelenteni, hogy nem hiszek kísértetekben. Vagy legalábbis azt hiszem, hogy nem hiszek. De azért nem szívesen beszélek erről... ilyenkor, sötétben.”	„Azt kérdem, hogy vadász vagyok-e, vagy nem vagyok vadász? Nos... hát én bejártam ezt az egész szigetet. Egymagamban. Ha volna itt szörny, azt én megláttam volna. Ti csak féljete nyugodtan, mert hát ilyenek vagytok... de szörny az nincs az erdőben.”
Az állat létezéséről meggyőződve a további lehetőségeket vázolja fel:	„Hát én becsületesen megmondom, hogy ekkora állattal nem bírunk szembeállni. Az lehet, hogy beszélünk meg fogadkozunk, de egy tigris mégsem támadná meg. Elbújnánk előle... még Jack is.”	„Erősek vagyunk... vadászok vagyunk. Ha van itt állat a szigeten, megöljük. Bekerítjük, s addig ütjük, verjük, ütjük, verjük...”

d. Jack a történet során egyre nagyobb tekintélyt szerez a többi fiú előtt. Hatalma megerősödését nagyrészt a növekvő kétségbeesésnek köszönheti: a szigetlakók biztonságban és jólétben szeretnének élni, de ettől egyre távolabb érzik magukat Ralph irányítása alatt. Jack egyre többször és egyre nagyobb nyilvánosság előtt ad hangot Ralphfal kapcsolatos kétségeinek. Milyen érzelmeket válthatnak ki az alábbi mondatok Ralphból, illetve azokból, akik még hallják őket? Gyengítik ezek a megszólalások Ralph hatalmát? Hogyan? Miért?

„S te is fogd be a szádat! Ki vagy te tulajdonképpen? Itt ülsz... s parancsokat osztogatsz az embereknek, hogy mit csináljanak! Nem tudsz vadászni... nem tudsz énekelni...”

„Rendben van... hát csak kényeztesd azt a gömböcöt, ahogy eddig is tetted...”

„Semmi szükségünk többé a kagylóra. Tudjuk mi már nagyon jól, hogy kire kell hallgatni. Mi haszna volt annak, hogy Simon beszélt... vagy Billy, vagy Walter? Itt az ideje, hogy némelyek megtanulják, csöndben kell maradni, és ránk bízni, mit határozunk...”

„Ha odaérünk, én nekivágok. Te nem tartasz velem? Te inkább visszamész a kunyhókhoz... Röfíhez?”

- e. Egy (tévesen) Noam Chomskynak tulajdonított írás tíz pontban ragadja meg a hatalom tömegeket manipuláló mesterkedéseinek lényegét. Figyeljétek meg, hogyan példázza Jack beszédmódja azt, amit a 9. pontban fogalmaz meg! „A nyájszellem erősítése prioritás! Az egyénben fel kell ébreszteni a szégyen- és tehetetlenségérzetet, s választható (pontosabban választandó!) alternatívaként ezzel szembe kell állítani az igazodási, csatlakozási kényszert. Az egyéniségeket nélkülöző nyáját mindig könnyebb irányítani, ellenőrizni és befolyásolni.” Sikeresnek érzitek Jack kísérleteit a nyájszellem megerősítésére? Miben emlékeztetnek a nyilvános megszólalásai a félelem- és gyűlöletkeltési propagandára?
- f. Jack végül nyíltan próbálja megdönteni Ralph hatalmát a tömeghez intézett beszédében. Olvassátok el újra ezt a beszédet! Milyen kifogásokat emel, milyen érveket hoz fel ellene?

- 4 a. Melyik az a szereplő, aki teljes bizonyossággal tudja az igazságot az állatról? Hogyan tudja meg?
- b. Figyeljétek meg a szereplő korábbi viselkedését! Támasszátok alá a szövegből vett érvekkel, hogy ez a szereplő kiváló közösségi ember! Figyeljétek meg, mi mindent tesz a szigetlakókért, hogyan viselkedik a mindennapokban! Hogyan alakul a viszonya a hatalom képviselőivel?
- c. Támasszátok alá a szövegből vett érvekkel, hogy ez a szereplő nem tipikus tömegember! Figyeljétek meg, hogyan nyilvánul meg a tömeg előtt! Mennyire hat rá a tömeghangulat? Miből derül ez ki?
- d. Mit gondoltok, miért éppen ennek a szereplőnek sikerül hozzájutnia a teljes igazsághoz? Miért nem tudja közölni a többiekkel? Hogyan alakul a sorsa?
- e. Készítsd el a szereplő jellemzését az előző alpontokban összegyűjtött információk alapján!

- 1 a. Jack uralkodásával új világrend köszönt be a szigeten. Hogyan néznek ki, milyen életet élnek Jack törzsének tagjai? Mit tekintenek értéknek? Milyen szabályok mentén szerveződnek? Hogyan viselkednek egymással, a vezérrel és az ellenségeikkel szemben?

Ralph egy reménytelen kiáltással szembe fordult a feketezöld maszkkal.

– Jack!

– Gyerünk! Kötözzétek meg őket!

Most már a kifestett csapat megérezte, hogy Samseric egy más világhoz tartozik, megérezte, hogy a kezében van a hatalom.

Izgatottan, durván fellökték a két gyereket. Jack esze gyorsan dolgozott: tudta, Ralph meg fogja kísérelni, hogy kiszabadítsa a két fiút. Zúgó kört írt le dorongjával, Ralph épp csak, hogy ki tudta kerülni az ütést. Mögöttük az ikrek és a törzs egyetlen meg-megvonagló, kiáltozó tömeggé keveredtek össze. Röfi újra lekuporodott. Az ikrek most már a földön hevertek, csodálkozva néztek maguk elé, a vadak körülállták őket. Jack visszafordult Ralph felé.

– Látod? – sziszegte a foga közt. – Azt teszik, amit akarok.

Újra csönd lett. Az ikrek tapasztalatlan kezek bogozta kötelékeikben heverték, a törzs kíváncsian leste Ralphot, hogy most mit fog tenni. Ralph szőke haja rojtjain át megszámlálta a vadakat, aztán gyors tekintetet vetett a hasznavehetetlen füstcsóvára.

Elragadta az indulat.

– Te állat – ordította –, te disznó, te rohadt, büdös tolvaj!

Támadásra indult.

Jack tudta, hogy ez a döntő pillanat, ő is nekifutott.

Csattanva egymásnak ütköztek, majd rögtön szétváltak. Jack öklével lesújtott Ralphra, az ütés ellenfele fülét érte. Ralph gyomron vágta Jacket, ez felnyögött. Aztán lihegve, dühösen egymásra meredtek, egymás vadságától megfélemlítve. Ekkor hallották meg mind a ketten a párviadaluk háttérében felhangzó egyenletes zúgást: a törzs vad rikoltozással buzdította, éljenezte őket.

Röfi hangja eljutott Ralph fülébe.

– Szeretnék beszélni!

A viadal felkavarta porban állt, de amikor a vadak észrevették szándékát, a vad éljenzés gúnyos hurrogásba csapott át.

Röfi feltartotta a kagylót, a hurrogás egy pillanatra elhalkult, aztán újabb erőre kapott.

– Nálam van a kagyló!

Kiabálva elismételte:

– Mondom, hogy nálam van a kagyló!

Meglepő csönd támadt; a törzs szemmel

láthatóan kíváncsian várta, miféle szórakoztató badarságokat fog hallani.

Csönd. Szünet. De a csöndben, közvetlenül Ralph füle mellett különös hangok. Fél füllel odafigyel, megismétlődnek: egy-egy halk füttyszerű hang. Kövek zuhannak: Roger dobálja őket, fél kezével az emelőrúdra támaszkodva. Lent a mélységben Ralphból csak egy üstöknyi haját lát, Röfiből egy kidudorodó hasat.

– Hát a következőt akarom mondani. Úgy viselkedtek, mint a gyerekek.

Újra felhangzott a hurrogás, majd újra elhalt, amikor Röfi ismét felemelte a fehér varázskagylót.

– Mi jobb: kifestett, ostoba vadakat játszani, vagy értelmesnek lenni, mint Ralph?

A vadak között nagy zaj támadt, de Röfi túlkiáltotta.

– Mi jobb: a törvények szerint élni békés egyetértésben, vagy vadászni és ölni?

Újabb zaj s egy zuhanó kő koppanása. Ralph is felemelte a hangját.

– Mi jobb: a törvény és a szabadulás, vagy a vadászat és a felfordulás?

Most már Jack is rikoltozni kezdett, s Ralph szavai elvesztek a zajban. Jack az emberei közé hátrált: tömör, fenyegetőző fal állt most Ralph előtt, lándzsáit meresztve. Már lassan kialakult bennük a támadás terve, mindjobban érlelődött bennük, rövidesen meg fogják tisztítani a földnyelvet. Ralph szemben állt velük, kissé oldalvást, lándzsája készenlétben. Röfi mellette, kezében a talizmánnal, a törékeny, ragyogó szépség jelképével. A hangok vihara végigsöpört rajtuk. Magasan fölöttük, az eszméletlenség féktelenségében Roger teljes súlyával az emelőrúdra nehezedett.

Ralph a nagy szikla zuhanását jóval előbb hallotta meg, mintsem megláthatta volna. Elsőnek két talpa közvetítette a föld megrázkódtatását, dobhártyája a kőszirt tetejéről lehasadó kövek recsegését. Aztán az iszonyú vörös sziklatömeg átzuhant a földnyelven, Ralph hasra vetette magát, s a törzs fülsiketítőn üvöltözött.

A szikla rettenetes ütest mért Röfire, állától térdéig; a kagyló ezer szilánkra robbant, megsemmisült. Röfi egy szót sem szólt, még nyögésre sem maradt ideje: tengelye körül forogva, felrepült a magasba. A szikla kettőt ugrott, majd eltűnt az erdőben. Röfi lezuhant a negyvenlábnyi mélységben elterülő vörös sziklazátonyra, hátával csattant rá. Koponyája szétnyílt, agyveleje kifröccsent, a vér vörösre festette. Keze, lába még egyszer megvonaglott, mint a malacé, miután leölték. Aztán a tenger egy nagy lélegzetet szedett, hosszan, lassan, a víz fehéren és vörösén felforrt, elárasztotta a sziklát, s mire újra visszaszortyogott, Röfi teste eltűnt. Ezúttal teljes csönd állt be. Ralph ajka egy szót formált, de hang nem jött ki rajta.

Ekkor Jack hirtelen kiugrott a tömeg közül.

– Látod? – sivitotta vadul. – Látod? Ezt kaphatod nálunk! Tudom, hogy mit teszek. Nincs többé sereged! Nincs többé kagylód!

Előrefutott, előrehajolt.

– Én vagyok a főnök!

Elszántan, gonoszul, tudva, hogy mit tesz, Ralph felé hajította lándzsáját. Hegye ellenfele bordái fölött felszakította a bőrt és a húst, aztán lecsúszott testéről, és lezuhant a tengerbe. Ralph megtántorodott, fájdalmat nem érzett, de halálos rémület fogta el, a törzs pedig főnöke példáját követve, vad rikoltozással megindult feléje.

Egy másik, görbe lándzsa, amely ferdén szelte át a levegőt, közvetlenül Ralph arca előtt sivitott el, egy harmadik a magasból zuhant le, a sziklatoronyról, ahol Roger állt. Az ikrek hátul, a vadak sorfala mögött feküdtek a földön, a személytelen, ördögi maszkok elárasztották a földnyelvet. Ralph megfordult, eliramodott.

b. Fogalmazzatok meg, milyen szabályok szerint működik a Jack által vezetett törzs!

c. A kifestett arc egy átalakulási folyamat végső állomása a fiúk életében: az álarc a személyiségük egy részét elrejt, egy másik részét pedig felszabadítja. Mi az, amiről lemondanak, mi az, aminek teret engednek a törzs álarcos tagjai? Mit képviselnek velük szemben az álarc nélkül érkezők? Miért lehetetleníti el Ralph kapcsolatteremtési kísérleteit, hogy arcok helyett maszkokkal találkozik?

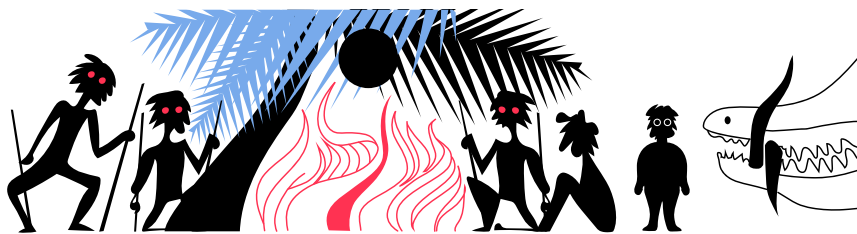
d. A szigetre érkezés pillanatától kezdve voltak jelek, amelyek erre a személyiségbeli átalakulásra mutattak. Milyen korábbi események során mellőztek egyes értékeket, és engedtek szabadon bizonyos indulatokat a szereplők?

2 a. József Attila így fogalmaz *Levegőt!* című versében: „*Emberek, nem vadak – elmék vagyunk!*” Mit jelent ez a mondat?

b. Melyik szereplő megszólalásaiban jelenik meg ugyanez a figyelmeztetés?

c. Miért fontos erre emlékeztetnünk magunkat?

- 3 a.** Ralph és Röfi Jackénél tett utolsó látogatásakor mindhárom szereplőből előtör az indulat. Mivel magyarázható Ralph, Röfi és Jack lelkiállapota? Ki/mi ellen irányul a dühük? Mit tesznek ebben az állapotban? Miért?

- b.** Mutasd be egy leíró szövegben, milyen lelki folyamatokon halad át az általad választott szereplő a történet során: Ralph, Röfi, Jack! Olvassátok fel, majd vitassátok meg a kész szövegeket!

- 4** Válasszatok ki egyet az alábbi kijelentések közül, és érveljete az igazsága mellett/cáfoljátok érvekkel!

1. Röfi önmagában sosem lehetne vezér.
2. Ha a tömeg egyből Jacket választotta volna vezérnek, akkor nem olyan lenne az általa vezetett törzs, mint amilyenné a történet végére válik.
3. Ralphot Röfi barátsága és segítése teszi alkalmassá a vezető szerepre.
4. Jack hatalmának megerősítéséhez szükség van a szigetlakók állattól való félelmére.
5. Jack új világrendje azért is vonzó a szigetlakók számára, mert új, és mást hirdet, mint amit már ismernek, megtapasztaltak.
6. A tömeg inkább hódol be az önkényeskedő hatalomnak, mintsem hogy olyan világrendért küzdjön, amely az ő érdekeit szolgálja.

- 5 a.** Mire utal *A Legyek Ura* cím? Kit/mit jelöl? Vajon miért éppen ez a motívum vált a teljes regény címévé?

- b.** A címben szereplő motívum mindkét állattal összefüggésbe hozható, amelyeknek Jack a hatalmát köszönheti. Hogyan kapcsolódik a húst, élelmet, ezáltal erőt képviselő malachoz, és hogyan a titokzatos és félelmetes „állathoz”, a szigetlakók félelmének tárgyához? Magyarazzátok, miért fontos motívum ez Jack hatalomátvétele szempontjából!

Tudtad?

A regény címét különböző kiadások különbözőképpen fordították magyarra. A minden szót nagy kezdőbetűvel író *A Legyek Ura* cím első pillantásra hibásnak tűnhet, mintha tévesen alkalmazták volna az angol helyesírásnak a címekre vonatkozó szabályát (a magyarul helyes *A legyek ura* helyett). Azonban a regény szövegében is a Legyek Ura szerepel, vagyis az írásmód tulajdonnévre utal. A szöveg bibliai vonatkozásait figyelembe véve a név Belzebubot idézi, vagyis sátáni jelkép, azaz szimbolikus megnevezés, amely az Állatra, de nem csak a sziget ismeretlen szörnyére, hanem az emberben élő fenevadra is utal.

- 6 a.** Tervezzetek borítót *A Legyek Ura* című könyvnek! Milyen színeket, betűméretet, betűtípust választottatok? Milyen motívumokat, képi elemeket emeltetek ki?
- b.** Nézzetek utána a regény különböző kiadásainak! Melyik változatban milyen a borítókép? Melyiket tartjátok a legsikerültebbnek, a legtalálóbbnak? Miért?

3. Az önállóság lehetőségei

1 A fejezet során olvasott történetekben megfigyelhettük, hogy a tömeg lényegi részét általában olyan egyének képezik, akiknek nehézséget jelent az önálló gondolkodás és cselekvés, ezért csatlakoznak a meggyőzőnek tartott szónokhoz, illetve a többséghez. Minél szilárdabb saját véleménynel, önálló, érvényes elgondolásokkal közelít valaki egy kérdéshez, annál kevésbé hajlamos a tömeggel való *sodródásra*. Keress példákat különböző helyzetekre, amelyekben döntened kellett, hogy melyik oldalon állsz!

- a. Előfordult veled olyan, hogy a döntésedet a többség, a vezető vagy valamely számodra értékes és megbízható ember véleménye alapján hoztad meg? Miért tudta befolyásolni a döntésedet mások véleménye?
- b. Előfordult veled, hogy a többség, a vezető vagy számodra fontos, közeli emberek véleménye ellentétes volt a tieddel, de kitartottál az álláspontod mellett? Miért nem tudtak meggyőzni a saját igazukról?
- c. Milyen érzés a többséggel azonos véleményen lenni? Milyen érzés a többségtől eltérő álláspontot hangoztatni?
- d. Az alábbi kijelentések közül melyeket tartod igaznak a helyes véleményformálás és állásfoglalás kapcsán? Melyekkel nem értesz egyet?

1. Csak az lehet saját véleményünk, amit önállóan, senki másra nem figyelve formáltunk meg.
2. Mindig meg kell hallgatnunk mások véleményét, és annak fényében megvizsgálni a sajátunkat.
3. Érdeemes a többség véleményére hallgatni, mert valószínű, hogy igaz az, amiben sokan egyetértenek.
4. Az embernek minden kérdésről azonnal, az első információk alapján véleményt kell formálnia, és ezt hangoztatnia kell, ha nem akar bizonytalan és irányítható lenni.
5. Érdeemes minél több információt szereznünk minél hitelesebb forrásokból mindarról, amiről véleményt akarunk formálni.
6. A véleményünket abszolút igazságnak kell tekintenünk, és meg kell védenünk mindenkiel szemben, aki másképpen gondolkodik.
7. Nyitottnak kell lennünk arra is, hogy új információk, érvek mentén átformáljuk, megváltoztassuk a véleményünket.

- e. Indokoljátok a bekarikázott kijelentéseket, cáfoljátok az áthúzott kijelentéseket! Van olyan köztük, amiben osztályszinten meg tudtok egyezni?

2 A hegyi beszédben Jézus így fogalmaz: „Ellenben a ti beszédeitekben az igen legyen igen, a nem pedig nem, ami pedig túlmegy ezen, az a gonosztól van.” (Máté 5:37).

- a. Mit jelenthet ez a felszólítás a mindennapi megnyilvánulásainkra, döntéshelyezeteinkre vonatkoztatva?
- b. Mit gondoltok, könnyű vagy nehéz eleget tenni ennek az intelemnek? Miért?

- c. Hogyan kapcsolódhat Király László képverse az olvasott bibliaidézethez?
- d. Király László képversének címe: *Ablakok*. Mit tesz hozzá az értelmezésünkhöz, ha ablakokként látjuk a megformált alakzatokat?
- e. El tudnánk szavalni Király László versét? Miért?
- f. Miben más a képvers befogadása, mint a képnézés vagy a versolvasás?
- g. Szívesen találkoznál más képversekkel? Miért?

igen igen igen igen igen
 igen igen igen igen igen
 igen
 igen N E M igen
 igen igen igen igen igen
 igen igen igen igen igen

nem nem nem nem nem
 nem nem nem nem nem
 nem
 nem I G E N nem
 nem nem
 nem nem nem nem nem
 nem nem nem nem nem

A képvers olyan szöveg, amely szavainak, sorainak, versszakainak elrendezésével megformál valamilyen alakzatot, így a vers befogadásánál a tartalom és a forma, azaz a szavak és a kép jelentése egyidejűleg érvényesül.

- 3 Milyen döntéshelyzetet mutat be József Attila *Két hexameter* című verse? Voltál már olyan helyzetben, hogy benned is felvetődött hasonló kérdés?

József Attila: *Két hexameter*

Mért legyek én tisztességes? Kiterítenek úgyis!
 Mért ne legyek tisztességes! Kiterítenek úgyis.

kiterít: halottat kinyújtóztatva koporsóba, ravatalra tesz

- a. A két sor hasonlósága abban áll, hogy mindkettő ugyanarra a következtetésre jut. A vers egy belső vita: két álláspontot ütköztet, és mindkettőt erre a tényre alapozza: „*Kiterítenek úgyis.*” Ebből a ténymegállapításból kiindulva fogalmazd meg egy-egy állításban mindkét álláspontot és mindkét érvet is, amely alátámasztja ezeket!
- b. A vers beszélője melyik állásponttal azonosul? Miből derül ez ki számunkra?
- c. Milyen közösséget, milyen világot eredményez, ha nagy tömegek az első sorban felkínált megközelítést választják? Mi várható, ha a második sorban megragadott elv szerint élnek? Mit gondolsz, ennek a kétféle lehetőségnek a végiggondolása segíthet a döntésben?
- d. A hexameter (amivel a **III. fejezetben** az epigramma kapcsán találkoztál) a klasszikus epikai költészet versmértéke. Vagyis olyan műfajok esetében volt formai követelmény, amelyek az élet nagy igazságait, értékeit vizsgálták. Mit sejtet előre a látszólag formai leírást adó cím a vers tartalmáról? Adj a versnek egy másik címet, amely a formai sajátosságok helyett a tartalomra utal!
- e. Keress vagy készíts egy olyan képet, amely szerinted hozzákapcsolható ehhez a vershez! Magyarázd el a társaidnak a kép és a szöveg közötti összefüggést!
- f. Kapcsolj vizuális hatást József Attila verséhez úgy, hogy az alábbi két feladat közül választasz!
- Alakítsd képverssé a *Két hexametert*!
- Készíts a versből kollázst úgy, hogy az általad hozott képből kivágott részletek helyére illeszd be a vers sorait, szavait!

1 Figyeljétek meg, mikor és hányszor hangzik el a címbeli kulcsszó Deák Kristóf *Mindenki* (2016) című rövidfilmjében!

- 2**
- a. Kit tartasz a film főhősének a rövidfilm első részében? Hogyan emeli ki a rendező ezt a lányt a film elején? Miként kerülünk közel a főhős nézőpontjához, azaz ahhoz, amit ő lát és érez?
 - b. Melyik jelenetben válik Liza az események elindítójává? Miért és hogyan kezdi el kimozdítani/alakítani az alaphelyzetet?
 - c. Mi motiválja Zsófit abban, hogy kórustaggá váljon? És milyen indokai vannak Lizának, amikor úgy dönt, hogy kiáll barátnője mellett?
 - d. Ezek a vágyak és érzések hogyan egyeztethetők össze azzal, amit Erika néni tart a csoport számára hasznosnak?
 - e. Mit jelent az, hogy „*Ha mindenki szót fogad, mindenkinek jó lesz*”? Kinek lesz jó? Hogyan reagálnak a gyerekek a tanárnő szavaira?
- 3**
- a. Milyen hatalmi viszony jellemzi a szereplők viszonyát, és hogyan alakul ez át a film végére? Milyen szóval neveznéd meg azt az akciót, amit a gyerekek terveznek a tanáruk ellen?
 - b. Hogy neveznéd meg azt a viszonyt, ami a tehetséges és a „nem elég jó” kórustagok között kialakul? Tudsz-e hasonló közösségvállalási helyzetekről a történelemből vagy a hétköznapijaidból?
 - c. Mi a jelentősége annak, hogy Liza szólal fel, és nem azok, akiknek tátozniuk kell?
 - d. Előfordulhat-e, hogy valakinek több lehetősége van a cselekvésre? Mitől függhet ez?
 - e. Szerinted van-e olyan helyzet, amelyikben a szabályok megszegése, a közös szófogadalanság vezet az erkölcsileg helyes megoldáshoz? Tudsz-e erre példát hozni?
 - f. Gyűjts olyan szólásokat, kifejezéseket, amelyek azt fejezik ki, hogy a tömeg, a közösség támogat, erősebbé tesz!
- 4**
- A filmben kisebb összekötő jeleneteket láthatunk iskolaudvaron játszó gyerekekről, amelyek képsoraihoz jellegzetes hangaláfestés társul. Hogyan írnád le ezt a hanganyagot? Van-e jelentősége a kórustagok közösséggé formálódásának története felől?
- 5**
- a. Figyeljétek meg, hogyan és miért kezd egyre nagyobb csoport szerveződni a hatalmat képviselő figura (a vezér/ a tanár) ellen *A Legyek Urában*, illetve a *Mindenkiben*? Hogyan veszik át az irányítást? Hogyan reagál az ellehetetlenített vezető erre a helyzetre?
 - b. A befogadó (olvasó/néző) első pillanattól nem pártatlan, hiszen egy adott szereplő (Ralph, illetve Zsófi) nézőpontjából figyeli az eseményeket. Ennek fényében egyik esetben a hatalom képviselőjével, másik esetben a lázadó tömeggel szimpatizál a konfliktus során. El tudjátok képzelni, hogyan éli meg ugyanezt a konfliktust a másik fél? Foglaltjátok össze az eseményeket úgy, ahogyan Jack, illetve Erika néni megélhette őket!
 - c. Milyen érveket tudunk felhozni a két történetben az általunk választott oldal (hatalom vagy lázadók) igazsága mellett?

d. Fogalmazzatok meg egy szempontrendszer, amely alapján eldönthetjük, milyen esetben káros, milyen esetben szükséges a hatalommal való tömeges szembefordulás!

6 „A Mindenki a forradalom lehetőségét mutatja fel. Nem a hatalmasok megbüntetésének, a vérengzésnek és rombolásnak, a hamis és tartalmatlan zendülésnek, hanem a forradalomnak mint az igazság pillanatának lehetőségét.” – írta Kapelner Zsolt egy blogbejegyzésben a filmről. Szerinted mi szükséges ahhoz, hogy lehetséges legyen ez a fajta közösségi fellépés?

7 Írj 10–15 mondatos fogalmazást a következő kérdésről: van-e, és mennyi választásunk van abban, hogy aktívan részt vegyünk a körülöttünk zajló történetek alakításában?

8 a. A film rendezője arról számolt be, hogy a film forgatókönyvének az ötletét egy svéd ismerőstől hallott igaz történet adta, amihez ő hozzáírta a zárójelenetet, és áthelyezte a cselekményt az 1990-es évek Magyarországra. Szerinted miért lehetett átírni a történetet egy másik helyszínre?

b. Deák Kristóf filmje 2017-ben elnyerte a legjobb élőszereplős rövidfilmnek járó Oscar-díjat. Mi az, ami helyszíntől függetlenül érdekelhet széles tömegeket ebben a történetben?

4. Értékelés

1 a. Képzeljétek el *A Legyek Ura* regény folytatását: a gyerekek hazaérkeznek, és számot kell adniuk a szigeten történetekről. Válasszatok szerepeket, és játszátok el azt, amikor a gyerekek a törvény előtt állnak!

Jack ügyvédeknek szerepkártyái

I. ügyvéd

Neked kell védőbeszédet mondanod, melyben be kell számolnod Jack viselkedéséről a szigeten. Beszédedben térj ki arra, hogy a Simonnal és Röfivel történtek balesetek voltak, mondd el, hogy miért nem vonható felelősségre Jack a haláluk miatt!

II. ügyvéd

Állíts össze kérdéseket, amelyekkel kihallgatod Rogert! Úgy kell kérdezned, hogy a válaszok alapján Jack gondoskodó vezérnek tűnjön, aki szándékosan nem ártana senkinek.

III. ügyvéd

Állíts össze kérdéseket,
amelyekkel kihallgatod
Maurice-t! Úgy kell
kérdeszned, hogy
a válaszok alapján Jack
gondoskodó vezérnek
tűnjön, aki szándékosan
nem ártana senkinek.

IV. ügyvéd

Állíts össze kérdéseket,
amelyekkel kihallgatod
Samet! Úgy kell kérdezned,
hogy a válaszok alapján
Jack gondoskodó vezérnek
tűnjön, aki csapatában
rendet tart, fegyelmet
követel meg.

V. ügyvéd

Állíts össze
kérdéseket,
amelyekkel
kihallgatod Ralphot!
Kérdéseiddel Jack és
Ralph kapcsolatára
világíts rá a csapat
megosztása előtt.

VI. ügyvéd

Állíts össze kérdéseket,
amelyekkel kihallgatod
Ericet! Úgy kell
kérdeszned, hogy
a válaszok alapján Jack
gondoskodó vezérnek
tűnjön, aki csapatában
rendet tart, fegyelmet
követel meg.

VII. ügyvéd

Állíts össze kérdéseket,
amelyekkel kihallgatod
Jacket! Úgy kell kérdezned,
hogy a válaszok alapján
Jack jó embernek és jó
vezérnek tűnjön, aki
szándékosan nem ártana
senkinek.

VIII. ügyvéd

Foglald össze,
miért kellene
Jacket felmenteni
a gyilkosságok vádjá alól!
Keress a szövegben
olyan részeket,
amelyek igazolják,
hogy a hősnek vannak
pozitív vonásai!

Ügyészek
szerepkártyái

I. ügyész

Neked kell megtartanod
a vádbeszédet, melyben
be kell számolnod Jack
viselkedéséről a szigeten.
Beszédedben azzal
vádolod Jacket, hogy
Simon és Röfi halálában
szerepet játszott,
gyilkosságot követett el.

II. ügyész

Állíts össze
kérdéseket,
amelyekkel
kihallgatod Rogert!
Úgy kell kérdezned,
hogy a védelem tanúja
zavarba jöjjön.

III. ügyész

Állíts össze kérdéseket,
amelyekkel kihallgatod
Maurice-t! Úgy kell
kérdened, hogy
a védelem tanúja zavarba
jöjjön.

IV. ügyész

Állíts össze kérdéseket,
amelyekkel kihallgatod
Samet! Úgy kell
kérdened, hogy kitűnjön
a kihallgatásból, hogy
Samet kényszerítették,
hogy átálljon
a Jack táborához,
és bántalmazták őt.

V. ügyész

Állíts össze
kérdéseket,
amelyekkel
kihallgatod Ralphot!
Kérdéseiddel Jack és
Ralph kapcsolatára
világíts rá, miután
Jack kivált
a csapatból!

VI. ügyész

Állíts össze kérdéseket,
amelyekkel kihallgatod
Ericet! Úgy kell
kérdened, hogy kitűnjön
a kihallgatásból, hogy
Ericet kényszerítették,
hogy átálljon
a Jack táborához,
és bántalmazták őt.

VII. ügyész

Állíts össze kérdéseket,
amelyekkel kihallgatod
Jacket! Úgy kell
kérdened, hogy a vádlott
könnyörtelen, vérszomjas
zsarnoknak látsszon!
Vedd rá, hogy elismerje
a felelősségét Simon és
Röfi meggyilkolásában!

VIII. ügyész

Foglald össze
a hallottakat, és fejtsd
ki, hogy miért kellene
Jackre súlyos büntetést
kiróni! Idézz fel olyan
részleteket a regényből,
amelyekből kitűnik,
hogy Jack kegyetlen,
vérszomjas!

Tanúk szerepkártyái

A védelem tanúi

Roger (tanú)

Vázold fel, hogy mit
tudsz Simon és Röfi
haláláról, annak
körülményeiről.
Felmenthető-e Jack
a gyilkosság vádjá alól?
Válaszolj a vádlók és
a védők kérdéseire!

Maurice (tanú)

Vázold fel, hogy mit
tudsz Simon és Röfi
haláláról, annak
körülményeiről!
Felmenthető-e Jack
a gyilkosság vádjá alól?
Válaszolj a vádlók és
a védők kérdéseire!

A vád tanúi

Sam (tanú)

Vázold fel, hogyan
kerültél a Jack csapatába,
mondd el mit tudsz
Simon és Röfi haláláról,
annak körülményeiről!
Bűnösnek tartod-e Jacket?
Válaszolj a vádlók és
a védők kérdéseire!

Ralph (tanú)

Vázold fel, hogy
milyennek látod
a kapcsolatokat Jackkel!
Mondd el azt is, mit tudsz
Simon és Röfi haláláról,
annak körülményeiről!
Bűnösnek tartod-e Jacket?
Válaszolj a vádlók és
a védők kérdéseire!

Eric (tanú)

Vázold fel, hogyan
kerültél a Jack csapatába,
hogy érzed ott magad!
Beszélj arról is, mit tudsz
Simon és Röfi haláláról,
annak körülményeiről!
Bűnösnek tartod-e Jacket?
Válaszolj a vádlók és
a védők kérdéseire!

Esküdtek szerepkártyái

Esküdtek

Bűnösnek tartod-e
Jacket? Miben
volt igaza, miben
tévedett?
A vádlók vagy a védők
győztek meg inkább?
Milyen ítéletet hoznál
Jack ügyében?

Bíró

A vádlók vagy a védők csapata
győzött meg inkább? Vezesd
végig a tárgyalást, és az
esküdtek ítéletét figyelembe
véve dönts el végképp Jack
sorsát: nem változtathatod
meg az ítéletet, de a büntetést
enyhítheted vagy súlyosbítha-
tod a tárgyalás végén!

Vádlott

Bűnösnek
tartod magad?
Megbántad, amit
tettél? Szeretnéd
jóvátenni?
Válaszolj a védők
és a vádlók
kérdéseire!

A tárgyalás megkezdése előtt az ügyészek, az ügyvédek, a vád és a védelem tanúi osszák meg egymás között az ötleteiket! Ha a csoportokból valakinek még vannak ötletei, akkor egészítsék ki az egyes csoporttagok jegyzeteit!

A tárgyalás menete

1. Kezdő vádbeszéd (I. ügyész) és védőbeszéd (I. ügyvéd) – 4 perc

2. A tanúk kihallgatása:

Roger – II. ügyész, II. ügyvéd – 3 perc

Maurice – III. ügyész, III. ügyvéd – 3 perc

Sam – IV. ügyész, IV. ügyvéd – 3 perc

Ralph – V. ügyész, V. ügyvéd – 3 perc

Eric – VI. ügyész, VI. ügyvéd – 3 perc

Jack – VII. ügyész, VII. ügyvéd – 3 perc

3. Záróbeszéd: VIII. ügyész, VIII. ügyvéd – 3 perc

4. Ítélet meghozatala

b. Értékeljétek a tárgyalás résztvevőinek munkáját a következő értékelési lap kitöltésével!

Szempontok	Nem	Rész- ben	Köze- pesen	Nagy- részt	Igen	Megjegyzés/ Indoklás
Ügyészség munkája						
Az ügyészség vádja megalapozott volt?						
Minden értékelhető tényt figyelembe vett az ügyészség?						
Ügyvédek munkája						
Sikerült minden tényt feltárnia az ügyvédi csapatnak?						
A védekezést tényekre alapozták?						
A védelem tanúinak munkája						
Sikerült minden lényeges információt feltárniuk, ami a vádlott védelmét segíthette?						
Állításait érvekkel támasztották alá?						
A vád tanúinak munkája						
Sikerült minden lényeges információt feltárniuk, ami a vád munkáját segíthette?						
Állításait érvekkel támasztották alá?						
A vádlott munkája						
Sikerült minden lényeges információt feltárnia, ami a védelmét segíthette?						
Állításait érvekkel támasztotta alá?						
Az esküdtszék munkája						
Sikerült pártatlanul, az érvek alapján meghozniuk döntésüket?						
Megfelelő büntetést szabott ki a vádlottra a hallott vádak alapján?						
A bíró munkája						
Sikerült elfogulatlanul levezetnie a tárgyalást?						
Megfelelően járt el a vád megítélését illetően?						

VI. Szövegek hálójában

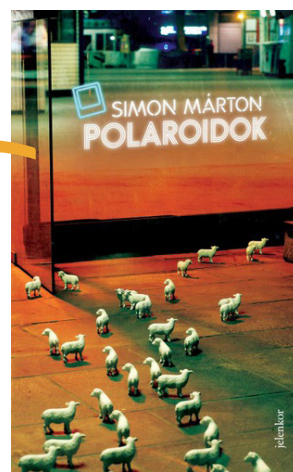
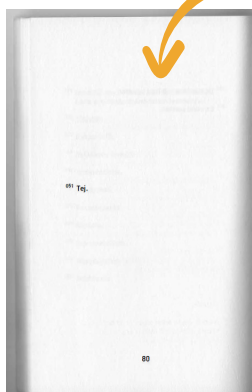
1. Mit? Kinek? Miért? Hogyan?

- 1** a. Gyűjtsétek össze, milyen szövegekkel találkoztatok ma!
b. Szövegnek tekinthetőek az alábbiak? Ha igen, miért? Ha nem, miért nem?

- ▀ képvers
- ▀ komment
- ▀ egyetlen indulatszóból álló felkiáltás (pl. *Jaj!*)
- ▀ mém
- ▀ felirat egy ajtón (pl. *Titkárság*)
- ▀ csetelés
- ▀ regényrészlet
- ▀ telefonbeszélgetés
- ▀ képregény
- ▀ jókívánság (pl. *Bort, búzát, békességet!*)
- ▀ transzprens (pl. *Magyar iskoláért tüntetünk!*)
- ▀ helyesírási hibákkal és elgépelésekkel tele levél

- 2** a. Milyen elvárásokat kelt egy verseskötetről az itt látható könyvborító? Más információ híján milyen tartalmat képzelhetsz mögé?
b. Mindhárom alábbi képen szerepel a *tej* szó. Mit gondolsz, szövegek-e ezek? Indokold válaszodat!

- c. Játsszatok el olyan beszédhelyzeteket, amelyekben szöveggént működik az alábbi párbeszéd! Mire volt szükség ahhoz, hogy a hiányos mondatok ellenére teljes értékű közlés valósulhasson meg?
- Láttad?
 - Hát nem sokat vacakolt.

3 Mi hiányzik az alábbi mondathalmazból ahhoz, hogy szövegnek tekinthessük?

A fiú már tegnap óta készült a találkozásra. A *találkozás* főnév. A főnevek közé tartozik a *láda* is. A ládából nem hiányzott semmi. Semmi sincs magától.

Minden szövegnek minősül, ami összefüggőnek és teljes közlésnek tekinthető az aktuális beszédhelyzetben, ha a beszélgetés szereplői akként értelmezik. Van olyan kommunikációs helyzet, amelyben többoldalas szerkesztett szöveg tölti be a kommunikatív funkciót, van, amelyben egyetlen szóból vagy akár hiányos mondatból álló szöveg. Például a *Tej* szó bizonyos esetekben egy mondatból is kevés, máskor akár szöveggé is működhet. Ha egy verseskötetben jelenik meg, vers típusú szöveggé is lehet olvasni.

4 a. Adott a következő *téma*: szárazság. Mi jelenhetne meg erről az időjárás-jelentésben, az ökológia tankönyvben, dédnagymama elbeszélésében az 1947-es éhínségről, egy levélben a vízműveknek címezve, egy okfeltáró tudósításban, a szomszédok vitatkozásában az ivóvízzel való öntözésről, egy versben, egy figyelmeztető táblán? Mindenki válasszon a lehetségek közül egyet, és alkossa meg a szöveget!

b. A szövegalkotás első lépései között egy sor döntést kell meghoznia a szöveg írójának, pl. tisztázni kell, hogy mit is szeretne közölni, kikhez szeretne szólni stb. Az a. pontnál megalkotott írásod esetében néhány döntést meghoztunk helyetted azáltal, hogy megadtuk, miről írj, illetve a kommunikációs helyzet néhány tényezőjét is. Válaszd ki, hogy a megírt szövegekre az alábbi szempontok szerint mi jellemző!

▶ **tartalom/téma**: ebben az esetben a tág téma közös, de a kommunikációs helyzet többi tényezője meghatározza, hogy milyen szöveg születik (pl. mit tudhat a beszédpartner/célközönség az adott témáról már, a helyzet és a téma történetelbeszélést, leírást vagy érvelést kíván stb.)

▶ **befogadó**: kihez beszélünk vagy kinek írunk? (pl. egyén/csoport/tömeg; a megcélzott korosztály; a beszélő és a befogadó egymáshoz való viszonya: egyenrangúak-e a felek vagy sem, informálisabb vagy formálisabb-e a viszonyuk; a beszélő feltételezése arról, hogy mik a közös előismereteik a befogadóval; a befogadó elvárása, pontosabban az, amit erről a beszélő feltételez stb.)

▶ **a beszélő szándéka** (pl. tájékoztatás, (ön)kifejezés, befolyásolás, szórakoztatás, kapcsolat-teremtés, valamilyen beszédcselekvés stb.)

▶ **közvetítő közeg (médiium)**: nyelvi, zenei, képi, multimediális

▶ **egyirányú/kétirányú**: monologikus, dialogikus (párbeszédes)

▶ **tervezettség**: tervezett (a téma megtervezett sorrendű kifejtése vagy alkalmazkodás egy szövegtípus/műfaj hagyományos szerkezetéhez) és spontán szövegek (nincs szokásos szerkezet vagy bevett sorrendje a szerkezeti egységeknek, a szöveg lépésenként jön létre, így nem kapcsolódik minden szövegrész világosan az egészhez, továbbá lehetőség van javításra, témaváltásra)

informális: magánjellegű, nem hivatalos; kötetlen, fesztelen, formaságok nélküli, spontán

beszédcselekvés: Egy szöveg kimondása/leírása által egy tettet hajtunk végre, pl. *Ezennel megnyitom az ülést.*; *Megígérem, hogy holnap korán jövök haza.*; *Egy buszjegyet kérek.*; *Gratulálok a sikeres vizsgádhoz.*; *Boldog új évet kívánok!* stb.

- ▶ **stílus:** társalgási, előadói, tudományos/ismeretterjesztő, hivatalos, publicisztikai, szépirodalmi
- ▶ **a szöveg fizikai tulajdonságai:** terjedelme, hangzása (pl. a kiejtés artikuláltsága, táji vonásai, beszédtempó stb.) vagy írásképe (pl. tagolása, prózai vagy verses formája, lineáris vagy egyéb grafikus megvalósítása, betűmérete és -típusa stb.)

publicisztika: A sajtóban, a rádióban, a televízióban és a világhálón megjelenő, nagyobb nyilvánosságnak, nagyszámú, ismeretlen befogadónak szánt, többnyire tervezett szövegek.

c. Gyűjtsetek olyan

- ▶ kommunikációs helyzeteket, amelyek megszabják, hogy abban a helyzetben milyen témáról lehet/nem lehet, esetleg szokás/nem szokás beszélni (Pl. egy önéletrajzba mit (nem) lehet/szokás beleírni?);
- ▶ témákat, amelyek megszabják, milyen stílusban lehet/nem lehet, esetleg szokás/nem szokás róluk beszélni (Pl. hogyan (nem) szokás beszélni a hazaszeretetről?);
- ▶ témákat, amelyek meghatározzák, milyen műfajban lehet/nem lehet, esetleg szokás/nem szokás feldolgozni! (Pl. milyen műfajban (nem) várható egy leltári lista?).

- d. Válassz egy kedvenc szöveget az idén megismertek közül, és állapítsd meg, hogy milyen jellemzői vannak a szövegnek a b. alpont szempontjai alapján!**

- 1 a.** Az alábbi címekhez szerinted milyen típusú szövegek tartozhatnak? Miről szólnak? Kinek szólnak? Milyen beszélői szándékokat valósíthatnak meg? Milyen lehet a stílusuk? Milyen médiumban, milyen formában ölthetnének testet?

Iskola a határon	1984
Csuklógyakorlat	A képlet
Vonalkód	Galaxis útikalauz stopposoknak
Mi mindent kell tudni?	Szívdezzert

- b.** Hasonlítsátok össze megoldásaitokat! Milyen szempontok alapján döntöttetek?

- 2 a.** Alább egy cikkből olvashatsz részleteket, melynek címe: *Denevérek szuperképességei*. Válassz találó alcímeket a következőkből az egyes bekezdésekhez: *Megdöbbszentő élethossz, A denevérek ritka betegségei, A kistestű emlős, A dinoszauruszok utódai, Szárnyaló emlős, Sokoldalú éltrend!*

1. A legkisebb testű emlősök közé tartoznak, mégis tízszer tovább élhetnek a denevérek, mint testméretük alapján várhatnánk, és nagyon ritka náluk a rosszindulatú elváltozás. Hosszú életük egyik titka az lehet, hogy pihenés közben jószerevével le tudják állítani az anyagcseréjüket.
 2. A denevérek éltrendje többféle lehet. A legtöbben rovarokat, gyümölcsöket fogyasztanak, némelyek kisebb állatok vérével, illetve más denevérekkel táplálkoznak. A Pallas-nektárdenevér a leggyorsabb anyagcseréjű emlős: naponta elfogyasztja testtömegének felét.
 3. A denevérek szárnya a dinoszauruszok kora óta egyre módosul, alkalmazkodik a sokféle élőhelyhez. A rövid szárny a vadonban, a fák között jön jól; a hosszú szárny pedig sebességet ad – a mexikói szelindekdenevér akár óránként 160 kilométeres sebességgel is repeszt-het a levegőben.
- b.** Készíts egy fogalomtérképet, amelynek közepén a cikk címe szerepeljen, az alcímek legyenek a térképen a csomópontok! Mindhárom részből írd kulcsszavakat a térképre!

3 Keress példát a tankönyvi szövegek közül a következő címfajtákra: szövegből származó cím; témajelölő cím; a szöveg értelmezéséből fakadó cím; a szöveg típusára vonatkozó cím! Találj olyat, ami egyik típusba sem illik? Ha igen, azt hogyan jellemeznéd?

4 a. Az erdőben azt beszéljük az állatok, hogy besúgó van közöttük, aki nem más, mint Malacka. Az erdei újságok is hírt adnak az üggyről. A cikk címe alapján dönts el, hogy az újság tény-szerűen találja a témát vagy úgy, hogy az üggyel kapcsolatos álláspontja is kiderüljön! Indokold döntésedet!

b. Válasszatok ki egy eseményt, aminek hírértéke van számotokra a közelmúltból, és nézzetek utána, hogy milyen címmel számoltak be az eseményről különböző oldalakon. Beszéljétek meg, miben különböztek a címek, és hogy mire lehet ebből következtetni!

5 Egy művészi alkotás címe nagyon sok esetben nyilvánvalóan kapcsolódik az alkotás tartal-mához, témájához. Amikor nem, akkor a befogadó kapcsolatot keres a cím és mű között.

a. Camille Saint-Saens *Állatok farsangja* című [zeneművéből](#) (5:44–7:06) fogtok meg-hallgatni egy darabot. Milyen elvárásokat ébreszt benned a cím?

b. Hallgassátok meg *Az elefántok* című darabot a zeneműből! Mit ad hozzá a cím a darabhoz?

c. Az alábbi esetekben te hogyan értelmeznéd a cím figyelembevételével az alkotásokat?

Banksy: *Season's Greetings*

Kassák Lajos: *Független élet*

Mit emel ki a cím, ha *Karácsonyi üdvözetként* fordítjuk le? Az alkotás mely jelentései maradnak ki így a cím-ből? Magyarul milyen címet adnál, amivel irányítani tudnád az értelmezést?

season: 'évszak, időszak, szezon'
greetings: 'üdvözet, üdvözlés'
Season's Greetings: karácsonyi üdvözlőlapok tipikus szövege, 'karácsonyi/újévi üdvözet'.

1 Írd össze, a nap folyamán kivel milyen témákról beszélgettél!

2 a. Válaszd ki mindkét bekezdés esetében, hogy mi a részletek témája!

1. Amikor az időnket védjük, az életünket védjük. Átlagosan 27 375 nap adatik meg nekünk, aminek harmadában alszunk. Az idő a legnagyobb kincsünk, mégsem becsüljük meg eléggé. Ahogy Benjamin Franklin kérdezte állítólag az őt szóval (fel)tartóktól: „Szeretik az életet? Akkor ne vesztegessék az időm, mert ebből tevődik össze az élet”. Tehát élet egyenlő idő, idő egyenlő élet. Hogy ezt belássuk, kellő önismeretre van szükség.

Téma: az idő értékessége; az élet ideje; Benjamin Franklin életszemlélete

2. Az arapaima feje szürkészöld, de a hátán vörös pikkelyek húzódnak végig – ezek a párázási kedv csúcán felizzanak, mintha belülről világítanák meg őket. Vég nélkül tudnék mesélni erről a halról: például azt, hogy levegőt is lélegzik, amihez a vízfelszín közelében kell tartózkodnia. Hatalmas pikkelyei kemények, mint a páncél. Bőréből drága pénztárca és cipő készül. Egy kicsontozott arapaimasteak akár 68 kilót is nyomhat: ez a legnagyobb pikkelyes édesvízi hal a világon. Egy korábbi folyóiratcikkemhez halászcsaládot ábrázoló fotót mellékeltem a kifogott arapaimával: az egyik fiú a farkánál, a másik a kopoltyújánál áll. Köztük még hat ember fér el egymás mellett az óriáshal teste mögött.

Téma: arapaima mérete; érdekességek az arapaimáról; az arapaima kinézete

3 Fogalmazd meg az alábbi bekezdés témáját, és válaszd ki a felkínált lehetőségek közül a témát leginkább kifejező tételmondatot!

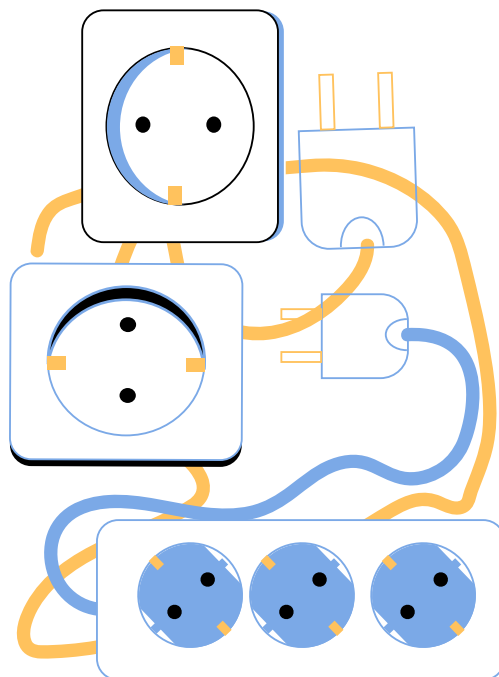
1. Ha csak azt nézzük, hogy a pár évtizede épült házakban, lakásokban még elég volt néhány konnektor, ma pedig nem tudunk eleget beszerezni, bármennyi kevésnek bizonyul. Vagy azt, hogy hirtelen mennyire elesettek leszünk áramszünet idején, szó szerint megbénulunk, a sötétben lassan kiolvadó hűtőszekrény mellett lemerül a telefon, és megszűnik a kommunikáció. Az elektromos autók elterjedésével pedig a közlekedés lehetősége is. Előrejelzések szerint az emberiség annyira ráállt az elektromosságra, hogy a felhasznált áram mennyisége 2050-re megháromszorozódik.

Lehetséges tételmondatok:

Az elektromos áramot széles körben használjuk.

Egyre inkább függővé válunk az elektromos áramtól.

Az elektromos áramot megújuló energiából kellene nyernünk.

2. A legutóbbi jégkorszaki lehűlés idején (a körülbelül 17 ezer és 12 ezer évvel ezelőtti periódusban) jóval alacsonyabb volt a tengerek szintje, ezért még száraz lábbal lehetett átkelni Ázsiából Észak-Amerikába. Amit meg is tettek az emberek, és az általánosan elfogadott

elmélet szerint pont a Bering-földhídon át érkeztek Amerika őslakói. Kontinentális talapzat köti tehát össze a most két különbözőnek mondott kontinenst, ezért alapjában véve egy földrészt alkotnak. Ez pedig azt jelenti, hogy

Lehetséges tételmondatok:

... csak öt kontinens van.

... a jégkorszak véget ért.

... egy újabb tétellel bővül a kontinensek sora.

- 4 Az irodalmi szövegek témáját nehezebb meghatározni. A felkínált lehetőségek közül válaszd ki azt, amelyikkel egyetértesz! Alkossanak csoportot azok, akik ugyanazt választották! Beszélgetsetek arról, hogy miért így döntöttetek! Értelmezéseketek mutassa be a csoport szóvivője a többieknek!

múlt idő

a természet körforgása

elértéktelenedés

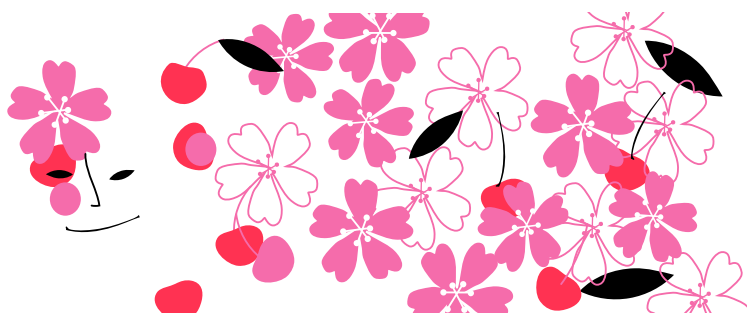
az ember élete

vesztesség

Kovács András Ferenc:

Cseresznyevirág

Cseresznyevirág,
megérett szem leszel, majd
újra csupasz mag!

- 5 A téma folyamatos jelenlétét a szövegben a témához kapcsolódó kulcsszavak biztosítják. Készíts feladványt a társaidnak: írd 5-7 kulcsszót egy közösen olvasott novellából, regényből, amely alapján felismerhető a mű! Kinek hányat sikerült azonosítania?

- 1 A szövegek jellemzői attól függően is különbözhetnek, hogy írásban vagy szóban alkotjuk meg őket. Idézzetek fel olyan műfajokat a tanultak közül, amelyek eredetileg szóban születtek meg, majd később jegyezték le őket! Mi utal a szóbeliségre ezekben a szövegekben?

- 2 a. Hallgassátok meg a [két hanganyagot](#)! Melyik beszélő olvas fel egy előre megírt szöveget, melyik beszél spontán módon? Mi alapján lehet ezt megállapítani?

- b. Az alábbi kijelentéseket helyezd a táblázat megfelelő oszlopába! Indokold döntésedet a meghallgatott szövegek alapján!

1. Töredékes mondszerkesztés (nekifut egy mondatnak, de nem mindig vagy nem feltétlenül azt fejezi be).

2. A beszélő nem jelez érzelmi viszonyt azzal kapcsolatban, amiről beszél.

3. A szöveget a helyzet szervezi („menet közben” alakul).

4. A szöveg logikusan felépített, kivehető a szövegépítési stratégia, amit követ.

5. Hiányos mondatokat hallunk, amiket az segíthet megérteni, ha mi is látjuk a helyzetet, amire vonatkoznak.
6. Egy előre megtervezett szövegegész részeit halljuk egymás után.
7. A szöveg tartalmaz közvetlen reakciót kifejező elemeket (pl. indulatszó, hangszín, hangmagasság, tempó stb. változása).
8. Átgondolt, ismétléseket kerülő szóhasználat jellemzi.
9. A szöveg tartalmaz olyan helyre vagy időre utaló szavakat, amelyek jelentése csak a szituációból derül ki, magából a szövegből nem.

Spontán szóbeli szöveg	Felolvasásra szánt írott szöveg

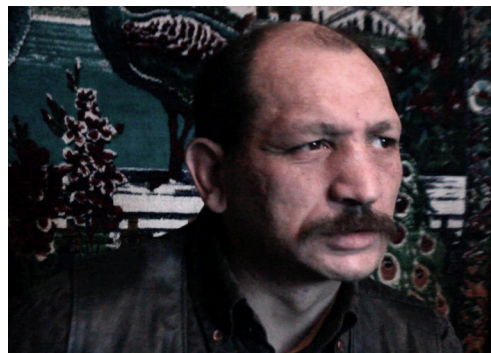
- c. Alább ugyanarról a mérkőzésről készült írott beszámolót olvashatsz. Az osztályból valaki olvassa fel hangosan a szöveget! Aki olvas, figyeljen arra, hogy mi okoz esetlegesen nehézséget a felolvasásban! Aki hallgatják, arra figyeljenek, hogy mi nehezíti a megértést! Beszéljétek meg, honnan lehet tudni, ha egy szöveg nem felolvasásra, hanem olvasásra készült!

A 2006-os németországi labdarúgó-világbajnokság döntőjében a francia válogatott kapitánya, Zinedine Zidane karrierje tizenkettedik piros lapját gyűjtötte be, ami egyben pályafutása záróakkordját is jelentette. Az olasz válogatottal szemben vívott, tizenegyespárbajban elvesztett finálé során Zidane hosszabbításban fejelte mellkason egy szóváltást követően az olasz Marco Materazzit. Az esetet az argentin játékvezető, Horacio Elizondo a negyedik bíró jelzése alapján értékelte kiállítással. Zidane heves reakciója a tíz emberre fogatkozott francia csapat számára jelentős hátrányt eredményezett, bár a rendes játékidő és a hosszabbítás gól nélküli maradt. A mérkőzést követő tizenegyespárbajban az olaszok 5–3-ra diadalmaskodtak, megszerezve ezzel történetük negyedik világbajnoki címét.

- 3 a. Hallgasd meg a következő [interjúrészletet](#)! Fogalmazd meg a kérdést, amire ezt a választ adhatta a megkérdezett!

Hát, én szeretnék most is írni, szeretek írni, de ... hogy úgy mondjam, a megélt élményeim és a környezetem hozta ki belőlem azt, hogy néha lejegyezzem a ... az érzéseimet, a körülöttem levő környezetből kiszakítsak egy-egy pasztellt, egy-egy képet, és úgy nagyjából átvigyelem az érzelmeim ... síkra az élményeimet. Hát egészen gyerekkoromban térek vissza, nehéz gyerekkorom volt. Elég nehéz gyerekkorom volt. Itt a nagy iskolával szemben van az a kis ház, az utcasarkon, és ottan nőttem fel, hát Attila jól ismeri azt a környezetet, rengeteget találkoztunk ott, járt hozzánk. ... Petróleumlámpával világítottunk, a lakás, az egy kétszáz éves, minimum kétszáz éves ház lehet, ... fűtetlen. Aztán megvolt az, hogy ... néha bizony az iskolában is, ezek a mellőzések, ezek, ... ezek elég keserű epizódokat szültek bennem. Úgy mondjam, ... negatív képekben láttam akkor a világot. Elég negatívnak, és a másik dolog az, hogy rengeteget olvastam. Rengeteget olvastam, hát már

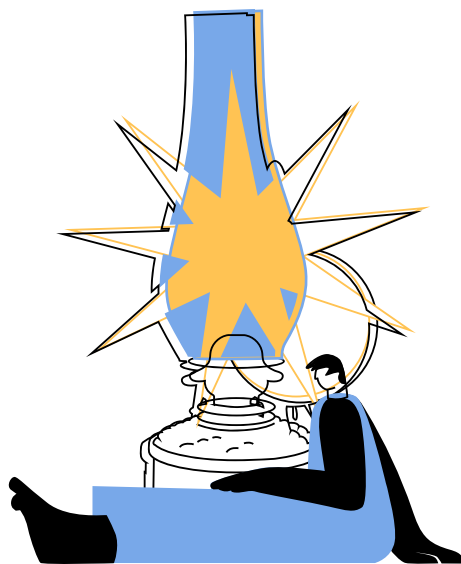

Rafi Lajos

... negyedikes koromban, negyedikes korom után komolyabban tanulmányoztam Adyt, József Attilát, és egészen az életrajzi adatoktól gyerekkorukat. Érdekelt engem, és egyre jobban érdekelt a könyvtár, a könyvtárakat is vadásztam, és ... ez közrejátszott azért.

b. Keresd vissza, hogy az **I. fejezetben** József Attila hogyan ír erről a kérdésről *Curriculum vitae* című szövegében! Hasonlítsd össze a szóbeli és az írott szöveget, az alábbi szempontokra összpontosítva:

- ▶ **Megakadásjelenségek** (pl. szünet; olyan szavak használata, amelyek nem a mondat jelentését befolyásolják, hanem a mondattervezéshez szükséges időt tudják megnyújtani; ehhez hasonló szerepű ismétlések)
- ▶ **A visszajelzés lehetősége** (a beszéd társ/címzett visszakérdezhet, kiegészítést kérhet, ellenvetést fogalmazhat meg stb., vagy úgy kell a beszélőnek megalkotnia szövegét, hogy megpróbálja ő maga végiggondolni a lehetséges visszajelzéseket, és azokat is figyelembe veszi, amikor mondandóját megfogalmazza)
- ▶ **Szerkesztettség** (hány tagmondatból állnak a mondatok, és azok alárendelő vagy mellérendelő kapcsolatok-e, a főnévi szerkezetek mennyire bonyolultak stb.)
- ▶ **Tervezettség** (a szöveg és a mondatok szerkezetének bonyolultsága vagy a laza/feszés mondatfűzés alapján mennyire látszik spontánnak/tervezettnek)?

Amióta megtanultál írni, folyamatosan szembesülhetsz azzal, hogy az írott szöveget gondosan meg kell tervezni és szerkeszteni, hiszen amint kiadod a kezedből, a befogadó egyedül marad a szöveggel. Több esetben azt sem tudhatja egy szöveg írója, hogy pontosan ki, mikor és milyen körülmények között fogja olvasni a szövegét. Tehát mindent meg kell tennie a szövegalkotás során, hogy a befogadó minél pontosabban azt érthesse, amit közölni akar. Visszakérdezésre nincs, vagy csak késleltetve van lehetőség. Viszont nyugodtan használhat bonyolultabb mondatszerkezeteket, magyarázhat részletesebben, árnyaltabban, mert a befogadónak van ideje a szöveg alapos feldolgozására: a számára homályos részekre visszatérhet, akárhányszor újraolvashatja a szöveget.

Ehhez képest a szóbeli szöveget hallás útján és a beszéd folyamat során kell megérteni, ezért sem lehet túl bonyolult. A hosszas tervezésre sem jut idő, hiszen valós időben kell megszólalni, ez sem kedvez a bonyolult vagy feszes mondatszerkesztésnek. Ezért a szóbeli szövegek lazábban szerkesztettek, és ha esetleg nyelvileg hiányosak vagy kevésbé kidolgozottak is, a beszédhelyzet egyéb tényezői, a nonverbális elemek és a visszakérdezés lehetősége segítik a megértést. A visszakérdezés jellemzően újrafogalmazásra készíti a beszélőt, ami másféle segítség, mint az írásban rögzített szövegek esetén lehetséges újraolvasás.

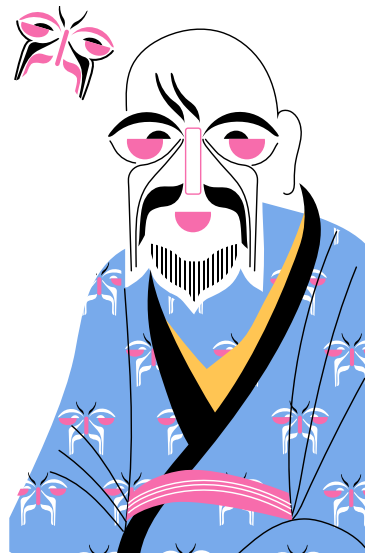
4 Beszélgetsetek arról, hogy az általatok írt csetszövegekben, üzenetekben az írott és a szóbeli szövegalkotás jellemzői közül melyek jelennek meg!

1 Ítéld meg a könyvet a formája alapján! Hozzatok érdekes, különleges kivitelezésű könyvet, amelyeknek a formai megoldásai megragadták a figyelmedet, pl. játék a betűmérettel, betűtípusokkal, színekkel vagy különleges szövegelrendezés!

2 a. Alább egy szöveg egyetlen bekezdésbe átírt változatát olvashatod. Szerinted próza vagy vers a szöveg eredetije? Miért?

Kétezer évvel ezelőtt Dsuang Dszi, a mester, egy lepkére mutatott. – Álmomban – mondta – ez a lepke voltam, és most egy kicsit zavarban vagyok. Lepke – mesélte – igen, lepke voltam, s a lepke vígan táncolt a napon, és nem is sejtette, hogy ő Dsuang Dszi... És felébredtem... És most nem tudom, most nem tudom – folytatta eltűnődve –, mi az igazság, melyik lehetek: hogy Dsuang Dszi álmodta-e a lepkét, vagy a lepke álmodik engemet? – Én jót nevettem: – Ne tréfálg, Dsuang Dszi! Ki volnál? Te vagy: Dsuang Dszi! Te hát! – Ő mosolygott: – Az álombeli lepke épp így hitte a maga igazát! – Ő mosolygott, én vállat vontam. Aztán valami mégis megborzongott, kétezer évig töprengtem azóta, de egyre bizonytalanabb vagyok, és most már azt hiszem, hogy nincs igazság, már azt, hogy minden kép és költemény, azt, hogy Dsuang Dszi álmodja a lepkét, a lepke őt és mindhármunkat én.

Dsuang Dszi kínai filozófus, i. e. 369–286 (?) között élt Honan tartományban. Művei csak töredékekben maradtak ránk. Ezekben főként praktikus életbölcsségeket mond el példázat formájában.

gott, én vállat vontam. Aztán valami mégis megborzongott, kétezer évig töprengtem azóta, de egyre bizonytalanabb vagyok, és most már azt hiszem, hogy nincs igazság, már azt, hogy minden kép és költemény, azt, hogy Dsuang Dszi álmodja a lepkét, a lepke őt és mindhármunkat én.

b. Válaszodnak megfelelően tagold a szöveget bekezdésekre vagy sorokra (és ha gondold, szakaszokra)! Olvasd fel, majd indokold a választott tagolást!

c. Az olvasók egy szöveget többnyire a tartalma miatt vesznek kézbe. Azonban minden szövegnek valamilyen formája is van, amely a befogadóban már az első pillanatban valamilyen elvárást ébreszt, vagyis másként olvas valamit, ha az prózai szöveg formájú, másként ha verses. A megoldások bemutatása után beszélgetek a következő kérdésekről:

- Mit vársz el egy szövegtől, ha az prózai formában jelenik meg előtted? Mit, ha verses formában?
- A felolvasások alapján befolyásolja a szöveg hangzását az írott formája? Ha igen, hogyan?
- Milyen megkötései vannak a verses formának a prózai formához viszonyítva?
- Aki a verses formát választotta, hogyan tördelte sorokra? Egy tömbben hagyta, vagy szakaszokra bontotta a szöveget? Mi alapján döntött a tördeléséről?

- 3** a. Adj címet a prózai vagy verses formába átirrt szövegnek!
b. Döntések el a címekről, hogy melyik milyen csoportba tartozik a korábban megismertek közül!
c. A címek közül melyek voltak a legtalálóbbak? Miért?

1 Mit jelent a *stílus* az alábbi mondatokban? Beszéljétek meg párottokkal!

1. Stílusosan rendezte be a szobáját.
2. Hogy mersz velem így beszélni? Nem tűröm ezt a stílust!
3. A templom reneszánsz stílusban épült.
4. Milyen stílus ez? Mondd, hogy nem akarsz ebben a ruhában kimenni a házból!
5. Igyekezett minél hivatalosabb stílusban beszélni a rendőrrel.
6. Nincs mit tenni, mindig morgolódik, ez a stílusa.

2 a. Dr. Fitz Adalbert gyógyszerésznek (aki a barátai számára Frici), zsúfolt napja van. Reggel be kell mennie a munkahelyére, ám csak néhány órát maradhat, mivel utána vonattal utazik egy konferenciára, ahol előadást tart a fertőtlenítésről. Ezután rohan az unokája születésnapjára. Dr. Fitz Adalbert számára fontos, hogy mindig a helyzetnek megfelelően, de korához és státusához illő módon fejezze ki magát, amikor megszólal. Emlékezhetsz arra, hogy tavaly azt mondtuk: a stílus választás. Választani olyan esetekben lehet, amikor valaminek a kifejezésére többféle lehetőség áll a beszélő rendelkezésére. Mit gondolsz, melyik mondatot fogja választani a felsorolt lehetőségek közül Dr. Fitz Adalbert az alábbi helyzetekben?

1. Meg szeretné kérni a patika takarítónőjét, hogy alaposabban fertőtlenítsen a pulton.
 - a. A pultot mindig egy vagon ilyen fertőtlenítővel töröld le!
 - b. Ha rendesen végezné a munkáját, akkor a pultot is normálisan fertőtlenítené.
 - c. A pult letörléséhez mindig használja bőven ezt a fertőtlenítőszert, legyen szíves!
 - d. A használati felületeket az akridimetil-kloridos ammóniumvegyülettel indokolt kezelni.

2. Kiszolgál egy vásárlót, aki kézfertőtlenítőt szeretne.
 - a. Ajánlom saját gyártású gazdaságos és bőrkímélő hatású készítményünket. Parancsoljon!
 - b. Ez jó lesz neked. Nesze!
 - c. A Hartmann Cutasept 60 milligrammos kézfertőtlenítő garantáltan megfelelő választás az egész család számára. Vegye meg most!

3. A konferencia előtt beszalad a postára egy újonnan érkezett kézfertőtlenítő-szállítmányért. Hosszasan váratták csukott ablaknál, amely mögül kávézás és pletykálgatás hangjai szűrődnek ki. Bekopog, majd a goromba alkalmazott láttán úgy dönt, hogy gúnyos megjegyzést tesz:
 - a. Kikérem magamnak, hogy még rondán is beszéljen velem egy ilyen naplopó!
 - b. Biztosan megzavartam bokros teendői közben, de úgy tudtam, az ügyfélszolgálat azt jelenti, hogy az ügyfelet kiszolgálják.
 - c. Azt hiszed, nincs jobb dolgom, mint kívánni, hogy megkávézz, kisanyám?!
 - d. A munkaköri leírása alapján az ön feladata az ügyfelek fogadása a kijelölt időszámban.

4. Mivel elégedetlen, úgy dönt, panaszlevelet ír a postahivatal igazgatójának, Vári Ernőnek:
- Tisztelt Igazgató úr! Alulírott dr. Fitz Adalbert panasszal fordulok Önökhöz a postai ügyfélszolgálatnál dolgozó munkatársuk viselkedésével kapcsolatban.*
 - Rúgd már ki azt a pofátlan ingyenélőt az ablak mögül, Ernőkém!*
 - Kedves igazgató úr... szólíthatom Ernőnek? Azt, ugye, tudja, hogy az egyik alkalmazottjuk viselkedése egyszerűen... hm... elfogadhatatlan?!*

5. Elkezdi előadását a gyógyszerész-konferencián:
- Biztosan hallottatok róla, hogy vannak ezek a cuki kis víruskák, akik ott jönnek-mennek a kis praclinkon, és mindenféle galibát okoznak.*
 - A gyengébbek kedvéért tisztázzuk, hogy ugye nem bármilyen ócska, szupermarketes kézspray jó. Szal ja, ha van otthon egy ilyened, az valszeg csak a lelkifurkádát kezeli, amér' kihagytad a mancsmosást.*
 - Mint az köztudomású, a szelektív virocid kézfertőtlenítőszeres hatásspektruma nem terjed ki a burok nélküli vírusok egy részére.*

6. A születésnap bulin Adalbert unokája felhorzsolja a könyökét. Adalbert a lányától kéri a sebfertőtlenítéshez szükséges szert:
- Hozd gyorsan a jódot és a sebtapaszt!*
 - A legcélszerűbb az lesz, ha lekezeljük aktív jódd alapú nyálkahártya-fertőtlenítő oldattal.*
 - Szíveskedjék ellátni engem a rendelkezésre álló sebfertőtlenítők valamelyikével!*

7. A seb kezelése közben az unokájához beszél:
- Aggodalomra semmi ok. A sebbe most némi antimikrobiális fertőtlenítőszer juttatunk infekciókontroll céljából, tartsd a karod 90 fokos szögben!*
 - Most szépen bekenjük jóddal, hogy a csúnya bacik nehozz fertőzést okozzanak. Kicsit csípni fog, de próbáld így tartani!*
 - Kérem, őrizze meg hidegvérét, és a kisebb fájdalom ellenére tartsa mozdulatlanul a karját, míg fertőtlenítem a sebet.*
 - Ülj veszteg egy percig, te kis hisztérika, különben hagyom a francba elfertőződni, és jövő hétre egy nagy, gennyes seb lesz a karodon. Ezt akarod?!*

b. Dr. Fitz Adalbert mindegyik megszólalása esetén választ a rendelkezésére álló rengeteg lehetséges megfogalmazás közül. Mit gondolsz, az alábbiak közül mely tényezők játszottak döntő szerepet egyes választásainál?

- ▶ A téma
- ▶ A beszédhelyzet egyes tényezői (helyszín, az alkalom jellege, a nyilvánosság foka)
- ▶ A közvetítő közeg (médium): nyelvi, zenei, képi, multimedialis
- ▶ A beszédszándék (mit szeretne közvetíteni a beszédpartnerének, mit szeretne elérni)
- ▶ Érzelmi állapot

- A beszélő személyisége (képességei, műveltsége, temperamentuma)
- A beszélő viszonyulása a témához, a címzethez, a beszédhelyzethez
- Az, hogy a beszélő milyen minőségben/szerepben szólal meg (munkaadó, szolgáltató, ügyfél, szakember, magánember stb.)
- A beszéd címzettje (kora, neme, a beszélőhöz való viszonya, a címzettel és a tudásával kapcsolatos hiedelmek, benyomások, a címzettek száma)
- Írott és íratlan normák (nyelvi illemszabályok, tabukerülés, a szövegfelépítésre vonatkozó megkötések)

c. Vedd szemügyre a kiválasztott szövegek mondatainak nyelvi megformálását!

Helyezd el az alábbi skálán Fitz Adalbert megszólalásait az alapján, hogy melyikben mekkora a beszédre figyelés mértéke! (Informális beszédhelyzetekben rutinosabban beszélünk, a formális beszédhelyzetekben jobban oda kell figyelni arra, amit és ahogy mondunk.) Mely megszólalásaira fordított nagyobb figyelmet? Miből tűnik ez ki számodra?

Informális _____ Formális

Ha egy skálát kellene felállítanod az udvariatlantól a legudvariasabbig, melyik megszólalása hol szerepelne?

Kit tegez, kit magáz? Milyen megszólításokat használ? Mit fejez ki a tegezéssel/magázással?

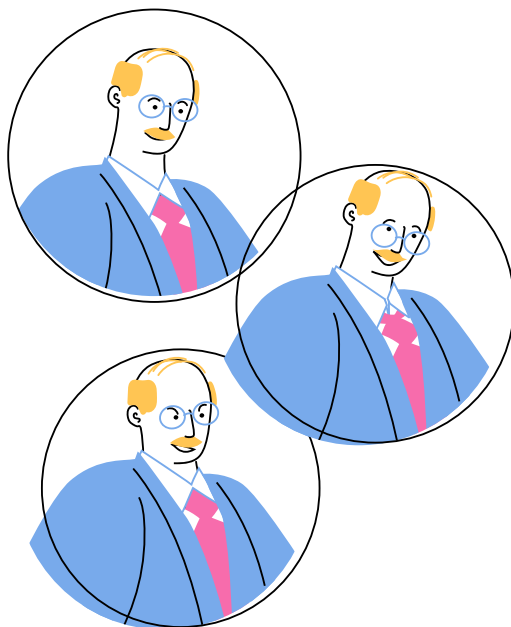
Mely szövegekben használ egyszerű mondatokat, melyekben összetetteket, esetleg többszörösen összetetteket? Hogyan függ ez össze a beszédhelyzettel?

d. Egy szöveg stílusát meghatározza az, hogy a benne megjelenő szavak többségükben milyen *stílusértékűek*, azaz milyen érzelmi-hangulati jegyeket hordoznak a jelentésükben: bizalmas (szélsőséges esetben durva, trágár), közömbös vagy választékos (a hivatalostól az ünnepélyesig), pl. *kajál* (bizalmas) – *eszik* (közömbös) – *étkezik* (választékos).

Vizsgáld meg az 5. vagy 7. helyzet szövegváltozatait! Milyen stílusértékű szavak vannak többségben az egyes példákban?

Emeld ki a különböző stílusú megszólalásokból a következő szavak szinonimáit: *fertőtlenítő*, *kórokozó*! Melyik szövegben milyen stílusértéke van a használt változatnak?

Ahogy ezt tavaly már megtudhattad, az értelmező szótárak stílusminősítéssel látják el a stílusértékkel rendelkező szavakat, pl. bizalmas, durva, eufemisztikus (szépítő), gúnyos, kedveskedő, pejoratív (rosszalló, lekicsinylő), tréfás, választékos. Az előző pontban kiírt szinonimák milyen stílusminősítést kaphatnának a szótárban? Ellenőrizd megoldásodat!

3 Olvasd el a stílusrétegekről szóló szöveget, és INSERT módszerrel jelöld, hol talákoztál új (+), nehezen vagy egyáltalán nem érthető (–) információval! Tisztázzátok padtársaddal közösen a homályos részeket!

Az előző feladatban kész szövegek közül kellett választanotok, amikor Dr. Fitz Adalbert legtalálhatóbb megszólalásán gondolkodtatok. Minden beszélő döntések sorát hozza minden megszólaláskor, hogy a rendelkezésre álló nyelvi eszközei közül a legmegfelelőbbeket válassza. Ezeknek a döntéseknek a kombinációja alakítja ki egy szöveg stílusát.

Hagyományosan hatféle stílusréteget tartanak számon, amelyek sajátos kifejezőkészletek, nyelvhasználati módjuk alapján különböztethetők meg egymástól.

A **társalgási stílus** a hétköznapi nyelvi kapcsolatokban figyelhető meg, mindennapi beszélgetésekben, üzenetekben. Születésüinktől fogva ez a legtermészetesebb stílus számunkra. Mivel a felek jól ismerik egymást, gyakoriak a hiányos mondatok, utalások, bizalmas, tréfás kifejezések, akár közhelyek. A társalgási stílusú megszólalások kevésbé szerkesztettek és kevésbé választékosak. Ahogy Dr. Fitz Adalbert választásaiból is láthattad, nem egyféle társalgási stílus van, helyzettől függően udvariasabb, gúnyosabb, közvetlenebb stb. árnyalatú lehet a megszólalás.

Az **előadói stílus** a nyilvános megszólalások sajátja, pl. a szónoki beszédé, vagyis eredendően szóbeli szövegek jellemzője. Mivel célja a meggyőzés, nyelvezete szemléletes, képszerű, szóhasználata általában választékos, mondatai változatosak (felkiáltások, kérdések, ellentétes mellérendelő összetett mondatok stb.), gondolatmenete logikus, gondosan tervezett, a hangzás szintjén tiszta kiejtés, kifejező előadásmód jellemzi. A tankönyvben Kossuth Lajos beszédét olvashattad, de biztosan számos ünnepi beszédet, prédikációt is hallottál már.

A **hivatalos stílussal** ebben a korban még kevesebbet találkozhatál, a magyarórák keretében mindenesetre olvastál és írtál már pl. kérvényt, önéletrajzot, hivatalos levelet. Romániai viszonylatban a hivatalos kommunikáció nagyobb része román nyelven zajlik. A hivatalos stílust a pontos, emiatt néha bonyolult fogalmazás jellemzi. Mellőzi a személyességet, sajátos a kifejezőkészlete (pl. *alulírott, fordulok Önhöz* stb.), jellegzetes a köztöszóhasználat (pl. *valamint, illetőleg* stb.)

A **tudományos stílus** korosztályodnak megfelelő változatával találkozol pl. a tankönyveidben, ismeretterjesztő szövegek, elemzések, meghatározások révén. Jellemzője a tárgyyszerűség, pontosság, logikus szerkesztés. Szóhasználata stílárisan semleges, viszont gyakoriak a szakkifejezések, amelyeknek tudományterületenként pontosan meghatározott jelentésük van (pl. *hatásspektrum, burok nélküli vírusok, infekciókontroll*).

A **publicisztikai stílus** jellegzetességeit az újságok, a rádió, a televízió és az online sajtó nyelvhasználatában figyelhetjük meg. Ez a stílusréteg igen változatos, hiszen használhat szaknyelvi kifejezéseket, ugyanakkor társalgási fordulatokat és szépirodalmi megoldásokat is, témájától, médiumától, célcsoportjától függően. Pl. míg egy hírt a tömörség, objektivitás jellemez, addig a riportban elvárás például az érzelmekre ható megfogalmazás, a személyesség.

közhelyek: olyan kijelentések vagy szókapcsolatok, amiket az emberek készen vesznek át egymástól, és ismételtetnek olyan helyzetekben, amikor nem tudnak mit mondani érdemben az adott témáról.

A **szépirodalmi stílussal** is van már tapasztalatod, az epigrammától a regényen át a képvessig számtalan irodalmi szöveggel találkoztál. Biztosan észlelted, hogy minden irodalmi szöveg saját világot és stílust teremtet, az író szándékainak megfelelően bármely nyelvváltozat jellemzői előfordulhatnak, használhat pl. hivatalos nyelvet, szlenget, regionális nyelvváltozatot stb. Felboríthatja az addig érvényes szabályokat. A szépirodalmi stílus legjellemzőbb vonása, hogy nemcsak a tartalomnak, hanem a megformáltságnak is közlő értéke van, ill. hogy nagy sűrűségben tartalmaz stílusértékkel rendelkező nyelvi elemeket.

Ahogy változnak az emberi kommunikáció formái, szinterei, az itt tárgyalt stílusok egyre kevésbé különülnek el egymástól, pl. az újságírásban egyre jellemzőbb az élőbeszédszerű, társalgási stílus, de a tudományos és a szépirodalmi stílus is közeledik a társalgási stílus felé. Maga a társalgási stílus pedig nagyon sokféle és gyorsan változik.

4 Próbáld elhelyezni az alábbi skálán a bemutatott stílusrétegeket! Mi okoz nehézséget?

magánjellegű
spontán

nyilvános
tervezett

informális

formális

5 Beszélgetsetek arról, hogy a bemutatott stílusrétegek melyikében elvárt a köznyelvi nyelvváltozat, melyikhez kapcsolható a regionális köznyelv használata vagy egyéb területi nyelvváltozat (nyelvújítás)?

6 a. Milyen stílusú szövegre ismertek alább? Miért furcsa?

A nyuszikák kis- és közepes méretű emlős állatok, a házi nyuszi kicsit kisebb a cicánál. Ahogyan méretük, testtömegük is igen változatos, 300 grammtól egészen 12000 grammig terjedhet. 3-4 hónapos korukig még nehéz megállapítani a nemüket. A lány nyuszi 28-50 napig vemhes. A pocaklakók száma fajtól függően 3 és 15 között lehet. Az anyuka általában 4 hetes korukig szoptatja őket, utána már szilárd táplálékot fogyasztanak.

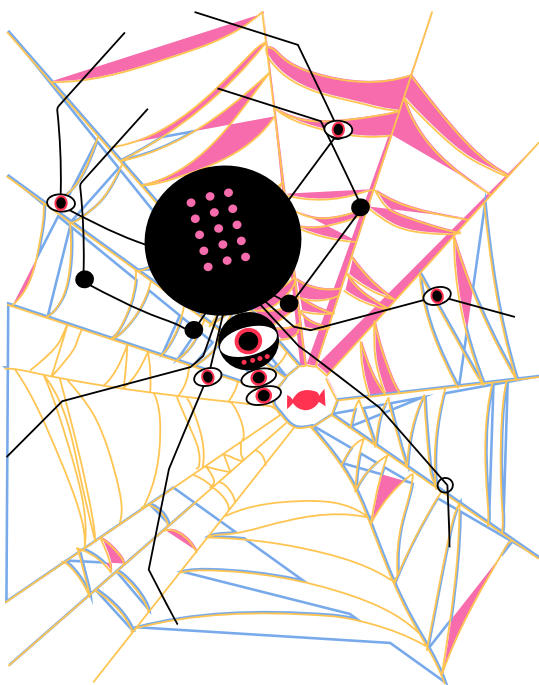
b. Emeld ki azokat a szavakat, amelyek nem felelnek meg a tartalom által megkövetelt stílusnak! Milyen stílusminősítést kapnának a kiemelt szavak, kifejezések az értelmező szótárban?

c. Cseréld ki a kiemelt szavakat olyanokra, amelyek stílusértékükben megfelelnek a szöveg stílusának!

Egy szöveg stílusának megbomlása úgy, hogy az nem célja a közlőnek, stílustörést eredményez. Stílustörés adódhat abból, hogy nem a kommunikációs helyzetnek megfelelő a választott stílus, illetve nem olyan kifejezőkészletet választ a beszélő, ami beleillene a szöveg világába.

- 7 a.** Jelöld azokat a pontjait az alábbi szövegnek, ahol stílusváltás történt. Milyen stílus jellemző szóhasználatát, fordulatait, mondat szerkesztését ismered fel az egyes részekben?

Szervusztok, gyerekek! Hallottatok már a fon-
dorlatos bársonypókról? Az Óperenciás tengeren
túl él egy kerek erdőben, és vattacukorhálót sző,
ami már messziről odacsalogatja az arra kóri-
cáló édesszájúakat. De jaj annak, aki a közelébe
megy. Mert amilyen szépen, ezüstösen csillog
a nyolc bársonyos lába, és amilyen színesen,
illatosan feszül a cukorháló a fák között, akkora
ordas rohadék az a pók. De kajakra. Ott parkol
egész nap a háló tövében, és ha valami szerencsét-
len nyomorult kölyök rákattan a vattacukorra,
annak reszeltek. Akkor a sunyi dög előpattintja
a csápjait, és már jön is, hogy kicsinálja csóri-
kámát. Ilyen esetekben a potrohából egy saját-
ságos állagú, bénító hatású váladékot bocsát ki,
amellyel mozgásképtelenné teszi az áldozatát.
Bársonyos tapintású nyúlványaival körbefonja,
és foglyul ejti. A gyanútlan áldozat a kínok kínját
éli át eme kilátástalanságban, magatehetetlenül,
sorsára hagyatva, kétségektől és rémülettől gyö-

törtetve. Midőn a remény utolsó szikrája is kihuny, és erőt vesz rajta a testét-lelkét tompító
fásultság, teljes pompájában, az ármány ezüstös ragyogásától övezve megjelenik végzete,
a pók, és félelmetesen ágaskodó csápjait a nyalánkságok után sóvárgó fogakba mélyeszt
könyörtelenül. Jegyezzétek meg tehát, gyerekek, a sok édességtől kilyukad a fogatok!

- b.** A stílustörés mellett stílusbeli hibának szokták tekinteni egyebek mellett a szükséztűs-
ságot, bőbeszédűséget, dagályosságot, közhelyes, divatos szavak és kifejezések használatát.
Melyekre találsz példát a fenti szövegben?

- 8** Az alábbi párbeszédben a válasz szükségtelenül bőbeszédű. Alakítsd át tömörebbé! Ahhoz,
hogy valóban tömörebb és ne csak rövidebb legyen, a következő kérdések segítségével dolgozz!

- ▶ Félreérthető a szöveg (vagy egyes részei), vagy pont azt mondja, amit a beszélő vélhetően akar? Ha félreérthető, hol és hogyan lehetne egyértelműbbé tenni?
- ▶ Hogyan lehetne lényegre törőbbé tenni, vagyis mit kellene javítani benne, hogy minél hamarabb kiderüljön az, ami a párbeszédet elő tudja mozdítani?

Vessétek össze a megoldásokat, és válasszátok ki a legjobb változatot!

– Sikerült választani, asszonyom?

– Hát tudja, az a helyzet, hogy elvitelre lesz, az édesapámnak viszem. Most jött ki a kór-
házból, és nagyot hall, bár telefonon még mindig jobban, mint személyesen, valahogy a tele-
fon bizonyos hangfrekvenciákat eléggé lebutít, úgy látszik, hogy ez segít neki, szóval nem
tudom, mennyire értette meg, mikor felolvastam az étlapot. A curryt biztosan nem értette
meg, nem is tudom pontosan, hogyan kell kiejteni, mondjuk egyébként szereti a fűszeres
dolgokat, és egyszer Ázsiában is járt, ott is összeszedett valamit, ami miatt diétáznia kellett

volna, de neki aztán beszélhet az ember, amikor az orvos letiltotta a disznóhúsról meg a csí-
pós ételekről, egyik fülén be, a másikon ki. A kórházban figyeltek erre, viszont ott sosem tud
rendesen enni, mert utálja, ha nézik közben, szóval biztosan legyengült, de annyi mindent
nem eszik meg, képzelje, gyerekkora óta ilyen válogatós, és még a fiatalabb generációkról
mondják, meg hogy azért van, mert elkényeztetjük őket, és az a sok finomított cukor... szóval
mit ajánl?

Tudtad?

Az, hogy szóba állunk egymással, az együttműködés egyik formája. Így azt feltételezzük
a beszédpartnerről, hogy ő is figyelembe veszi az alábbi szempontokat:

- **A mennyiség szempontja:** megszólalásod legyen eléggé informatív, ugyanakkor ne
mondj többet, mint amennyi az adott helyzetben szükséges!
- **A minőség szempontja:** ne mondj olyasmit, amiről úgy hiszed, hogy hamis, vagy amire
nézve nincs megfelelő bizonyítékod! Másként fogalmazva: kerülj a hazugságot és
a pletykát!
- **A relevancia szempontja:** amit mondasz, az tartozzon a tárgyhoz, és vigye előbbre
a beszélgetést a kívánt irányba!
- **A modor, stílus szempontja:** legyen érthető, amit mondasz, kerülj a homályos, kétértelmű
megfogalmazást, ne beszéld túl a dolgot, a megszólalásod legyen tömör és rendezett!

H. Paul Grice fogalmazta meg a fentebbi szempontokat, és ezeket *társalgási maximáknak*
nevezte. Azt is észrevette azonban, hogy annak is információs értéke van a beszédpartnerek
számára, ha azt tapasztalják, hogy a másik megsérti a fenti maximákat. Ilyenkor az alap-
ján vonunk le következtetéseket, hogy elgondoljuk: mi oka lehetett erre, mit akart ezáltal
közölni?

Milyen maximát sért meg a beszélő a 8. feladatbeli
párbeszédben, illetve az alábbi helyzetben? Melyik
esetben teszi ezt azért, hogy a befogadó épp a maxi-
masértésből tudjon következtetni a válaszra?

- Nincs kedved moziba menni ma este?
- Tanulnom kell.

Ha visszagondolsz az elmúlt
napokra, beszélgetéseid
során melyik alapelvet sér-
tetted meg a legtöbbször?
Milyen szerepe volt ennek
a beszélgetésben?

9 Tartsatok csoportonként rövid talkshowt! A beszélgetés mai témája: *Egy koncert után a rajon-
gók zaklatták a fellépő popsztárt.* Mindenki válasszon egy szerepet, és a szerepnek megfelelő
stílusban kommunikáljon!

Szerepek: műsorvezető, rendőr, pszichológus, rajongó

A beszélgetésbe kötelezően beépítendő szavak, kifejezések:

- **műsorvezető:** meghívott, árulja el nekünk, körüljárni a témát, felrobbantotta az internetet
- **rendőr:** intézkedés, elkövető, bűncselekmény hiányában, ennek következtében, hivatalos tájé-
koztatás
- **pszichológus:** a rajongás természete, idealizál, jelenség, elmagányosodás, kutatások támaszt-
ják alá
- **rajongó:** komolyan, cuki, annyira de annyira, túltol, bocsika

2. A szöveg szöveve

1 a. Jegyezd le, hogy szerinted milyen szöveghez tartoznak az alábbi mondatok, és hogy az adott szöveg felvezető részében, a kifejtésben vagy a lezáró részben olvashatjuk őket!

1. Hol volt, hol nem volt, az Óperenciás tengeren innen, de az Üveghegyen túl, élt egy király, s annak három leánya.
2. Hogy mit éreztem akkor, drága Évám, nehéz azt csak így leírni egy papírra, mégis megpróbálom, mert szeretném, ha te is átélnéd velem ezt az egészet.
3. A kicsi királyfi el sem gondolkozott, úgy válaszolt: – Felséges királyom, egy életem, egy halálom, én bizony megpróbálom megmenteni az országodat.
4. Tekintettel arra, hogy a szabott határidőig az Ön által kért dokumentumokat beszerezni nem áll módomban, szíveskedjék a határidőt meghosszabbítani.
5. Bezzeg, hogy vége szakadt a várban a dinom-dánomnak, de a szomorú történetnek megmaradt az emléke, s a hegyet, amelyen a vár állt, Rózsa nevéől nevezi a nép ma is Rózsahegynek.
6. Szia! Most alkalmas, tudunk beszélni?
7. Ezekkel a gondolatokkal búcsúzom hát tőletek, és kívánom, hogy ha most kiléptek a kapun és elindultok, utatokat siker koronázza, boldogság kísérje!
8. Másodszor, egy csomó barátom is oda jelentkezett, és így nem leszek ott magányos.
9. Drága Évám, több hónapja nem hallottam felőled, ezért ülök most le, és, bár tudom, hogy rajtad a sor, mégis én írok neked, hátha gyorsabban válaszolsz.
10. Ha tetszett a videó, lájkoljátok, és iratkozzatok fel a csatornámrá! Csáó!

b. Minek alapján döntöttél?

2 a. Rakd sorba az alábbi mondatokat úgy, hogy összefüggő szöveget formáljanak!

A jégmadár

- a) A jégmadár, mikor megjött, és észrevette, mi történt, így szólt: „Én szerencsétlen! A földet kerülve ide menekültem, s ez a szikla még sokkal hűtlenebb volt hozzám.”
- b) Mikor költeni akart, egy hegyfokra ment, felfedezett egy parti sziklát, s ott költötte ki fiókáit.
- c) Ugyanígy némely emberek, miközben az ellenségtől őrizkednek, észre sem veszik, hogy az ellenségnél veszélyesebb barátok közé kerülnek.
- d) Róla beszélték, hogy az emberek üldözése elől menekülve, a tengerparti szirteken szokott fészkelni.
- e) A jégmadár magányt kedvelő állat volt, amely mindig a tengeren járt.
- f) Egyszer azonban, amikor zsákmány után járt, az történt, hogy a heves szélről hullámozó tenger kicsapott egészen a fészekig, elöntötte azt, és elpusztította a fiókákat.

- b.** Mi alapján állapítottad meg az egyes mondatok helyzetét a szövegben?
- c.** Mely részek tartoznak a bevezetéshez, tárgyaláshoz és befejezéshez? Írd a betűjeleket a táblázat megfelelő oszlopába!

Bevezetés	Tárgyalás	Befejezés

- 3 a.** Jelöld a történetekben a szerkezeti egységeket! Mindegyiket megtaláltad?

A sas lecsapott egy magas szikláról, és elragadott egy bárányt. A csóka meglátta ezt, és irigységében utánozni akarta. Neki is lendült, és nagy szárnycsapkodással egy kos hátára szállt le. De ahogy karmai beleakadtak annak gyapjába, nem tudott felszállni, csak csapkodott. Végül a pásztor észrevette a dolgot; odafutott, megfogta a csókát, és levágta a szárnytollait. Mivel éppen este fogta el, hazavitte a gyermekeinek. Mikor azok kérdezősködtek, hogy miféle madár ez, így felelt: „Ahogy én látom, csóka, de ő sasnak képzeled magát.”

Ugyanígy az erősebbekkel való versengés semmire sem vezet, s amellet még nevetségessé is tesz.

Egy matróz hajótörést szenved, és tíz éve egy lakatlan szigeten él. Egyik reggel meglát egy hajót a sziget mellett. Gyorsan meggyújtja a jelzőtüzet, a hajón észre is veszik. Lehorgonyoznak, és egy csónak elindul a partra. Amikor kiköt, a hajótörött örömmel szalad hozzájuk. A csónakban ülő elsőtiszt átnyújt neki egy újságot, a következő szöveggel:

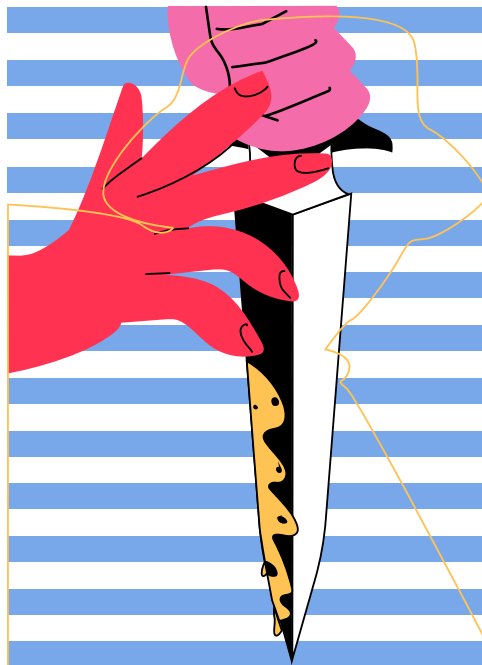
– A kapitány úr azt javasolja, hogy olvassa el, mik történnek manapság a világban, aztán döntse el, hogy megmentsük-e.

- b.** A bevezetés és a befejezés kihagyható bizonyos szövegekből. Milyen hatása van annak, ha egy szövegnek nincs bevezetése? És annak, ha nincs befejezése?

- c.** Vitassátok meg, hogy lehet-e az alábbi mondatokkal kezdeni egy történetet!

- Uram! A késemért jöttem!
- A harmadik nap alkonyán pedig kilépett a bolt keskeny kapuján, és csendesen megindult az úton.
- A vonaton még nem volt semmi baj.

- d.** Már az ókortól bevett elbeszélői megoldás, hogy a történetet a legizgalmasabb pontján kezdi el az elbeszélő, majd később avatja be az olvasókat az előzményekbe. Milyen hatást kelt, hogyha a történet „az elején” kezdődik, és milyen, hogyha a bizonyalomnál? Keress példákat a tankönyvben a kétféle megoldásra! Melyik változatot olvasod szívesebben? Indokold válaszodat!

- 4** Írd át egy általad ismert mese, regény vagy film befejezését úgy, ahogy szerinted érdekesebb lenne!

Pl. Csipkerózsika nem ébred fel, Nemecek nem hal meg, a Titanic nem süllyed el, hanem ...

1 Ijjas Tamás és Lackfi János *A világ legrövidebb meséi* című kötetében több „legrövidebb mese” is található.

a. A következő szövegből kihagytuk a főneveket! Találj minden helyre egy oda illőt!

A legrövidebb egy aranyos szól, akinek puha volt, mintha lenne, és minden azért ácsingózott, hogy hozzábújhasson, és minden azért nyafogott, hogy róla ír hasson, de aztán a kis megnőtt, hatalmas, büdös és félelmetes lett belőle, és folyvást búslakodott, mert már egy cseppet se látszott cukinak, a féltek tőle, és a is fejvesztve menekültek előle, ha meglátták, ááá, segítsééé, itt jön!

b. Ebből a meséből az ígéket vettük ki. Hogyan egészítenéd ki, hogy értelmes szöveget kapj?

Nem is, a világ legrövidebb meséje arról, hogy a hétmérföldes csizmából az üzemanyag. Annyi erő sem benne, hogy a következő töltőállomásig. Pechje is, még csak egy Csizmás Kandúr sem arra, hogy Így hát nullamérföldes csizmává, és azóta egész Meseországban onnan a kilométereket.

c. A kötet egy másik meséjéből minden ötödik szót kihagytunk. Milyen szavakkal egészítenéd ki?

Nem is, egy bibircsókról, ami tévedésből a legkisebb legszebb királylányra került, ahelyett a vasorrú bába arcát volna, így csak egyetlen maradt az udvarban tolongó meg ezer kérőből, mert épp ettől a szőrös, bibircsóktól lett a királylány legszebbnél is szebb.

d. Mindhárom mesének adj címet!

2 Vessétek össze a megoldásaitokat, beszéljétek meg a következőket!

- ▶ Melyik szöveget volt nehezebb kiegészíteni? Mi nehezítette meg a dolgotokat?
- ▶ Melyik esetben volt több eltérés a változataitok között? Min múlhatott ez?
- ▶ Van olyan megoldás, amelyik nem elfogadható? Miért?
- ▶ Volt olyan eset, hogy ugyanannak a szónak a szinonimáit használta két-három tanuló?
- ▶ Melyiket érzitek találóbbnak a szinonimák közül?
- ▶ Milyen címeket adtatok a szövegeknek? Milyen típusúak a címek?

Gábor telefonja valahonnan a mosdóból került elő a nagyszünetben. Ilyenkor hatalmas ott a nyüzsgés, úgyhogy ő sem tudta biztosan, ki találta meg, csak a Réka hangjára kapta fel a fejét.

– A Gáboré – mondta a lány magabiztosan, ő pedig lelkesen bólogatott. Biztos volt benne, hogy a szolgálatos diák, aki belép az ajtón, a telefonját nyújtja majd felé. Igaza volt, és amikor erről meggyőződött, hálásan nézett a jelvényt viselő fiúra, majd mohón kapott

a készülék után, amelynek hűlt helyét már egy órája bámulta. Amikor végre a kezében tartotta, feltűnt neki, hogy a képernyőjén van néhány új karcolás, de ez most nem érdekelte. Lényeg, hogy megvan, és működik. Sajnos ebben a pillanatban belépett Márta néni, és rászólt a telefon miatt, ezért csak a rengeteg értesítést látta a kijelzőn, mielőtt a zsebébe süllyesztette. Csupa ismerős név, és mindegyik után ugyanaz a mondat töredék: „válaszolt az üzenetedre”. Bármit megadott volna, ha egyetlenegyét is megnyithat közülük. Nem is a válaszok érdekelték, sokkal inkább az, amire válaszoltak. Mert a neveket ismerte ugyan, de egy valamiben biztos volt: egyiküknek sem küldött soha üzenetet. Tehát csakis az tehette, aki az utóbbi egy órában valahogyan az Iphone-ja birtokába jutott. Bárki is volt az, ahhoz, hogy üzeneteket küldözzessen a nevében, előbb fel kellett oldania a képernyőzárat. Gábor hallott már olyan módszerekről, amelyekkel láthatóvá tehetők az ujjnyomok. De nem hitte, hogy a tettesnek elég ideje lett volna arra, hogy ilyesmivel kísérletezzon. Vagyis a tolvaj már korábban figyelte őt, és előre eltervezte ezt az egészet. Tehát ismeri őt, sőt jól ismeri. Talán egy közeli barátja tette, legalábbis valaki, akit Gábor annak hitt, miközben az végig merényletet tervezett ellene. De hát mi oka volt rá? Meg kell tudnom, mi áll az üzenetekben, döntötte el a fiú, és magasba emelte a kezét szenvedő arccal, hogy a tanárnő higgyen majd neki, amikor hasfájásra hivatkozva a mosdóba kérezik.

– Rendben, Gábor, látom rajtad, hogy ki kell menned. Ki is engedlek, ha előtte a mobilszközt a zsebedből leteszed a katedrára.

1 a. A fenti szöveg Gáborról és a telefonjáról szól, így ezek folyamatosan felmerülnek a szöveg mondataiban különböző formában. Annak jelzésére, hogy épp kiről/miről van szó, nagyon sok nyelvi eszközt használhatunk, amelyeknek a folyamatos előre- és visszautalásokból álló hálózata adja a szöveg alapszövegét. Haladjatok végig a szövegen úgy, hogy kigyűjtitek az összes olyan kifejezést, szót és toldalékot, amelyek Gáborra vagy a telefonjára utalnak! Jelöljétek meg a szövegben azokat a részeket is, ahol ugyan nem jelenik meg utaló elem, de tudható, hogy kire kell visszakapcsolni! (Pl. *Sajnos ebben a pillanatban belépett Márta néni, és rászólt*___ [Márta néni] *a telefon miatt*.)

b. Az összegyűjtött nyelvi eszközök közül adjatok példát az alábbi utalástípusokra:

- ▶ a *Gábor* vagy a *telefon* szavaknál szűkebb jelentésű rokon értelmű szó
- ▶ a *Gábor*, illetve a *telefon* szavaknál általánosabb jelentésű rokon értelmű szó
- ▶ a *Gábor* vagy a *telefon* szavakkal egy fogalomkörbe tartozó szó
- ▶ Gáborra, illetve a telefonra utaló névmás
- ▶ olyan ige vagy igenév, amelyben Gáborra, illetve a telefonra utaló szóelem (toldalék) van
- ▶ olyan főnév, amelyben Gáborra, illetve a telefonra utaló szóelem (toldalék) van

2 a. Kire/mire utal vissza:

- az „ilyenkor” névmás?
- az „ott” névmás?
- „a jelvényt viselő fiú” főnévi szerkezet? Milyen nyelvi elem utal még ugyanerre vissza?
- a „mindegyik” névmás?
- a „valaki, akit Gábor annak hitt” szerkezet (névmás és ezt pontosító tagmondat)?
- az előző példabeli „annak” névmás?
- a „kiengedlek” ige személyragja?

b. Keresd ki azokat a szavakat vagy kifejezéseket, amelyek ugyanarra az eseményre vonatkoznak, amit egy ponton *merényletként* említ a szöveg!

c. Mi engedi meg azt, hogy határozott főnévi szerkezetekként jelenjenek meg a következők? (Idézd fel, amit erről **VII. osztályban** tanultál!)

a mosdóból

a nagyszünetben

a fejét

a lány

a szolgálatos diák

a kijelzőn

a mondattdredék

a válaszok

a képernyőzárat

d. Az események felidézése nem követi az időrendet. Milyen nyelvi elemek jelzik ezt? Mi segít az események sorrendjének helyreállításában?

e. Az alábbi részletből kivettünk egyes kötőszavakat. Milyen hatása van ennek a szövegrész értelmezésére?

Gábor hallott már olyan módszerekről, amelyekkel láthatóvá tehetők az ujjnyomok. Nem hitte, hogy a tettesnek elég ideje lett volna arra, hogy ilyesmivel kísérletezzon. A tolvaj már korábban figyelte őt, és előre eltervezte ezt az egészet. Ismeri őt, sőt jól ismeri.

f. Az alábbi két szövegrészlet egyikében sem támaszkodhatunk a két mondat közötti kapcsolat értelmezésében erre „szakosodott” nyelvi elemekre. Melyik esetben miből értjük mégis az összefüggést? Vagyis mi kell ahhoz, hogy értsük?

Sajnos ebben a pillanatban belépett Márta néni, és rászólt a telefon miatt, ezért csak a rengeteg értesítést látta a kijelzőn, mielőtt a zsebébe süllyesztette. Csupa ismerős név, és mindegyik után ugyanaz a mondattdredék: „válaszolt az üzenetedre”.

Bárki is volt az, ahhoz, hogy üzeneteket küldözzessen a nevében, előbb fel kellett oldania a képernyőzárat. Gábor hallott már olyan módszerekről, amelyekkel láthatóvá tehetők az ujjnyomok.

Ha egy szövegben azzal találkozunk, hogy két mondat látszólag összefüggés nélkül követi egymást, akkor elkezdjük keresni a köztük lévő kapcsolódási lehetőségeket, mert nem feltételezzük a szöveg közlőjéről, hogy váratlanul megbontaná a szöveg szövetét. Ha a nyelvi elemek szintjén a szöveg adott pontján nem találunk ilyet, a szöveggörnyezet és a világról való tudásunk alapján keresünk olyan lehetséges kapcsolódási pontokat, amelyek mentén a két mondat tartalma összefügg.

3 a. Kapcsold össze a mondatokat rövid szöveggé! Mire kellett figyelned?

Nem rajongok a kérdőívekért.

Megegyeztek abban, hogy fele is elég lesz.

A város történetében még soha nem fordult elő ilyesmi.

Erősítő nélkül hiába cincogtatta a hangszert.

b. Vedd számba azokat az eszközöket, amelyekre szükség volt ahhoz, hogy egy összefüggő szöveget hozhass létre!

c. Milyen hasonlóságok és milyen különbségek vannak a szövegeitek között?

4 Örkény István *Leltár* című írása a *Válogatott egyperces novellák* című kiadványban jelent meg. A novella szövege egy felsorolás, nincs benne semmi, ami összefüggő szöveggé tenné a leltár tételeit. Egészítsd ki igékkel, kapcsolóelemekkel! Írd meg a szövegnek azt a változatát, amit te olvasol ki belőle! A sorok sorrendjén ne változtass! Figyelj az írásjelek használatára is!

Dombos táj (zivatar után)

3 gomolyfelhő

1 halastó

1 gátórház

1 férfi (az ablakon kihajolva)

1 kiáltás

1 jegenyesor

1 sáros út

Kerékpárnyom (a sárban)

1 női kerékpár

1 kiáltás (az előbbinél hangosabb)

1 pár szandál

1 szoknya (a szélben lobogva, a csomagtartót csapkodva)

1 milflőrmintás blúz

1 darab amalgámtömés (fogban)

1 asszony (fiatal)

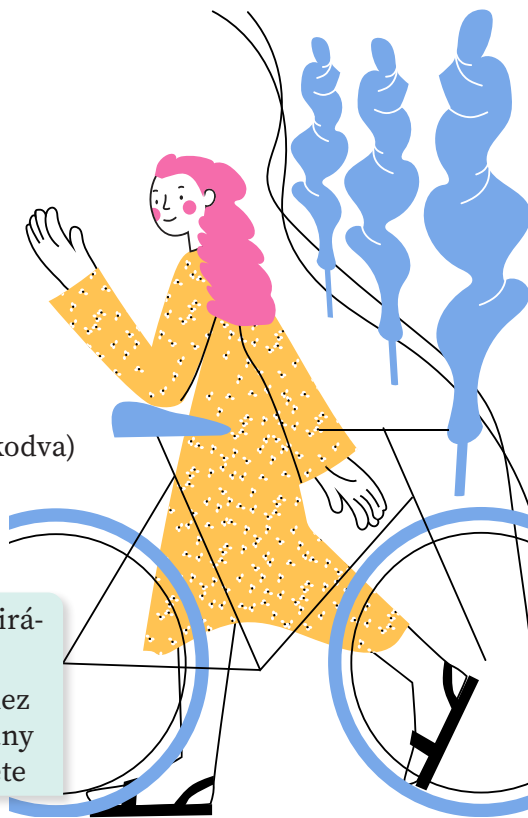
1 kiáltás (még hangosabb)

Új kerékpárnyomok

1 becsukódó ablak

Csönd

milflőrmintás: apró virágokkal díszített
amalgám: fogtöméshez használt anyag, higany és más fémek ötvöze

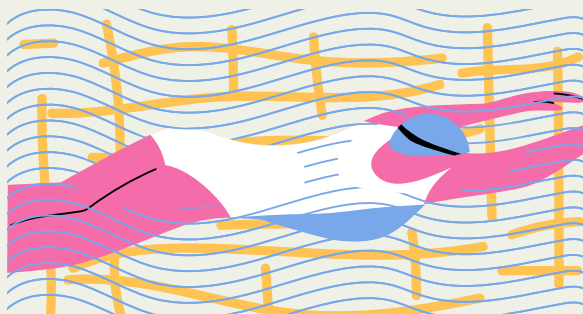
Az összetett mondatok központosása 2. A mondatvégi írásjelek

A hanglejtésnek, dallamívnek nagy szerepe van a mondatfajták megkülönböztetésében. Egyszerű mondatokban ezeknek az írásjelekkel való megfeleltetése nem is szokott problémát okozni. Összetett mondatban azonban a helyesírási szabályok úgy vannak kitalálva, hogy a mondatvégi írásjelet a mondat szerkezetétől tették függővé. Ha van egy főmondat, az dönti el, mi legyen a mondatzáró írásjel.

- 👉 Kérdezd meg, hogy mikor megy úszni!
 Hogy mikor megyek úszni, azt kérdezte.
 Mikor derül ki, hogy mész-e úszni?

Ha egyenragúak a tagmondatok, akkor az utolsó mondat dönt.

Megyek úszni, és beugrom a boltba is.
 Menj úszni, és én elintézem a többi.
 Én elintézek mindent, te csak menj úszni!

A fentiektől két esetben enged eltérni a szabályzat:

- ▶ ha a főmondat idéző mondat, és a mellékmondat egyenes idézet, pl. *Azt kérdeztem tőle: tényleg haragszik rám?; Meg is jegyeztem, hogy milyen ügyes!* (Ha a mellékmondat függő idézet, az nem kivétel, pl. *Azt kérdeztem tőle, hogy tényleg haragszik-e rám.; Meg is jegyeztem, hogy milyen ügyes.*)
- ▶ ha nem a főmondat az információhordozó, hanem az csak előkészíti a mondanivalót, pl. *Hidd el, (hogy) nekem sem könnyű.* (vö. *Hidd el, hogy lehetséges!*); *Látod, ezek az igazi hősök!*

Többszörösen összetett mondatokban még több elemeznivalónk van, ha a helyesírási szabályzatnak megfelelően akarunk eljárni. Ilyenkor ugyanis meg kell keresnünk az utolsó tagmondatot, és megnéznünk, hogy milyen viszonyban áll az előzményeivel. Ha mellérendeléssel kapcsolódik ahhoz, akkor az utolsó mondat mondatfajtájának megfelelő írásjel jár a többszörösen összetett mondat végére, pl. *Bárcsak elmondhattam volna neki mindazt, amit szerettem volna, de nem volt már rá idő.*

Ha azonban az utolsó mondat egy előző mondat alárendeltje, akkor meg kell keresnünk a főmondatát, és annak a mondatfajtája dönti el, milyen írásjel kerüljön a többszörösen összetett mondat végére. Pl. *Megtettem érte mindent, amit lehetett, de hidd el, már nem volt remény!*

a. Válasszatok a következő feladatok közül egyet! Alkossanak csoportokat azok, akik ugyanazt a feladatot választották!

1. Miről szólhat az a szöveg, aminek a címe: *Nincs csatlakozás?* Tartsatok ötletbörzét, pókhálóábrán jegyezzétek a lehetséges témákat, amelyekből egy elbeszélő szöveg születhet!
2. Válasszatok ki az egyik témát! Gyűjtsetek anyagot, majd rendszerezzétek az információkat egy gondolattérképen!
3. Az előkészített anyag alapján a csoport minden tagja írja meg a 10-12 mondatos szövegét!

1. A következő kulcsszavak felhasználásával írjatok egy 10-12 mondatos elbeszélő szöveget! Gondoljátok végig, hogy milyen történetet tudnátok elképzelni úgy, hogy a megadott szavak ne csak szerepeljenek benne, hanem valóban kulcsszavai legyenek! Jegyezzétek le az ötleteiteket! Rendezzétek egy fűtábrán a kulcsszavakat, ötleteket!
 vonat, állomás, jegy, csatlakozás

2. Gyűjtsetek minden kulcsszóhoz szinonimákat, amelyeket fel tudtok használni, hogy szövegetek összefüggő legyen, mégse kelljen ismételnetek ugyanazokat a szavakat!
3. Mindenki írja meg a saját szövegét! Adjatok címet is írásotoknak!

1. A következő tételmondat felhasználásával írjatok egy 10-12 mondatos elbeszélő szöveget! Gondoljátok végig, hogy milyen történetet tudnátok elképzelni úgy, hogy a megadott mondat ne csak szerepeljen benne, hanem valóban tételmondat legyen! Jegyezzétek le az ötleteiteket!

A lekéssett csatlakozás miatt órákat kellett várnom az állomáson.

2. Válasszátok ki a többeteknek tetsző ötletet! Készítsetek gondolattérképet a megírandó szöveghez!

3. Mindenki írja meg a saját szövegét! Adjatok címet is írásotoknak!

1. Írjatok egy 10-12 mondatos elbeszélő szöveget az alábbi két mondat felhasználásával! Ötleteljétek, milyen történetbe tudnátok beépíteni úgy, hogy a jelentésük természetesen illeszkedjen az adott szövegkörnyezethez!

A vonat késett, de Evelin is késett.

A vonat késett, mert Evelin is késett.

2. Válasszátok ki az egyik ötletet! Gyűjtsetek anyagot, majd rendszerezzétek az információkat egy gondolattérképen!

3. Mindenki írja meg a saját szövegét! Adjatok címet is írásotoknak!

- b. Csoportonként olvassátok fel egymásnak az írásaitokat, majd értékeljétek a szövegeket a következő társértékelő kártyával!

Társértékelő kártya			
Akiről az értékelés szól:	Aki az értékelést írta:	Dátum:	
Tegyél x-et abba az oszlopba, amelyet igaznak érzel a társad produkciójára! Válaszodat indokold!			
	Igen	Nem	Részben
A történet összhangban van a címmel?			
Indoklás:			
Megfelelően tagolta bekezdésekre a szöveget?			
Indoklás:			
Sikerült összefüggő szöveget alkotnia?			
Indoklás:			
Figyelt a szóismétlés elkerülésére?			
Indoklás:			
Felhasználta a feladatban meghatározott kötelező elemeket?			
Indoklás:			
Fejezzétek be a megkezdett mondatokat!			
Nagyon ötletesen oldottad meg			
Legközelebb jobban figyelj arra, hogy			

- c. A kapott visszajelzés alapján mindenki javítsa a szövegét!
- d. Válasszatok egy szóvivőt, aki a többi csoport számára elmondja, hogy milyen szövegek születtek a csoporton belül, miben hasonlítottak, illetve különböztek az írások!
- e. Készíts egy összefoglalót arról, hogy mi mindent kellett jól csinálnia annak, aki írásában a társértékelő kártya szempontjainak megfelelően járt el! Használd fel azokat az információkat, amelyeket a fejezet eddigi feladataiból megtudtál!

3. Értékelés

- a. Az év során több helyen is láthattad a portfóliós feladatok ikonját. Az összegyűjtött szövegeid egy részével kell most dolgoznod. Olvasd újra ezeket az írásaidat, majd értékeld mindegyiket a megadott szempontok szerint!
 1. szöveges önéletrajz
 2. versszakasz Babits Mihály *Messze... messze...* című versének stílusában
 3. toborzóbeszéd, amelyet egy számotokra fontos ügyért fogalmaztatok
 4. érvelő szöveg, amellyel az anyanyelven való oktatás választása mellett érveltek
 5. *A Legyek Ura* című William Golding-regény egy szereplőjének jellemzése
 6. József Attila *Két hexameter* című verséből készített képvers vagy kollázs

Értékelési szempontok

- ▶ A szöveg összhangban van a címmel?
- ▶ Alkalmazkodtam a szövegtípus követelményeihez?
- ▶ Megfelelő módon tagoltam bekezdésekre a szövegeimet, amelyeknél ez elvárás volt?
- ▶ Megfelelően használtam a szövegszerúséget biztosító nyelvi utalóelemeket?
- ▶ Figyeltem arra, hogy szövegem az utasításoknak megfelelő stílusban készüljön?
- ▶ Sikerült egységes stílusban megírni az adott szöveget?
- ▶ A szöveg stílusa megfelel a témának, címzettnek, műfajnak/szövegtípusnak?
- ▶ Törekedtem a mások számára is érthető, világos fogalmazásra?
- ▶ Maradtak helyesírási hibák a szövegemben?

- b.** Írd újra azokat a szövegeidet, amelyek az értékelésed szerint javításra szorulnak!
- c.** Az elkészült szövegek portfólióba rendezési elve a következő legyen: elbeszélő szöveg, leíró szöveg: jellemzés, érvelő szöveg és művészi szöveg!
- d.** Összegezd az elvégzett munkád tapasztalatait a megkezdett mondatok befejezésével! A szövegalkotás folyamatára koncentrálj az összefoglaló megírásakor!
1. Meglátásom szerint szövege(ke)t sikerült a legjobban megírnom. Azért gondolom ezt, mert
 2. A szövegszerkesztésben legtöbbször abba a hibába estem, hogy
 3. Mindig sikerült jól megoldanom
 4. Összevetve a tapasztalataimat, azt a célt tűzöm ki magam elé a jövőre nézve a szövegalkotásom javítása érdekében, hogy

Forráshivatkozások

I. Hivatkozandó képek

15. oldal: Attila hun király. *Képes Krónika* (Chronicon Pictum) I. Magyar Helikon, Budapest, 1964, 13. old. (f7b), [Országos Széchényi Könyvtár](#).
20. oldal: © Könczey Elemér: *Tömegeffektus* (2003)
26. oldal: [Wikimedia Commons](#), Djehouty: *Great Sphinx of Giza* (CC BY-SA 4.0)
26. oldal: *Magyar népmesék* – képernyőkép
26. oldal: *Superman 75th Anniversary Animated Short* – képernyőkép
26. oldal: [Wikimedia Commons](#), Konrad Zielinski (CC BY-SA 2.5 PL)
27. oldal: *The Great Gatsby* (2013) – képernyőkép
48. oldal: A főváros bombázása Pesthidegkút felől nézve. 1944. július 2. Fortepan/ National Archives (1944, ID 24318)
57. oldal: Fortepan/Ebner (1940, ID 83913)
59. oldal: Fortepan/Aszódi Zoltán (1941, ID 174127)
60. oldal: Fortepan/Urbán Tamás (1989, ID 47006)
61. oldal: Fortepan/A R (1925, ID 62377)
- 62, 64. oldal: *Ábel a rengetegben* (r. Mihályfy Sándor, 1993) – képernyőkép
63. oldal: Fortepan/Magyar Földrajzi Múzeum (1910, ID 95130)
68. oldal: Minerva Művelődési Egyesület – Minerva Fotóarchívum, Kolozsvár, Jelzet: minerva_1984_c2_c6r4_002
72. oldal: Fortepan/Urbán Tamás (1989, ID 47003)
74. oldal: Fortepan/Péterffy István (1971, ID 142156)
75. oldal: *Piramis* (2002) – képernyőkép
84. oldal: [Wikimedia Commons](#), Deutsches Zentrum für Luft- und Raumfahrt, Rapid Eye (CC-BY 3.0)
84. oldal: Fortepan/Latin (1938, ID 158310)
84. oldal: Fortepan/Fortepan (1945, ID 186689)
86. oldal: [Wikimedia Commons](#), Bjoertvedt (CC BY-SA 4.0)
95. oldal: A kolozsvári Kozmutza Flóra Hallássérültek Speciális Iskolájának jelelő kórusa. Fotó: Koncz András
97. oldal: MTA Könyvtár és Információs Központ
102. oldal: [Wikimedia Commons](#), Istvánka (CC BY-SA 3.0)
112. oldal: [Wikimedia Commons](#), Andersjallen (CC BY-SA 4.0)
116. oldal: © Csordás Dániel: *A walesi bárdok* (képregény) <https://eletbenmaradnanak.hu/comics/arany-janos-a-walesi-bardok/>
123. oldal: © UNESCO/Montakarn S. Kittipaisalsilp
133. oldal: [Wikimedia Commons](#), Wilhei (CC BY 3.0)
136. oldal: Calgon reklám, 2023. október – képernyőkép
140. oldal: [Wikimedia Commons](#), Benjakaman (CC BY-SA 3.0)
158. oldal: <https://www.flickr.com/photos/91848601@N00/5331258989>, Mark Kimpel (CC BY 2.0)
158. oldal: <https://www.flickr.com/photos/13168918@N04/15325070302>, Marcelo Gonzalez: *Parada Militar 19 Sept. Chile* (CC BY-SA 2.0)
158. oldal: <https://www.flickr.com/photos/herribizia/14563516617/in/photostream>, Herri Bizia: *Flashmob* (CC BY-SA 2.0)
158. oldal: [Wikimedia Commons](#), Defselector (CC-BY-3.0)
158. oldal: <https://flickr.com/photos/29418416@N08/49061139657>, Studio Incendo (CC BY 2.0)
158. oldal: Photo by Alia Bly on Unsplash
- 166, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 183. oldalak: *Lord of the Flies* (r. Peter Brook, 1963) – képernyőképek
182. oldal: *Mindenki* (r. Deák Kristóf, 2016) – képernyőkép
188. oldal: <https://www.azopan.ro/?y=1990#11747|1990|en>, Török Gáspár, 1990
188. oldal: AI-generált fotó

II. Hivatkozandó szövegek

I. fejezet

József Attila: *Curriculum vitae*. <http://jozsefattila.elte.hu/irasok/irasok-1930-37.html#cv>

József Attila: *Kész a leltár*. <https://jozsefattila.elte.hu/versek/1936.html#kesz-a-leltar>

Örkény István: *Presztízs*. In: Bevégetlen ragozás. Kriterion, Bukarest, 1982. 267–268.

Tóth Krisztina: *A tolltartó*. Beszélő folyóirat, 2005 (10. évf.) 6. sz. (június–július)

II. fejezet

Radnóti Miklós: *Nem tudhatom*. In: Radnóti Miklós válogatott versei. (A magyar irodalom gyöngyszemei) Kozmosz Könyvek, Budapest, 1979. 221–222.

Pomogáts Béla: *Otthonosság és patriotizmus*. A *Nem tudhatom* című költemény világképe. Látó 2009/május

Radnóti Miklósné Gyarmati Fanni: *Napló*. Jaffa Kiadó, Budapest, 2018.

Petőfi Sándor: *Úti jegyzetek*. In: Petőfi Sándor összes prózai művei és levelezése. [sajtó alá rend., utószó és jegyz. Martinkó András] Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1974.

Petőfi Sándor: *Az alföld*. In: Kiss József (szerk.): Petőfi Sándor összes költeményei. 2. Kritikai kiadás. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1983. 56–57.
 Berzeviczy Albert: *Petőfi mint útirajzíró*. Petőfi-almanach. Budapest, 1909. 79.
 Babits Mihály: *Messze... messze...* Nyugat, 1908/22.
 Dragomán György: *Szelep*. In: A fehér király. <https://gyorgydragoman.com/?p=52>
 Dragomán György: *Az erőszak olyan, mint egy nyelv. Nem gondolkozol rajta, csak beszéled*. nlc.hu, 2017. március 9. <https://nlc.hu/ezvan/20170309/dragoman-gyorgy-feher-kiraly-interju-kritika/>
 Pilinszky János: *Párizsi képeslap*. In: Pilinszky János összegyűjtött művei. Tanulmányok, esszék, cikkek I. 1941–1965. Osiris Kiadó, Budapest, 1993. 272.

III. fejezet

Kölcsy Ferenc: *Huszt*. In: Kölcsy Ferenc összes költeményei. Nemzeti hagyományok. Parainesis. Osiris Kiadó, Budapest, 2008, 163.
 Marcus Valerius Martialis: *Egy kritikushoz*. Weöres Sándor fordítása. In: Római költők antológiája. ELTE Eötvös József Collegium Budapest, 2014. 393.
 Nádasdy Ádám: *Modern Talking*. Magyar Narancs, 2002. október 3.
 Eöry Vilma (főszerk.): *Értelmező Szótár+*. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2007.
 Kölcsy Ferenc: *Hymnus, a magyar nép zivataros századaiból*. In: Kölcsy Ferenc összes költeményei. Nemzeti hagyományok. Parainesis. Osiris Kiadó, Budapest, 2008, 105–107.
 Vörösmarty Mihály: *Szózat*. In: Vörösmarty Mihály összes költeményei. Osiris Kiadó, Budapest, 2006, 328.
 Petőfi Sándor: *Nemzeti dal*. In: Petőfi Sándor összes versei. Osiris Kiadó, Budapest, 2005, 891–892. <https://pim.hu/hu/muzeum/mutargyak/nemzeti-dal-ritka-kolozsvari-kiadasa-1848-bol>
 Kossuth szegedi toborzóbeszéde. In: Kossuth Hírlapja, 1848. okt. 15.
 Kántor Péter: *A Pál utcai fiúk* (1907). Beszélő Hetilap 5. évf (1993), 8. sz.
 Arany János: *A walesi bárdok*. In: Arany János összes művei. 1. [Sajtó alá rend. Voinovich Géza], Akadémiai Kiadó, Budapest, 1951, 272–275.

IV. fejezet

Szilágyi N. Sándor: *A jelentésvilág szerkezete*. Előadás a Mindentudás Egyetemén, 2004. nov. 18.
 Világbanki jelentés, 2021: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/517851626203470278/pdf/Effective-Language-of-Instruction-Policies-for-Learning.pdf>
 Kontra Miklós: *A határon túli nyelvváltozatok*. In: Kiefer Ferenc (szerk.): *A magyar nyelv kézikönyve*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2003. 301–321. 301.

<https://www.forbes.com/sites/scotttravers/2024/11/10/meet-the-50-year-flower-that-causes-a-famine-in-this-world-region-every-time-it-blooms/>
 C. K. John – R. S. Nadgauda 2002: Bamboo flowering and famine. *Current Science*, vol. 82. No. 3, 10.
 Sajal Nag 2001: Tribals, Rats, Famine, State and the Nation *Economic and Political Weekly* Vol. 36, No. 12 (Mar. 24-30, 2001), pp. 1029-1033. https://e-pao.net/epPageExtractor.asp?src=education.When_The_Rats_Came_Calling_1.html
https://e-pao.net/epPageExtractor.asp?src=education.When_The_Rats_Came_Calling_2.html
<https://dipr.mizoram.gov.in/post/fatal-flowering>
 Ulinka Rublack: *The Astronomer and the Witch – Johannes Kepler's Fight for his Mother*. New York, Oxford University Press, Oxford, 2015.
 Ulinka Rublack: *A csillagász és a boszorkány – Johannes Kepler küzdelme az édesanyjáért* (Fodor Mihályné). Klio, 2018/4, 42–48. https://www.c3.hu/~klio/klio_2018_4.pdf

V. fejezet

Karinthy Frigyes: *Barabbás*. In: Skarlát: novellák. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1972.
 Károli Gáspár revideált bibliafordítása: <https://szentiras.hu/KG/M%C3%A1t27>
 William Golding: *A Legyek Ura*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1966.
 Király László: *XVII (Ablakok)*. In: Uő: *Sétalovaglás*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1976. 71.
 József Attila: *Két hexameter*. <https://jozsefattila.elte.hu/versek/1936.html#ket-hexameter>
 Kapelner Zsolt: *Mindenki: egy film a forradalom lehetőségéről*. MÉRCE 2017. márc. 3.

VI. fejezet

Denevérek szuperképességei. National Geographic, 2024. 08. 09.
 Limpár Imre: *Időtolvajok közé kerültünk, csak Gandalf segíthet*. Index.hu, 2024. 10. 01.
Mesélnek a víz alatti erdők. National Geographic, 2024. 10. 14.
Nemcsak dúskálnánk az energiában, de ki is zöldülne a Szahara, ha teleraknánk napelemekkel. Index.hu, 2024. 10. 19.
Újra kell írni a tankönyveket, megtalálhatták a nyolcadik kontinenst. Index.hu, 2024. 11. 09.
 Kovács András Ferenc: *Cseresznyevirág*. In: *Időmadár-könyv*. Koinónia, Kolozsvár, 2007. 24.
 Szabó Lőrinc: *Dsuang Dszi álma*. In: Szabó Lőrinc összes versei I., Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 408–409.
 Ijjas Tamás – Lackfi János: *A világ legrövidebb meséi*. Móra Könyvkiadó, h.n., 2014. 4, 34, 9.
 Örkény István: *Leltár*. In: *Bevégtetlen ragozás*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1982. 343.

